

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

На правах рукопису

Пашковська Анна Юріївна

УДК 311.17:373.5(477)(043.3)

Статистичне вивчення середньої освіти в Україні

Спеціальність 08.00.10 – статистика

**Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК

доктор економічних наук, професор

Парфенцева Неля Олексіївна

КИЇВ – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 СЕРЕДНЯ ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ	12
1.1. Освіта як рушійний чинник соціально-економічного розвитку країни	12
1.2. Наукові дослідження сфери середньої освіти: основні напрями	32
1.3. Нормативно-правове забезпечення діяльності у сфері середньої освіти в Україні	49
Висновки до розділу 1	69
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	71
2.1. Середня освіта в системі національних, європейських та міжнародних класифікаціях	71
2.2. Інформаційне забезпечення статистичного вивчення середньої освіти в Україні	84
2.3. Система показників статистичного вивчення середньої освіти	103
Висновки до розділу 2	119
РОЗДІЛ 3 СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ	121
3.1. Принципи організації статистичного моніторингу середньої освіти	121
3.2. Статистичне оцінювання середньої освіти в Україні	135
3.3. Удосконалення інформаційного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти	153
Висновки до розділу 3	171
ВИСНОВКИ	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	177
ДОДАТКИ	201

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АС	– автоматизована система;
ВВП	– валовий внутрішній продукт;
ВНЗ	– вищий навчальний заклад;
ВРУ	– Верховна Рада України;
ДНЗ	– дошкільний навчальний заклад;
ДССУ	– Державна служба статистики України;
ЄДРПОУ	– Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України;
ЄС	– Європейський Союз;
ЗНЗ	– загальноосвітній навчальний заклад;
ЗНО	– зовнішнє незалежне оцінювання;
ЗСО	– загальна середня освіта;
ІСЮ	– Інститут статистики ЮНЕСКО;
КВЕД	– Класифікація видів економічної діяльності;
КІСЦ	– Класифікація індивідуального споживання за цілями;
КМУ	– Кабінет Міністрів України;
КОАТУУ	– Класифікатор об’єктів адміністративно-територіального устрою України;
КОДУ	– Класифікація органів державного управління;
МОН	– Міністерство освіти і науки;
МСКО	– Міжнародна стандартна класифікація освіти;
Н. р.	– навчальний рік;
НВК	– навчально-виховний комплекс;
ОБСЄ	– Організація з безпеки та співробітництва в Європі;
ОЕСР	– Організація економічного співробітництва та розвитку;
ООН	– Організація Об’єднаних Націй;
СКП	– Статистична класифікація послуг;
ЮНЕСКО	– Організація Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури;

- CPA** – Statistical Classification of Products by Activity in the European Economic Community) Класифікація продукції за видами діяльності);
- NACE** – Statistical Classification of Economic Activities in the European Community (Статистична класифікація економічної діяльності у Європейському Союзі);
- PISA** – Programme for International Student Assessment;
- TIMSS** – Trends in Mathematics and Science Study.

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку України, зокрема її входження до європейського та світового освітнього простору, вимагає проведення низки соціально-економічних реформ, спрямованих на підвищення рівня освітніх послуг, забезпечення рівного доступу громадян до якісної освіти, модернізацію змісту освіти в контексті її відповідності потребам сучасного ринку праці. Адже освіта є ключовою інвестицією в розвиток людського потенціалу, стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, захисту національних інтересів, зміцнення авторитету України на міжнародній арені.

Передусім вагомого значення набуває середня освіта – центральна ланка в освітній системі будь-якої країни та основа для успішного здобуття освіти наступних рівнів й самоосвіти протягом усього життя. Починаючи з 1991 р., в Україні розвиток системи освіти та зокрема середньої освіти відбувається синхронно з державним та суспільним будівництвом, в контексті глибоких кризових явищ в економіці й демографічних змін, що впливають на формування ситуації у досліджуваній системі.

Середня освіта є складною та багаторівневою системою, що розвивається та змінюється під впливом низки соціальних, економічних і часових чинників. Тому для належного розв’язання проблем, пов’язаних із необхідністю реформування освіти в умовах глобалізації та модернізації галузі, необхідно проведення різнобічного статистичного аналізу стану й умов розвитку, виявлення характерних тенденцій, оцінювання ефективності національної системи середньої освіти з урахуванням результатів міждержавних порівнянь.

Статистичному дослідженню освіти та зокрема середньої освіти присвячено значний доробок науково-практичного та методологічного характеру. Серед вітчизняних та зарубіжних учених-статистиків цьому питанню приділяли увагу А. Агранович, Л. Гохберг, А. Головач,

С. Герасименко, В. Захожай, І. Калачова, Л. Коваленко, В. Колесник, Р. Кулинич, В. Михайленко, І. Панасенко, О. Осауленко, Н. Парфенцева, В. Саріогло та ін. Вагомий внесок у розвиток теоретичних і методологічних аспектів вивчення системи середньої освіти й моніторингу освіти в Україні та її регіонах зробили: О. Байназарова, Т. Білогліб, Л. Гриневич, В. Журавський, Л. Козарезенко, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, В. Малишко, Л. Паращенко, В. Савчук, А. Тайджнман, В. Шестак та інші науковці.

Разом з тим у науковій літературі залишаються нерозв'язаними питання проведення статистичного вивчення середньої освіти в Україні з метою розширення інформаційно-статистичної бази, наповнення її новими показниками, запровадження нових методів збирання інформації.

Система середньої освіти в Україні потребує поглибленого статистичного вивчення й аналізу для раціонального використання всіх видів ресурсів, дослідження умов формування та задоволення потреб у освітніх послугах, надання науково обґрунтованих статистичних висновків у цілому та прийняття на їх основі управлінських рішень.

Недостатній рівень дослідження теоретичних та методологічних засад статистичного аналізу середньої освіти в сучасних соціально-економічних умовах спричинив вибір теми дисертаційної роботи, її мету, завдання та логіку викладу матеріалу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри статистики Національної академії статистики, обліку та аудиту за темами “Розроблення статистичного забезпечення для дослідження соціально-економічного розвитку регіонів України в сучасних умовах” (номер державної реєстрації 0113U005980), “Розроблення статистичного забезпечення становлення та функціонування ринків в Україні” (номер державної реєстрації 01080011270). У межах наукової роботи автором розроблено рекомендації щодо теоретико-методологічного обґрунтування статистичного вивчення середньої освіти в Україні та запропоновано

напрями удосконалення інформаційно-методичного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти в Україні.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад і методичних підходів до статистичного вивчення середньої освіти в Україні. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких теоретико-методологічних і практичних завдань:

- розкрити сутність середньої освіти як об'єкта статистичного вивчення;
- проаналізувати сучасний стан, структуру та тенденції розвитку системи середньої освіти;
- узагальнити досвід наукової та практичної діяльності в системі середньої освіти та виявити особливості чинного законодавства України в ній;
- окреслити позицію середньої освіти у міжнародних, європейських та національних статистичних класифікаціях та у Міжнародній стандартній класифікації освіти;
- охарактеризувати наявне інформаційне забезпечення статистичного вивчення середньої освіти та визначити методологічні засади й методичні підходи щодо його покращання;
- обґрунтувати систему статистичних показників аналізу середньої освіти України;
- узагальнити теоретичні й методичні засади організації та проведення моніторингу середньої освіти України;
- здійснити багатомірне групування регіонів України та визначити їх рейтинг за станом середньої освіти;
- оцінити вплив показників розвитку середньої освіти на результати зовнішнього незалежного оцінювання.

Об'єктом дослідження є система середньої освіти України.

Предметом дослідження є наукові, методологічні та методичні підходи до статистичного вивчення середньої освіти в Україні.

Методи дослідження. Специфіка предмета дослідження та сформульовані завдання зумовили застосування загальнонаукових методів: наукової абстракції, порівняння, аналізу, синтезу, дедукції та індукції, узагальнення та логічний – для опрацювання теоретичних засад статистичного вивчення середньої освіти в Україні та для характеристики сучасного її стану; методи абсолютних, відносних та середніх величин вжито для статистичного оцінювання показників розвитку середньої освіти та обсягів фінансування; зведення і групування – для розроблення методичних засад та практичних рекомендацій щодо удосконалення інформаційного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти в Україні; ряди динаміки – для аналізу змін показників середньої освіти; кластерний аналіз – з метою оцінювання стану середньої освіти в регіонах України; графічний та табличний метод – для представлення й узагальнення результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження є закони України, постанови Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, офіційні публікації та методичні матеріали Державної служби статистики, офіційні та методичні матеріали Міністерства освіти і науки України, міжнародних організацій – Інституту статистики ЮНЕСКО та Світового банку, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів (монографії, наукові статті, матеріали науково-практичних конференцій і семінарів), довідкові й інформаційні видання, Інтернет-ресурси тощо. Дисертаційна робота виконана з використанням комп'ютерних технологій, реалізованих у програмних модулях інтегрованої системи обробки даних пакета Statistica 6.0 та табличного процесора Microsoft Excel.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробці методичних підходів до статистичного вивчення й аналізу стану і розвитку середньої освіти в

Україні. Отримано такі результати, що містять елементи наукової новизни та свідчать про особистий внесок здобувача:

удосконалено:

- науково-методичні підходи до поглиблення інформаційного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти в Україні шляхом упровадження анкет для керівників закладів освіти та батьків учнів, що розширює можливості оцінювання рівня забезпеченості всіма видами ресурсів, а також обсягів фінансування середньої освіти фізичними особами;
- систему статистичних показників, які характеризують стан середньої освіти, що дозволяє поглибити статистичний аналіз на державному та національному рівнях;
- науково-методичні підходи до статистичного аналізу середньої освіти, що зумовлює комплексність аналізу стану та розвитку середньої освіти на загальнодержавному та регіональному рівнях;

дістало подальший розвиток:

- використання статистичних класифікацій у середній освіті, що розширює інформаційне забезпечення досліджень цієї сфери;
- застосування методу кластерного аналізу для нового об'єкта дослідження – середньої освіти, що дозволило виявити однорідні групи регіонів та рівень розвитку в них системи освіти за результатами оцінювання показників стану освітньої сфери;
- інформаційно-методичне забезпечення статистичного вивчення середньої освіти на основі поглиблення інформаційної бази та розроблення пропозицій щодо збирання й оброблення інформації щодо середньої освіти.

Практичне значення отриманих результатів визначаються тим, що окремі положення та рекомендації щодо вивчення системи середньої освіти в Україні, а також методичні підходи до вдосконалення його інформаційно-статистичного забезпечення використовуються в роботі Головного

управління статистики у Запорізькій області (довідка № 08-11/206 від 24.09.2015 р.) та Головного управління статистики у Житомирській області (довідка № 13-08/237 від 17.06.2015 р.) для вдосконалення статистичного моніторингу галузі освіти. Основні теоретико-методологічні положення та практичні результати досліджень упроваджені у навчальний процес під час викладання нормативної дисципліни “Статистика ринків” при підготовці бакалаврів спеціальності “Прикладна статистика” на кафедрі статистики Національної академії статистики, обліку та аудиту (довідка № 245 від 30.03.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є закінченою, самостійною науковою роботою. Усі положення, розробки, результати, висновки та рекомендації, що висвітлені в роботі й виносяться на захист, отримані здобувачем особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція з нагоди Дня працівників статистики “Система державної статистики України: сучасний стан, проблеми, перспективи” (м. Київ, 2013 р., 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація” (м. Київ, 2015 р.), Міжнародна науково-практична інтернет-конференція “Науковий потенціал сучасної економічної науки” (м. Тернопіль, 2016 р.).

Публікації. За темою дослідження одноосібно опубліковано 11 наукових праць загальним обсягом 3,43 друк. арк. З них 2 статті загальним обсягом 1,05 друк. арк. – у виданнях, що належать до наукометричних баз даних, 4 статті загальним обсягом 1,61 друк. арк. – у наукових фахових виданнях та 5 публікацій (0,77 друк. арк.) – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 174 сторінки, повний – 232 сторінки. Робота

містить 18 таблиць та 59 рисунків, з яких 1 таблиця та 1 рисунок займають повну сторінку, а також 12 додатків на 32 сторінках. Список використаних джерел перераховує 201 найменувань і викладений на 24 сторінках.

РОЗДІЛ 1

СЕРЕДНЯ ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ

1.1. Освіта як рушійний чинник соціально-економічного розвитку країни

Становлення системи освіти відбулося свого часу під впливом запитів виробництва та супроводжувалося виникненням організованого навчання, створення навальних закладів та формування педагогічної діяльності. Освіта стає особливо значущою цінністю в сучасних умовах, коли отримання фундаментальних знань є потребою майбутнього спеціаліста та всього соціуму.

У доповіді Ж. Делора “Освіта: прихований скарб” підготовленій для Міжнародної комісії з освіти для XXI ст., вказано, що освіта є необхідною умовою для того, щоб дати людству можливість рухатися вперед до ідеалів світу, свободи та соціальної справедливості [95].

Як педагогічний термін слово “освіта” вперше було використано в 1780 р. основоположником теорії навчання Йоганом Генріхом Песталоцці. У 1978 р. визначення терміну “освіта” було прийнято на XX Генеральній конференції Організації Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (далі – ЮНЕСКО). У публікації ЮНЕСКО “Переосмислення освіти. Освіта як загальне благо” зазначено, що освіта, в сучасному контексті розглядається як усвідомлене, свідоме, цілеспрямоване й організоване навчання [116].

Відповідно до Закону України “Про освіту”, метою освіти є “всебічний розвиток людини, її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями” [145].

Виділяють основні функції освіти, які між собою пов’язані та можуть реалізовуватися у різних варіаціях (рис. 1.1.1).

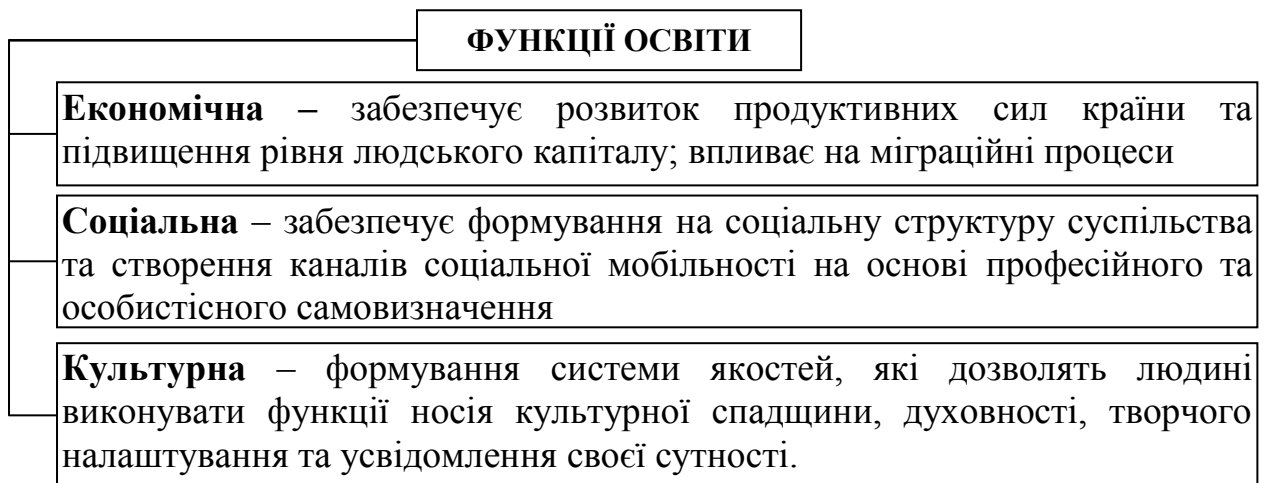

Рис. 1.1.1. Функції, які покладені на освіту

Складено автором

У сучасних умовах освіта як суспільний інститут, може виступати в чотирьох різних вимірах: цінність держави, суспільства та окремої особи – індивіда, різнорівневий процес та результат цього процесу, таким чином утворюючи комплексність поняття “освіта”.

Наразі освітня діяльність в Україні характеризується низкою наростаючих проблем, які потребують оперативних та ефективних рішень. Відповідно до міжнародних досліджень, деякі з цих проблем є актуальними для інших країн зокрема:

- низький рівень якості освіти, що відображається у відсутності у випускників практичних навичок та в їх непідготовленості до дорослого життя;
- диференціація якості середньої освіти за місцем проживання осіб, типом закладу освіти, соціальними умовами в яких розвивається учень;
- невідповідність використання коштів з усіх джерел фінансування та отриманих результатів;
- невідповідність темпів розвитку системи соціальним змінам.

Відповідно до Закону України “Про освіту” [145, ст. 28], система освіти має складну структуру європейського типу, що включає: дошкільну; загальну середню; професійно-технічну; вищу; післядипломну освіту; аспірантуру та докторантуру; позашкільну освіту та самоосвіту. До неї входить:

- навчальні заклад відповідного рівня;
- наукові, науково-методичні та методичні установи;
- науково-виробничі підприємства; державні і місцеві органи управління та самоврядування в галузі освіти.

Система закладів освіти та середньої освіти формується й розвивається під впливом низки факторів внутрішнього та зовнішнього середовища (природний і механічний рух населення, державна політика у сфері фінансового та матеріального забезпечення закладів освіти й соціального захисту населення, працевлаштування, освіти впродовж життя). У свою чергу, чинники розвитку системи тісно пов'язані з загальною економічною та політичною ситуацією в країні.

До царини економічних досліджень освіта входила з розвитком політекономії. У працях економістів-класиків (Дж. Р. Мак-Куллоха, К. Маркса, Дж. С. Мілля, В. Петті, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сея, А. Сміта) та їх послідовників освіта стає об'єктом дослідження в контексті матеріального виробництва та суспільства взагалі.

Досліджуючи еволюцію поглядів на суть і цінність освіти більшість авторів виділяють два напрями:

- освіта як складова людського капіталу;
- освіта як чинник соціально-економічного розвитку держави.

Останніми роками основною проблемою досліджень є аналіз впливу освіти на соціальне й економічне зростання суспільства на всіх рівнях його соціальної організації. Розвиток економічної думки в цьому напрямкі пояснюється, перш за все, підвищенням значення нематеріальних елементів багатства в економіці країни. Визначення продуктивних здібностей людини як особливого виду капіталу пов'язують із дослідженнями Г. Беккера, Е. Кона, Т. Шульца та в роботах радянських учених О. Анчішкіна, С. Дятлова, В. Жамина [40], Е. Жильцова, Р. Капелюшнікова, В. Комарова [66], Л. Тульчинського, Л. Якобсона [185], та ін.

Відповідно до теорії людського капіталу, освіта сприймається як рівноправний та самостійний виробничий фактор, що може приносити не тільки прямі економічні та зовнішні соціальні вигоди, але й стимулювати економічне зростання.

У дослідженні А. Медисона “Динамічні сили капіталістичного розвитку” [195], автор зазначив, що чим вище частка освічених осіб у населенні країни, тим вищі темпи її економічного розвитку. Науковець також вивів залежність відповідно до якої збільшення асигнувань в освіту на 1% веде до зростання валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) країни на 0,35%. У 2004 році Організація економічного співробітництва та розвитку (ділі – ОЕСР) дійшла висновку, що при збільшенні середньостатистичного терміну освіти в країні на один рік відбувається збільшення її ВВП на 3–6% [194].

Доведено позитивна кореляція між показниками рівня освіти населення та економічним зростанням в країні знайшла відображення в працях Р. Барро, Х. Сала-і-Мартіна й М. Шпігеля.

В економічній літературі набула поширення думка, що дошкільний, початковий та середній рівні освіти, тобто, перші стадії навчання, мають найбільшу віддачу при інвестуванні. За різними оцінками, за рахунок вкладення коштів у початкову та середню освіту країни отримують близько 30% приросту національного доходу, а у вищу – 8–15% [119].

Якщо розглядати післявоєнну ретроспективу, то підвищення рівня людського капіталу пов’язане, перш за все, зі збільшенням витрат країни на освітні цілі. Недостатній обсяг ресурсів розглядався як один із головних обмежувачів людського потенціалу суспільства. Дана залежність є характерною і для сучасного розвитку країни. У 1973 р. обсяги витрат із державного бюджету СРСР (без капітальних вкладень) на загальну освіту, виховання дітей і підлітків, загальноосвітню роботу серед дорослих становили 13 854 млн руб., що на 66,6% перевищувало показник 1965 р. [10].

Історичний розвиток освіти призвів до того, що освіта перетворилася в основну форму підготовки нових поколінь до праці та суспільного життя з посиленням тенденції до професіоналізації та профорієнтації. Оцінювання впливу економічних факторів на сутність освіти дає підстави для висновку, що певні власники капіталу можуть штучно зводити рівень освіти до невисокого, обмеженого потребами конкретного виробництва, з метою мінімізації витрат на набуття кваліфікацій та досягнення певного рівня освіти робітниками. Отже, чітке визначення необхідності середньої освіти як необхідної умови є підґрунтям для відстоювання концепцій безкоштовної загальної освіти, державного фінансування витрат на освіту і виховання гармонічно розвиненої особистості.

Необхідно враховувати, що освіта має державний характер функціонування, а заклади, особливо рівня середньої освіти, не зорієнтовані на отримання прибутку, однак вона діє у ринкових умовах та потребує ефективного використання суспільних витрат, а отже оцінки одержаних результатів.

Економічний механізм функціонування будь-якої системи передбачає наявність вартісного зв'язку між витратами та отриманими результатами. У цьому контексті, вимірювання результатів освітніх послуг є проблематичним, адже не існує чітко визначеного обсягу матеріальних і нематеріальних витрат та єдиної характеристики результату.

Поняття “ефективність впливу освіти на економічне зростання” в економічній літературі розглядається у двох площинах – як внутрішня та зовнішня ефективність. Перша полягає в раціональному використанні всіх наданих ресурсів: людських, матеріально-фінансових та інформаційних, що витрачаються у процесі організації освітньої діяльності закладів та установ, друга – у підвищенні рівня життя населення, загальної та індивідуальної продуктивності праці, зростанні ВВП, зменшенні безробіття.

На рисунку 1.1.2 проведено зіставлення рівня економічного розвитку країни за величиною валового внутрішнього продукту на одну особу

населення та частки економічно активного населення з вищою освітою (5–6 рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти (далі – МСКО) – третинна освіта) за країнами Європейського союзу (далі – ЄС) та Організації з безпеки та співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ), що до яких є достовірні дані, у 2014 р. [102, 190, 194].

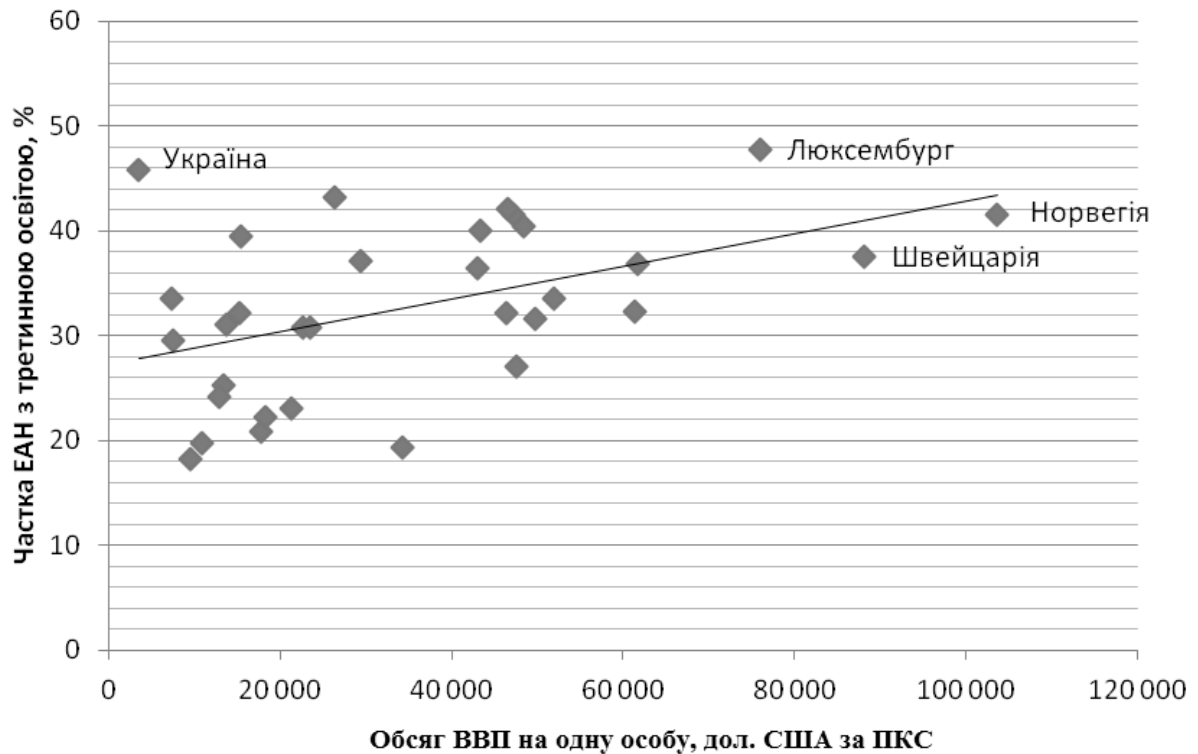

Рис. 1.1.2. Рівні економічного розвитку та частки населення з третинною освітою в країнах ЄС та ОБСЄ у 2014 р.

Складено автором на основі джерел [102, 190, 194]

Отримані дані підтверджують наявність взаємозв'язку. Однак Україна має досить суперечливі показники: за досить високої частки економічно активного населення, яке має третинну освіту (45,9%), обсяг ВВП на одну особу населення є дуже малим (8 560 дол. США за ПКС), що може свідчити як про відтік фахівців, які отримують вищу освіту, до інших країн, так і про чи доступність вищої освіти та її не використання в професійній діяльності.

Однією з інтегральних оцінок масштабів національної освітньої системи є середня очікувана тривалість навчання – показник, який комплексно характеризує масштаби участі населення в освіті та показує

ймовірну сукупну кількість років, що буде навчатися п'ятирічна дитина, переходячи з одного рівня освіти на інший, за збереження сукупності умов, наразі склалися.

На рис. 1.1.3 відображений цієї характеристики та рівня економічного розвитку країни.

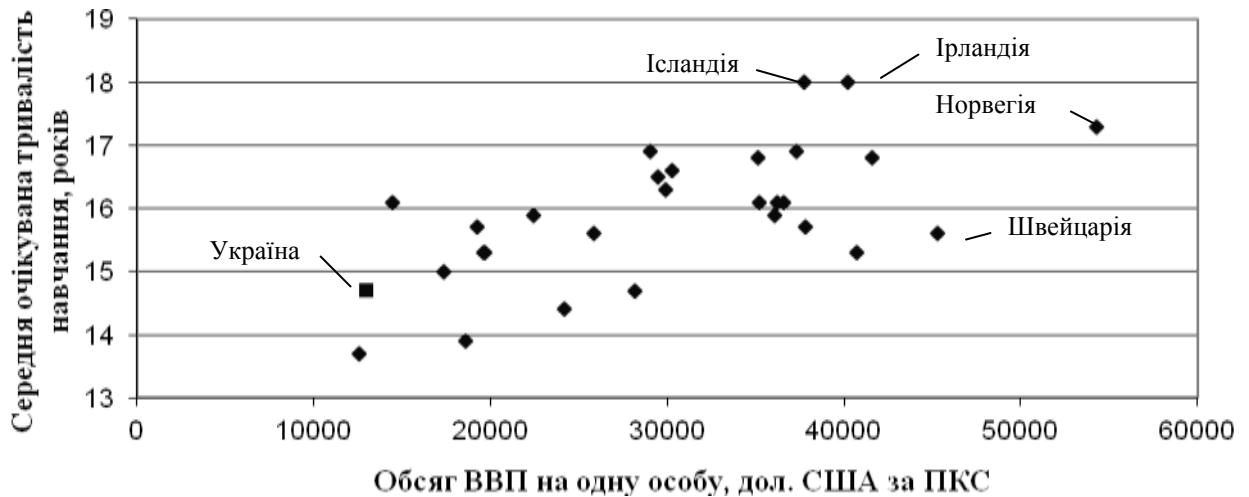

Рис.1.1.3. Рівень економічного розвитку та масштаби національних освітніх систем країн світу у 2011 р.

Складено автором на основі джерел [102, 190, 194]

За вказаним показником Україна зі значенням 14,7 року, що є вищим за середній серед країн Європи та Центральної Азії (13,4 року), у 2011 р. демонструвала гідну позицію на світовому рівні, перебуваючи серед країн, які належали до економічно розвинених (Ліхтенштейн і Кіпр). За доступними даними, у 2014 р. очікувана тривалість навчання в Україні зросла та становила 15,3 року [190].

Дослідження показують, що освіта не тільки прискорює економічний розвиток країни, а й сприяє вирішенню проблеми соціально-економічної нерівності. У праці “Розумні гроші” У. Швеке автор наголошує на тому, що інвестиції в загальну, професійну освіту та охорону здоров'я позитивно впливають на продуктивність праці та зменшують соціальну напругу, а отже сприяють досягненню цілей розвитку суспільства [198].

Також до узагальнюючих показників позаекономічних ефектів від отримання освіти можна віднести:

- зменшення показників захворюваності населення та злочинності;
- збільшення частки витрат у доходах домогосподарств на навчання батьками осіб, які здобувають освіти;
- зниження рівня соціальної напруженості та диференціації між соціальними групами;
- скорочення відносної бідності в країні.

Освіта України представлена широко розгалуженою, взаємоузгодженою, комплексною системою, яка динамічно розвивається та якісно модернізується.

У період незалежності 1991–2015 навчальних роках (далі – н. р.) система освіти України зазнала значних змін. Так, на 47,4% (355 закладів) скоротилася кількість вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) I–II рівнів акредитації, тобто в середньому щорічно відбувалося закриття 15 закладів, та майже вдвічі збільшилася кількість ВНЗ III–IV рівнів акредитації (на 128 закладів). Водночас, відповідно до низки прийнятих вимог Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) щодо ВНЗ, спостерігається поступове закриття приватних закладів та філій: починаючи з 2009/10 н. р., тобто за шість років¹, було ліквідовано 73 ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

У 1991 р. на території України функціонувало 24,5 тис. дошкільних навчальних закладів (далі – ДНЗ), які відвідували 57% дітей відповідного віку; ці заклади були перенасичені дітьми на 6,6%. У період 1991–2004 р. середньорічне скорочення кількості ДНЗ становило 0,7 тис. (3,5%). У 2004 р. відбувся злам спадної тенденції і до 2014 р. спостерігалось збільшення кількості цих закладів; так у 2013 р. в порівняно з 2004 кількість закладів зросла на 12,1% (або на 1,8 тис.) та майже досягнула рівня 1999 р.

¹ без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим (далі – АРК), м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції у 2014/15 н. р.

Починаючи з 2006 р. органи управління освітою вирішують проблему недостатньої кількості місць у ДНЗ. Так, у 2014 р. кількість дітей, які відвідують ці заклади, становила 1295 тис., чи 56% від кількості дітей відповідного віку, що на 16,8% більше, ніж передбачено місць в зазначених закладах.

На рис. 1.1.4 представлена структура навчальних закладів (а) та осіб які отримують освіту відповідного рівня (б) в Україні у 2014/15 н. р.

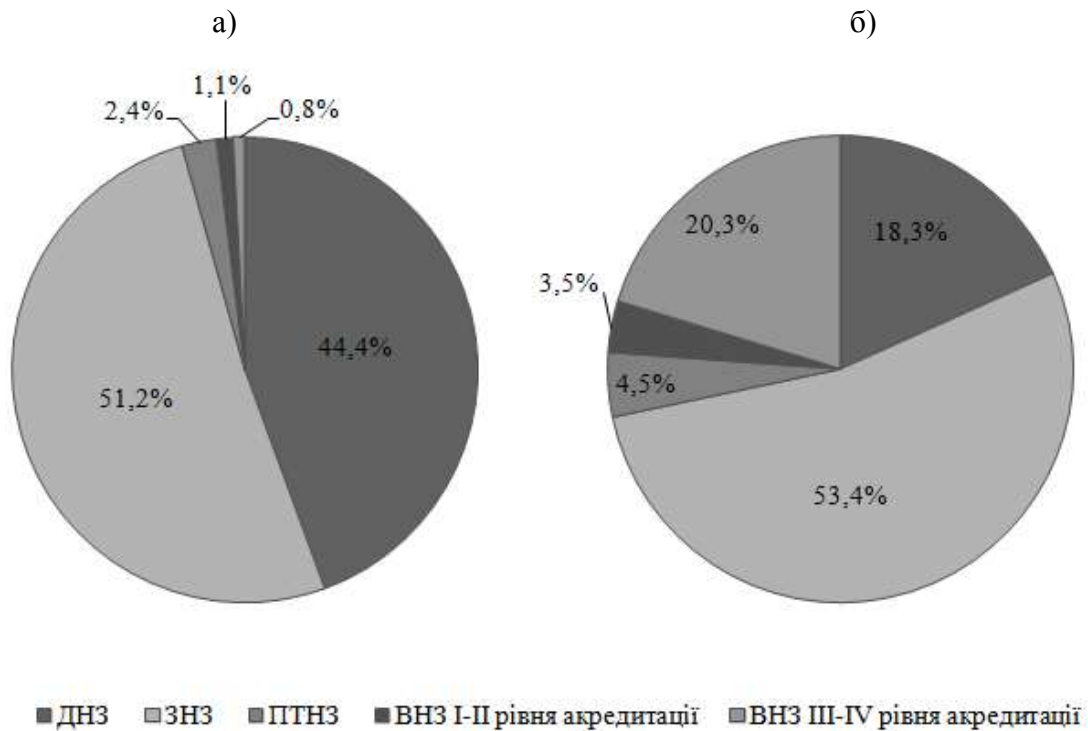
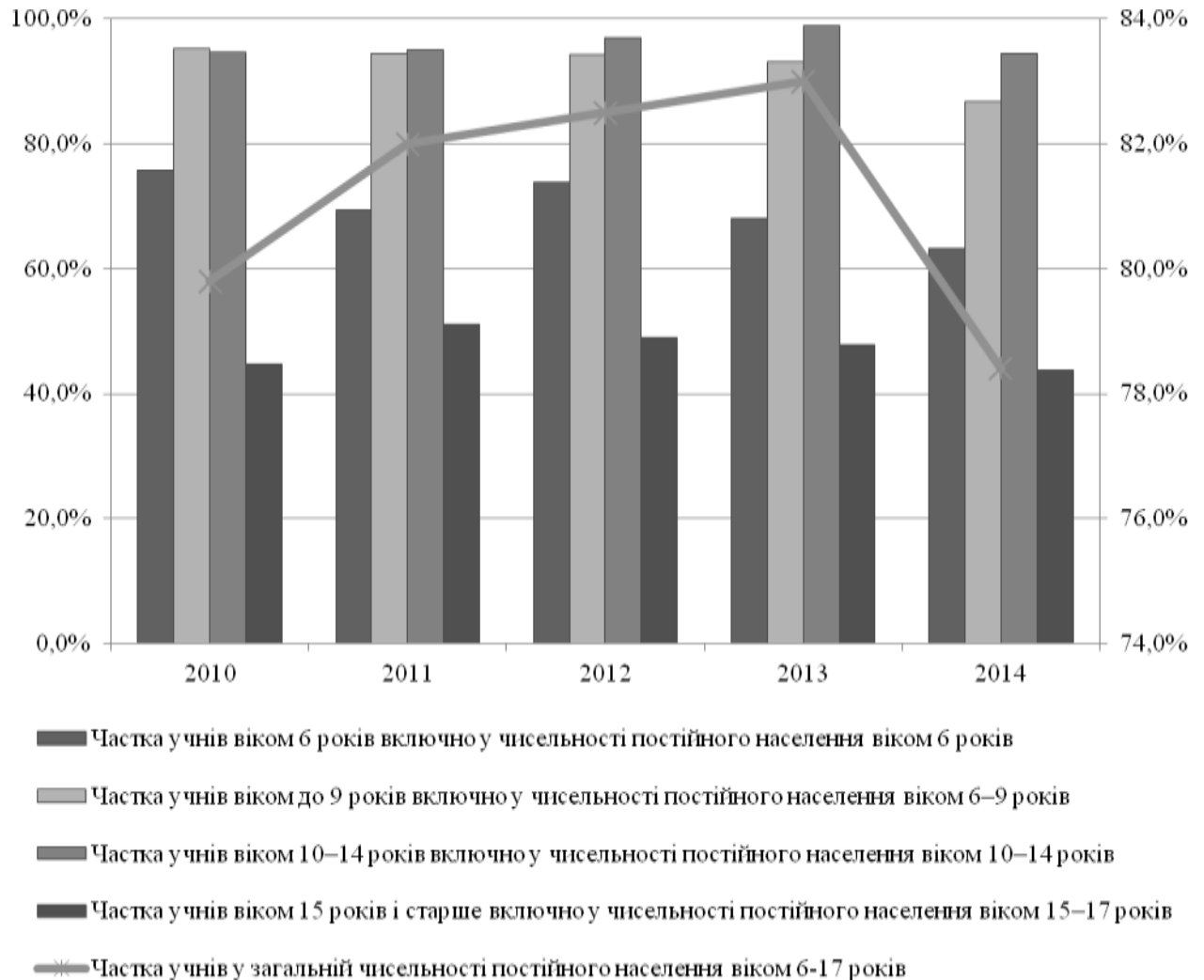

Рис. 1.1.4. Структура сукупностей учнів та закладів освіти в Україні у 2014/15 н. р.

Складено автором на основі джерел [100]

Як випливає з рис. 1.1.4 найвагоміші частки у сукупностях як закладів, так осіб, які отримують відповідний рівень освіти, належать закладам загальної середньої освіти (51,2% та 53,4 % відповідно), що свідчить про вагомість даної ланки освіти перед іншими.

Охоплення населення України віком 6–17 років загальною освітою становило 78,4% у 2014 р., найбільше значення даного показника мало місце у 2012 р. – 82,5% (рис. 1.1.5).

**Рис. 1.1.5. Охоплення дітей загальною середньою освітою
в Україні у 2000–2014 рр.**

Складено автором на основі джерел [44–48]

За даними офіційної статистики, в Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів (далі – ЗНЗ), що пояснюється, перш за все, природним скорочення чисельності населення відповідного віку, а також укрупненням деяких навчальних закладів (наприклад, створенням освітніх округів та навчально-виховних комплексів). Цей процес є територіально нерівномірним і повністю відображає сучасні зміни в демографічній ситуації. Так, у 2014/15 н. р. в Україні функціонувало 17,6 тис. ЗНЗ різних рівнів (17459 денних та 145 вечірніх), типів та форм власності, що на 19,3% менше порівняно з 1990/91 н. р. (21,8 тис.). При

цьому, за аналізований період кількість учнів ЗНЗ скоротилася на 47,3% (3375 тис. осіб), що відобразилося на показнику кількості ЗНЗ у розрахунку на 1000 учнів (від 3,1 у 1990/91 н. р. до 4,6 у 2014/15 н. р.), рис. 1.1.6.

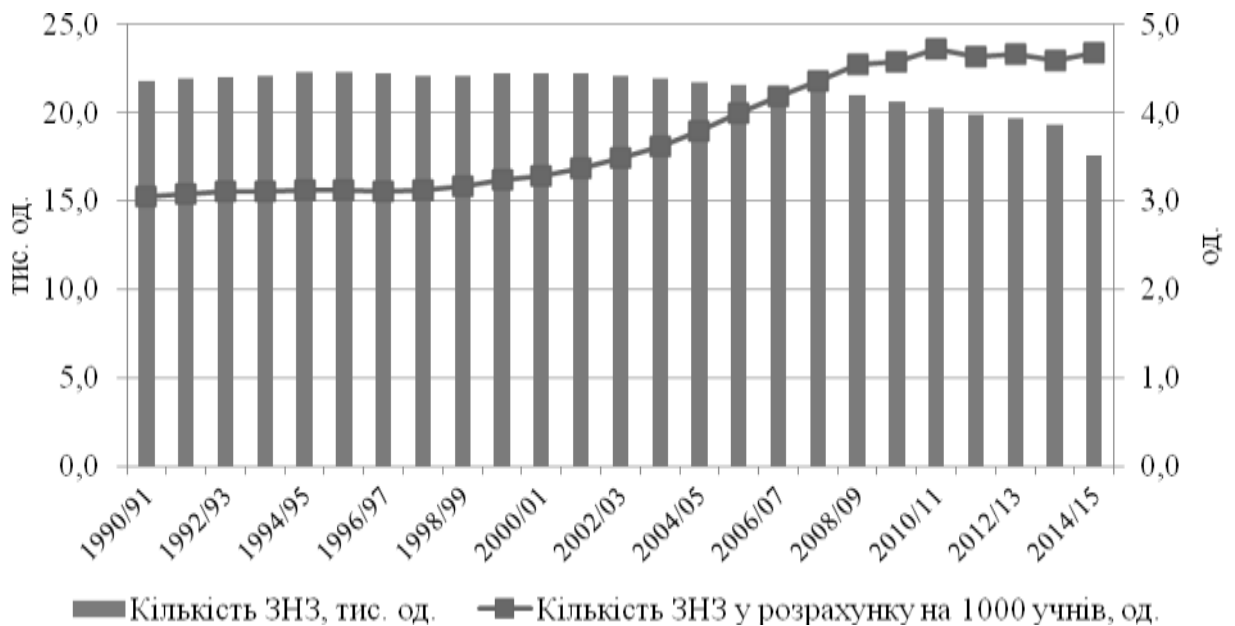

Рис. 1.1.6. Кількість денних загальноосвітніх навчальних закладів в Україні у 1990–2015 н. р.

Складено автором на основі джерел [100]

Важливою кількісною характеристикою освітньої сфери є співвідношення кількості учнів і вчителів, яке впало від 13:1 до 8:1 у 2014/15 н. р. Додамо, що остання величина є одним з найнижчих показників ніж у більшості країн ОЕСР, де середній показник становить 12,4:1 [102]. Тобто якщо у 1990/91 н. р. у середньому в одному денному ЗНЗ отримували освіту 324 учнів, то у 2014/15 н. р. – 213. Зазначимо, що в останньому навчальному році цей показник становив у Польщі 220 учнів, у Великобританії – 890 учнів [102]).

Показник же кількості вчителів у розрахунку на одну школу був практично ідентичний і коливався у межах 25–27 осіб протягом 1990–2015 н. р.

Середній розмір класу – один із показників, який характеризує ефективність використання кадрових, матеріально-технічних та фінансових

ресурсів у системі середньої освіти. Спостерігається суттєва диференціація за цим даними показником державних і приватних міських та сільських закладів освіти, а також навчальних закладів різних типів.

Мережа закладів має певні поселенські особливості розподілу: у міських поселеннях функціонувало 32,5% закладів, та сільській місцевості – 67,5%, тоді як контингент учнів розділявся практично навпаки: – 67,7% у міській місцевості та 32,3% – у сільській місцевості.

Такий розподіл породжений та підтримується низкою проблем із забезпечення середньої освіти в сільській місцевості, серед яких: розпорошеність сільських поселень на території регіону; наявність малокомплектних шкіл і класів²; нестача матеріально-технічного оснащення; недостатній рівень викладацького складу, відсутність фінансової підтримки молодих вчителів сільських шкіл; диференціація регіонів за соціально-економічним потенціалом.

Поступове скорочення кількості малокомплектних шкіл призвело до їх укрупнення як одного з антикризових інструментів, однак цей процес є несвоєчасним та фінансово недієвим. У деяких випадках закриття дошкільного чи загальноосвітнього закладу, що є соціальним і культурним осередком у сільській місцевості та виконує селоформуючу функцію, спричиняє міграцію мешканців до інших населених пунктів, а отже, може призвести до зникнення села. Тому, зазначеному процесу укрупнення має передувати ґрунтовна оцінка якості навчального процесу, наявної матеріально-технічної бази та рівня педагогічного персоналу.

Як свідчать дослідження, зменшення кількості навчальних закладів відбулося переважно за рахунок скорочення сільських ЗНЗ. Так, у період 2010–2015 н. р. кількість закладів скоротилася загалом на 2696 одиниць (13,3%), 51,6% яких становили заклади сільської місцевості. При цьому,

² До малокомплектних навчальних закладів належать ті з них, наповнюваність яких не перевищує 11,7 учня на клас [126].

кількість викладачів за вказаний період скоротилася на 61,2 тис. осіб (11,8%) чи 23 особи на кожен закритий навчальний заклад.

Зміна соціально-демографічної структури населення України спонукає до створення закладів освіти “нового типу” та заснованих на приватній формі власності. У 2014/15 н. р. кількість закладів “нового типу” становила 4123 од., або 23,4% мережі загальної середньої освіти (далі – ЗСО), в них одержували освіту 935,7 тис. осіб (24,9% загальної кількості учнів), що майже вдвічі більше порівняно з 2000/01 н. р. (відповідно 1758 навчальних закладів та 482,3 тис. учнів).

Щодо функціонування іншої (ніж державної) форми власності, то на початку 2014/15 н. р. в Україні функціонувало 167 денних ЗНЗ приватної форми власності, які відвідували 0,48% учнів (17,8 тис. осіб). У 2014/15 н. р. кількість недержавних закладів освіти в абсолютному вимірі зменшилася порівняно з 2010/11 н. р. на 41 од., частка учнів, які отримували освіту у цих закладах, 0,45% загальної кількості учнів, що на 0,03 в. п. менше порівняно з 2010/11 н. р. Структурні зсуви залежать від типу поселення: частка приватних шкіл на селі зросла на 1,54 в. п. за порівнювані роки, а у міських поселеннях зменшилася на 0,2 в. п.

Значна частка таких закладів упроваджують нетрадиційні способи навчання: це, наприклад, “Європейський колегіум” та “Олександрівська гімназія” (м. Київ); Приватна школа “Святої Софії” (м. Львів), Школа Софії Русової (м. Одеса) тощо.

Здобувач підтримує думку багатьох науковців про те, що в системі освіти невирішеними залишаються питання прийнятного співвідношення кількості приватних і державних ЗНЗ, а також територіального розміщення закладів “нового типу”. Надмірна орієнтація на приватну загальну освіту, на думку здобувача, не приведе до збільшення частки приватного фінансування, адже значна частина населення України є неплатоспроможною (вартість навчання у зазначених закладах сягає 10–40 тис. грн на рік за даними 2015 р.)

Окрему категорію ЗНЗ складають заклади освіти, що забезпечують навчання окремих категорій населення, у тому числі з фізичними вадами (інваліди), осіб які потребують соціального захисту. Наразі в офіційній статистиці відсутня інформація щодо загальної кількості осіб, які навчаються в домашніх умовах.

Забезпечення загальноосвітніх шкіл педагогічними кадрами є однією з вирішальних умов розвитку освітньої системи, що забезпечує якість навчально-виховного процесу. Загальна чисельність викладацького складу ЗНЗ у 2014/15 н. р. порівняно з 1990/91 н. р. скоротилася на 89,0 тис. осіб (16,4%), Поряд з цим мають місце інші негативні тенденції: старіння викладацького складу, відтік молоді з наукової та викладацької діяльності. Така ситуація свідчить про неефективне використання ресурсів, що витрачаються на утримання викладацького штату та надлишкові шкільні приміщення.

Загальновизнаними при дослідженні структури та величини державних витрат на освіту є показник ВВП. Досвід розвинутих країн свідчить, що видатки на освіту повинні становити не менше 5% ВВП.

У 2014 р. частка витрат державного сектору на освіту в Україні становила 5,9% ВВП, що відповідає рівню розвинених країн ЄС.

Для подальшого розуміння ситуації важливо оцінити обсяги державних витрат на освіту в різних країнах. На рис. 1.1.7 відображено витрати країн Європи на освіту у 2011 р.

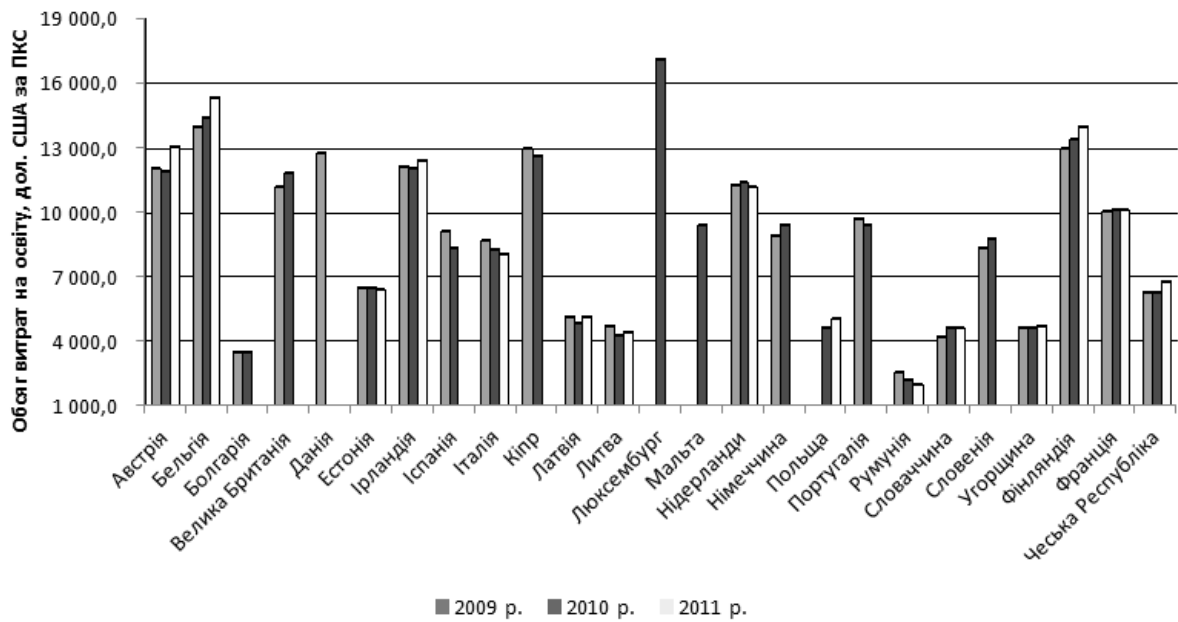
Рис. 1.1.7. Витрати на освіту в країнах ЄС

Складено автором на основі джерел [102]

Обсяг ВВП на одну особу населення в Україні майже втричі нижчий, ніж середньосвітовий показник, у 12–27 разів нижчий за показники розвинених країн. Крім того, в Україні мають місце суттєві відмінності у напрямках фінансових потоків, що зменшує реальний освітній кошик кожного школяра.

У 2011 р. обсяги фінансування освіти в країнах ЄС коливалися в межах 3,1% ВВП (Румунія) – 8,8% (Данія); в Україні цей показник становив 6,2%, такий самий рівень зафіксовано в Ірландії (6,2%), однак в Україні це становило в середньому 1961 дол. США на одного учня, а в Ірландії 12430,1 дол. США (відповідно до МСКО-2) [190].

На рис. 1.1.8 представлено обсяги державного фінансування в країнах ЄС за період 2009–2011 рр.

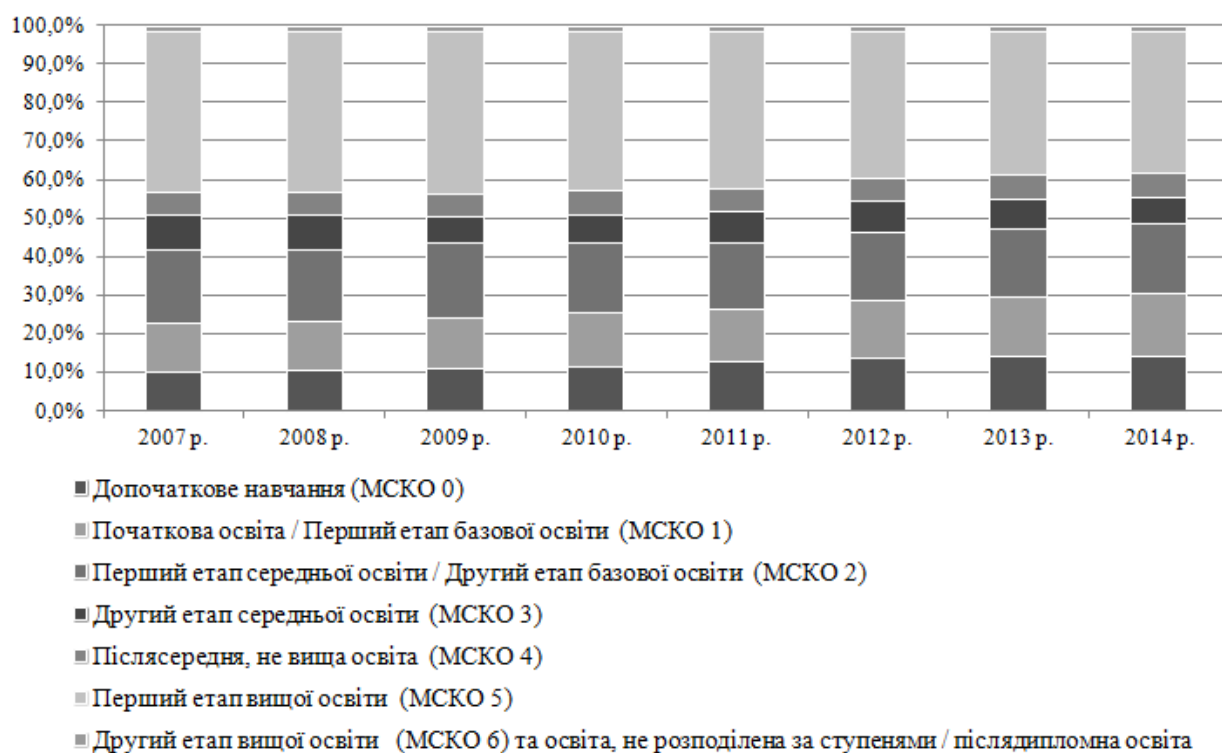
**Рис. 1.1.8. Державні витрати у розрахунку на одного учня ЗНЗ
у країнах ЕС**

Складено автором на основі джерела [102]

Потік державного фінансування в країнах має багаторівневий характер, при цьому спостерігаються значні відмінності у їх відносних структурних частках. Найбільш складним за аналізом є сектор приватного фінансування, оскільки відсутні статистичні показники реальних обсягів вкладених коштів. Розмір приватного сектору значно варіює між країнами, що спричинено відмінностями в соціальних, економічних та інституційних факторах.

Дослідження практики державного фінансування освіти в різних країнах дало змогу дійти висновку, що основна відмінність систем фінансування полягає в тому, наскільки вони націлені на досягнення конкретно поставлених результатів та які методи застосовують для їх досягнення.

В Україні у 2014 р. видатки на ЗСО становили майже половину загального обсягу державних видатків на освіту – 45 122,61 млн грн (у 2014 р. – 41,6%, в 2007 р. – 40,6%), порівняно з попереднім роком вони зменшилися на 4,6% (МСКО 1-3). Дані щодо обсягів фінансування в Україні у 2007–2014 рр. представлені на рис. 1.1.9.

**Рис. 1.1.9. Розподіл загальних витрат за рівнями освіти
в Україні у 2007–2014 рр.**

Складено автором на основі джерела [4]

Фінансування середньої освіти, здійснюється в основному, за рахунок коштів місцевих бюджетів (93,0% від загальних витрат на цей рівень освіти), які виділяються з державного бюджету відповідно до нормативів на одного учня, встановлених для певної території [94] (рис. 1.1.10)

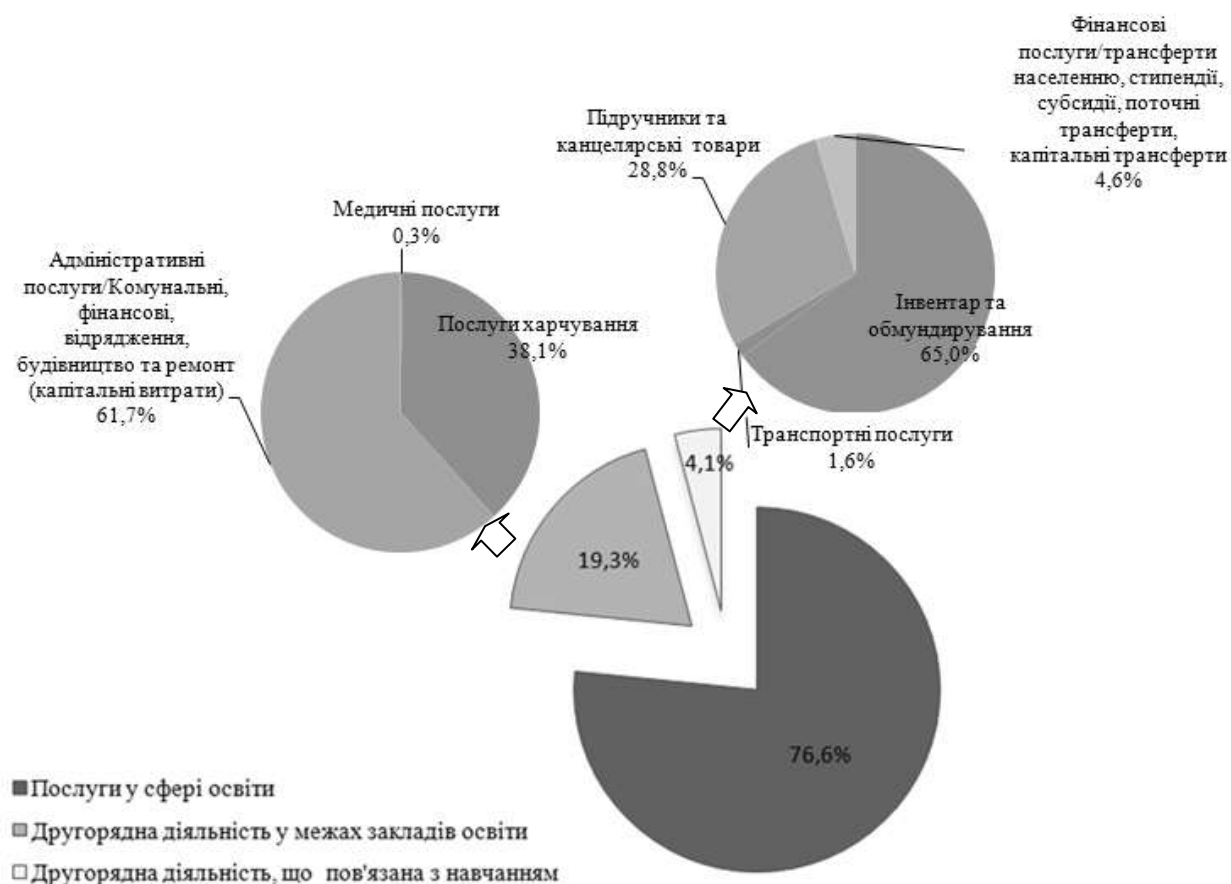

Рис. 1.1.10. Структура витрат на середню освіту за функціями в Україні у 2014 р.

Складено автором на основі джерела [94].

У 2014 р. комунальні платежі становили 11,9% поточних витрат державного сектора на ЗНЗ, а витрати на заробітну плану близько 76,6%, отже, обсяг витрат на покращання матеріально-технічного забезпечення підвищення якості освіти в сукупності становив 4,12%. (табл. 1.1.1)

У 2007–2014 рр. відбулося скорочення часток фінансування другорядних витрат (загалом на 7,82 в. п.: у межах навчальних закладів – на 4,71 в. п.; пов'язаних з навчанням – на 3,11 в. п.).

Таблиця 1.1.1

Структура витрат на середню освіту за функціями у 2007–2014 рр.

(%)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Послуги у сфері освіти	68,78	71,18	73,30	72,21	73,09	74,65	76,14	76,59
Другорядна діяльність у межах закладів освіти, у т. ч.	24,00	23,14	21,79	22,63	22,00	20,95	19,78	19,29

Продовження табл. 1.1.1

– медичні послуги	0,07	0,06	0,06	0,07	0,06	0,05	0,06	0,05
– послуги харчування	10,62	9,23	13,86	5,68	3,42	0,52	1,26	0,47
– адмін. послуги / комунальні, фінансові, відрядження, будівництво та ремонт (капітальні витрати)	13,31	8,86	12,87	4,91	3,08	0,48	1,15	0,20
Другорядна діяльність, пов'язана з навчанням, у т. ч.	7,23	8,29	14,27	5,16	3,73	0,07	1,13	0,22
– інвентар та обмундирування	4,61	8,19	13,75	4,91	3,37	0,06	1,02	0,46
– транспортні послуги	0,50	7,15	13,75	4,40	2,65	0,05	1,37	0,33
– підручники та канцелярські товари	1,69	7,23	12,50	4,08	2,60	0,05	1,17	0,26
– фінансові послуги / трансфери населенню, стипендії, субсидії, поточні трансфери, капітальні трансфери	0,42	7,34	11,89	4,12	2,68	0,07	1,19	0,19
Усього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Складено автором на основі джерела [4].

За даними обстеження умов життя домогосподарств в Україні, населення наразі не має змоги вкладати гроші у навчання, про що свідчить мала частка домогосподарств, які повідомили про цей вид витрат (24,9–27,6%) та низький рівень останніх, порівняно з іншими групами товарів та послуг (табл. 1.1.2).

Таблиця 1.1.2

Грошові витрати домогосподарств на освіту

Рік	Усі домогосподарства			Домогосподарства, які повідомили про цей вид витрат	
	у середньому на одне домогосподарство, грн	% до споживчих витрат	% до грошових витрат	у середньому на одне домогосподарство, грн	% від усіх домогосподарств
2010	39,83	1,3	1,4	160,00	24,9
2011	46,49	1,3	1,5	175,90	26,4
2012	47,34	1,3	1,4	171,74	27,6
2013	45,99	1,5	1,3	170,42	27,0
2014	45,86	1,4	1,2	170,62	26,9

Складено автором на основі джерела [12].

Наприкінці 1980-х років з метою зміни системи фінансування навчального процесу, була обґрунтована ідея нормативно-бюджетного фінансування в розрахунку на одного учня, що полягає в загально

статистичному розрахунку вартості навчання одного учня та враховує результати діяльності закладів освіти.

Єдність державних та регіональних нормативів не можуть врахувати всіх елементів розвитку та функціонування шкіл. Наприклад, фонду оплати праці, адже школи можуть мати різний склад педагогів відповідно до їх категорії; вартість комунальних послуг.

Результати діяльності ЗНЗ багато в чому залежать від здібностей та підготовки учнівського контингенту закладів освіти, що значною мірою визначається соціальним та економічним статусом батьків. Тому “лідуючі” навчальні заклади прагнуть залучити до навчання учнів які мають вищі бали за навчання з метою досягнення популярності, покращення показників діяльності, а в результаті – збільшення обсягів державного фінансування. Як правило, школи, які мають меншу популярність, розташовані у бідних районах і не мають можливості досягти відповідних результатів. Отже, чинний механізми добору учнів на основі лімітування прийому до шкіл та вільного вибору закладу освіти посилюють соціальну нерівність у наданні послуг сфери освіти та дискримінацію окремих шкіл.

Наразі органи державної статистики не надають відповідної інформації щодо соціально-економічного статусу батьків учнів, а також їх мотивації при виборі навчального закладу, що унеможливорює проведення аналізу.

Таким чином, освіта є фактором соціально-економічного розвитку держави, що зумовлено як специфікою самої галузі, так і процесами перетворень, що відбуваються останнім часом у цій сфері в країні. Тому зі сторони статистики необхідно проведення систематичного комплексного аналізу діяльності освітньої сфери з метою дослідження її стану та розвитку. Потрібно розширювати інформаційно-статистичну базу на основі проведення обстежень з метою виконання аналізу й отримання науково-обґрунтованих висновків. Перегляд системи статистичних показників створить базу для розроблення рекомендацій, необхідних для прийняття ефективних

управлінських рішень, спрямованих на вдосконалення та подальший розвиток освітньої сфери.

А відтак завдання, що стоять перед статистикою середньої освіти можна представити наступним чином (рис. 1.1.11):

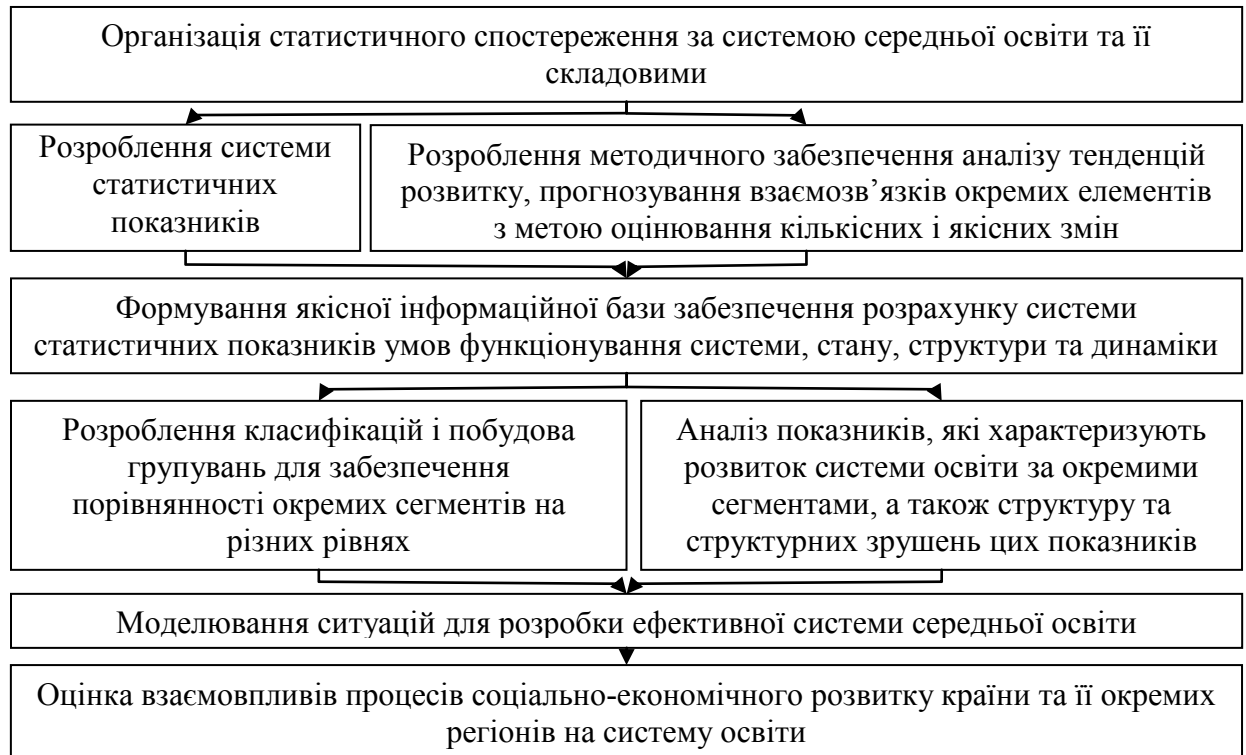

Рис. 1.1.11. Завдання статистики освіти

Складено автором

Наразі, система статистичного забезпечення комплексного оцінювання та аналізу складових системи середньої освіти не розроблена, наявні аналітичні матеріали представлені у формі інформаційних оглядів лише за окремими періодами та регіонами, що не мають єдиного підходу.

1.2. Наукові дослідження сфери середньої освіти: основні напрями

Зростання ролі освіти, особливо у XXI ст., змінює ставлення до неї з боку суспільства, урядів, політичних сил. Питання ефективності функціонування системи освіти, відповідності її сучасним вимогам користувачів та перспективи розвитку є першочерговими. Особливо

актуальними стають методика оцінювання та діагностики сучасного стану, моделювання та оперативного прогнозування, що створюють умови для прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень у системі освіти.

За таких умов освіта стає об'єктом дослідження низки науковців за різними напрямками. Вивчаються роль і внесок освіти у соціально-економічний розвиток, економічна суть витрат на освіту та їх ефективність, питання управління інвестиціями та якістю у сфері освіти, вплив освіти на соціально-економічний розвиток держави, умови формування ринку освітніх послуг та його взаємодія з ринком праці тощо.

Вивчення та оцінювання робіт попередників, безумовно, є необхідною передумовою дослідження загальної освіти. Здобувачем поставлено завдання проаналізувати наукові здобутки вчених, діяльність яких спрямована на сферу освіти, виявити певні закономірності між результатами досліджень та обґрунтувати науково-теоретичну базу галузі.

Як було зазначено вище, система освіти є багатоаспектною, що зумовлено функціями, які реалізуються у відносинах суспільства і економіки, тому логічною є побудова схеми напрямів вивчення освіти (рис. 1.2.1). Ця схема складена на основі аналізу дисертаційного фонду України та Російської Федерації, наукових статей, опублікованих у вітчизняних і зарубіжних виданнях, монографій. Зазначимо, що інформаційна база даних дисертаційного фонду України та Росії ведеться відносно недавно, після розпаду СРСР, тому частина дисертаційних досліджень, захищених до 1991 р. є неопублікованими.

Відповідно до спрямування робіт, виділимо три основні групи досліджень. Кожна з них є вагомим важелем у розвитку освіти. Ці тісно пов'язані між собою, додамо, що в цю схему не включені дослідження з філософії освіти, педагогіки тощо.

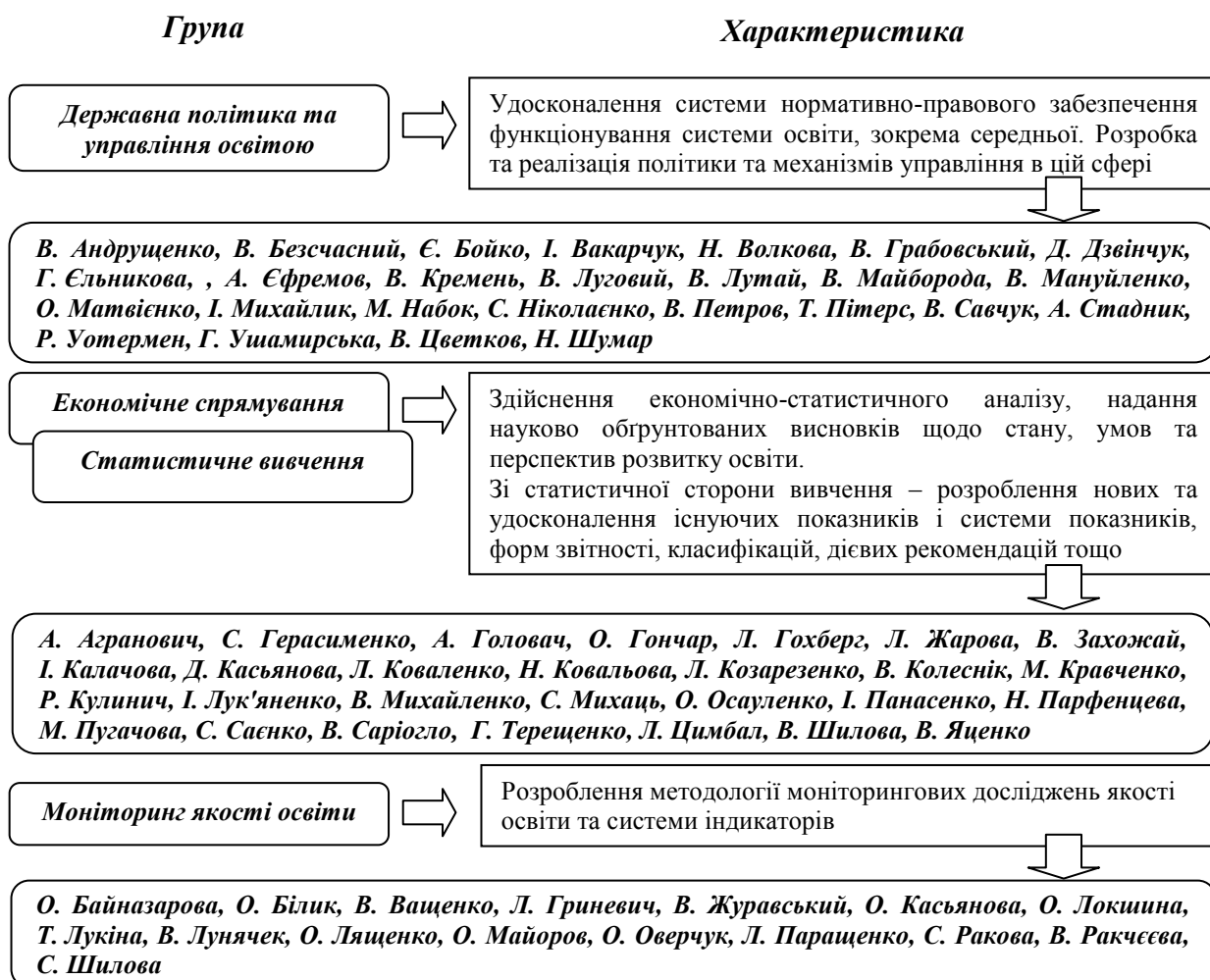

Рис. 1.2.1. Схематичне групування досліджень у галузі освіти

Складено автором

Першу групу складають науковці, роботи яких присвячені аспектам управління освітою: побудова ефективної організаційно-правової системи; інновації у процесі управління освітою; нормативно-правові засади забезпечення доступною і якісною освітою всього населення країни.

До другої групи належать науковці економічного спрямування, більшість робіт яких присвячена освіті як фактору соціально-економічного розвитку суспільства (у т. ч. людського розвитку та рівня життя населення), ефективності систем фінансово-матеріального забезпечення, а також як окрема підгрупа – автори, роботи яких присвячені статистичному вивченню освіти. На основі статистичного вивчення соціально-економічних процесів

формуються об'єктивні висновки та надаються наукові результати для обґрунтування прийняття рішень та вирішення управлінських питань.

Ґрунтуючись на загальноєвропейському та світовому досвіді розвитку галузі освіти, Україна, як і більшість країн, надає особливого значення якості освіти, проголошуючи її національним пріоритетом, передумовою економічного зростання країни, її національної безпеки, запорукою інтеграції країни до європейського та світового співтовариств розвинених держав. Тому до третьої групи віднесені науковці, які займалися питаннями визначення поняття “якість освіти”, побудови системи показників якості освіти в ЗНЗ та проведення моніторингу.

Під управлінням системою освіти розуміють дії органів державної влади та інших органів управління освітою, що спрямовані на визначення та здійснення політики, розроблення й реалізацію програм розвитку у сфері освіти, забезпечення конкурентоспроможності, впровадження принципів прозорості та відповідальності навчальних закладів за результати діяльності, що поєднуються з соціальними гарантіями уряду.

Ґрунтовна характеристика державного управління освітою та проблеми управління в нових соціально-економічних умовах викладені в працях:

- В. Кременя, значна частина робіт якого присвячено тенденціям формування цінностей та завдань освіти у відповідь на виклики сучасного цивілізаційного поступу [74],
- О. Пастовенського, який аналізує розвиток системи управління загальною середньою освітою [111];
- Т. Стецюри, що акцентує увагу настан нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти в Україні [171].

Також зазначимо наукові розвідки В. Майбороди, В. Цветкова та ін.

Ю. Старіловим запропоновано розглядати державне управління галуззю освіти за низкою аспектів: соціальним, політичним, правовим, соціологічним, організаційним, процесуальним та моральним [166], що пояснюється розгалуженістю тем досліджень цієї сфери.

У роботах М. Євтуха та М. Набокова наведена модель оцінювання і управління ЗСО регіону за домінуючим критерієм ефективності [38–39], за мету регіональної системи управління освітою визначено забезпечення рівного доступу до якісної освіти, а на рівні ЗНЗ – досягнення цілі кожного з учнів. М. Куліковим розроблена модель управління фінансовою та господарською діяльністю системи державної освіти, що забезпечується грошовими та інформаційними потоками МОН [75].

Важливим напрямом дослідження проблем управління цією сферою є обґрунтування необхідності розвитку державно-громадської моделі управління освітою, що забезпечуватиме участь суспільних суб'єктів у функціонуванні та розвитку освіти й освітніх установ в інтересах усіх учасників навчально-виховного процесу для задоволення фундаментальних, актуальних і перспективних потреб суспільства та держави. Ця тенденція відображена в роботах І. Іщенко, Г. Єльнікової, О. Зайченко, М. Комарницького, О. Тягушева, О. Рябекова, Т. Шамової та ін.

Якість управління діяльністю ЗНЗ та прийняття управлінських рішень пов'язана з наявністю комплексної, актуальної та достовірної інформації, що зумовлює необхідність створення системи інформаційного забезпечення. Питання побудови такої системи на всіх рівнях управління (особливо на муніципальному та інституційному) стає предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних ченів: В. Гуменюк, Т. Шамової, В. Петрова, Г. Полякової, В. Маслової, Л. Калініної та Л. Забродської.

Про вагомість внеску українських науковців у дослідження питань управління освітою свідчить близько 15 робіт за спеціальністю 25.00.00 – державне управління.

За період незалежності обсяг дисертаційних робіт зі статистики в Україні становить близько 130, проте лише дві присвячено питанням статистичного дослідження сфери освіти. На рис. 1.2.2. характеризувано дані роботи.

Ю. Мазур “*Статистичне забезпечення регіональною системою вищої освіти*”, 2009 р.

Обґрунтовано “методичні засади статистичного аналізу стану вищої освіти та методику виявлення диспропорцій між обсягами випуску спеціалістів та їх попитом за регіонами України. Удосконалено методику статистичного оцінювання діяльності ВНЗ на основі моніторингу якості надання освітніх послуг” [83].

Л. Ярошенко “*Статистичне забезпечення управління системою вищої освіти України в ринкових умовах*”, 1998 р.

Проведено “аналіз організації та статистичного забезпечення управління вищою освітою, запропонована система статистичних показників для порівняльного аналізу функціонування вузів. Розроблена методика визначення зовнішньої та внутрішньої ефективності освіти. Проведено аналіз змін в обсягах та структурі фінансування вищої освіти України, взаємозв’язку цих змін з соціально-економічним станом держави та її окремих регіонів” [187].

Рис. 1.2.2. Дисертаційний фонд України за спеціальністю

08.00.10 – статистика

Складено автором

Дисертаційний фонд Росії за спеціальністю 08.00.12 – бухгалтерський облік, статистика за 2000–2013 рр. налічує близько 2400 робіт. З них лише 7 робіт присвячено статистичному вивченню освіти [158]:

- І. Ахунжанова “Методологічні підходи до статистичної оцінки освітнього потенціалу регіону”, 2002 р. – розроблено методику комплексної статистичної оцінки освітнього потенціалу вищої школи на основі системи індикаторів;

- О. Кочетигова “Статистичне дослідження якості освітніх послуг: на прикладі вищої професійної освіти, 2003 р. – розроблено методологічні засади статистичного дослідження якості освітніх послуг. Визначено узагальнюючий показник рівня якості, проаналізованого його структуру і динаміку, оцінено вплив умов надання освітніх послуг на їх якість;

- А. Клімова “Методологія статистичного дослідження розвитку відкритої освіти в Росії”, 2002 р. – сформовано систему статистичних показників для характеристики складу та динаміки чисельності студентів і

кадрів у системі відкритої освіти, а також стану та розвитку матеріально-технічної й інформаційної бази освітніх установ, що використовують дистанційні технології у процесі навчання;

- О. Леднева “Статистичний аналіз і прогнозування розвитку системи середньої професійної освіти в Росії”, 2008 р. – розроблення методики комплексного статистичного аналізу і прогнозування показників розвитку системи середньої професійної освіти в Російській Федерації;

- Н. Тихомирова “Методологія статистичної оцінки потреб в сучасних освітніх послугах”, 2000 р. – обґрунтовано методику комплексного статистичного дослідження потреб в освітніх послугах і розвитку нових, сучасних освітніх технологій;

- В. Туркін “Статистичний аналіз ринку послуг вищої освіти Тверської області”, 2005 р. – запропоновано методи прогнозування попиту на ринку послуг вищої освіти, моніторингу споживачів освітніх послуг.

Актуальні питання статистики освіти висвітлено у працях вітчизняних статистиків: С. Герасименка – оцінювання якості освітньої діяльності та підготовки випускників ВНЗ [22]; І. Калачової – формування системи соціальної статистики як інформаційно-аналітичної бази управління соціальними процесами [53; 55]; О. Гончар – використання адміністративних даних у статистичних цілях, етапи перетворення адміністративних даних на статистичні та проблеми, які при цьому виникають [26]; О. Осауленка – організаційні засади моделювання й управління сталим соціально-економічним розвитком та вдосконалення інформаційного забезпечення в системі державного управління [99]; І. Панасенко – використання соціально-економічної нормалі у якості метода оцінювання ефективності діяльності сфери послуг України [105]; Н. Парфенцевої – методологічні питання побудови статистичних класифікацій, у тому числі сектору освіти [109]; М. Пугачової – основи проведення статистичного моніторингу [72]; Р. Кулинича – статистичне вивчення соціально-економічного розвитку регіонів України [169], [77] та ін. [54, 159, 167].

Грунтовний аналіз стану системи освіти України та її регіонів за різними науковими підходами було здійснено у працях Т. Голубевої [25], С. Плотницької [119], Ю. Савельєвої [156], В. Шестака [179] та ін.

Різні аспекти вдосконалення та оптимізації управління в системі освіти висвітлено у наукових працях О. Пастовенського та М. Осадчого, у тому зокрема розроблення системи інтегральних оцінок ефективності оптимізації мереж на основі даних існуючої статистичної звітності [111]. І. Опольським запропонована базова кваліметрична модель розвитку середньої освіти у ЗНЗ [97]. В. Пономаренко здійснив прогнозування динаміки кількісних показників розвитку системи освіти України [123], а М. Агранович навів приклад використання даних Єдиного державного екзамену для аналізу системи освіти та ефективності її фінансування [2] та М. Артюх – визначив перелік завдань та необхідність оптимізації мережі ЗНЗ сільських району [5].

У роботі Т. Пасічника [110] проаналізовано особливості впливу чинника освіти на індикатори економічної безпеки держави, що було здійснено на основі проведеного аналізу з використанням моделей авторегресії та інтегрованої ковзної середньої (кореляційно-регресійний аналіз).

Важливий сегмент робіт зі статистичного аналізу розвитку освіти належить Л. Козарезенко [63–65]. Серед них, зокрема, виклад можливих сценаріїв впливу освіти на стан ринку праці в Україні – оптимістичного, песимістичного та базового [63] та висвітлення особливостей прогнозування результатів надання освітніх послуг [65]. Водночас наголошується на відсутності достатнього обсягу статистичної інформації для проведення такого аналізу, а також необхідного практичного досвіду макроекономічного прогнозування розвитку вітчизняної освітньої сфери.

П. Шевчуком та Г. Швидкою було проведено демографічне прогнозування населення України за рівня освіти до 2050 р. [178]. У роботі вказано на необхідність детального дослідження природного руху населення відповідно до освітнього рівня та характеру зайнятості.

У дисертації І. Каленюк “Економічна природа та особливості розвитку освітнього потенціалу України” проведено загальнотеоретичне дослідження економічної природи освіти, її потенціалу та ролі в забезпеченні економічного і соціального розвитку суспільства [56]. Автором введено поняття “освітній потенціал”, що трактується як сукупність матеріально-речових елементів, які є ресурсною базою освіти (навчальні заклади, підручники, комп’ютерна техніка, учні тощо), та матеріальні елементи системи освіти (знання, навички, цінності, що втілені в самій людині й не піддаються вимірюванню прямими показниками), а також “фонд освіти”, що є сукупністю затрат у попередньому та поточному періоді часу та уречевлені в наявних ресурсах діючої системи освіти та її випускниках. Крім того автором запропоновані критерії для визначення економічної та соціально-економічної ефективності освітньої діяльності, що охоплюють комплекс показників вихідних ресурсів, навчального процесу, випуску та кінцевих результатів.

Огляд публікацій свідчить, що вчені все більшу увагу починають приділяти дослідженню проблем удосконалення державного регулювання фінансового забезпечення розвитку освіти та ефективності застосування коштів. Це стосується робіт таких науковців, як В. Войтов, В. Шестак, Т. Боголіб, О. Бойко, Р. Капелюшніков, Н. Шумар [183] та ін. Звертають увагу дослідження:

- О. Дубовської, якою виявлені особливості розвитку системи середньої освіти та оплати праці вчителів різних країн світу та окреслені шляхи вдосконалення діючої системи в Україні [36];

- І. Комарової, якою досліджено показники динаміки бюджетних видатків на вищу освіту в Україні, охарактеризовано частку видатків на вищу освіту у ВВП та у бюджетах України порівняно з іншими країнами світу із зазначенням української специфіки [66];

- В. Малишко – розробка теоретичних підходів та практичних рекомендацій удосконалення фінансового механізму, за допомогою якого реалізується фінансова політика в галузі загальної середньої освіти [84];

- М. Олієвської, якою обґрунтовано неефективність та недостатність обсягів фінансування освіти на регіональному рівні, а також, запропоновано підвищення рівня фінансової підтримки освіти й науки за рахунок приватного сектору [96];

- Н. Савчук, де проаналізовано ефективність реформування бюджетної системи в Україні та в інших країнах світу [157];

- З. Урусової, нею досліджено та проаналізовано тенденції фінансування освіти в Україні, визначено шляхи щодо його покращення, та підкреслено, що освіта всебічно розвиває людину як особистість і найвищу цінність суспільства [174].

Оцінки ефективності функціонування закладів ЗСО як системного організаційно-економічного механізму представлені в роботі Т. Шестаковської [180]. Автором запропонована система, що містить 14 показників, згрупованих у чотири групи: 1) забезпеченості (організації) навчального процесу; 2) рівня задоволення потреб в освітніх послугах; 3) розвитку потенціалу; 4) економічності використання ресурсів, та розраховано на їх основі інтегральний показник результатів діяльності установи:

$$F_{\text{int}} = K \times \sum_{i=1}^n B_i \cdot W_i \rightarrow \max, \quad (1.2.1)$$

де F_{int} – цільова функція моделі, яка відображає планові результати діяльності ЗНЗ. При додержанні обмежень у фінансуванні, максимальне значення функції свідчить про ефективність функціонування; B_i – бальне значення показника P_i ; W_i – частка показника P_i в загальних результатах діяльності загальноосвітніх навчальних закладів; n – кількість показників; K – коефіцієнт структури використаних засобів.

Проблеми формування сучасної системи статистики освіти знайшли відображення в роботах російських вчених, а саме: А. Алексєєвої, М. Аграновича – представлені нові підходи до статистики освіти, орієнтовані на інформаційне забезпечення прийняття рішень [70]; В. Башев, Д. Дехант, В. Лозинг – аналіз перспективи зростання дефіциту шкільних місць у 2014–2025 рр. [7]; Л. Гохберга – доведено недосконалість сучасної системи статистики освіти та окреслено шляхи вирішення цієї проблеми [27]; Н. Ковальнової, В. Кузнєцової, Н. Нічаєвої – розроблення інформаційно-аналітичної системи для ранжування регіонів за показниками розвитку освіти та комплексного міжрегіонального зіставлення [61]; А. Фатєєвої – питання використання статистики освіти на світовому рівні з метою міжнародних порівнянь [175]; Л. Жарової, В. Яценко [41] та інших [1, 8, 78, 160]. На думку Л. Жарової та В. Яценко, практичне завдання статистики освіти полягає у забезпеченні державних і громадських структур, наукових дослідників та громадськості інформацією, що необхідна для реалізації ними своїх функцій та задоволення соціальних та наукових інтересів суспільства [42].

На основі аналізу, проведеного І. Лоскутовою [79], була підтверджена значна стратифікація сучасного освітнього простору. У праці було визначено, що навчальні заклади можна розділити на вісім кластерів, використовуючи інтегративну модель. Заклади шостого, сьомого та восьмого кластерів формують нішу “елітних шкіл”, що фактично гарантує вступ випускників до ВНЗ. П’ятий кластер об’єднує школи, що мають достатній рівень соціального (підвищений статус чи спеціалізацію) та людського (педагогічний персонал) капіталу. До четвертого кластера належать школи обласного та районних рівнів, які мають соціальний капітал, однак не мають людського, що компенсується за рахунок належного рівня управління.

Другий та третій кластери характеризуються найбільшими ризиками того, що їх випускники мають найменші шанси вступу до ВНЗ або успішного працевлаштування. При цьому, до третього кластера входять школи з достатнім рівнем соціального та економічного потенціалу на тлі низьких

рівнів освітніх результатів; до другого – з достатнім рівнем останніх за низького рівня соціального капіталу.

Випускники шкіл першого кластера, або шкіл з низьким рівнем як соціального й економічного потенціалу, так і рівнем навчального процесу, мають певні соціальні переваги, які пов'язані з тим, що значна кількість цих шкіл розташована у сільській місцевості, а тому випускники будуть задіяні у традиційних для цієї місцевості видах діяльності та матимуть недостатньо високі рівні життя.

Інші підходи до кластеризації шкіл з метою експертного оцінювання їх навчально-виховної діяльності та вдосконалення управління освітою в регіоні обґрунтовані в роботі О. Боднар [9].

У дослідженнях низки авторів проведено аналіз регіонального освітнього комплексу (О. Свінцов, Т. Мельниченко, Я. Остафійчук). У роботі А. Симоненка [162] визначено, що формування та розміщення освітнього комплексу залежить від низки факторів, поділених автором на такі групи:

- соціально-демографічні – чисельність населення та його статеві-вікова структура, механічний рух населення, освітній рівень, охорона здоров'я, підприємницька діяльність;
- економіко-географічні – стан та тенденції господарського комплексу території, транспортні зв'язки, географічне положення;
- історичні – традиції, історична ретроспектива;
- природно-географічні – клімат і природні та рекреаційні умови тощо.

Для обчислення рівня розвитку освітнього комплексу А. Симоненком запропоновано використовувати коефіцієнт (індекс) локалізації освіти:

$$K_{loc,i} = \frac{X_i}{X} \cdot \frac{Y_i}{Y}, \quad (1.2.2)$$

де X – кількість осіб, що відвідують дошкільні, загальноосвітні, професійно-технічні, вищі навчальні заклади $X = \sum X_i$; Y – чисельність населення $Y = \sum Y_i$; підпорядкований індекс i відносить величини до регіону.

Грунтовний аналіз освіти як фактора розвитку людського капіталу відображено у низці дисертацій: А. Іорданова, Н. Голікової, С. Хамініч, В. Бирського, Г. Лича, Н. Киселя, О. Грішнкової.

Так, в роботі О. Грішнкової “Формування людського капіталу в системі освіти і професійної підготовки” увага приділена визначенню освітніх та професійних характеристик людського капіталу та їх інвестиційну ефективність. Автором в роботі визначено, що за сучасних умов, всі рівні освіти є прибутковими, окрім, контрактної базової вищої освіти. Тобто, особі економічно раціональніше мати ЗСО, ніж здобувати базову вищу освіту на умовах контракту за умови відсутності наміру отримувати підвищення рівня освіти [29].

Аналізуючи опрацьовані публікації можна дійти логічного висновку, що у теперішній час чинна система офіційної статистики України та Росії не відповідає потребам, щодо належного функціонування всіх елементів спільноти. Основним недоліком розробленого статистичного інструментарію є відсутність ряду блоків важливої соціально-економічної та фінансово-економічної інформації, відомча розпорошеність інформаційно-статистичних ресурсів та відсутність комплексного підходу до статистичного забезпечення прийняття управлінських рішень на всіх рівнях управління.

Філософську інтерпретацію поняття “якості середньої освіти” знаходимо у працях О. Ляшенка, В. Зайчука, Б. Жебровського та інших. Відповідно до “Енциклопедії освіти”, якість освіти характеризується як “комплексна характеристика, яка відображає діапазон та рівень освітніх послуг, що надаються системою освіти відповідно до інтересів особи, суспільства і держави” [37].

О. Ляшенко розглядає якість освіти у різних соціальних вимірах: політичному, соціальному, управлінському та педагогічному. Ним вказано на те, що державна політика урядів різних країн спрямована на поліпшення якості освіти, що підтверджується наявністю значної частки відповідних міжнародних досліджень [98, С. 6–13].

Провідним напрямом удосконалення системи управління ЗСО на різних рівнях функціонування має стати впровадження моніторингу освіти, завдання якого полягатиме у збиранні даних та обробленні інформації, організації інформаційних потоків та забезпеченні інформацією учасників освітнього ринку. Моніторинг, визначення якого вперше було сформовано щодо галузі гідрометеорології перед проведенням Стокгольмської конференції Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) з питань навколишнього середовища в 1972 р. та зафіксовано в міжнародному стандарті ISO 4225–80 “Якість повітря. Загальні положення. Словник” [189], є основою визначення якості освіти.

Наразі серед науковців не існує спільного підходу до визначення цього поняття щодо сфер освіти. Серед їх розмаїття можна виділити кілька: розуміння моніторингу як системи вдосконалення інформаційного забезпечення управління освітою (П. Анісімов, В. Зуєв, О. Майоров), як інструменту управління та як сукупності процедур і дій, спрямованих на спостереження, вимірювання інформації щодо стану (якості) освітньої системи (І. Єлісєєв, Т. Макарова, Н. Селезньова,).

Вивчення теоретичних засад моніторингу освіти і різних аспектів побудови й організації діяльності моніторингових служб знайшло відображення в роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних учених, у тому числі:

- удосконалення методології моніторингових досліджень та використання отриманої інформації у цілях державного управління освітою: В. Безпалько, О. Бойназарова, Л. Бондаренко, Л. Гриневич, О. Линовицька, Т. Лукіна, В. Лунячек, О. Лященко, О. Майоров, Н. Прокопенко;

- узагальнення світового досвіду становлення національної системи моніторингу якості освіти та проведення міжнародних порівняльних досліджень – О. Локшина, Т. Лукіна, І. Шимків та ін.

Відповідно до висновків робіт М. Степка, дослідження якості освітніх послуг повинно проводитись як на державному так і на регіональному

рівнях. При цьому на регіональному рівні моніторинг має розглядатись як засіб оцінювання ефективності функціонування територіальних систем освіти та прогнозування їх розвитку, оптимізації мережі закладів освіти, контролю за реалізацією державної освітньої політики у галузі забезпечення рівного доступу до якісної освіти і вільного розвитку людини [89].

Основними завданнями моніторингу якості освіти, на думку Т. Лукіної, є [80, С. 84–89]:

- визначення якості навчальних досягнень учнів;
- визначення взаємозв'язку успішності учнів з соціально-економічними категоріями;
- оцінювання фінансово-ресурсного забезпечення навчальних закладів;
- визначення величини впливу політичних, економічних, організаційних факторів на навчальний процес;
- аналіз державної політики у сфері доступності якісної освіти тощо.

На думку В. Журавського, об'єктами освітнього моніторингу є: система освіти та її структурні елементи; процеси, що відбуваються в освітній діяльності; види діяльності освітнього процесу; явища, що характеризують функціональну своєрідність; результативність освітнього процесу. У свою чергу об'єкти моніторингу можуть утворювати різнорівневі зв'язки, тому основоположними принципами проведення моніторингових досліджень є систематичність, системність та комплексність, що передбачає цілісне вивчення об'єкта в динаміці та у взаємозв'язках [42, С. 8].

У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні було зазначено, що нині обсяг представлених статистичних даних, щодо загальної освіти, не сприяють виробленню відповідних стратегій поліпшення її якості [91].

Розроблення індикаторів розвитку освіти та встановлення їх критеріїв є складними методологічними завданнями, що перебувають у центрі уваги багатьох дослідників та міжнародних організацій, у тому числі ЮНЕСКО й ОЕСР. Наукові дослідження з формування системи індикаторів проводиться

такими вченими, як О. Байназарова, Л. Гриневич, О. Касьянова, О. Локшина, Т. Лукіна, В. Лунячек, Л. Паращенко, С. Ракова та ін. [6, 28, 81, 82, 107, 186].

Зокрема, О. Байназарова зазначає, що система показників повинна бути адекватною основним цілям і завданням, які постають перед конкретним етапом розвитку системи освіти й моніторинговим дослідженням освітньої сфери [6]. Відповідно до дослідження Л. Гриневич [28], в Україні не використовується належним чином інструментарій міжнародних порівнянь з метою як моніторингу якості освіти, так і аналізу необхідного для розробки стратегії розвитку системи освіти. Також наголошується на необхідності опрацювання національної системи освітніх індикаторів, сумісної з визнаними міжнародними системами.

Фахівцями ОЕСР розроблено систему індикаторів якості освіти яка покладена в основу національних моделей моніторингу, зокрема Німеччини, США, скандинавських країн. У доповіді ОЕСР “Погляд на освіту 2014” [190] та у стратегії розвитку освіти “Europe 2020” [191] містяться показники згруповані у чотири тематичні блоки:

- *Індикатори А* – Результативність освітніх інституцій і вплив освіти (9 груп показників).
- *Індикатори В* – Фінансові та кадрові ресурси, які інвестуються в освіту (7 груп показників).
- *Індикатори С* – Доступ до освіти, участь, прогрес (7 груп показників).
- *Індикатори D* – Освітнє середовище та школи (7 груп показників).

Завдання ОЕСР полягає в оцінці ефективності системи освіти в цілому, але для повної характеристики необхідно порівняти багато рис розвитку і функціонування освітніх систем у різних закладах освіти, а також оцінити їх вплив на освітній процес. Відповідно до поставлених завдань розрізняють:

- освітня система в цілому;
- освітні установи і постачальників освітніх послуг;
- інфраструктура освітніх установ;
- індивідуальні учасники освітнього процесу.

Матриця індикаторів якості освіти відповідно до класифікації ОЕСР представлена в табл. 1.2.1.

Таблиця 1.2.1

Матриця індикаторів якості освіти за класифікацією ОЕСР

Рівень деталізації індикаторів	1. Освітні результати	2. Контекст, що формує освітній результат	3. Умови, що впливають на вироблення освітньої політики
1. Індивідуальні учасники освітнього процесу	1.1. Якість освітніх результатів окремих учнів	2.1. Індивідуальне ставлення до навчання та викладання	3.1. Соціально-економічне становище окремих учнів та викладачів
2. Освітнє середовище	1.2. Якість освіти	2.2. Педагогіка, методи навчання, клімат у класі	3.2. Умови навчання учнів та роботи викладачів
3. Постачальники освітніх послуг	1.3. Ефективність роботи освітніх закладів	2.3. Організація діяльності та освітнє середовище у школі	3.3. Характеристики постачальників освітніх послуг і співтовариств
4. Освітня система загалом	1.4. Загальна ефективність освітньої системи	2.4. Загальносистемне освітнє середовище, виділення ресурсів на освіту і політика в галузі освіти	3.4. Національний, освітній, соціальний, економічний та демографічний контексти

Складено автором на основі [194]

Глибоке дослідження проблем управління якістю ЗСО виконано Т. Лукіною. В її роботах розкривається сутність механізмів державного управління якістю ЗСО, досліджується ефективність діяльності органів державного управління. Науковцем доведено, що “національна система моніторингу якості ЗСО є інформаційною основою становлення в Україні державно-громадських механізмів управління якістю освіти» та розроблено систему показників і критеріїв якості ЗСО для України” [81].

У роботі Л. Паращенко “Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти”, визначено групи критеріїв та показників проведення моніторингу якості освіти. Також автор

зазначає, що в законодавчих документах України необхідне формулювання кількісних вимірювань завдань розвитку освіти [108]. Отже, сучасна система показників статистики освіти, повинна містити два їх типи, що характеризують сучасний стан розвитку та досягнення поставлених цілей стратегій. Такий підхід уможливить формування баз інформації, якої наразі нестачає.

Проаналізовані автором джерела доводять, що статистичному вивченню освіти, зокрема середньої, присвячено досить незначна кількість робіт, особливо у частині розроблення відповідних показників оцінювання стану та умов розвитку галузі освіти. З огляду на соціально-економічну роль освіти, існує значна потреба у статистичному аналізі й оцінюванні сектору середньої освіти в Україні загалом та окремо за адміністративно-територіальними одиницями. А також потребує суттєвого вдосконалення її інформаційне забезпечення.

1.3. Нормативно-правове забезпечення діяльності у сфері середньої освіти в Україні

Результативність проведення соціально-економічних реформ в Україні багато в чому визначається рівнем освіти населення, ступенем його готовності до життєдіяльності в умовах ринкових відносин, бажанням і вмінням учитися. Досвід розвинених країн показує, що соціальною основою ринкових перетворень є високоосвічені громадяни, які легше адаптуються до створюваних ринкових відносин, обумовлюючи ефективність інших, у тому числі економічних елементів і факторів суспільного прогресу.

Освіта як цілеспрямований процес набуття окремими особами та їх групами фундаментальних та прикладних знань, а також умінь та навичок, що відповідають сучасному рівню розвитку, охоплюють цілу систему

відносин, що складаються між державою та людиною, державою та навчальним закладом, педагогом та учнем як суб'єктами навчання, тощо.

Освітня політика України формується з урахуванням інтеграційних процесів та глобальних проблем у галузі. Європейська комісія з питань освіти відображає три основні тенденції у сфері освіти, які спостерігаються у країнах ЄС, але є характерними для більшості країн [101]. Також автором було виділено тенденції, що є характерними для системи освіти в Україні. Зазначені групи тенденцій представлені на рис. 1.3.1.

Тенденції виділені Європейською комісією з питань освіти	– демографічні зміни, які характеризуються зменшенням чисельності учнів сектору ЗСО та виходом на пенсію значної частки викладачів
	– подовження тривалості навчання в системі ЗСО та збільшення кількості студентів ВНЗ
	– автономізація шкіл одночасно з процесом систематизованого оцінювання навчального закладу та педагогічного складу
Тенденції, що виділені здобувачем є характерними для України	– поява сектору недержавних закладів освіти “нового типу” які не гарантують отримання якісних знань
	– зниження рівня державних гарантій та впливу держави на сферу освіти
	– низький рівень доходів значної частки громадян, що обмежує можливості отримання освіти та призводить до регіонального “замикання” ринку освітніх послуг [77]
	– модернізація середньої освіти відповідно до сумісності тривалості освіти і дипломів з країнами ЄС
	– інтелектуальна неоднорідність учнів, що ускладнює діяльність викладача, форми і методи навчання, вибір траєкторії освітнього процесу

Рис. 1.3.1. Тенденції розвитку системи освіти

Складено автором на основі джерел [101, 76]

Державна політика у галузі освіти України на національному та європейському рівнях реалізується в рамках розвиненого нормативно-правового поля, що охоплює: документи розвитку освіти (програми, доктрини, концепції, стратегії тощо); Конституцію України, міжнародні та міждержавні договори, ратифіковані вищим державним органом; законодавчі акти, укази та розпорядження Президента України, постанови Верховної

Ради України (далі – ВРУ) та Кабінету міністрів України (далі – КМУ), накази МОН та інших міністерств та відомств, яким підпорядковані заклади освіти; накази та розпорядження регіональних (місцевих) органів виконавчої влади, видані в межах їх компетенції; інші нормативно-правові акти та міжнародні договори України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до Р. Ковальчука, Л. Хижняка та Р. Шаповала, завдання законодавства України у системі освіти полягають у такому [62, 176, 177]:

- забезпечення та захист конституційного права громадянин України на освіту;
- розмежування компетенції між органами управління;
- визначення прав, обов’язків, повноважень та відповідальності фізичних та юридичних осіб у сфері освіти, а також правове регулювання їх відносин у цій сфері.

У системі джерел освітнього права особливе місце посідають міжнародно-правові акти універсального та регіонального характеру, а також міжнародні договори та угоди.

Загальна декларація прав людини [43] проголошує право кожної людини на освіту (ст. 26), механізм реалізації цього права визначено Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права (ст. 13) [88]. У Протоколі до Конвенції про захист прав і основних свобод людини зазначено, що кожна людина має право на освіту, держава зі своєї сторони має поважати право батьків відповідно до їх релігійних і філософських переконань забезпечувати освіту і навчання своїх дітей [69]. Ці положення відображено у Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти [68] та у Конвенції про права дитини 1989 р. [67].

Відносини та співробітництво України з ЄС у системі освіти нині регулюються два документи: Угода про партнерство та співробітництво [146] і Порядок денний асоціації Україна – ЄС [124]. Загальні рамки співробітництва окреслено статтею 59 УПС “Освіта та професійна

підготовка”, згідно з якою визначено напрями співробітництва сторін. Зокрема йдеться про “підвищення рівня загальної освіти”, “співробітництво між навчальними закладами”, “мобільність”, “участь у відповідних програмах” тощо.

Відповідно до норм та законів, в Україні законодавчо закріплено визнання освіти як пріоритетної сфери інтелектуального, соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства і держави.

Конституційні засади державної політики у перехідному періоді в освіті сформовано в Конституції України. Зокрема, ст. 53 основного Закону гарантує право кожного на освіту, що забезпечується доступністю і безоплатністю повної середньої освіти в державних та комунальних навчальних закладах, утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, задоволення національно-культурних і мовних потреб, вільний розвиток особистості, право на свободу світогляду, право набувати спеціальні знання, що дають можливість вибору професії та роду трудової діяльності [71].

Основу освітнього законодавства України становлять Закони України “Про освіту” [145] та “Про загальну середню освіту” [128].

В Законі “Про освіту” закріплені основи освіти, починаючи з загальних положень та завершуючи міжнародною діяльністю у цій сфері. Закон визначає структуру освітньої системи, її основні елементи, встановлює загальні вимоги до змісту освіти, організації навчального процесу, прийому громадян до навчальних закладів, загальні принципи управління системою освіти та її фінансового забезпечення, регламентує правове положення учасників освітнього процесу і т. д. Закон має пріоритетність щодо інших законів, що регулюють відносини у сфері освіти. Принцип, відповідно до якого всі інші закони у цій сфері приймаються лише на за узгодженням із цим законом, у системі освітнього законодавства реалізовано в повному обсязі [145].

Згідно з Законом України “Про освіту”, “громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров’я, місця проживання та інших обставин. Іноземні громадяни, особи без громадянства здобувають освіту в навчальних закладах України відповідно до чинного законодавства та міжнародних договорів” [145, ст. 3].

Відповідно до ст. 30 цього Закону, виділяють такі освітні рівні: початкова загальна освіта; базова загальна середня освіта; повна загальна середня освіта; професійно-технічна освіта; базова вища освіта; повна вища освіта. Відповідно до закону України “Про середню освіту” поняття “загальна середня освіта” розглядається як “цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності” [128]. На думку Л. Паращенко, система ЗСО має часові, просторові (географічні), інституційні та знаннєві межі [106, С. 172]. Саме часові та інституційні межі ЗСО окреслюються законодавством України.

Загальна середня освіта є обов’язковою основною складовою безперервної освіти, адже спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості та здійснюється в інтересах людини, родини, суспільства, держави (ст. 3 Закону України “Про загальну середню освіту”) [128].

У цьому Законі регулюються такі питання, як система загальної освіти України, загальноосвітні та інші навчальні заклади (типи, статус, створення, реорганізація, ліквідація), організація та учасники навчально-виховного процесу; державний стандарт середньої освіти; управління системою ЗСО; науково-методичне забезпечення, фінансово-господарська діяльність та матеріально-технічна база. Крім того, урегульовано питання трудової

діяльності педагогічних працівників (оплата праці, атестація, відпустки, стаж роботи тощо).

Управління системою ЗСО в Україні розвивається за державно-громадською моделлю і має свої особливості та специфіку. По-перше, це пов'язано з найбільшою в системі освіти мережею закладів, чисельністю контингенту та працівників (у 2014/15 н. р. в Україні у закладах середньої освіти працювало 453,6,3 тис. осіб, що становило 28,7% загальної кількості осіб, що були зайняті у сфері виду економічної діяльності “Освіта” [100]), по-друге – розгалуженою мережею органів управління різних рівнів та багаторівневістю фінансування ЗНЗ.

Державне управління системою ЗСО, відповідно до законодавства України базується на таких принципах:

- доступності для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;
- доступності, безоплатності та обов'язковості здобуття повної загальної середньої освіти; рівності умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;
- гуманізму, демократизму, пріоритетності загальнолюдських духовних цінностей; органічного зв'язку з світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежності освіти від громадських, релігійних та політичних організацій;
- наукового характеру; інтеграції з наукою і виробництвом; взаємозв'язку з освітою інших країн; гнучкості та прогностичності системи освіти; єдності та наступності;
- безперервності й різноманітності; поєднання державного управління і громадського самоврядування.

Ці принципи визначають основні напрями, пріоритети освітньої політики, а отже, характер освіти та освітніх закладів у країні. На рис. 1.3.2 відображені функції держави у системі освіти.

Рис. 1.3.2. Взаємозв'язок функцій держави та завдань державної статистики у частині формування стратегії розвитку системи освіти

Складено автором

Відповідно до Закону України “Про освіту” до державних органів управління освітою в Україні належать [145, ст. 11]:

- Міністерство освіти і науки України;
- міністерства і відомства України, яким підпорядковані окремі навчальні заклади; на початок 2014/15 н. р. їх кількість становила 59 закладів чи 0,34% від загальної кількості ЗНЗ (наприклад, Міністерство охорони здоров'я – 35 навчальних закладів, Міністерство культури України – 8);

- місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі ЗСО є Міністерство освіти і науки України, а саме Департамент загальної середньої та дошкільної освіти, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України (ст. 37 Закону України “Про загальну середню освіту”). Повноваження та функції МОН визначено законами України “Про освіту” [145], “Про загальну середню освіту” [128], Указом Президента України від 25.04.2013 р. № 240/2013 “Питання Міністерства освіти України” та Постановою КМУ від 16.10.2014 р. № 630 “Положення про Міністерство освіти і науки України”, наказом МОН “Про затвердження Регламенту Міністерства освіти і науки України” від 12.07.2013 р. № 969.

Для сучасного стану системи управління освітою характерний процес децентралізації, тобто передачі ряду функцій і повноважень від вищих органів управління до нижчих. В Україні не передбачено створення спеціальних освітніх територіальних одиниць і якими є, наприклад, навчальні округи або академії у Франції, шкільні округи у США. Управління освітою відбувається відповідно до адміністративно-територіального поділу країни.

Децентралізація повноважень з управління та фінансування закладів середньої освіти зумовлює зосередження впливу на освітні системи у регіональних і муніципальних органах влади. За таких умов оцінювання регіональних освітніх систем щодо розвитку ключових напрямів освіти дозволить здійснювати моніторинг результативності та ефективності діяльності регіонів у досягненні поставлених цілей державної політики.

Отже, передбачаються такі блоки дослідження:

- 1) освітнього попиту регіону з метою пошуку шляхів його задоволення;
- 2) можливостей і факторів зовнішнього середовища, що справляють позитивний та негативний вплив на розвиток системи.

Система ЗСО в Україні розвивається за державно-громадською моделлю, тому громадські організації є одним із основних суб'єктів впливу суспільства на освітню сферу. На сьогодні в Україні діють ряд організацій і структур, які беруть активну участь у формуванні та розвитку ЗСО. До них належать: на найвищому рівні – Всеукраїнський з'їзд працівників освіти, Асоціація керівників шкіл України, Всеукраїнська громадська організація “Громадська Рада освітян і науковців України”, громадська комісія МОН України та громадська рада з питань загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти, рада начальників управління освітою та наукою обласних і Київської міської державних адміністрацій. Також можливе створення та функціонування в освітніх закладах піклувальних рад, рад навчальних закладів, учнівського самоврядування, директорів шкіл, батьківських організацій тощо.

У структурі системи освіти прийнято виділяти три основні системні компоненти, без кожного з яких цілісність навчального процесу була б порушена:

- освітні установи (школи, коледжі, ВНЗ тощо);
- соціальні групи (учні, студенти, вчителі);
- послідовність навчального процесу (передача знань, формування навиків).

Системні компоненти перебувають у складній взаємодії між собою та іншими сферами суспільного життя. Тому, важливим принципом управління освітою на всіх рівнях – міждержавному, загальнодержавному, регіональному, муніципальному та рівні освітнього закладу – повинен бути принцип системності.

Загальна середня освіта в Україні має достатньо розвинуту інституційну мережу, що загалом здатна задовольнити освітні потреби дітей і підлітків шкільного віку з урахуванням демографічної, етнічної та соціально-економічної ситуації. Ця мережа складається з п'яти підсистем [128, ст. 4]):

1) загальноосвітні навчальні заклади (відповідно до ст. 8 Закону України “Про загальну середню освіту”, таким є навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права громадян на загальну середню освіту) всіх типів і форм власності, у тому числі для громадян, які потребують соціальної допомоги та соціальної реабілітації (рис. 1.3.3);

2) навчально-виробничі комбінати;

3) позашкільні заклади;

4) науково-методичні установи та органи управління системою загальної середньої освіти;

5) професійно-технічні та вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації, що надають повну загальну середню освіту.

Рис. 1.3.3. Система загальноосвітніх закладів освіти в Україні³

Складено автором на основі джерел [121, 129, 133–135, 144]

³ загальноосвітні навчальні заклади кожного з трьох ступенів можуть функціонувати разом та окремо.

Останні роки в системі освіти відбуваються інституційні, структурні та функціональні зміни, що включають процес диверсифікації освіти – розширення спектру освітніх послуг. Запровадження різних освітніх послуг викликано необхідністю задоволення попиту споживачів, що підвищується, формуючи кон'юнктури.

У теперішній час при плануванні розвитку шкільної системи освіти цільовими завданнями є забезпечення принципів перехідної та транспортної доступності школи. Інші питання на рівні району не визначені, у тому числі не розроблене питання оптимального співвідношення кількості різних типів шкіл, адже, наразі, існує позитивна динаміка відтоку молоді зі шкіл після набуття неповної середньої освіти, а відтак, у школах або утворюються мало-комплектні паралелі старших шкіл, або вони відсутні взагалі.

Скорочення чисельності учнів унаслідок несприятливої демографічної ситуації, а також залишковий методи фінансування, спричинили неефективності функціонування наявної шкільної мережі. Недостатність бюджетних ресурсів для утримання існуючої мережі та надання якісних освітніх послуг призводить до створення мережеских форм організації територіальних освітніх систем, які формалізувались у вигляді освітніх округів. Документом, що визначає стратегію їх розвитку, питання створення та функціонування є постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 р. “Про освітній округ” [137].

Освітні округи утворюються з цілями: “організації в межах адміністративно-територіальної одиниці ефективною системи освіти; забезпечення рівного доступу дітей відповідного віку до якісної дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійно-технічної освіти, допрофесійного навчання незалежно від місця їх проживання; ефективного використання творчого потенціалу педагогічних працівників навчальних закладів; раціонального використання навчально-методичної, матеріально-технічної бази суб'єктів округу, її зміцнення та модернізації” [137].

Межі освітніх округів необов'язково повинні збігатися з адміністративно-територіальним поділом регіону, що дозволяє об'єднувати типові освітні регіони.

Процес оптимізації мережі навчальних закладів спричинив утворення надлишкових приміщень у сільській місцевості. У зв'язку з цим переважна більшість громад районів, як основного органу, що має право на закриття навчальних закладів, для забезпечення дітей освітою у ДНЗ надають перевагу відкриття навчально-виховних комплексів (далі – НВК) “школа – дитячий садок”, “школа – родина”.

Починаючи з середини 1990-х років, в Україні відбувається зменшення кількості осіб шкільного віку, що призводить до скорочення мережі навчальних закладів (рис. 1.3.4). Існує досить складна ситуація зі шкільною мережею в селах.

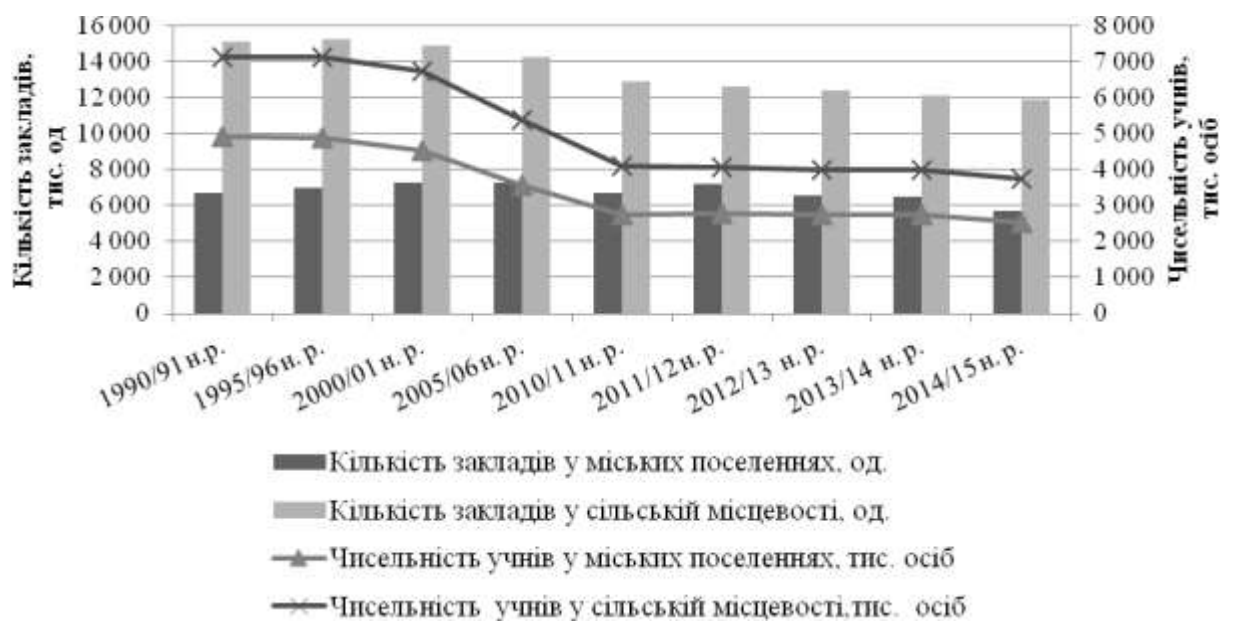

Рис. 1.3.4. Кількість закладів та чисельність учнів середньої школи в Україні у 1990/91 – 2014/15 н. р.

Складено автором на основі джерел [44–49]

Відповідно до цих тенденцій було затверджено низку урядових програм, у тому числі “Шкільний автобус”, якою передбачено організацію регулярного безоплатного перевезення до місць навчання і додому учнів та

педагогічних працівників. Так, у 2014/15 н. р. 8,3% загальної кількості учнів проживали за межами пішохідної зони (на відстані понад 3 км) від місця навчання, з них 70,4 % проживали у сільській місцевості.

Також, відповідно до редакції Закону України “Про загальну середню освіту” від 9 квітня 2013 р., для збереження мережі сільських шкіл внесено норму щодо існування класів наповненістю не менше, ніж три учні (порівняно з попередньою нормою – щонайменше п’ять осіб у класі).

Тенденція до зростання народжуваності в Україні починаючи з 2002 р. може результувати у загострення питання зростання учнівського контингенту та навантаження на педагогів. З огляду на це, регіональним органам управління й органам місцевого самоврядування варто враховувати нинішні закономірності, що вимагає ґрунтовного аналізу та визначення перспектив подальшого функціонування освітньої системи в країні.

Роль держави у сфері освіти є вирішальною, що пов’язано з її можливістю використовувати інструментарієм прямого та непрямого контролю – економічного, організаційно-правового тощо. Це дає можливість визначати розвиток усієї галузі, тим самим забезпечує збереження та нарощування національного освітнього потенціалу України. Отже, напрями і способи проведення реформ у галузі освіти можуть бути визначені лише на підставі аналізу фактичних статистичних даних (рис. 1.3.5).

Рис. 1.3.5. Блок схеми взаємозв'язку завдань державної політики та статистики

Складено автором

Організаційно-управлінським проектом державної політики в галузі освіти є Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття) [31]. В програмі визначаються загальні принципи державної політики в галузі освіти, а також об’єктивні дані проведення аналізу стану, тенденцій і перспектив розвитку освіти. В положеннях розділу, який стосується загальної середньої освіти авторами сформовано основні завдання її рівнів: початкового, основного та повного, а також визначено основні стандарти, мету, зміст. Особливу увагу приділено рівноправній основі створення приватних освітніх закладів.

Здобуття населенням загальної середньої освіти у всіх навчальних закладах, має відповідати вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти [128, ст. 6].

“Державний стандарт загальної середньої освіти – це зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів та випускників шкіл на рівні початкової, базової та повної загальної середньої освіти та гарантії держави у її досягненні. Додержання даних вимог є обов’язковим для загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих

навчальних закладів I–II рівнів акредитації незалежно від підпорядкування, типів та форм власності” [32].

У рамках реалізації Національної доктрини розвитку освіти [142] затверджено Концепцію профільного навчання у старшій школі [130], де закладено нові підходи до організації освіти у старшій школі, яка має функціонувати як профільна, з метою приведення вітчизняних освітніх стандартів у відповідність до норм світового співтовариства.

Профільне навчання – вид диференційованого навчання учнів III ступеня до їхньої орієнтацією на майбутню професію. Даний вид навчання є основним кроком до забезпечення індивідуумом неперервної освіти впродовж життя та виховання особистості, здатної до професійного зростання та мобільності.

У Проекті концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. було закладено такі основні напрями реформ [150]:

- перехід на 12-річну форму навчання;
- профільна підготовка учнів III ступеня та утворення закладів нового типу;
- можливість отримання освіти I-го ступеня з використанням різних форм навчання;
- застосування результатів зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО) на різних ступенях навчання;
- скорочення закладів освіти шляхом консолідації на основі розрахунку: початкова шестирічна школа функціонує за будь-якої кількості учнів, базова – не менше 100 учнів, старша – не менше 200 учнів. За неможливості забезпечення навчання дітей в інших школах гарантується функціонування школи за умови меншої кількості дітей.

Основою державних гарантій на отримання громадянами України освіти є державне фінансування галузі освіти.

Законодавча база фінансування закладів освіти визначається Конституцією України [71], а також законами “Про освіту” [145], “Про

загальну середню освіту” [128]. Інші нормативні акти, які стосуються управління освітою та її фінансування: Бюджетний кодекс України – глава 14 “Розмежування видатків між бюджетами” визначає джерела фінансування ЗНЗ різних регіональних рівнів [11, ст. 87–90], обсяги та способи розрахунку міжбюджетних трансферів [34]; Закони “Про місцеве самоврядування”, “Про місцеві державні адміністрації”, Положення “Про загальноосвітній навчальний заклад” [133], регіональні та державні програми. Також діють документи, положення яких не мають прямої сили: “Національна стратегія розвитку освіти на 2012–2021 рр.” [93] та Державна програма “Освіта” [31], нормативні акти регіонального та локального рівнів (зокрема, статuti навчальних закладів).

Статтею 61 (п. 2) Закону України “Про освіту” встановлено, що держава забезпечує бюджетне асигнування освіти в розмірі не менше 10% національного доходу, а також валютні асигнування на основну діяльність [145]. Цією статтею також затверджено такі положення: у разі одержання коштів із інших джерел асигнування, зазначені в п. 2 не зменшуються (п. 7); бюджетні та позабюджетні асигнування не підлягають вилученню та використовуються виключно за призначенням (п. 8); кошти, матеріальні цінності та нематеріальні активи, що надходять безкоштовно у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань юридичних і фізичних осіб, у тому числі нерезидентів, закладам і установам освіти та науки, метою діяльності яких не є одержання прибутку, для здійснення освітньої, наукової, оздоровчої, спортивної, культурної діяльності, не вважаються прибутком і не оподатковуються (п. 6) [145].

Методи фінансування навчальних закладів можна поділити на:

- нормативний, що полягає у встановленні нормативів відповідно до наявних ресурсів;
- за результатами діяльності – визначенню необхідних ресурсів відповідно до встановлених нормативів та з урахуванням певних факторів та результатів (кількість учнів, успішність, тощо).

Оскільки в Україні існує три рівні державного управління (державний, регіональний та муніципальний), то і фінансування освіти також здійснюється з бюджетів, що формуються на цих трьох рівнях. До джерел державного фінансування, що можуть застосовуватися окремо чи в комбінаціях, належать:

- пряме фінансування, що здійснюється на основі встановлених законодавством нормативів;
- додаткове асигнування, відповідно до запроваджених програмами та заходів (комп'ютеризація тощо);
- дотації або субвенції з метою вирівнювання диспропорцій між регіонами;
- фінансування специфічних програм (оздоровлення, харчування, допомога малозабезпеченим сім'ям).

Окрім державного фінансування, державні загальноосвітні заклади отримують кошти з альтернативних джерел. До яких належать:

1. Власні кошти:

1.1. Кошти, отримані за “необов'язковий” компонент освітньої програми;

1.2. Комерційна діяльність (офіційний перелік платних послуг, що може надавати навчальний заклад, регулюється Постановою КМУ від 27.08.2010 р. № 796 “Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності” [132]);

1.3. Кредити банків.

2. Благодійні фонди:

2.1. Внески батьків до благодійного шкільного та класного фонду (ремонт приміщень, закупівля літератури, святкування);

2.2. Плата окремих батьків окремим вчителям за додаткові заняття з учнями та позитивне ставлення до дитини (частіше за все цей тип внесків набуває форму хабара);

2.3. Добровільні грошові внески і пожертвування підприємств, організацій та окремих громадян, іноземних юридичних і фізичних осіб.

Зазначимо, що джерела фінансування 2.1 та 2.2 вважаються неофіційними.

Структуру джерел фінансування закладів освіти подано на рис. 1.3.6.

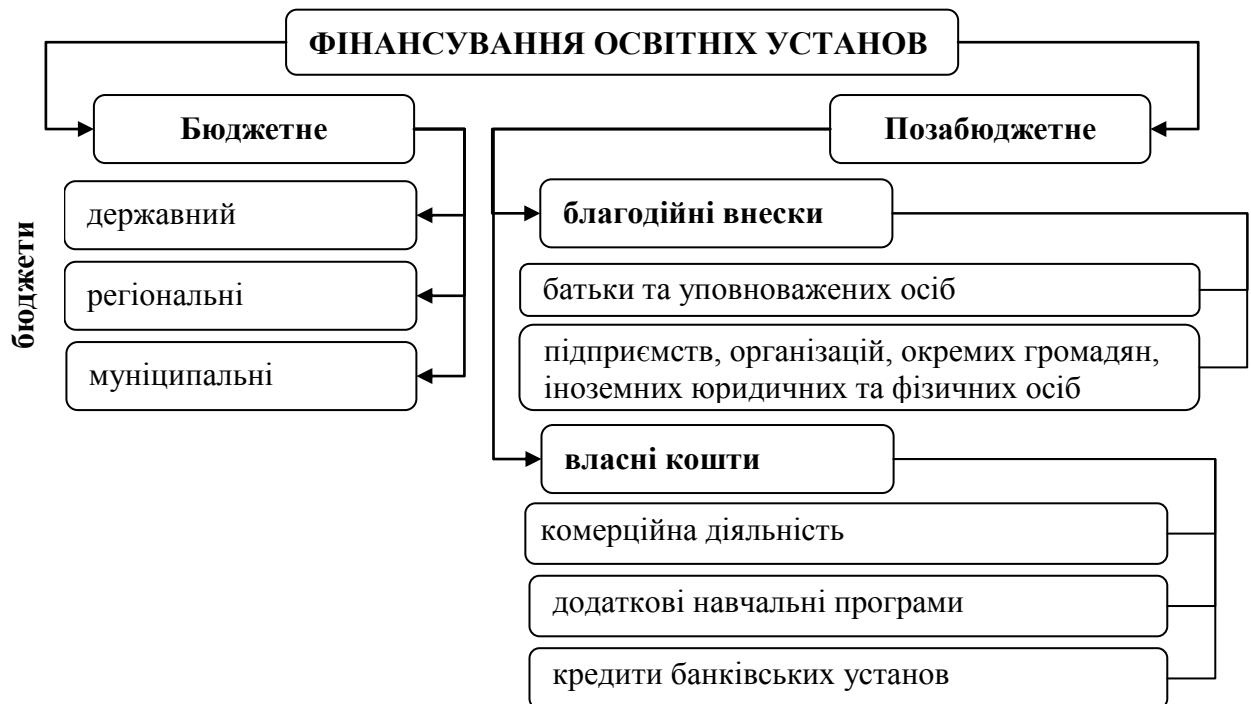

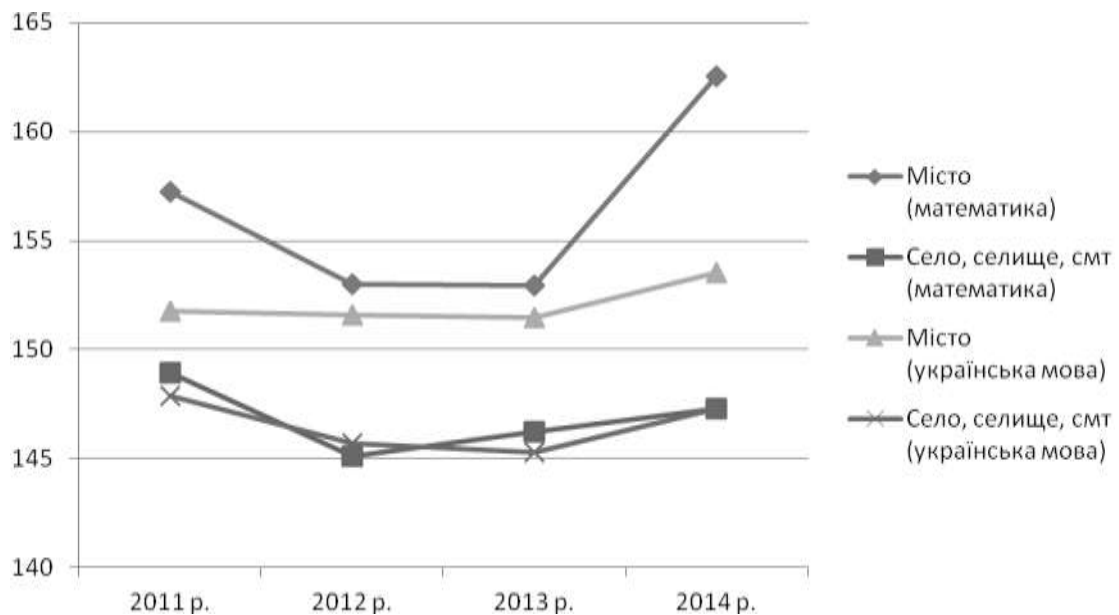
Рис. 1.3.6. Джерела фінансування державних закладів середньої освіти

Складено автором на основі джерел [11, 34, 128, 145]

За даними Київської міської державної адміністрації, лише в м. Києві станом на березень 2015 р. було зареєстровано 129 благодійних фондів (організацій), що на 3,8 в. п. менше порівняно з 2014 р. які співпрацювали зі 127 школами (25,5% загальної кількості ЗНЗ міста) [181].

Наявність неофіційних та офіційних джерел фінансування в освіті зумовлює створення нерівних шансів на отримання повноцінної середньої освіти для дітей з родин з різним статком. Особливо це стосується дітей, що отримують освіту в сільських школах, де рівень матеріально-технічного

оснащення та кваліфікація викладацького складу є загалом нижчими, ніж у міських школах. Дані на рис. 1.3.7 свідчить про залежність результатів тестування від типу поселення, в якому розташована школа.

**Рис. 1.3.7. Середній бал учнів за результатами ЗНО
в Україні у 2011–2014 рр.**

Складено автором на основі джерела [104]

Наразі органи статистики не надають інформації щодо обсягів неофіційних джерел фінансування та їх використання, що унеможлиблює проведення комплексного аналізу стану фінансового забезпечення ЗСО.

Відповідно до положень нормативно-правових актів, сучасна середня освіта повинна забезпечувати населення країни якісною освітою, що є національним пріоритетним завданням державної політики в галузі освіти України. Ця вимога міститься у таких документах:

- Указ Президента України від 30.09.2010 р. № 926 “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні” [141];
- постанови Кабінету Міністрів України: “Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти” від 14.01.2004 р. № 24 [32]; “Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти” від 25.08.2004 р. № 1095 [33]; “Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього

незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти” від 31.12.2005 р. № 1312 [143];

- інші нормативно-правові акти.

В умовах швидкого перебігу політичних та соціально-економічних подій, поглиблення кризових явищ в економіці, урядом країни була прийнята достатня кількість законодавчих і нормативно-правових актів, спрямованих на реформування системи освіти та середньої освіти зокрема. Завдання державної політики, які були визначені в низці прийнятих програмних документах розвитку сучасної, європейсько-направленої системи середньої освіти, потребують розроблення та впровадження системного відстеження існуючих змін та процесів на всіх етапах прийняття відповідних управлінських рішень: перший крок – процес планування та організація діяльності повинно бути здійснено на основі оцінювання та аналізу ситуації, з врахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища; другий крок – завершальним етапом кожного управлінського циклу є оцінювання реалізації поставлених завдань та визначення причин; третій крок – реалізація накопиченого досвіду та широке впровадження в практичній діяльності системи освіти супроводжується оцінюванням процесу впровадження та дослідженням реальних і потенційних наслідків освітніх інновацій.

Висновки до розділу 1

В Україні швидкими темпами відбувається реформування соціальної сфери. Одним із секторів, у якому найбільше відчуються ці зміни, є освіта, у тому числі середня. Зазначений рівень освіти в Україні представлений широко розгалуженою, взаємоузгодженою, комплексною системою, яка динамічно розвивається та якісно змінюється під впливом факторів

внутрішнього та зовнішнього середовища, а отже, потребує систематичного статистичного вивчення.

Динамічний аналіз розвитку системи середньої освіти в Україні за роки незалежності засвідчує суттєве скорочення населення відповідного віку, яке отримує освітні послуги, оптимізацію кількості закладів освіти.

Дослідження вітчизняного дисертаційного фонду підтверджує недостатність статистичного вивчення освіти, та зокрема середньої освіти України. Це гальмує науковий розвиток як теоретико-методологічної, так і практичної бази статистичного вивчення середньої освіти. Проаналізовані наукові роботи з освіти та середньої освіти дозволяють зробити висновок, що дослідження в цій сфері лише певною мірою забезпечуються статистичним супроводом.

За роки незалежності країни урядом країни була прийнята достатня кількість законодавчих і нормативно-правових актів, спрямованих на реформування системи освіти. Реалізація поставлених завдань розвитку середньої освіти, визначених концептуальними та програмними документами, зумовила необхідність розроблення та ведення системного наукового, економічного та організаційного супроводу, впровадження статистичного моніторингу системи освіти з урахуванням сучасних вимог.

Зв'язок завдань державної політики системи середньої освіти та статистики є взаємним, оскільки проблеми галузі слід статистично вивчати, всебічно аналізувати та контролювати їх вирішення, і при цьому необхідно реалізовувати завдання державної статистики, що стосуються освіти. У свою чергу це забезпечить вирішення соціально-економічних, політичних, фінансових та інших завдань держави.

Основні результати дослідження, викладені у першому розділі, опубліковані в наукових працях автора [15, 18, 20, 21].

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Середня освіта в системі національних, європейських та міжнародних класифікацій

Розмаїття та неоднорідність об'єктів освітньої статистики, а також множинність процесів, що протікають у суспільстві, породжують великі обсяги інформації, яка їх характеризує. Така інформація не може бути сприйнята та проаналізована без певної систематизації на основі логічних схем відбору та упорядкування.

Отримання об'єктивних статистичних характеристик досліджуваного об'єкта чи процесу можливе лише за умови використання статистично однорідних сукупностей, що породжує необхідність систематизації та організації інформації.

Водночас, віднесення конкретного об'єкта до певної групи (класу) потребує завчасного узгодження з усіма зацікавленими особами та врахування недосконалості окремих джерел інформації, механізмів її збирання, оброблення та поширення. Поставлене завдання вирішується шляхом розроблення спеціальних систем класифікацій, що представляють собою сукупність методів, правил і ознак розподілу явищ та об'єктів за певними групами, класами та розрядами на підставі їх схожості чи розрізненості [53, С. 37–38].

Отже, класифікації загалом та в системі освіти зокрема є багатоцільовими системами, основна функція яких полягає в забезпеченні проведення аналізу політики у певній галузі та прийняття відповідних управлінських рішень незалежно від структури досліджуваної системи.

Національна статистична система за усіма напрямками діяльності намагається максимально гармонізувати процеси збирання та оброблення інформації з міжнародними стандартами, у тому числі щодо статистики

освіти. Загальна мета класифікацій є забезпечення порівнянності даних, зібраних для різних сукупностей, протягом різних періодів з використанням різних методів збирання даних та (або) за різними статистичними одиницями [109, С. 31].

Відповідно до Класифікатора класифікацій Статистичного бюро Євростату (1995 р.), усі класифікації зведені до чотирьох груп за розділами:

1. Індивідуальні, домашні господарства, населення;
2. Діяльність, функції, цілі, угоди;
3. Товари та послуги;
4. Територія, природне та штучне середовище.

Слід зазначити, що статистична практика передбачає виділення центральних статистичних класифікацій – видів діяльності, продукції та товарів. Основу національних статистичних класифікацій складають:

- Класифікація видів економічної діяльності (далі – КВЕД);
- Статистична класифікація послуг (далі – СКП);
- Центральна статистична класифікація продукції за видами економічної діяльності (ЦСКП);
- Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД).

Групування й аналіз результатів статистичних спостережень, використовують на основі Класифікатор об'єктів адміністративно-територіального устрою України (далі – КОАТУУ), призначення якого полягає у забезпеченні достовірності, цілісності, зі ставності даних при аналізі та розповсюдженні інформації у різних територіальних розрізах. Класифікацію органів державного управління (КОДУ) використовують у системі Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (далі – ЄДРПОУ) для обліку і моніторингу суб'єктів державного сектору економіки [90].

Відповідно до КОАТУУ [5], структура якого складається з ідентифікаційного коду та назви об'єкта, множина об'єктів розподілена за

територіальною ознакою та адміністративною підпорядкованістю на чотири ієрархічних рівнів так, що до кожного рівня класифікації входять об'єкти підпорядковані об'єктам попереднього рівня:

- перший рівень класифікації включає: АРК; області; міста, що мають спеціальний статус, який визначається законами України;
- другий рівень класифікації включає: міста обласного підпорядкування; райони АРК; райони в областях та містах;
- третій рівень – міста районного підпорядкування, райони в містах обласного підпорядкування, селища міського типу та сільські ради;
- четвертий рівень – села та селища.

Визначальною ознакою, за якою відбувається формування сукупності статистичних одиниць при проведенні статистичних спостережень, є основний вид економічної діяльності. При зміні направленості діяльності юридичних осіб, код може бути змінений на підставі результатів державних статистичних спостережень, здійснених органами державної статистики

У законодавстві з питань статистики термін “економічна діяльність” має декілька трактувань, але згідно з усіма ними це діяльність, у процесі якої відбувається поєднання дій з виробництва та витрат на виробництво, а як наслідок – випуск товарів чи послуг. Відповідно до наказу Державного комітету статистики України “Про затвердження Положення про Реєстр статистичних одиниць та формування основ вибірки сукупностей одиниць статистичного спостереження за діяльністю підприємств” від 16.12.2009 р. № 481 економічна діяльність трактується як процес виробництва продукції (товарів, послуг), який здійснюється з використанням певних ресурсів: сировини, матеріалів, устаткування, робочої сили, технологічних процесів тощо [122].

За ознакою економічної діяльності однорідні господарські одиниці, згруповані за певними суспільними функціями та діяльність яких направлена на виготовлення однорідної продукції (товарів, робіт, послуг) за схожими

технологічними процесами формують галузь. Першу редакцію Класифікації видів економічної діяльності (ДК 009-96) в Україні було розроблено та впроваджено на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 04.05.1993 р. № 326 “Концепція побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку та статистики” [73].

Та обставина, що КВЕД ґрунтується на методології Класифікації видів діяльності Європейського Співтовариства – Statistical Classification of Economic Activities in the European Community (далі – NACE), створює передумови для формування єдиної інтерпретації національних та міжнародних класифікацій, стандартизації термінів, визначень, пояснень з метою забезпечення порівнянності статистичних даних, а отже відсутності необхідності використання перехідних ключів для отримання інформації міжнародними організаціями, що є однією з найважливіших засад розвитку національної статистики, адаптованої до умов глобалізації економіки.

Ухвалення у 2006 р. нової редакції Міжнародної стандартної галузевої класифікації усіх видів економічної діяльності Міжнародна стандартна галузева класифікація усіх видів економічної діяльності (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities) – ISIC (Rev. 4) спричинило перехід ЄС на нову редакцію Статистичної класифікації видів економічної діяльності – NACE (Rev. 2).

Структуру секції Р було додатково деталізовано шляхом створення окремих позицій у сфері спорту та культури, організації відпочинку на рівні груп та класів.

Відповідно до міжнародної класифікації ISIC Rev. 4, європейської NACE Rev. 2 та національної КВЕД (ДК 009:2010), послуги у сфері освіти всіх рівнів та з усіх дисциплін, які надають державні та приватні навчальні заклади, належать до секції Р виду економічного діяльності “Освіта”. На рис. 2.1.1 представлена структура секції Р групи середньої освіти.

Рис. 2.1.1. Структура секції Р “Освіта” КВЕД ДК 009:2010 з виділенням групи “середня освіта”

Складено автором на основі джерел [59; 86]

Структура КВЕД побудована так, що її категорії відображають всі види діяльності, котрі, у свою чергу, визначаються тим виробництвом, яке здійснює статистична одиниця та не враховує розбіжностей статистичних одиниць, що форми власності та юридичного статусу, характеру діяльності. При визначенні основного виду діяльності за КВЕД (009:2010) використаний підхід, за якого основною вважається та діяльність, що складає найбільшу частку в доданій вартості або в іншому визначальному показнику (оборот, чисельність працівників тощо).

Загальна структура коду КВЕД (ДК 009:2010) секції Р має вигляд:

рівень 1:	Y	– секція, позначена літерним кодом (Р);
проміжний	YY	– підсекції, позначені двозначним алфавітним кодом (відсутні);
рівень 2:	XX	– розділи, позначені двозначним літерним кодом (1 розділ);
рівень 3:	XX.X	– групи, позначені тризначним цифровим кодом (6 груп);
рівень 4:	XX.XX	– класи, позначені чотиризначним цифровим кодом (11 класів);
рівень 5:	XX.XX.X	– підкласи, позначені п'ятизначним цифровим кодом (відсутні).

Відповідно до змін на європейському рівні, з 1.01.2012 р. набрав чинності національний класифікатор України ДК 009:2010 “Класифікація видів економічної діяльності”. Порівняно з попереднім варіантом

КВЕД (009:2010) має методологічні відмінності, зумовлені відмінностями між редакціями статистичних класифікацій на яких вона ґрунтується.

Порівняно з попередньою редакцією КВЕД (ДК 009:2010), значного розбиття сукупності статистичних одиниць спостереження за видом діяльності зазнали групи 80.1 “Початкова загальна освіта” й 80.4 “Навчання дорослих та інша діяльність у сфері освіти” з виділенням освіти у сфері спорту та відпочинку і сфери культури (табл. 2.1.1).

Порівняно з європейською NACE Rev. 2 у КВЕД (ДК 09:2010) не знайшли відображення послуги з отримання дистанційної освіти в мережі Інтернет, що пояснюється недостатньою урегульованістю цього питання в законодавстві України.

Головне завдання КВЕД полягає в забезпеченні систематизованого обліку підприємств та організацій за видами економічної діяльності в ЄДРПОУ, тобто створення бази для організації статистичного спостереження та проведення аналізу підприємств за видами діяльності.

Таблиця 2.1.1

Порівняльна структура виду діяльності за КВЕД (ДК 009:2005) секції М “Освіта” та за КВЕД (ДК 009:2010) секції Р “Освіта”

КВЕД (ДК 009:2005)				КВЕД (ДК 009:2010)			
Секція М “Освіта”				Секція Р “Освіта”			
Код		Назва		Код		Назва	
80			Освіта	85			Освіта
	80.1		Початкова загальна освіта		85.1		Дошкільна освіта
		80.10	Початкова загальна освіта			85.10	Дошкільна освіта
	80.2		Середня освіта		85.2		Початкова освіта
		80.21	Загальна середня освіта			85.20	Початкова освіта
		80.22	Професійно-технічна освіта		85.3		Середня освіта
	80.3		Вища освіта			85.31	Загальна середня освіта
		80.30	Вища освіта			85.32	Професійно-технічна освіта
	80.4		Навчання дорослих та інша діяльність у сфері освіти		85.4		Вища освіта
		80.41	Школи та учбові заклади з навчання водіїв автомобілів			85.41	Професійно-технічна освіти на рівні вищого професійно-технічного навчального закладу
		80.42	Навчання дорослих та інші види освіти			85.42	Вища освіта
					85.5		Інші види освіти
						85.51	Освіта у сфері спорту та відпочинку
						85.52	Освіта у сфері культури
						85.53	Діяльність шкіл із підготовки водіїв транспортних засобів
						85.59	Інші види освіти, н. в. і. у
				85.6			Допоміжна діяльність у сфері освіти
					85.60		Допоміжна діяльність у сфері освіти

Складено автором на основі джерел[59, 86]

Кількість суб'єктів, що здійснювали діяльність у системі освіти в Україні у 2012–2014 рр., представлена на рис. 2.1.2. відповідно до якого кількість закладів освіти змінилася досить незначно – у межах 2,5–4,9%. Найбільші зміни спостерігались у Волинській обл. (збільшення кількості підприємств, які надають послуги у системі освіти, на 7,2%) та Чернігівській обл. (відповідно, зменшення на 18,2%).

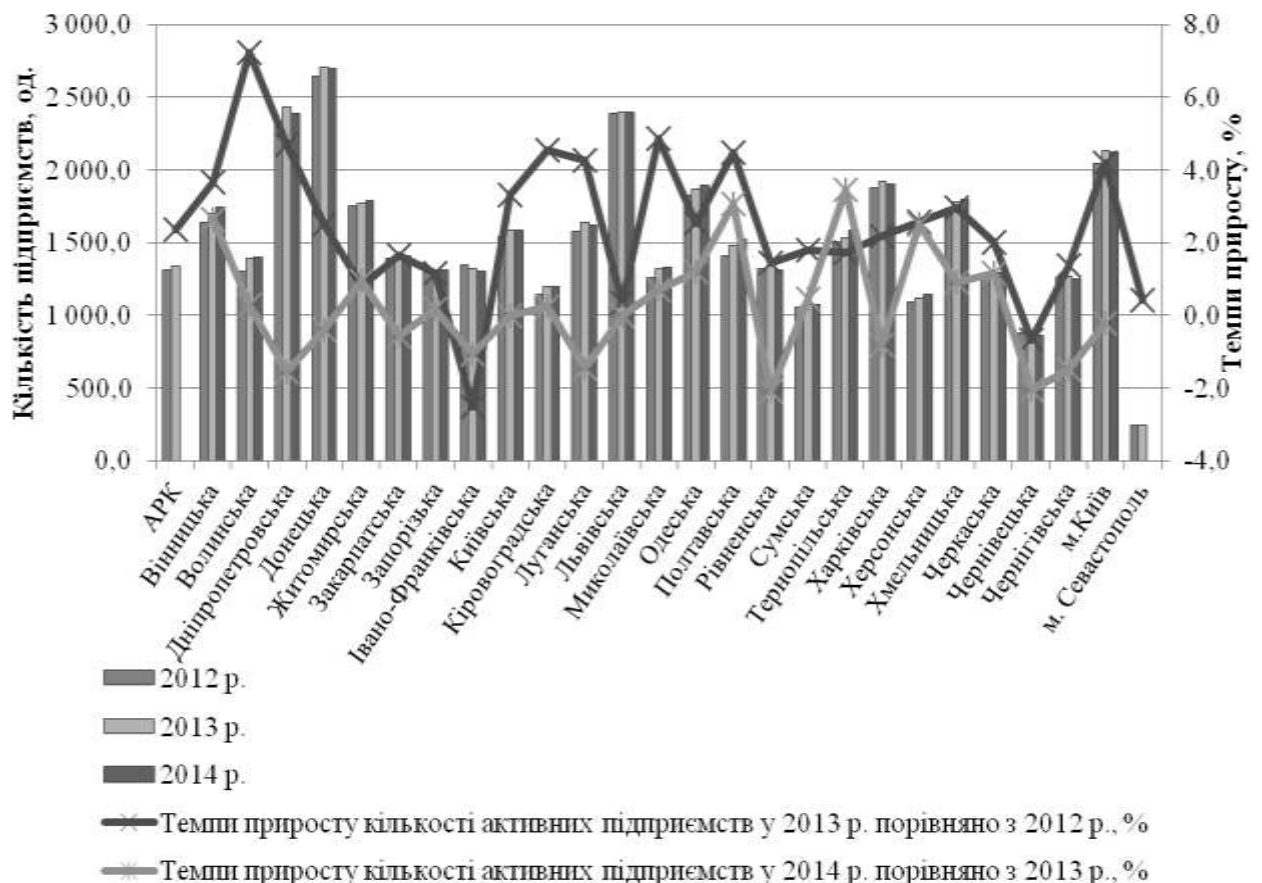

Рис. 2.1.2. Кількість активних підприємств сектору “Освіта” за регіонами України у 2012–2014 рр.⁴

Складено автором на основі джерела [100]

Стрімкий розвиток освітньої діяльності в Україні та розвиток нетипових закладів освіти є передумовою побудови окремого нормативного документа, що містить систематизований розподіл об'єктів досліджуваної сфери. Водночас, відповідно до Методологічних положень зі статистики освіти до загальноосвітніх навчальних закладів належать школи, ліцеї,

⁴ У 2014 р. відсутні дані про АРК та м. Севастополь.

гімназії, колегіуми, навчально-виховні комплекси (об'єднання), санаторні школи всіх ступенів, а також спеціалізовані школи [87]. Окреслений підхід не дає змогу отримати повне уявлення про систему середньої освіти в Україні, адже при цьому не охоплені професійно-технічні та вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації, що надають повну загальну середню освіту. Цей недолік можна подолати, використовуючи за основу Міжнародну стандартну класифікацію освіти, яка є частиною Міжнародної системи соціально-економічних класифікацій ООН та використовується з метою збирання й оброблення статистичної інформації, а також порівняння й обміну на міжнародному рівні даних.

Згідно з МСКО, освітні програми та пов'язані з ними освітні досягнення класифікують відповідно до їх вмісту, використовуючи дві наскрізні класифікаційні змінні: рівень освіти (виділяючи 9 рівнів від 0 до 8) та галузь освіти (відповідно виділяючи 25 галузей), що узгоджені 195-ма країнами-членами ЮНЕСКО [117].

На рис. 2.1.3 відображено призначення МСКО.

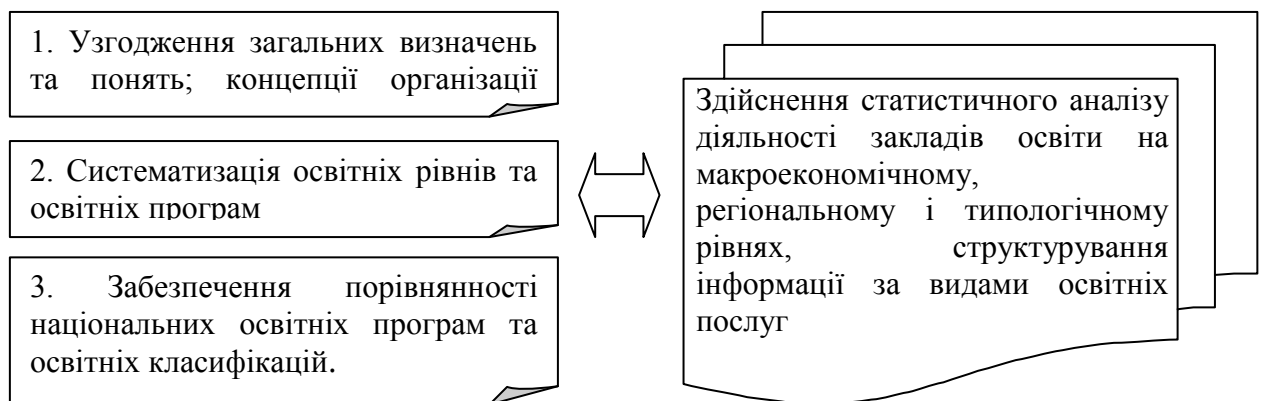

Рис. 2.1.3. Призначення МСКО

Складено автором на основі джерела [117]

Навчальні заклади класифікують в МСКО на основі типу програм, які вони надають, тобто змісту освіти у вигляді масиву чи послідовності освітніх заходів, орієнтованих на досягнення заздалегідь визначеної мети, чи вказаного набору навчальних завдань. Ці заклади можуть бути тотожними

основним одиницям, що підлягають класифікації відповідно до NACE та КВЕД.

Класифікація МСКО в Україні перебуває у процесі розроблення та впровадження. Так, у статистичному бюлетені Державної служби статистики України (далі – ДССУ) “Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2014/15 н. р.” [48] та у попередніх представлені дані згідно з цією класифікацією, але вона наразі не включена до переліку національних.

Оскільки переведення українських показників освіти у відповідність до МСКО є досить складною та трудомісткою процедурою, науковці користуються наявними індикаторами, що стосуються не до рівня освіти, а типів освітніх установ. На рис. 2.1.4 представлена система переходу за рівнями освіти та критерії віднесення до них.

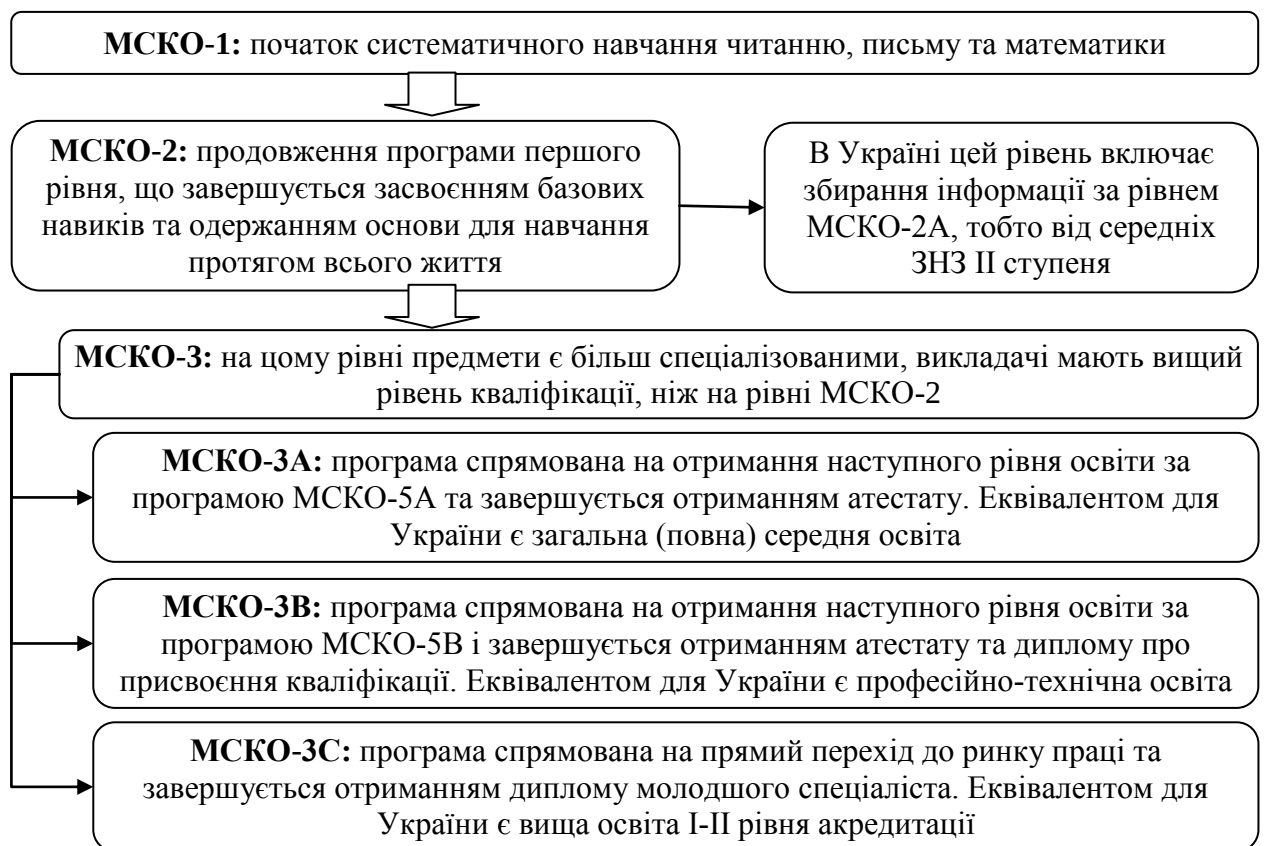

Рис. 2.1.4. Системи переходу за рівнями освіти відповідно до МСКО-1997

Складено автором

Згідно з МСКО, система середньої освіти представлений трьома рівнями:

- початкова освіта / перший етап базової освіти (МСКО-1);
- перший етап середньої освіти / другий етап базової освіти (МСКО-2);
- другий етап середньої освіти (МСКО-3).

Рівень освіти МСКО-1 за КВЕД (ДК 009:2010) класифікують у класі 85.10 “Дошкільна освіта”; МСКО-2 – 85.20 “Початкова освіта”; МСКО-2-3 – 85.3 “Середня освіта”.

У 2013 році на Загальних зборах Національної академії педагогічних наук України була затверджена Концепція Національної стандартної класифікації освіти [92], що розроблена у повній відповідності до МСКО-2011. Класифікація складається з паралельних систем кодування освітніх програм та освітніх досягнень та має трирівневу ієрархічну структуру:

рівень:	Y
категорія (орієнтація):	XX
підкатегорія (рівень завершення та статус кваліфікації):	XX.X

Кожен рівень класифікації економічної діяльності може бути описаний за ознакою випуску певного виду продукції чи послуги, для нього характерних.

Послуги освіти – це послуги, що надаються закладами освіти в частині їх основної та другорядної діяльності незалежно від їх організаційно-правових форм. Обсягом такої продукції є обсяг вироблених і призначених для реалізації послуг щодо державної та приватної освіти всіх структур, форм навчання та програм радіо та телебачення [24].

Освітні послуги належать до групи специфічних послуг. Це пов’язано з тим, що освіта є багатофункціональною й окрім передачі знань має виховну, культурну, моральну, соціальну та інші складові. Також освітнім послугам, на думку В. Резнікової, властиві такі ознаки: нематеріальність, невіддільність від джерела та неможливість привласнення, мінливість, недовговічність, якість, диференційованість якості, невичерпність, неможливість оцінки споживачем до початку користування [153].

КВЕД ДК (009:2010) тісно пов'язана з Статистичною класифікацією продукції (СКП-2011) [125], яка розроблена відповідно до Класифікації продукції за видами економічної діяльності Європейського Співтовариства (Statistical Classification of Products by Activities in the European Economic Community (далі – CPA), 2008). За методологічними засадами та принципами побудови СКП є логічним продовженням КВЕД та має посилання на клас КВЕД (ДК 009:2010), в якому здебільшого відображається відповідна продукція чи послуги.

Таким чином створюючи єдиний комплекс предметних класифікацій, об'єднаних єдиною системою кодування – Центральна статистична класифікація.

Система кодування CPA-2011 містить шість ієрархічних рівнів. Загальна структура CPA-2011 за групою Р має вигляд:

рівень 1:	Y	– секція, позначена латерним кодом (Р);
рівень 2:	XX	– розділи, позначені двозначним цифровим кодом (розділ 1);
рівень 3:	XX.X	– групи, позначені тризначним цифровим кодом (груп 6);
рівень 4:	XX.XX	– класи, позначені чотиризначним цифровим кодом (11 класів);
рівень 5:	XX.XX.X	– категорії, позначені п'ятизначним цифровим кодом (11 категорій).
рівень 6:	XX.XX.XX	– підкатегорії, позначені шестизначним цифровим кодом (33 підкатегорії).

СКП-2011 розроблена як базова статистична класифікація продукції, що може використовуватись у незмінному вигляді чи бути основою створення галузевих номенклатур продукції (товарів, послуг) з необхідним рівнем деталізації для статистичних і нестатистичних цілей у достатньо широкому діапазоні вимог щодо рівня деталізації інформації.

У табл 2.1.2 подано СКП-2011, що стосується середньої освіти [125].

**Структура секції Р “Освіта” у СКП за розділами, що стосується
середньої освіти**

Код	Найменування групувань
Р	Послуги у сфері освіти
85	Послуги у сфері освіти
85.2	Послуги у сфері початкової освіти
85.3	Послуги у сфері середньої освіти

Наказ Держкомстату від 29.12.2007 р. № 480, затверджена Класифікація індивідуального споживання за цілями (далі – КІСЦ) для застосування в обстеженні умов життя домогосподарств, розрахунку індексу споживчих цін, розрахунку кінцевих споживчих витрат інституційного сектору домашніх господарств згідно з методологією системи національних рахунків (далі – СНР), зокрема міжнародних зіставлень ВВП за категоріями витрат [60].

Кодове позначення об’єктів КІСЦ за розділом 10 “Освіта” має таку структуру:

- XX – розділи, позначені двозначним цифровим кодом (10);
- XX.X – групи, позначені тризначним цифровим кодом (груп 5);
- XX.X.X – класи, позначені п’ятизначним цифровим кодом (5 класів);
- XX.X.X.X – категорії, позначені шестизначним цифровим кодом (5 категорій)

КІСЦ гармонізована з модельною Класифікацією індивідуального споживання за цілями Європейського Союзу – Classification of Individual Consumption by Purpose (COICOP-HBS). Об’єктами класифікацій є витрати населення на товари та послуги з метою задоволення споживчих потреб.

Витрати на освіту представлені у 10 розділі “Освіта”, що базується на рівнях категорій МСКО-1997. Та враховує витрати на дистанційну освіту та не включає витрати на: навчальні посібники, наприклад підручники (09.5.1) і канцелярське приладдя (09.5.4); на допоміжні послуги в освіті, наприклад, медичні послуги (06), транспортні послуги (07.3), послуги з харчування (11.1.2) та забезпечення житлом (11.2.1).

На рис. 2.1.5 подано виділено частину КІСЦ, що стосується середньої освіти [60].

Код	Назва
10.1.1.1	Дошкільна та початкова освіта – нульовий і перший рівень МСКО-97: дошкільна освіта і початкова школа
10.2	Середня освіта
10.2.1	Середня освіта (S)
10.2.1.1	Середня освіта – другий і третій рівень МСКО-1997: базова середня та повна середня освіта

Рис. 2.1.5 Структура секції Р “Освіта” КІСЦ з виділенням групи середньої освіти

Статистичні класифікації є основою проведення статистичних спостережень. Зміни, пов’язані з глобалізацією та трансформацією процесів в економічно-соціальній сфері країни, потребують, з одного боку, розроблення та постійного перегляду статистичних класифікацій, їх доповнення відповідно до сучасних міжнародних вимог, а з іншого – забезпечення єдності та цілісності статистичної інформації для проведення порівняльного аналізу на всіх рівнях організації.

Сучасний рівень розроблення національних класифікацій освітньої сфери України наразі не достатньо розробленою у відповідності до проведення порівняльних досліджень на міжнародних рівнях.

2.2. Інформаційне забезпечення статистичного вивчення середньої освіти в Україні

Становлення України як сучасної демократичної держави безпосередньо пов’язують із розвитком освіти, зокрема середньої. Разом з тим для ухвалення важливих управлінських рішень необхідне розуміння

реального стану сучасних процесів у системі освіти в контексті її глобалізації та інтеграції.

У Стратегії розвитку державної статистики на період до 2017 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.03.2013 р. №145-р підкреслюється, що державне управління та прийняття виважених, науково обґрунтованих рішень щодо забезпечення стабільного розвитку національної економіки та соціальної сфери, залучення широких верств населення до обговорення актуальних питань і завдань подальшого розвитку країни неможливе без якісної та своєчасної статистичної інформації [140]. Тому, перед соціальною статистикою постають нові й досить складні завдання теоретико-методологічного, організаційного та практичного характеру.

Якщо розглядати систему середньої освіти як ринок освітніх послуг, то інформаційне забезпечення потрібне для його ефективного функціонування, що передбачає поінформованість учасників освітнього ринку про властивості товару, умови його виробництва та споживання, конкуренцію, споживачів тощо. Така постановка завдання свідчить про необхідність створення цілісної системи збирання, оброблення, збереження, аналізу та документального подання статистичної інформації з метою використання її для моделювання діяльності у сфері середньої освіти та прогнозування можливих напрямів розвитку останньої та прийняття на цій основі рішень:

- у системі управління освітою;
- користувачами освітніх послуг;
- органами державного управління всіх рівнів;
- широким колом соціальних та професійних груп (у тому числі експерти, які працюють у галузі освіти, соціальній сфері та засобах масової інформації, що відображають запити різних груп і широких верств населення).

Також українська статистика освіти повинна забезпечувати можливість зіставлення показників роботи системи освіти за максимально широким

спектром напрямів з національними освітніми системами розвинених країн та в рамках міжнародних статистичних досліджень на регулярній основі, враховуючи специфіку чинного правового поля.

Інформаційно-статистичне забезпечення системи освіти включає в себе отримання, зведення, аналіз і поширення інформації, що характеризує кількісні закономірності та взаємозв'язки в системі освіти з урахуванням якісної багатомірності освітнього процесу. Отримана інформація має характеризувати розвиток мережі закладів освіти, стан і використання матеріально-технічного забезпечення, структуру та якість науково-педагогічного складу, структуру й динаміку учнів і випускників, джерела надходження та напрями використання фінансового забезпечення, структуру навчальних закладів та ін.

З метою дослідження стану та розвитку середньої освіти як в окремих регіонах, так і в Україні загалом органи державної статистики збирають, групують, аналізують відповідну статистичну інформацію, яку одержують з джерел державної статистики та відомчих джерел, а саме:

- реєстр ЄДРПОУ;
- дані державних статистичних спостережень, що проводяться ДССУ;
- дані спостережень, які проводяться МОН та іншими міністерствами і відомствами України [50];
- дані спостережень міжнародних організацій;
- інформація з опосередкованих джерел (моніторинги якості освіти, результати ЗНО та державної підсумкової атестації, атестація установ та кадрів, акредитація та ін.);
- оцінки та розрахунки, що здійснюються на основі зазначених вище даних [127].

На цьому етапі здійснюється аналіз інформаційного наповнення побудованої системи показників, що дає змогу відкоригувати її відповідно до отриманих даних чи розробити систему заходів удосконалення інформаційного забезпечення.

Етапність статистичного дослідження сприяє вдосконаленню його організаційних характеристик, що дозволить підвищити якість результатів.

Статистичні спостереження проводяться органами державної статистики шляхом збирання статистичної звітності, здійснення одноразових обліків, переписів (опитувань), вибіркового та інших обстежень, відповідно до затвердженого КМУ плану державних статистичних спостережень або за окремими рішеннями КМУ.

У таблиці 2.2.1 та в додатку А відображені форми державної статистичної звітності відповідно до Плану державних статистичних спостережень на 2015 р., а також форми звітності Міністерства освіти і науки, які погоджені з ДССУ та використовуються для отримання інформації щодо рівня розвитку та сучасного стану системи закладів середньої освіти у 2014–2015 р. [118]. Узагальнення інформації про ситуацію в секторі освіти закріплено за органами державної статистики.

Таблиця 2.2.1

Інформаційне забезпечення галузі середньої освіти у системі державної статистики України

№ з/п	Індекс форми	Назва форми
Статистична звітність		
1.	77-РВК	Звіт про кількість дітей шкільного віку
Відомча звітність		
1.	1-ЗСО	Звіт про продовження навчання для здобуття повної загальної середньої освіти випускниками 9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів
2.	ЗНЗ-1	Звіт денного загальноосвітнього навчального закладу
3.	ЗНЗ-2	Звіт вечірньої (змінної) школи
4.	76-РВК	Зведений звіт денних загальноосвітніх навчальних закладів
5.	ЗВ-1	Зведений звіт вечірніх (змінних) шкіл
6.	83-РВК	Звіт про чисельність і склад педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів
7.	Д-4 (зведена)	Відомості про матеріальну базу денних загальноосвітніх навчальних закладів системи МОН України комунальної форми власності
8.	Д-5 (зведена)	Відомості про профільне навчання і поглиблене вивчення предметів
9.	Д-6 (зведена)	Відомості про групування денних загальноосвітніх навчальних закладів за кількістю вчителів, класів і учнів та про наповнюваність класів учнями
10.	Д-7 (зведена)	Відомості про мови навчання та вивчення мови як предмета у загальноосвітніх навчальних закладах

11.	Д-8 (зведена)	Відомості про викладення іноземних мов у денних загальноосвітніх навчальних закладах
12.	Д-9 (зведена)	Відомості про загальноосвітні санаторні та спеціальні школи (школи-інтернати)
13.	НВ	Звіт про травматизм під час навчально-виховного процесу в навчальному закладі

З метою отримання повної, всебічної та об'єктивної статистичної інформації щодо кількості дітей шкільного віку, кількості дітей, які не навчаються для здобуття повної загальної середньої освіти (статеві-віковий склад), та причин, через які вони не відвідують загальноосвітні навчальні заклади, органи державної статистики щорічно збирають звітно-статистичну документацію за формою № 77-РВК "Звіт про кількість дітей шкільного віку". Цей звіт складається відділами освіти райдержадміністрації та міськвиконкомів на підставі списків: дітей та підлітків віком від 6 до 18 років та дітей, яким до 1 вересня виповниться 5 років; дітей та підлітків віком від 6 до 18 років та дітей, яким до 1 вересня виповниться 5 років, з розумовими та фізичними вадами, які повинні навчатися, а також тих, які не можуть навчатися, відповідно до Інструкції з обліку дітей та підлітків шкільного віку, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 р. № 646 [51]. До звіту не включаються відомості про осіб, які вже мають повну середню освіту та яким станом на 1 вересня виповнилося 18 років.

Структура показників форми подана на рисунку 2.2.1.

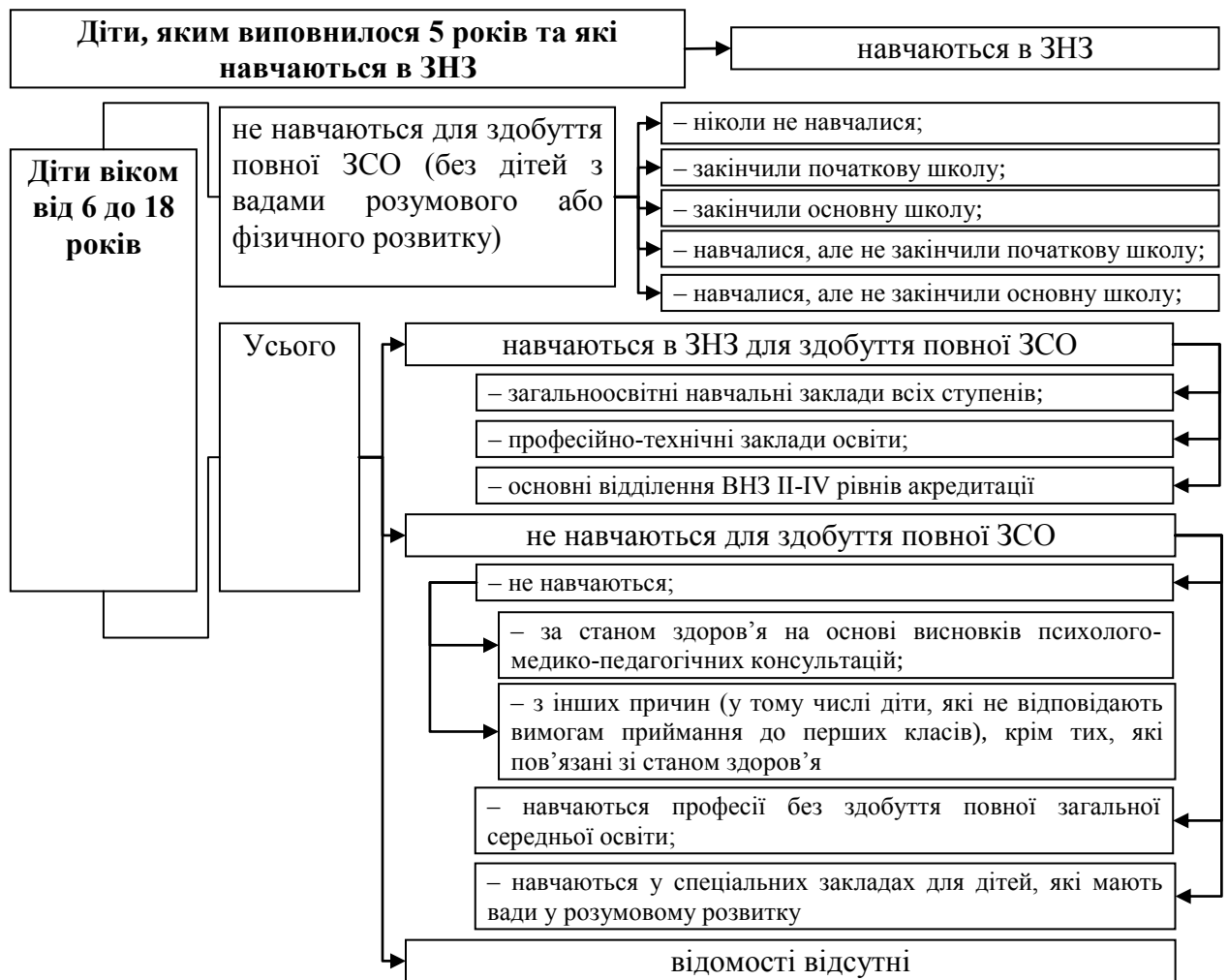

Рис. 2.2.1. Показники статистичної звітності форми № 77-РВК “Звіт про кількість дітей шкільного віку”

Складено автором

Основним джерелом інформації про освіту в Україні є перепис населення, згідно з яким отримують, зокрема, відомості про рівень освіти респондента, що дає змогу проводити аналіз населення в цілому за рівнем освіти та порівняльний аналіз освітнього рівня різних соціальних груп за: віком, статтю, місцем проживання, видами економічної діяльності тощо.

Так, відповідно до Наказу Держстату України від 19.07.2012 р. № 306, до Програми Всеукраїнського перепису населення, пункту 8 “Освіта і навчання”, включені питання, що стосуються: відвідування дошкільного чи навчального закладу; рівня освіти й уміння читати та писати [149].

Недоліком перепису населення як джерела інформації про статистику освіти є великий переписний період, що потребує спеціальних прийомів

оброблення даних. Крім цього, об'єктивна обмеженість переписного листа дозволяє включити в нього невелике коло питань, що стосуються найзагальніших характеристик рівня освіти населення.

Іншим вагомим джерелом інформації про рівень освіти є вибіркове обстеження економічного активного населення, що проводиться на постійній основі ДССУ та містить відомості про статеві-віковий склад населення, рівень освіти, обсяги та рівні економічної активності, зайнятість та безробіття.

Додаткова інформація, що характеризує різні сторони освітнього процесу, доповнюється даними галузевих статистик, а саме:

- статистика будівництва – дані щодо введення в дію об'єктів, що належать до інфраструктури освіти та витрати на які враховуються в статистиці капітального будівництва (форма № 2-буд “Звіт про реалізацію дозвільного документа на виконання будівельних робіт”);

- фінансова статистика – дані про державні та приватні витрати на освіту. У рамках СНР ведеться розрахунок основних макроекономічних показників;

- статистика рівня життя населення збирає та розробляє дані щодо розміру та структури витрат домогосподарств на освітні цілі (вибіркове обстеження умов життя домогосподарств, що проводиться на постійній основі, зокрема за формами № УЖД-1 “Контрольна картка складу домогосподарств” та № УЖД-5 “Квартальний запитальник про витрати та доходи домогосподарств”;

- статистика послуг надає інформацію про обсяги платних послуг у сфері освіти, в тому числі послуг наданих населенню (фізичним особам) – форма № 1-послуги (річна) “Звіт про обсяги реалізованих послуг”, тощо.

ЄДРПОУ є основним джерелом інформації для організації та планування вибірки закладів освіти при проведенні обстежень. Реєстр містить інформацію про фактичне та юридичне місцезнаходження,

належність до певної галузі, а також основні економічні характеристики. Дані реєстру підлягають постійному оновленню.

В системі інформаційного забезпечення аналізу стану та розвитку середньої освіти на всіх її рівнях, окрім даних державної статистики, широко використовують адміністративні дані, отримані на підставі спостережень, проведених органами державної влади (за винятком органів державної статистики), органами місцевого самоврядування та іншими юридичними особами відповідно до законодавства та з метою виконання адміністративних обов'язків і завдань, віднесених до їх компетенції [139].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 р. № 752 “Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти” [148], листів МОН від 21.08.2014 р. № 1/9-421 “Про подання статистичної звітності на початок 2014/15 н. р.” [147] та від 02.09.2013 р. №1/9-596 “Щодо подання обов'язкової державної статистичної звітності загальноосвітніми навчальними закладами та регіональними управліннями” [184], низки інших нормативно-правових актів подання державної статистичної звітності у 2014/15 н. р. здійснювалося з використанням програмного комплексу “Україна. ІСУО – інформаційна система управління освітою”.

Етапність формування електронної звітності, згідно з чинним законодавством представлена на рис. 2.2.2.

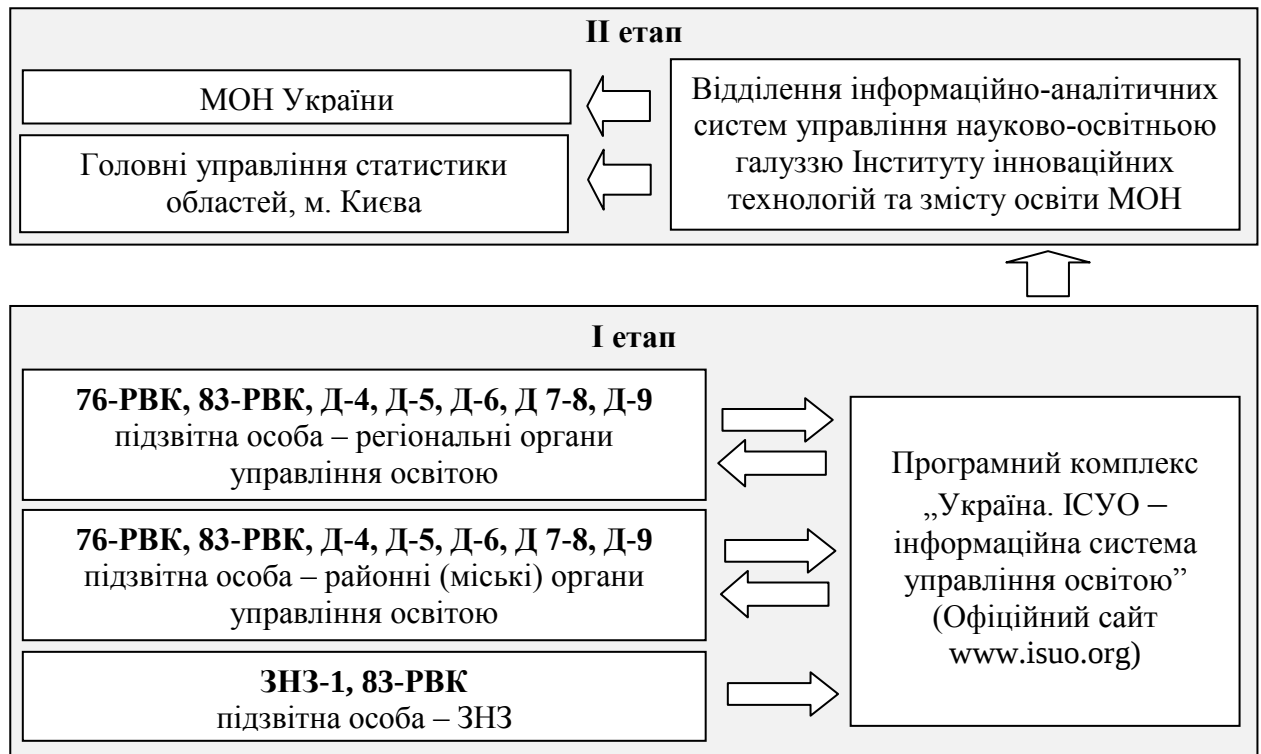

Рис. 2.2.2. Етапність формування звітності відповідно до програмного комплексу “Україна. ІСУО – інформаційна система управління освітою”

Складено автором на основі джерела [148]

Передумовою впровадження ефективних реформ є можливість отримання об’єктивної інформації щодо рівня фінансування системи середньої освіти. З метою визначення загальнонаціональних витрат у цій сфері, оцінки різноманітних джерел фінансування та залучення коштів використовують допоміжний рахунок освіти.

Джерелом інформації про фінансування закладів освіти є Звіт про використання державного бюджету та Звіт про використання місцевих бюджетів; обсяг послуг, реалізованих закладами, які здійснюють діяльність за КВЕД “Освіта” та наданих підприємствам, установам і організаціям, міститься у формі державної статистичної звітності № 1-послуги (річна) “Звіт про обсяг реалізованих послуг”; витрати домогосподарств на підручники, матеріали для навчання, утримання шкільних приміщень тощо – за результатами модульного обстеження домогосподарств “Здоров’я та освіта”.

Фінансова звітність державних і комунальних навчальних закладів надає можливість контролюючим органам (Держказначейству України,

контрольно-ревізійній службі й іншим уповноваженим органам) здійснювати перевірку ефективності та цільового використання коштів державного та місцевих бюджетів, що надаються закладу для виконання покладених на нього функцій [182, С. 10–13].

Різноманітність звітності та її структури витікає з природи джерела інформації, причому кожне з них має свої переваги та недоліки перед іншим за деякими аспектами. Дані одного джерела можуть краще відповідати запитам однієї з груп користувачів. Саме тому різні джерела даних слід вважати взаємодоповнюючими, аніж взаємозамінними.

Недоліком розпорошення звітності за різними відомствами та міністерствами пов'язані з використанням різних методологічних принципів (класифікацій, концепцій, визначень) та проміжків часу; рівні агрегації; вчасності та конфіденційності інформації, помилок в одному із джерел даних.

Отже, для комплексного використання статистичних даних із різних джерел доцільно застосування прийому статистичного об'єднання даних, що полягає у використанні спеціальних принципів для формування бази інформації за результатами різних спостережень.

Важливим етапом у формування інформаційного забезпечення статистики середньої освіти є використання опосередкованих джерел інформації, у тому числі моніторингів. Переваги зазначених джерел, перш за все, пов'язаний з тим, що більшість явищ і процесів, які відбуваються на освітніх ринках, не можуть бути описані статистичними показниками. У зв'язку з цим актуалізується використання соціологічних методів збирання відповідних даних.

В освіті моніторинг визначають як систему збирання, опрацювання, зберігання та поширення інформації про освіту або її окремі елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління й дозволяє робити висновки про стан загальної середньої освіти в будь-який момент часу,

прогнозувати його розвиток, а отже виконує інформаційно-аналітичну, управлінську та прогностичну функції.

Отже, моніторинг закладів системи загальної середньої освіти передбачає збирання даних та контроль за такими напрямками:

- стан і тенденція розвитку кожного з закладів освіти;
- стан і тенденція розвитку системи загальної освіти та її відповідність цілям державної і регіональної політики;
- досягнення цілей розвитку відповідно до стратегій та програм розвитку.

Основні засади впровадження моніторингу в освіті закладені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні у 2012–2020 рр., в якій наголошується: “Ефективність реалізації управління освітньою галуззю у значній мірі залежить від того, наскільки система моніторингу і оцінки якості освіти чутлива до цілей і завдань державної освітньої політики України і наскільки управлінські рішення, що приймаються, адекватні результатам і рекомендаціям моніторингових досліджень” [140].

На нашу думку, в рамках моніторингових досліджень повинні обстежуватися всі учасники ринку освітніх послуг: з одного боку, користувачі – учні та їх сім’ї, роботодавці, а з іншого – виробники, тобто освітні установи, їх керівники та викладацький склад. Інформація, яку збирають, повинна описувати мотивацію, переваги та стратегії учасників, оцінювати потоки фінансування та матеріальних ресурсів, що циркулюють у сфері освіти. Для забезпечення максимальної достовірності й об’єктивності інформації, сформованої на основі моніторингових досліджень, ці спостереження мають бути неперервними та систематичними з регулярною актуалізацією тематики та інструментарію відповідно до потреб користувачів.

В Україні моніторингові функції у галузі оцінювання якості освітньої діяльності на національному рівні покладено на три державні інституції – Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, Український центр

оцінювання якості освіти, Державну інспекцію навчальних закладів. Однак, незважаючи на низку створених інституцій та сформоване нормативно-правове забезпечення моніторингові дослідження у сфері освіти мають ситуативний і фрагментарний характер. За їх результатами, як правило, для широкого загалу не надається вся виявлена інформація, оскільки центри проведення моніторингу залежні від органів управління освітою, а ті, у свою чергу, не зацікавлені у поширенні негативної інформації про роботу цієї системи.

Окрім даних моніторингових досліджень, до опосередкованих джерел інформації слід віднести:

- 1) соціологічну інформацію;
- 2) державні дослідження (ЗНО, акредитація, ліцензування, атестація навчальних закладів, учнів та педагогів тощо);
- 3) міжнародні дослідження (Trends in Mathematics and Science Study (далі – TIMSS), Programme for International Student Assessment (далі – PISA) та інші).

Під поняттям “соціологічна інформація” Л. Калініна пропонує розуміти дані щодо думок окремих громадян і соціальних груп щодо суспільних подій, явищ, процесів, фактів і про інші об’єкти соціологічних досліджень [57, С. 126–152]. Основним джерелом соціологічної інформації є документи чи публічно оголошені відомості, отримані в результаті соціологічних досліджень, експериментів засобом опитування, анкетувань, спостережень та результатів діяльності суб’єктів навчально-виховного процесу ЗНЗ та інших учасників освітньої галузі. Більшість соціологічних опитувань за останні роки були ініційовані Центром Разумкова, Українським інститутом соціальних досліджень імені О. Яременка, Центром соціологічних досліджень, Міжнародним фондом “Відродження” та іншими [3, 161, 163].

Головною метою міжнародних досліджень є порівняльне оцінювання якості навчальних досягнень учнів у різних освітніх системах і виявлення чинників, що впливають на якість цих досягнень. Серед найвагоміших

порівняльних досліджень міжнародного рівня виділяють такі: ICILS – дослідження комп’ютерної та інформаційної грамотності (International Computer and Information Literacy Study); TIMSS – дослідження якості математичної та природничо-наукової освіти; PISA – міжнародна програма оцінювання освітніх досягнень учнів у сфері функціональної грамотності (Program for International Student Assessment); PIRLS – міжнародний проект “Вивчення якості читання та розуміння тексту” (Progress in International Reading Literacy Study).

Починаючи з 1992 р., Україна буда державою-учасницею двох подібних дослідженнях – TIMSS-2007 та TIMSS-2011 та не приймала участі у TIMSS-2015, що унеможливило проведення динамічного порівняльного аналізу.

На ефективності використання даних зовнішнього незалежного оцінювання у статистичному аналізі наголошує російський учений М. Агранович, який вказує, що Єдиний державний екзаме́н (російський аналог ЗНО) дає можливість реалізувати новий підхід до оцінки фінансування освіти шляхом порівняння результатів навчання та витрат на одного учня ЗНЗ, кількісно оцінити рівень доступу до освіти за різними критеріями (територіальними, соціальними) без проведення додаткових обстежень [2].

І. Вакарчук та В. Лунячек схиляються до думки, що офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників ЗНЗ України є важливим і унікальним джерелом інформації, докладний кореляційний аналіз якої дозволить спланувати та провести (через створення системи відповідних механізмів) подальші науково обґрунтовані й успішні освітні реформи в Україні як у регіональному, так і в загальнонаціональному вимірах [82].

Оприлюднення результатів ЗНО (крім індивідуальних результатів) здійснюється у формі публікації “Звіту про результати зовнішнього оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних

закладів, які виявили бажання стати студентами вищих закладів освіти” у мережі Інтернет (сайт Українського центру оцінювання якості освіти), у спецвипуску журналу “Тестування і моніторинг в освіті”, а також окремих спеціальних видань. Щодо показників ДПА, то ці матеріали, як правило, формуються на рівні окремих територіальних одиниць у формі звітів, що не мають єдиної стандартизованої структури і не узагальнюються в уніфікованих збірниках, що дозволило б сформувати загальнодержавне інформаційне поле. Окремі показники, знаходять своє відображення у щорічних звітах МОН України.

До основних недоліків використання ЗНО як джерела даних належить неповнота охоплення учнів у закладах освіти, адже участь у ЗНО беруть лише ті особи, що мають намір вступати до ВНЗ. У 2014 р. виявили бажання прийняти участь у тестуванні 238,1 тис. осіб, або 85,0% від загальної кількості випускників 2012/13 н.р. У 2014 р. було зареєстровано 219,2 тис. випускників ЗНЗ поточного навчального року, що становило 81,5% від їхньої загальної кількості, тобто на 4,5 в. п. менше від попереднього року чи на 18,9 тис. осіб. Іншим суттєвим недоліком є обмеженість переліку навчальних предметів (12 навчальних предметів), а також кількості дисциплін, які може здавати кожен учень (4 навчальні предмети), що не дає можливості відстежити рівень навчальних досягнень усіх учнів з усіх дисциплін. Важливо те, що результати ЗНО відображають не лише якість викладання у навчальному закладі, а й роботу репетиторів та самопідготовку учнів до тестування.

У загальноосвітніх навчальних закладах, відповідно до чинного законодавства, проводяться експертні вимірювання та оцінювання навчання керівництвом ЗНЗ та районними й обласними відділами освіти. До таких вимірювань належать атестація навчального закладу, атестація вчителя, атестація робочого місця (кабінету), вивчення стану викладання навчальних предметів, конкурси тощо. Значна частина такої інформації при дослідженні стану загальної освіти в статистичних дослідженнях не використовується.

Таким чином, інформаційне забезпечення аналізу середньої освіти в Україні (рис. 2.2.3) охоплює потоки інформації від суб'єктів ринку освітніх послуг: населення, освітніх установ та підприємств до органів державного управління. На державному рівні в потоки включаються система органів державної влади, насамперед, МОН України, ДССУ й інші міністерства та відомства, що розглядаються як потенційні користувачі та постачальники інформації про освіту. Такий структурний поділ свідчить, що статистика освіти є міжгалузевою і включає в себе блоки демографічної, соціальної та економічної статистик, для кожного з яких характерні специфічні методи збирання й оброблення інформації.

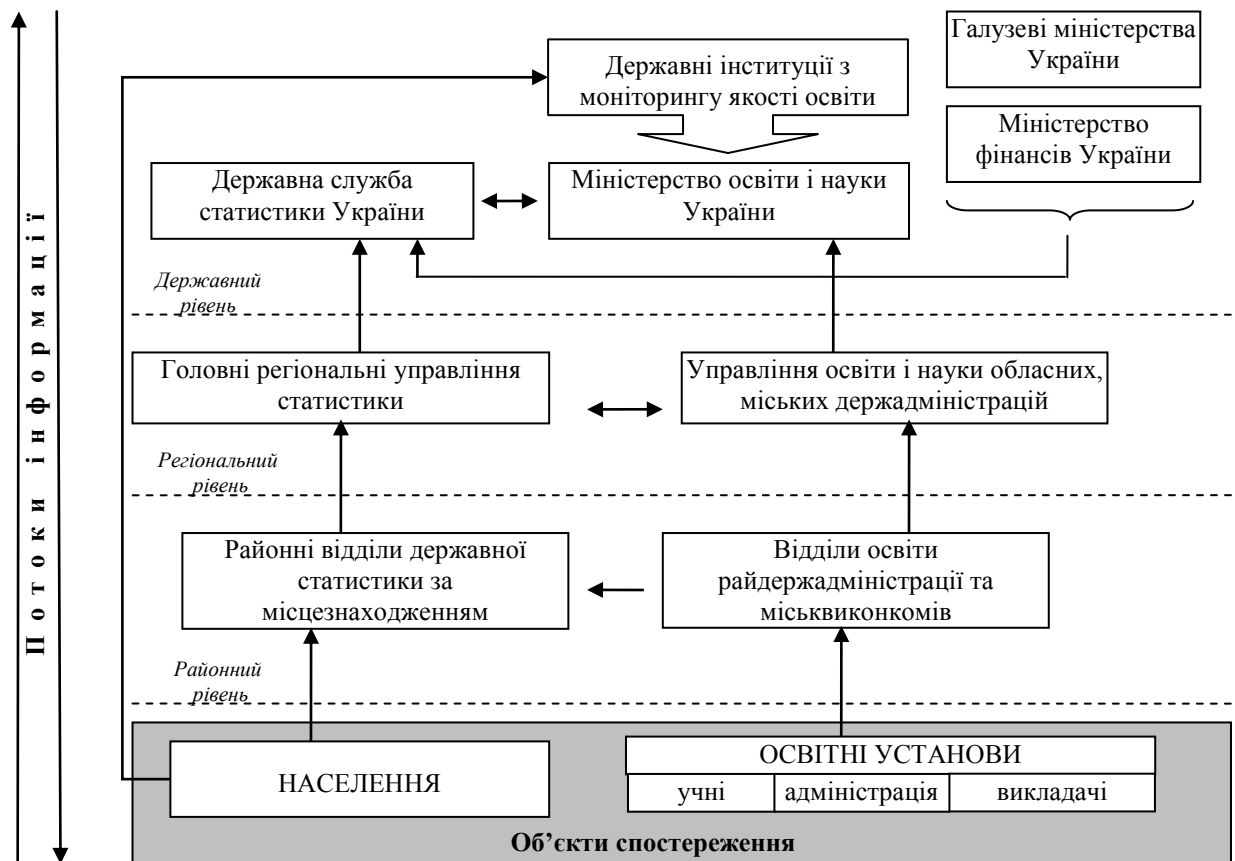

Рис. 2.2.3. Організаційна схема інформаційного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти в Україні

Складено автором

Аналізуючи наведену організаційну схему, бачимо, що рух інформаційних потоків, щодо середньої освіти, здійснюється “знизу – догори”, коли з переходом на вищі рівні деталізація показників скорочується,

в водночас розширюються можливості розрахунку інтегральних показників та вирішення більш складних питань державного управління. Зворотний інформаційний зв'язок забезпечується рухом “згори – донизу” інформації про сферу освіти та навколишнє середовище (тенденції соціально-економічного розвитку).

Міжнародні статистичні дослідження у сфері освіти відіграють важливу роль при оцінюванні стану та розвитку освітніх систем. Вони дозволяють охарактеризувати національні системи освіти з урахуванням досвіду інших країн та визначити, якою мірою освітні індикатори окремих країн світу відповідають загальноосвітнім тенденціям, що складаються у світі. Такий підхід дозволяє виявити сильні та слабкі сторони вітчизняної освіти, поставити перед ними актуальні цілі та завдання.

Історія міжнародних спостережень та зіставлень наразі охоплює майже шістдесятирічний період. Ініціатором у цьому напрямі була Міжнародна асоціація з оцінки освітніх досягнень (International Association for the Evaluation of Educational Achievement, далі – IEA), що розпочало свою діяльність на початку 60-х років XX ст.

Наступні кроки в цій сфері досліджень здійснювалися багатьма міжнародними організаціями, більшість заходів були ініційовані та реалізуються Інститутом статистики ЮНЕСКО (далі – ІСЮ), регіональними статистичними організаціями (Статистичне бюро Євросоюзу – Євростат; Статистичний директорат ОЄСР); Світовим банком, а також IEA, Eurydice, National Center for Education Statistics (NCES) Департаменту освіти США та іншими організаціями.

Наразі Інститут статистики ЮНЕСКО є провідною установою системи ООН зі збирання даних у галузі статистики освіти, науки і техніки. Основним напрямом діяльності Інституту є: організація статистичних спостережень і забезпечення захисту даних; нарощування наукового потенціалу в галузі статистики освіти, науки і техніки; розроблення відповідних стандартів й методична робота; здійснення аналізу та видавнича діяльність на основі

широкого співробітництва і партнерства з регіональними, національними та міжнародними організаціями, державними установами й організаціями громадського суспільства.

У додатку Б подано зведену статистичну інформацію про освіту в Україні, що надається ІСЮ [196].

Міжнародні порівняльні дослідження обґрунтовуються, функціонування освітніх систем: їх масштаб, ступінь залучення населення країни в освітній процес, доступність освіти та її тривалість, характеристики викладацького складу, фінансування освітніх закладів, навчальне й позанавчальне навантаження викладачів та учнів, зміст навчальних програм, організаційні характеристики освіти, частку недержавного сектору, форми навчання, наповненість класів та ін.

На рис. 2.2.4 представлено загальний рух потоків статистичної інформації щодо середньої освіти.

На інституційному рівні (закладів освіти) інформація вирізняється значним обсягом даних та показників приватного характеру, необхідних для забезпечення оперативного управління, а також простотою представлених даних. На регіональному рівні відбувається відсічення інформації “господарського” типу, а також включаються комплексні розрахункові показники, що характеризують розвиток середньої освіти в певному регіоні, відображаючи специфічні регіональні аспекти її розвитку.

Більш складним і комплексним за змістом та ступенем опрацювання даних є державний блок статистики освіти. Інтегруючи детальну статистичну інформацію, він забезпечує адекватне представлення стану системи освіти, інформаційну підтримку розроблення, реалізації та реформування освітньої політики, управління й вирішення інших проблем національного рівня.

Найменш об’ємним за кількістю статистичних показників є міжнародний блок, що використовується для надання відповідної статистичної інформації міжнародним організаціям. Склад такої інформації

визначається вимогами міжнародних статистичних досліджень, що проводяться ОЕСР, ЮНЕСКО та Євростатом.

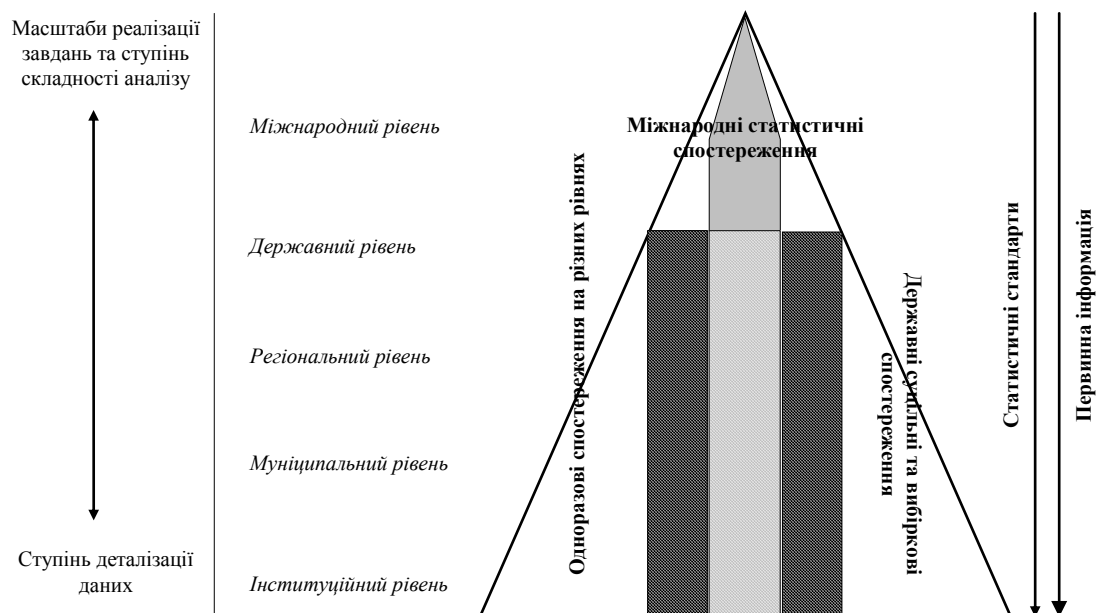

Рис. 2.2.4. Формування потоків інформації в освітній статистиці

Складено автором

Кінцевою функцією статистичної служби є поширення статистичних даних. Ступінь відкритості органів статистики є своєрідним індикатором демократичних перетворень у країні. Поширення статистичних даних повинно базуватися на активній маркетинговій політиці, яка забезпечуватиме формування гнучкої та збалансованої програми публікацій (рис. 2.2.5).

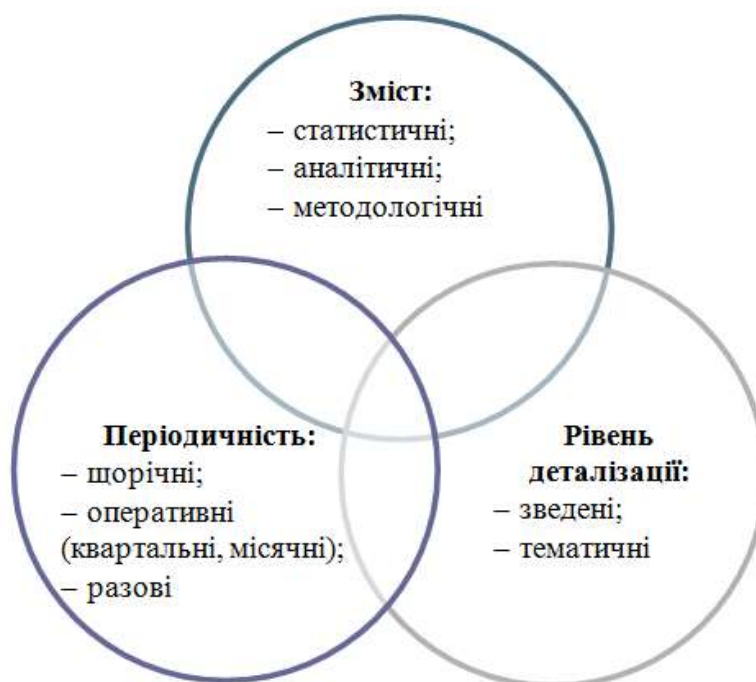

Рис. 2.2.5. Характеристики програми публікацій зі статистики освіти

Складено автором

Основним каналом поширення статистичних даних Держстатом є випуск публікацій. Зведені статистичні дані щодо основних показників стану середньої освіти в Україні міститься у: статистичних бюлетенях “Загальноосвітні навчальні заклади України”, “Національні рахунки освіти України”, “Регіональний людський розвиток”, а також у збірниках “Соціальні індикатори рівня життя населення”, “Діти, жінки та сім’ї в Україні”. Для забезпечення вільного доступу користувачів усіх рівнів до статистичної інформації з 1999 р. функціонує web-сайт Державної служби статистики, на якому розміщуються поточні та річні статистичні дані за останні 10–15 років.

Незважаючи на наявність в Україні потужної інформаційно-аналітичної бази та постійний перегляд програм державних статистичних спостережень, у галузі статистики освіти наразі існує потреба розробки деталізованого підходу до оцінки середньої освіти в Україні, особливо у частині її інформаційного забезпечення.

Наявний потенціал ринку освітніх послуг слід реалізувати у таких напрямках:

1. Забезпечення якості статистичної інформації з погляду її можливостей максимального задоволення вимог користувачів, що створює основу для прийняття управлінських рішень. Підвищення якості, перш за все, пов'язане з компромісом між вимогами користувачів та фінансово-технічними й організаційними можливостями органів державної статистики.

2. Вдосконалення та розширення системи статистичних показників, які в повному обсязі і системно дозволять відобразити новітні аспекти розвитку середньої освіти в Україні.

3. Подальша адаптація програм державних статистичних спостережень до міжнародних стандартів та створення всеохоплюючої системи статистичного моніторингу.

2.3. Система показників статистичного вивчення середньої освіти

У складних умовах діяльності системи середніх навчальних закладів однією з головних передумов забезпечення її ефективності є вдосконалення організації процесу управління. Крім того, потребує вирішення проблема оцінювання різних варіантів управлінських рішень і вибору найоптимальнішого з них.

Порівняння набору альтернативних стратегій розвитку потребує розроблення ефективної системи статистичних показників оцінки якості роботи закладів середньої освіти. Головна увага при цьому повинна приділятися таким критеріям, як ефективність фінансування та раціональний розподіл ресурсів.

Інформаційне забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень у соціальній сфері, до якої належить середня освіта, має базуватися на комплексі показників, які б надали об'єктивну оцінку соціально-економічних процесів. За змістом і методикою розрахунку показники мають відповідати

міжнародним статистичним стандартам, урахувати специфіку України в межах чинного правового поля та відстежуватися на регулярній основі.

Трактування поняття “показник” та “статистичний показник” здійснено в багатьох літературних джерелах. На нашу думку, визначення А. Єріної, що статистичний показник – це міра, тобто єдність якісного і кількісного відображення певної властивості соціально-економічного явища, є найбільш об’єктивним [168, С. 43].

Відповідно до вимог методики побудови статистичного показника, повинна забезпечуватися:

- ідентифікація процесів, що підлягають статистичному вивченню, формулювання мети, заради якої обчислюється статистичний показник;
- вивчення змісту показника, методика оцінки показника, основні класифікації, джерела даних, необхідні для обчислення цього показника.

Статистичні показники відбивають лише одну властивість, одну сторону явища, що досліджується, чи окремий їх аспект. Водночас більшість досліджуваних у статистиці явище є багатограними, які можна опрацювати за різними аспектами. Оскільки його сторони є об’єктивно взаємозалежні, то взаємозалежними і взаємодоповнюючими виявляються і статистичні показники. Для того, щоб усунути цю однобічність, абстрактність, показники об’єднуються у системи, що дозволяє досить повно, всебічно і точно розкрити сутність предмета вивчення, представити предмет у реальній повноті й багатогранності [172]. Отже, система статистичних показників за своєю сутністю є логічним представленням абстрактної моделі економічних та соціальних явищ та процесів, виражених у кількісному вимірі.

Статистика освіти охоплює широкий спектр секторів освітньої системи, що спонукає використовувати комплексний підхід, який враховує багатоаспектний характер та взаємопов’язаність статистичних показників. Зв’язки між різними складовими освітніх проблем, а також між соціальними й економічними факторами враховуються на всіх етапах планування та здійснення програм робіт у галузі освітньої статистики. У контексті

вдосконалення методології доцільним є використання комплексного підходу до різних джерел інформації та трактування змісту показників середньої освіти.

Для розроблення системи освітніх показників найчастіше використовується модель “контекст – ресурси – процес – результати” (рис. 2.3.1) [197], в якій основними категоріями є показники:

- контексту: демографічного, соціального, економічного, в якому перебуває система освіти;
- ресурсів: фінансових та людських, інвестованих в систему освіти;
- процесу: доступ до освіти, участь у навчанні, навчальний прогрес, умови навчання, програми та підручники;
- результати: навчальні досягнення, перехід на інший ступінь навчання, працевлаштування; рівень зайнятості, рівень заробітної плати, цінності та компетенція.

Рис. 2.3.1. Модель “контекст – ресурси – процес – результати”

Відповідно до цієї моделі, для оцінювання стану системи середньої освіти в Україні розроблена система показників, яку можна згрупувати у п'ять блоків, кожен з яких характеризує різні аспекти досліджуваного явища, та окремо шостий блок – “якість освіти”, склад якого формується з показників, що входять до інших груп:

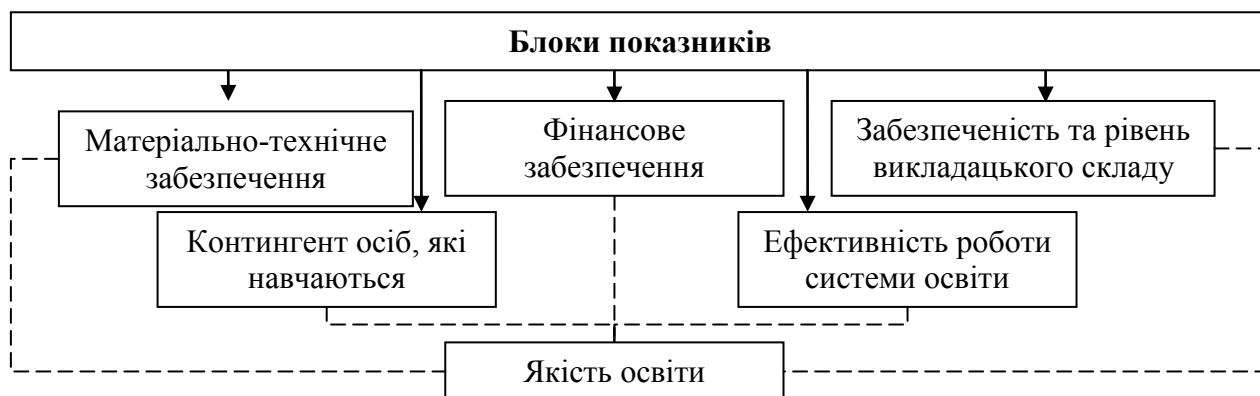

Рис. 2.3.2. Блоки показників статистичного вивчення середньої освіти в Україні

Складено автором

На рис. 2.3.3 – 2.3.7 подано групи статистичних показників (наявних та запропонованих) для оцінки стану й ефективності діяльності системи середньої освіти в Україні.

До першої групи показників належать характеристики стану матеріально-технічного забезпечення бази навчального процесу та розвитку соціально-побутової сфери.

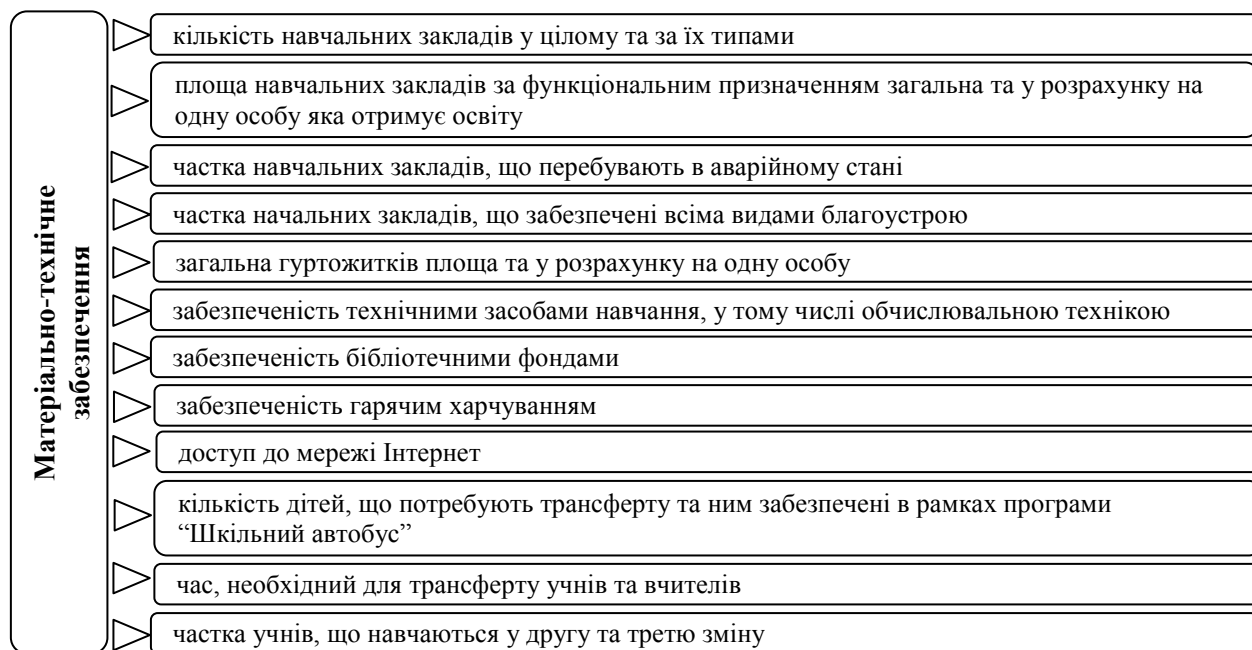

Рис. 2.3.3. Система показників групи "матеріально-технічне забезпечення"

Складено автором

До другої групи віднесено показники фінансово-економічної та комерційної діяльності навчального закладу.

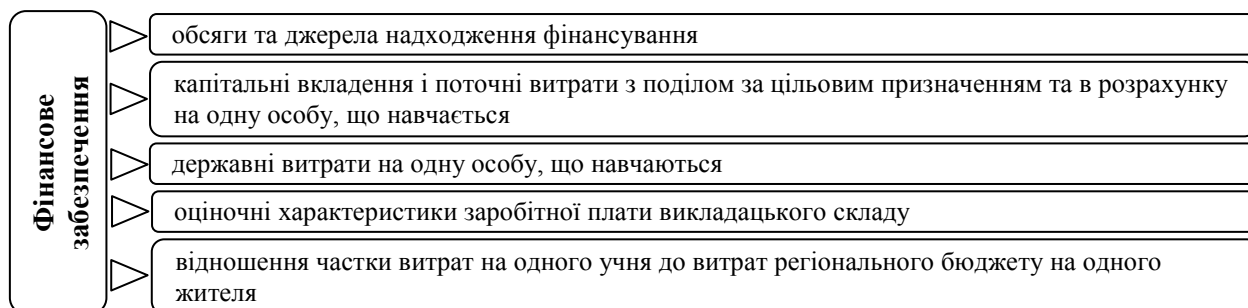

Рис. 2.3.4. Система показників групи “фінансове забезпечення”

Складено автором

Показники якості викладацького складу та підготовки педагогічних кадрів віднесено до третьої групи.

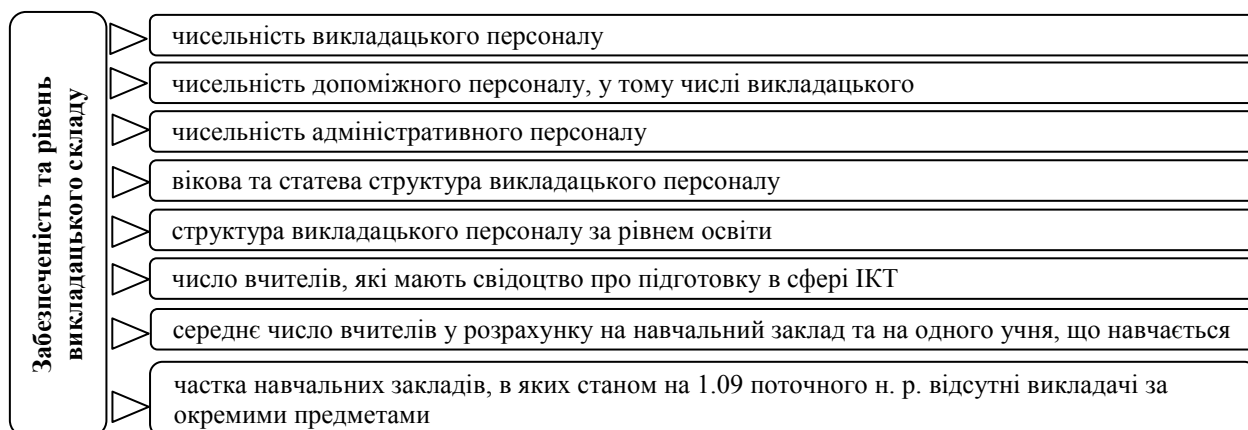

Рис. 2.3.5. Система показників групи “забезпеченість та рівень викладацького складу”

Складено автором

Четверта група охоплює показники контингенту навчального закладу.

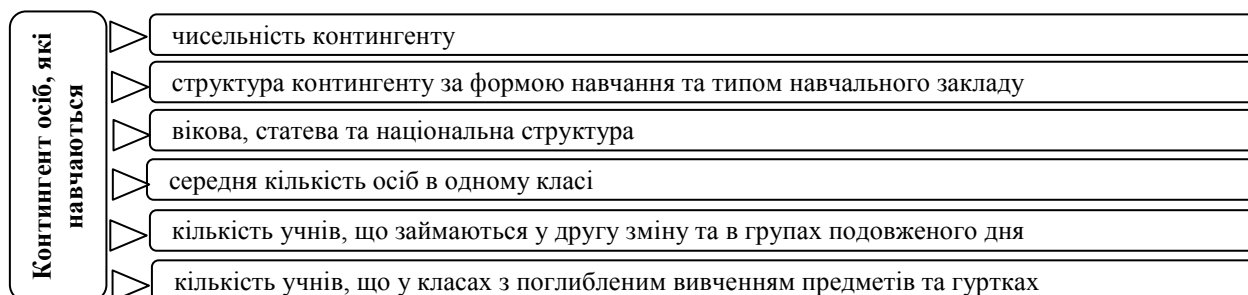

Рис. 2.3.6 Система показників групи “контингент осіб, що навчаються”

Складено автором

До п'ятої групи належать показники ефективності роботи системи освіти.

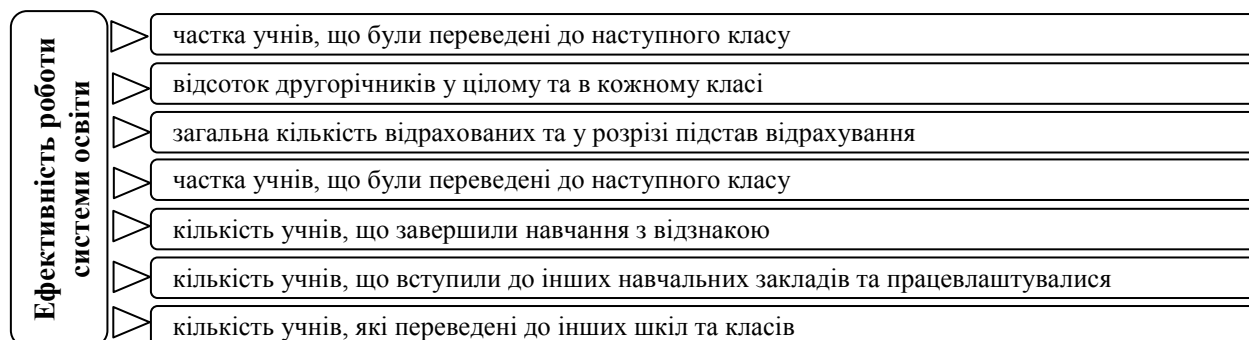

Рис. 2.3.7. Система показників групи “ефективність роботи системи освіти”

Складено автором

Для отримання адекватної картини стану сфери освіти розроблена система статистичних показників містить за кожним показником перелік необхідних інформаційних розрізів: за регіонами, за типом поселення (міська та сільська місцевість), державний та недержавний статус, денна та вечірня форми навчання, щодо осіб – стать, рік навчання тощо.

Соціальні показники, до яких відносять частину показників сфери середньої освіти, можуть стосуватися однієї людини, групи людей та суспільства в цілому. Відповідно до цього, розрізняють індивідуальні та зведені (групові й загальні) показники.

Основними прийомами, що дають змогу дати якісну оцінку системи освіти є аналіз змін показників у часі (динамічний аналіз) та / чи порівняння характеристик системи з аналогічними характеристиками освітніх систем (порівняльний аналіз) інших регіонів.

Динамічний і порівняльний аналіз дозволяють:

- оцінити систему в цілому;
- дати оцінку результативності цілеспрямованого управлінського впливу на ті чи інші характеристики системи;
- виявити зв'язки та залежності результатів від ресурсів, умов та позасистемних факторів;

- ідентифікувати сформовані тенденції, моделі та співвідношення;
- виявити відхилення в тенденціях і співвідношеннях та на цій основі ідентифікувати сильні та слабкі сторони територіальної освітньої системи;
- визначити цільове призначення показників.

При – порівняльному аналізі (міжрегіональному, міжмуніципальному та міжорганізаційному) система розглядається порівнянь з іншими освітніми системами, що є близькими за структурою та масштабами або мають характеристики, що представляються бажаними.

Окрім запропонованих, до системи оцінювання стану середньої освіти також включають показники представлені на рис. 2.2.8.

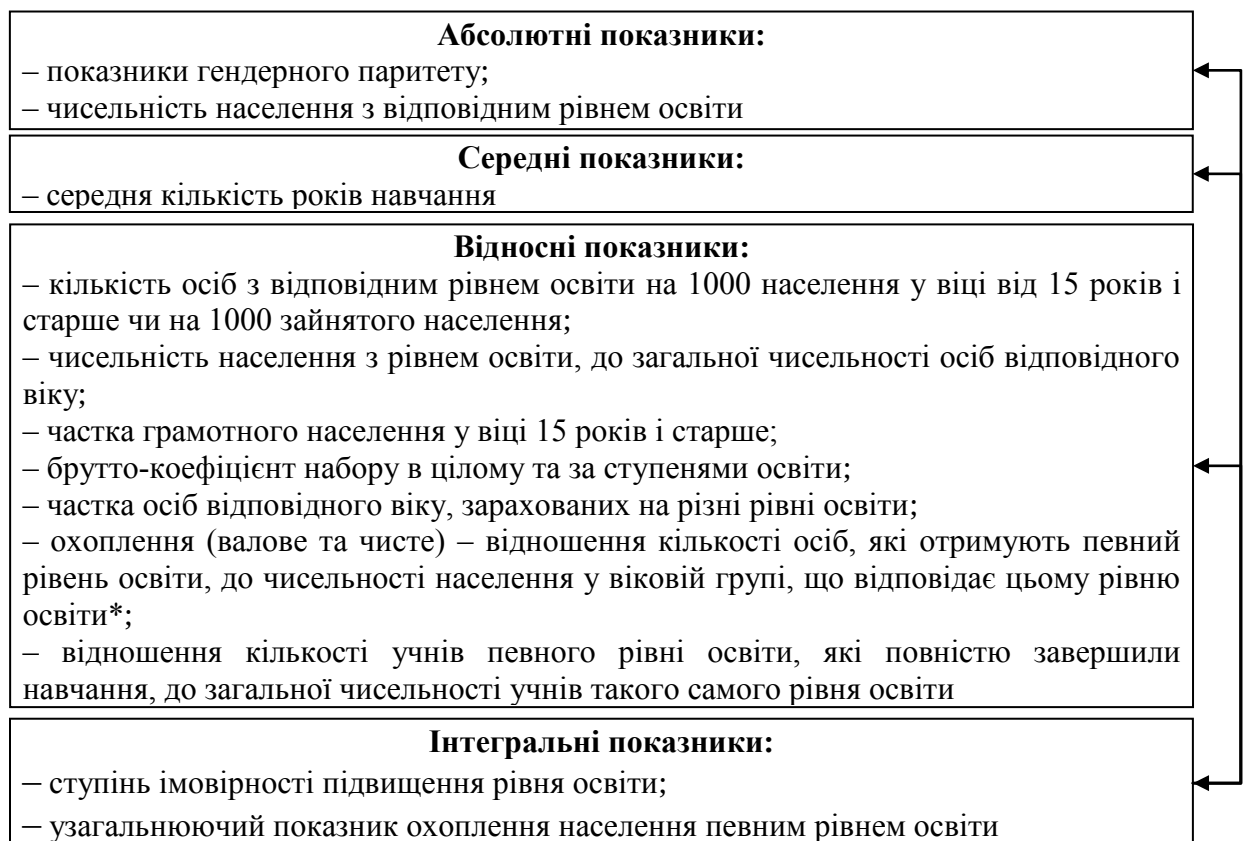

Рис. 2.3.8. Показники рівня освіти населення

* – показники запропоновані автором

Складено автором

У запропонованому підході до аналізу важливу роль відіграють контекстні показники, що характеризують не саму систему освіти, а соціально-економічні умови, в яких вона функціонує.

У першу чергу, це характеристики:

- соціально-економічних умов: валовий регіональний продукт на одну особу населення; доходи бюджету на одну особу населення залежно від рівня аналізованої системи освіти (регіональний, муніципальний);
- демографічної ситуації: вікова структура населення; поселенська структура; динаміка чисельності; міграційні потоки; структура зайнятості; рівень доходів населення тощо.

Результати освітньої діяльності здебільшого знаходять відображення у тривалому періоді, тому не завжди можуть проявлятися в поточних економічних показниках, а характер їх прояву визначається соціально-економічними умовами середовища. До цієї групи показників, на думку автора, варто також віднести такі показники [173]:

- рівень злочинності (частка злочинів, що були вчинені неповнолітніми в загальній кількості злочинів; частка підлітків, які перебувають на обліку в міліції, у загальній кількості населення відповідного віку; кількість правопорушень, здійснених у межах школи чи під час занять у школі учнями, про які було повідомлено до поліції; частка підлітків, які перебувають на обліку в органах охорони здоров'я через вживання наркотичних препаратів та алкогольних напоїв, у загальній кількості населення відповідного віку);
- рівень безпеки та здоров'я (співвідношення частки дітей, що мають відхилення у здоров'ї (зниження гостроти зору, дефекти мови, сколіоз, порушення постави тощо) до вступу в навчальний заклад, до частки дітей із відповідними відхиленнями у віці 16 років; кількість випадків травматизму в школах на 1000 учнів);
- науково-культурна та освітня інфраструктура (кількість книг у бібліотеках на 1000 жителів; кількість відвідувань музеїв на 1000 жителів).

Узагальнені групи показників інформаційного забезпечення управління середньою освітою в Україні подано в додатку В.

Статистика середньої освіти відрізняється від інших статистик не тільки більшою складністю системи взаємозв'язків між показниками, про що

йшлося раніше, а й своєрідністю методики дослідження. у цій галузі набагато менше, ніж в інших конкретних галузях, точно визначених кількісних показників. Статистика галузей матеріального виробництва, як правило, має змогу виявити сукупність витрат, а питання якості вирішуються на основі затверджених Державних стандартів України. В іншому стані перебуває сфера освіти, особливо середньої, де якість має первинне значення, але може бути оцінена лише опосередковано, лише на основі суб'єктивних оцінок.

Сформована система показників є основою всіх соціологічних інструментів, що використовуються в моніторингу. Причому деякі показники в них частково перетинаються з іншими програмами досліджень. Це дозволяє уточнити окремі характеристики, розширити уявлення про стан системи.

В умовах формування ринку освітніх послуг дедалі більшого поширення набувають системи рейтингового оцінювання якості надання освітніх послуг, але їх понятійний апарат та практика застосування лише починають формуватися. Рейтингові системи дають змогу виявити точки зростання, ідентифікувати найбільш результативні й ефективні регіональні освітні системи та на їх основі формувати освітній бенчмаркінг.

В Україні були спроби запровадження моніторингу діяльності закладів освіти відповідно до Наказу МОН від 1.08.2013 р. № 1059 “Про затвердження Положення про національну систему рейтингового оцінювання загальноосвітніх навчальних закладів” [136] на базі Єдиної електронної бази з питань освіти. У запропонованій системі ранжування АС “Рейтинг” було визначено сім тематичних напрямів [131]:

1. Матеріально-технічне та фінансове забезпечення навчально-виховного процесу.
2. Інформаційне забезпечення.
3. Формування складу педагогічних кадрів.
4. Формування учнівського контингенту.
5. Науково-методична та дослідницька робота.
6. Соціальний захист учасників навчально-виховного процесу.

7. Навчальні та творчі досягнення учнів.

Однак ця система має, на нашу думку, певні недоліки. По-перше, є неоднозначними пункти: 6.2. Оздоровлення учнів; 6.4. Організація безкоштовного перевезення учнів та педагогічних працівників до місця навчання і у зворотному напрямку; 6.6. Забезпечення педагогічних працівників житлом. По-друге, подана система оцінювання може привести до покращання на нижчих адміністративно-територіальних рівні лише тих показників, що потрапили до рейтингу чи мають вищі рівні вагомості. Наразі, відповідно до Наказу МОН України від 10.03.2015 р., попередні Накази, що регулюють визначення рейтингів ЗНЗ втратили чинність.

Основою формування показників оцінки стану та розвитку системи освіти та ефективності реалізації освітньої політики в різних регіонах є дані офіційних статистичних спостережень із мінімальним використанням показників, розрахованих на основі проведених у регіонах обстеженнях, оскільки ці показники не зіставні та не можуть застосовуватися при проведенні порівняльного аналізу, адже мають різну методологію підрахунку.

Окреслений підхід має певні переваги, зокрема отримання даних на основі офіційної статистики не пов'язано з використанням додаткових грошових і трудових витрат для проведення додаткових досліджень, а достатньо великі проміжки часу дозволяють розраховувати динамічні ряди для оцінки змін показників та проводити ретроспективні підрахунки. До недоліків належить неповнота статистичних даних, зокрема щодо: соціально-демографічного складу учнів, що унеможливорює дослідження соціально-демографічної стратифікації у сфері освіти, а також відсутність даних, необхідних для проведення повного аналізу якості та доступності освіти.

Аналіз розвитку середньої освіти може проводитися на різних рівнях узагальнення даних: у цілому по країні, за даними загальноосвітніх закладів різних рівнів, за ступенем освіти, за регіонами та за кожним навчальним закладом.

Як зазначає О. Осауленко, важливим методологічним питанням розвитку сучасної регіональної статистики, є створення специфічних систем показників, серед яких [99, С. 336]:

- показники комплексної оцінки соціально-економічного становища регіонів та їх порівнянь;
- показники розвитку “депресивних територій”, оцінювання малих територій;
- показники муніципальної статистики;
- адміністративні показники, гармонізовані зі статистичними даними.

Теоретично обґрунтовані оптимальні співвідношенням темпів змін показників, що забезпечує розвиток, ефективність та стабільну якість роботи досліджуваної системи, називають соціально-економічною нормаллю [64]. Розглянемо побудову соціально-економічних нормалей, запропонованих І. Елісеєвою [164, С.].

Для системи середньої освіти країни соціально-економічна нормаль має вигляд:

$$I_B \geq I_Z \geq I_{\Pi} \geq I_Y \geq I_D, \quad (2.3.1)$$

де, I – індекс, що характеризує зміну значення певного показника в поточному періоді порівняно з попереднім періодом (роком); підпорядковані індекси B , Z , Π , Y , D позначають, відповідно, поточні витрати загальноосвітніх закладів; кількість загальноосвітніх закладів; кількість викладачів ЗНЗ; кількість учнів загальноосвітніх закладів; кількість дітей та підлітків у віці 6–17 років охоплених навчанням у ЗНЗ.

Для середніх навчальних закладів різних форм власності соціально-економічна нормаль набуває вигляду:

$$I_B \geq I_Z \geq I_{\Pi} \geq I_Y. \quad (2.3.2)$$

Для кожного ступеня середнього навчання соціально-економічна нормаль має такий вигляд:

$$I_Z \geq I_{\Pi} \geq I_K \geq I_C \geq I_M \quad (2.3.3)$$

де, K – кількість класів; C – кількість осіб, які навчаються; індекс j позначає, відповідно, рівень освіти: початкові класи (1 – 4), середні класи (5 – 9), старші класи (10 – 11/12); вік дітей: 6–9 років включно; 10–15 років включно; 16–17 років включно.

Для окремого регіону соціально-економічна нормаль перетворюється у такий спосіб:

$$I_B \geq I_3 \geq I_{II} \geq I_Y \geq I_K \geq I_D, \quad (2.3.4)$$

а для кожної окремої школи:

$$I_B \geq I_{II} \geq I_Y \geq I_K. \quad (2.3.5)$$

Аналіз на основі нормалі дає змогу оцінити ступінь узгодженості тенденцій попиту (кількості учнів) і пропозиції загальноосвітніх послуг та забезпеченості фінансовими, трудовими, матеріальними й інституційними ресурсами. Також стає можливим визначити ступінь ресурсної неузгодженості на основі коефіцієнтів випередження:

$$K_{\text{випер}} = \frac{\bar{T}^{(1)}}{\bar{T}^{(2)}}, \quad (2.3.6)$$

де $\bar{T}$ – середні річні темпи зростання ряду динаміки, індекс 1 та 2 позначає, відповідно, перший та другий ряд динаміки.

Проведення аналізу на основі нормалі для кожної школи та для кожного регіону дає можливість виконати таке групування закладів і регіонів: перша група сприятливими умовами розвитку системи середньої освіти; другу – з несприятливими умовами. Проведення групування надасть можливість обґрунтувати вибірку навчальних закладів при проведенні вибірових обстежень як учнів, так і вчителів шляхом коректування програм опитування в кожній виділеній групі.

Оцінка діяльності сфери освіти за цією методикою знайшла відображення в роботах Л. Козарезенко [64] та Т. Матюк [85]. При оцінці ефективності було зроблено такі припущення: темпи зростання кількості державних закладів освіти не будуть нижчими за темпи зростання кількості викладачів та осіб, які здобувають освіту певного рівня; темпи зростання

витрат зведеного бюджету на систему освіти не будуть нижчими темпів зростання попередніх складових системи освіти.

Для детального аналізу розвитку системи середньої освіти України на основі розрахунку складових соціально-економічної нормалі (2.3.7) та даних ДССУ, розраховано відповідні показники та побудовано нерівності.

$$B_i = 3 \cdot \frac{\Pi}{3} \cdot \frac{Y}{\Pi} \cdot \frac{B}{Y} = 3 \cdot S \cdot D \cdot L, \quad (2.3.7)$$

де S – кількість штатних працівників системи освіти на один навчальний заклад; D – середня кількість учнів, що навчаються, на одного працівника; L – середня сума витрат, що припадає на одну особу, яка навчається.

За 2008–2015 н. р. у системі середньої освіти було виявлено 7 диспропорцій розвитку (табл. 2.3.1):

Таблиця 2.3.1

Основні пропорції розвитку сфери середньої освіти України у 2008–2015 н. р.

Навчальний рік	Темпи збільшення / зменшення обсягів фінансування		Темпи збільшення / зменшення кількості закладів освіти		Темпи збільшення / зменшення кількості викладачів		Темпи збільшення / зменшення кількості учнів
2008/09	1,3480	>	0,9906	>	0,9868	>	0,9506
2009/10	1,0878	>	0,9810	<	0,9962	>	0,9736
2010/11	1,1886	>	0,9854	<	0,9866	>	0,9564
2011/12	1,0725	>	0,9803	<	0,9883	<	0,9984
2012/13	1,2050	>	0,9899	<	1,0020	<	0,9837
2013/14	1,0418	>	0,9797	<	0,9961	>	0,9957
2014/15	0,9590	>	0,9119	>	0,8937	>	0,8937
Кількість невідповідностей	–	0	–	5	–	2	–

Складено автором на основі джерел [4, 44–48]

Отже, виявлено диспропорції, притаманні сфері середньої освіти України, а саме: перевищення темпів збільшення кількості осіб, що навчаються, над темпами збільшення викладацького складу; перевищення темпів зменшення кількості працівників освіти над темпами зменшення кількості закладів освіти, що свідчить про нераціональне використання

ресурсів; також спостерігається зниження темпів фінансування закладів освіти на фоні зростання кількості споживачів освітніх послуг і т. д.

Розраховані за формулами аналітичні індекси динаміки соціально-економічної нормалі (формули 2.3.8 – 2.3.11) системи середньої освіти України представлені в додатку Г та на рис. 2.3.9.

- зміна чисельності працівників галузі:

$$I_{\Pi_t} = \frac{\sum \Pi_t \cdot S_{t-1} \cdot D_{t-1} \cdot L_{t-1}}{\sum \Pi_{t-1} \cdot S_{t-1} \cdot D_{t-1} \cdot L_{t-1}}, \quad (2.3.8)$$

- зміна кількості навчальних місць, що припадає на одного штатного працівника освіти:

$$I_{S_t} = \frac{\sum \Pi_t \cdot S_t \cdot D_{t-1} \cdot L_{t-1}}{\sum \Pi_t \cdot S_{t-1} \cdot D_{t-1} \cdot L_{t-1}}, \quad (2.3.9)$$

- зміна кількості осіб, що припадає на одне навчальне місце:

$$I_{D_t} = \frac{\sum \Pi_t \cdot S_t \cdot D_t \cdot L_{t-1}}{\sum \Pi_t \cdot S_t \cdot D_{t-1} \cdot L_{t-1}}, \quad (2.3.10)$$

- зміна середньої суми витрат, що припадає на одну особу, яка навчається:

$$I_{L_t} = \frac{\sum \Pi_t \cdot S_t \cdot D_t \cdot L_t}{\sum \Pi_t \cdot S_t \cdot D_t \cdot L_{t-1}}, \quad (2.3.11)$$

де I_{Π} – індекс впливу зміни чисельності працівників освіти на динаміку фінансування; I_S – індекс впливу зміни кількості навчальних місць у розрахунку на одного працівника освітньої сфери на динаміку фінансування; I_D – індекс впливу зміни чисельності осіб, які отримують освіту у розрахунку на одне навчальне місце на динаміку фінансування; I_L – індекс впливу зміни витрат на одну особу, яка навчається на динаміку фінансування; $t, t-1$ – відповідно, поточний та попередній періоди.

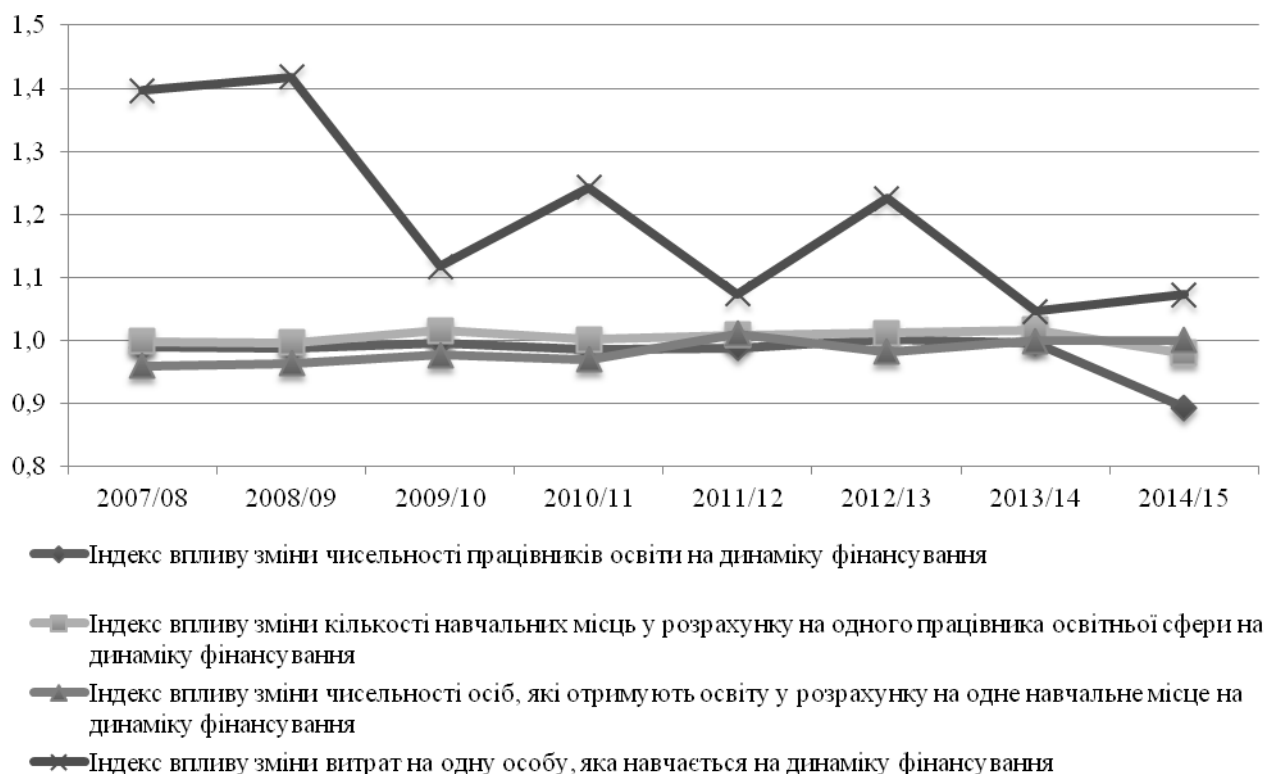

Рис. 2.3.9. Динаміка соціально-економічної нормалі системи загальної середньої освіти в Україні

Складено автором на основі джерел [4, 44–48]

Окрім відсутності ряду статистичних даних, як зазначалося раніше, серед особливостей регулювання управління освітою в Україні зазначено відсутність прогнозів розвитку освітньої системи та її компонентів, що перешкоджає створенню достовірних моделей розвитку.

Наразі відсутня загальноприйнята методика визначення перспективної кількості навчальних місць у старших класах загальноосвітньої школи, ускладнення пов'язано з можливістю для учнів обрати подальший напрям навчання та роботи. Аналогічна ситуація спостерігається з учнівськими місцями в 1–9 класах, де їх кількість детермінована демографічними факторами та обов'язковістю навчання.

Ми погоджуємося з позицією В. Єрошина, що планування чисельності навчальних місць у старших школах повинне виходити з двох основних положень: урахування реальної економічної ситуації (потреби та можливості

економіки) та оцінювання попиту населення на послуги середньої школи [13].

Більш складною є проблема оптимізації мережі ЗНЗ у сільській місцевості. Разом з пошуком раціонального способу поєднання різних типів шкіл, найважливішим є питання визначення їх оптимальних розмірів, тобто подолання мало комплектності шкіл.

Запропонована система показників узагальнює низку підходів до комплексного аналізу стану та розвитку системи середньої освіти (рис. 2.3.10).

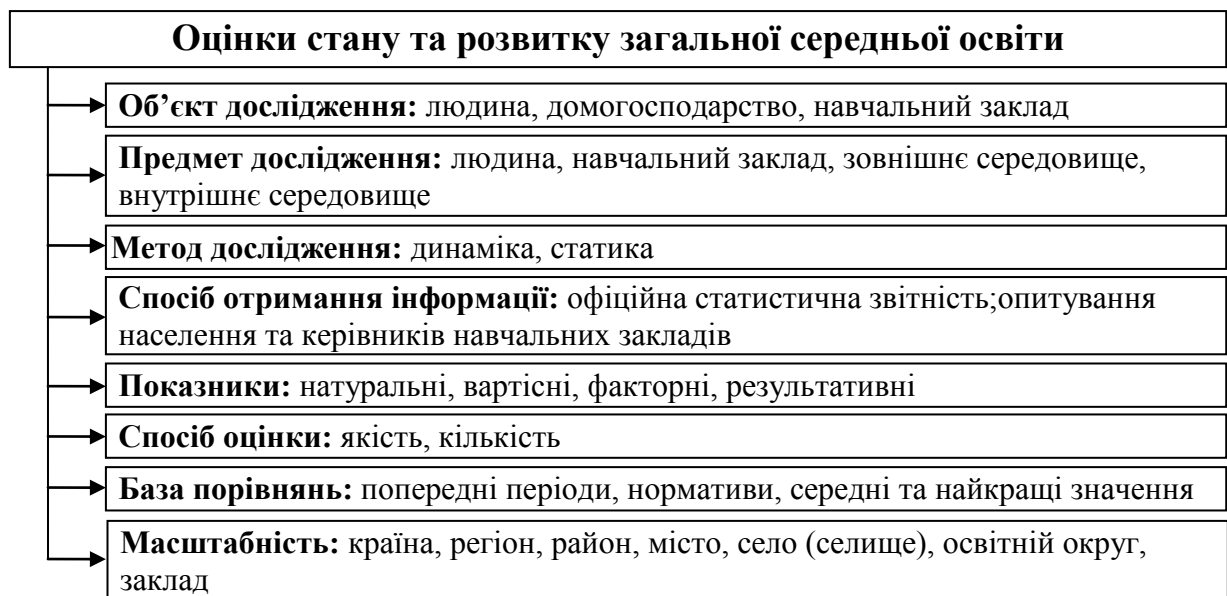

Рис. 2.3.10. Підходи до оцінки стану та розвитку загальної середньої освіти в Україні та її регіонах

Складено автором

Отже, система статистичних показників середньої освіти має ґрунтуватися на загальних принципах статистичної методології і водночас урахувати особливості досліджуваної системи, її соціально-демографічну характеристику, механізм управління, міжнародні критерії якості освіти, принципи соціально-орієнтованої ринкової політики. Побудована на цих засадах система забезпечить ґрунтовне та якісне оцінювання усіх аспектів функціонування освіти, що сприятиме ефективності державної політики у цій системі.

Висновки до розділу 2

З огляду на потреби аналізу та з урахуванням специфіки ринку освітніх послуг, у розділі було здійснено перегляд основних класифікацій, що використовуються для опису галузі освіти в системі державної статистики, – КОАТУУ, КВЕД, СКП та КІСЦ. Проведено аналіз Міжнародної стандартної класифікації освіти та представлено критерії переходу за рівнями освіти відповідно до української системи освіти.

Вдосконалення системи управління загальною середньою освітою в Україні залежить від якості інформаційного забезпечення, що базується на чіткій організації статистичного спостереження. Основними джерелами інформації про середню освіту є: державні статистичні спостереження; перепис населення; статистичні спостереження відомчої статистики; вибіркові обстеження; моніторинг середньої освіти.

На основі проведеного аналізу існуючого інформаційного забезпечення визначені його основні недоліки, а саме, недосконалість організаційної побудови, що проявляється у не підпорядкованості потребам суб'єктів прийняття рішень різних рівнів у даній сфері.

Описана ієрархічна схема передачі статистичної інформації, що базується на потоках інформації від суб'єктів ринку освітніх послуг: населення, освітніх установ, підприємств, та описано міжнародні порівняльні дослідження у сфері освіти.

Проведений комплексний аналіз інформаційного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти України на основі статистичної та відомчої звітності, які, на нашу думку, потребують перегляду та внесення відповідних змін. Крім того, наповнення інформацією статистичної бази забезпечить розширення і поглиблений підхід до статистичного вивчення середньої освіти в Україні.

Виходячи з потреб аналізу і прийняття управлінських рішень та на основі опрацювання джерел інформації була узагальнена й доповнена

система статистичних показників середньої освіти, представлена групами самостійних, але пов'язаних між собою інформаційних блоків, що характеризують: матеріально-технічне забезпечення; фінансове забезпечення; забезпеченість та рівень викладацького складу; контингент осіб, які навчаються; ефективність функціонування системи освіти. Також автор виділяє шосту умовну групу “якість освіти”, що формується із показників, включених до інших груп.

Зазначено, що завдяки відкритості запропонованої системи статистичних показників вона може бути змінена відповідно до потреб та мети дослідження, соціально-економічного становища в країні та окремих її регіонах.

Описано можливості використання соціально-економічної нормалі для аналізу стану системи середньої освіти на різних рівнях.

Основні результати дослідження, викладені у другому розділі, опубліковані в наукових працях автора [14, 16, 17, 19, 114].

РОЗДІЛ 3

СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

3.1. Принципи організації статистичного моніторингу середньої освіти

Законом України “Про державну статистику” визначено, що “пріоритетним завданням реформування офіційної статистики є найбільш повне задоволення потреб органів державної влади та інших користувачів у об’єктивній статистичній інформації щодо соціально-економічного розвитку країни та її регіонів, галузей і секторів економіки” [127].

Необхідною передумовою прийняття ефективних управлінських рішень є забезпечення керівників керованого об’єкта своєчасною, оперативною та повною інформацією, на основі якої можна розробляти прогнози та проводити оцінювання наслідків прийняття рішень, зокрема щодо ефективності витрачання ресурсів. Є очевидним, що тільки системне використання всього різноманіття методів збирання інформації за всіма каналами її походження дозволить сформулювати реальне уявлення про хід і результати виконання програм реорганізації освіти, а також її якість.

В умовах новизни змін соціально-економічної ситуації та зменшення ресурсного забезпечення критерій “ефективність – вартість – час” унеможливорює використання більшої частини традиційних джерел інформації. Тому основним інструментом проведення статистичних досліджень є суцільні та несуцільні спостереження в Україні та її регіонах у формі моніторингу, впровадження якого у різні сфери знайшло відображення в роботах О. Дем’яненко [30], Я. Побурка [120], М. Пугачової [152], О. Рудича [154] та ін.

Наразі, в Законі України “Про державну статистику” не подано визначення терміна “моніторинг”. Відсутня практика використання цього терміна у статистичному контексті зарубіжними вченими. Так, в

англомовній літературі термін “моніторинг” вживається у значеннях “спостереження, відстеження, нагляд, управління”.

На нашу думку, найбільш точне визначення поняття „статистичний моніторинг” надано М. Пугачовою: статистичний моніторинг – це процес поточного спостереження, контролю, оцінювання, аналізу та прогнозування ключових (за автором – соціальних, економічних, демографічних, екологічних, фінансових та інших) процесів у суспільстві на базі статистичних даних [151, С. 16].

Формулювання комплексного визначення поняття “моніторинг” саме щодо системи освіти потребує обґрунтування всього спектра покладених на нього функцій (рис. 3.1.1).

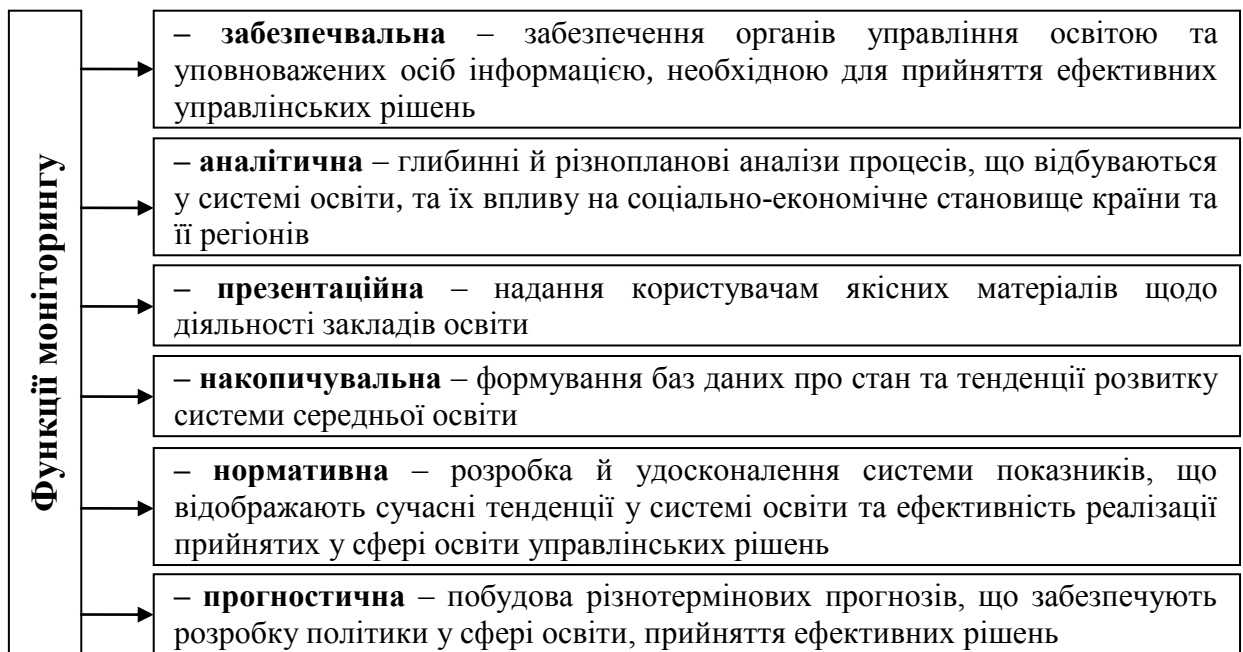

Рис. 3.1.1. Функції моніторингу системи середньої освіти

Складено автором

Поєднання поданих функцій надає системі моніторингу комплексного та цілісного характеру. Отже, під моніторингом середньої освіти слід розуміти сукупність проблемно орієнтованих безперервних спостережень із визначеною періодичністю за станом освітньої сфери та факторами, що її формують та на неї впливають, з метою оброблення, нагромадження,

поточного оцінювання та прогнозування на базі проведення всебічного статистичного аналізу.

Моніторинг ЗСО може бути локальним (охоплювати заклади певного типу чи форми власності, території чи певні суб'єкти освітнього ринку), регіональним (у межах певного регіону чи сформованого освітнього комплексу) та національним (охоплювати територію держави загалом).

В умовах соціально-економічної та політичної нестабільності, в яких опинилася Україна у період з кінця 2013 р., важливим є дослідження стану закладів освіти та їх проблем на територіях з найбільш складною ситуацією, а також у тих районах, в яких спостерігалися потужні потоки переселенців. У цих районах розвитку набуває проблемно-орієнтований види моніторингу. При цьому на відміну від першого, предметом дослідження другого є дискретні регіональні явища.

Для успішного аналізу стану середньої освіти необхідна інформаційна база, сформована на єдиних методологічних принципах організації статистичного спостереження, що забезпечить не тільки вирішення питань місцевого значення та контроль виконання запропонованих заходів, а й будь-яке аналітичне дослідження залежно від поставлених завдань і актуальності теми на поточний момент, а саме:

- укрупнений аналіз проблем за кількома основними показниками або групою показників;
- аналіз безпосереднього впливу одного або декількох факторів на стан об'єкта чи явищ, що підлягають дослідженню;
- комплексний детальний аналіз обраної проблеми і т. д.

Отримана при цьому система показників повинна гармонійно поєднувати регіональний інформаційний ресурс у цілому й інформаційний ресурс кожної конкретної території. Зміст статистичної інформації територіального рівня агрегації має відображати ринкові інформаційні потреби та включати такі блоки інформації: демографічний, економічний, культурний, освітній та соціальний.

Метою проведення статистичного моніторингу системи середньої освіти в Україні, як і інших соціально-економічних явищ, є оптимізація процесів статистичного спостереження, аналіз та прогнозування основних показників, що характеризують стан закладів освіти, матеріально-технічного забезпечення, контингенту осіб, які навчаються, адміністративно-викладацького складу тощо за допомогою економічно-математичних та статистичних методів з використанням обчислювальної техніки й інформаційних технологій.

Досягнення поставленої мети статистичного моніторингу середньої освіти вимагає вирішення таких завдань (рис. 3.1.2):

- систематичний аналіз масивів статистичної інформації про стан, внутрішні та зовнішні умови розвитку системи освіти, наявні ресурси та результати їх використання;
- вивчення структурних потреб користувачів інформації про стан системи освіти за результатами проведення моніторингових досліджень;
- удосконалення методики: відстеження абсолютних та відносних змін основних показників середньої освіти; короткострокових та середньострокових прогнозів системи освіти;
- виявлення тенденцій та закономірностей розвитку;
- можливість проведення регіональних зіставлень різного рівня;
- забезпечення в установленому порядку органів управління, підприємств, установ і організацій (незалежно від їх підпорядкованості та форм власності), громадян інформацією, отриманою при проведенні моніторингу.

Доступність об'єктивної та актуальної інформації для потреб державного управління та інших користувачів інформації ставить у практичну площину завдання статистичного моніторингу багатьох процесів і явищ, що визначають систему середньої освіти. Внутрішні та зовнішні користувачі цієї інформації потребують не тільки кількісних та якісних

характеристик досліджуваного об'єкта, а й проаналізованих даних, сформованих закономірностей розвитку, його прогнозування.

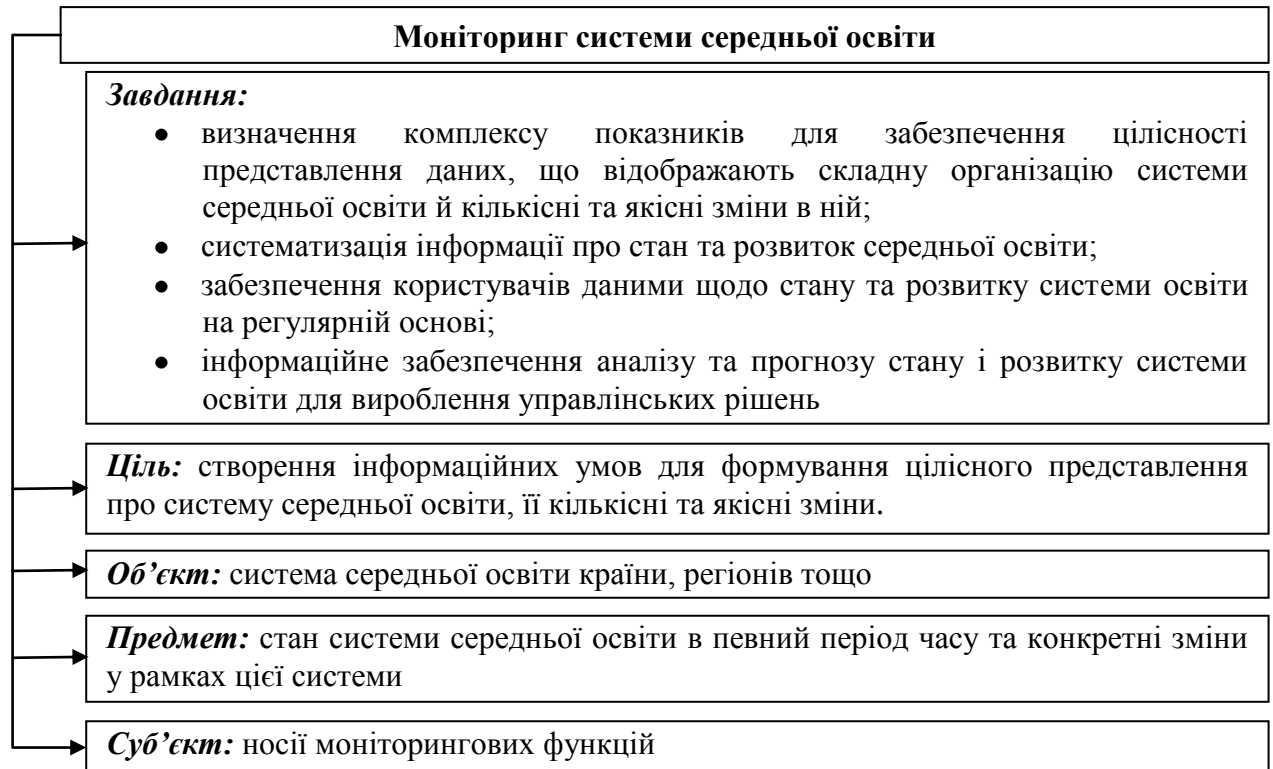

Рис. 3.1.2. Моніторинг розвитку системи середньої освіти

Складено автором

У зв'язку з цим статистичний моніторинг системи середньої освіти як система підтримки прийняття рішень на різних рівнях повин здійснюватися на базі комплексної системи збирання, обробки, передачі, зберігання, групування та візуалізації статистичної інформації.

Реалізація поставлених завдань статистичного моніторингу, характеризується послідовністю дій (етапів), виокремлених відповідно до їх функціональних призначень. Ці етапи мають розглядатися в комплексі й нерозривній єдності, що забезпечує точність виконання та унеможливлення викривлення результатів дослідження. Послідовність етапів статистичного моніторингу середньої освіти зі стислою їх характеристикою подана на рис. 3.1.3.

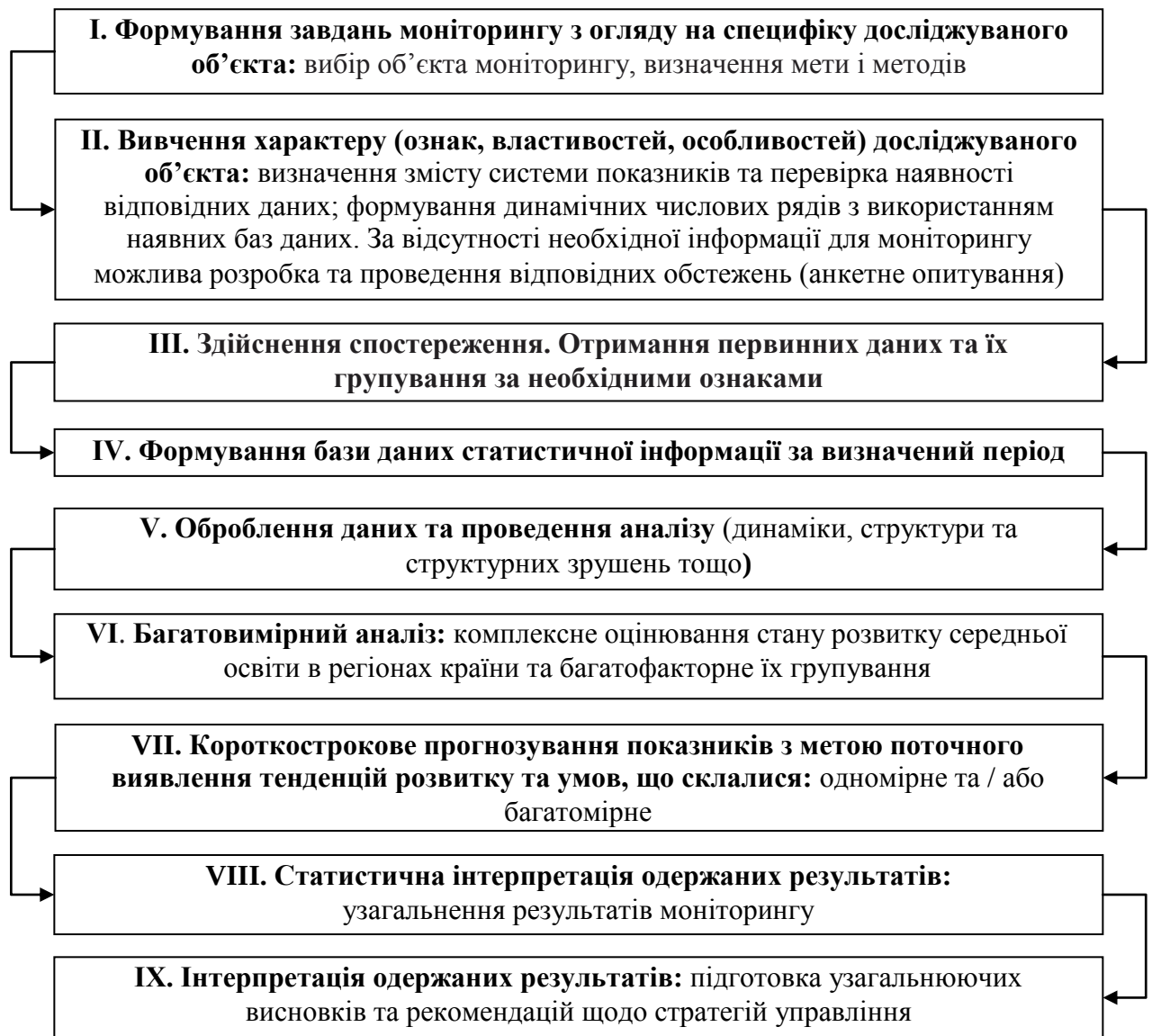

Рис. 3.1.3. Структурно-логічна схема етапів проведення моніторингу середньої освіти

Складено автором на основі джерела [151]

Спеціальні принципи проведення моніторингу наразі розроблені тільки в рамках екологічного моніторингу. На основі їх аналізу можна виділити декілька загальних, до яких відносять принципи:

- відповідності – співвідношення обраних статистичних показників цілям моніторингу (у нашому випадку – спостереження за змінами в сфері середньої освіти за допомогою набору соціально-економічних показників);
- узгодженості – єдність системи оцінки розвитку сфери середньої освіти на всіх рівнях управління, в результаті чого досягається

підпорядкованість всіх досліджень, що проводяться на всіх адміністративно-територіальних рівнях;

- комплексності – узгодженість взаємозв'язку і взаємозалежності окремих соціально-економічних процесів при проведенні моніторингу;
- наступності – необхідність максимального ступеня використання існуючої системи спостережень за станом середньої освіти регіону;
- цілісності та різнобічності підходу до предмета вивчення. Цей принцип наголошує на необхідність при організації та здійсненні моніторингу виходити з освітнього процесу в цілому, всебічно охоплювати всі його структурні компоненти і зв'язки між ними та спрямовувати системи моніторингу на рішення конкретного завдання;
- забезпечення порівнянності інформації за обсягом, якістю, термінами та способами одержання;
- безперервності спостереження за обраним об'єктом;
- оперативності та своєчасності;
- гласності – передбачає різних заходів з інформування користувачів.

При цьому вони отримують інформацію не тільки про ті сторони освітнього процесу, які склали спеціальний предмет моніторингового дослідження, а й про сукупні явища, зафіксовані в процесі моніторингу.

Статистичний моніторинг середньої освіти повинен охоплювати такі елементи, як заклади освіти, їх адміністративно-викладацький склад, контингент осіб, які навчаються в даному закладі освіти та їх батьків чи визначених за законом опікунів. При впровадженні моніторингу середньої освіти, на нашу думку, доцільним є проведення двох обстежень – закладів середньої освіти (додаток Д) та батьків учнів, які навчаються (додаток Е).

Організація статистичного моніторингу вимагає, в першу чергу, розробку комплексу програмно-методологічних та організаційно-практичних питань. Програмно-методологічні питання передбачають визначення мети, одиниці сукупності, одиниці спостереження, виду і способу реєстрації та контролю даних. На другому етапі формується перелік організаційних

питань: визначення органів, що проводять спостереження, обґрунтування місця спостереження та періоду проведення спостереження.

У табл. 3.1.1 подані напрями проведення запропонованих моніторингових досліджень.

Таблиця 3.1.1

Напрями проведення моніторингового дослідження загальної середньої освіти

Заклад освіти	Користувач освітніх послуг
Оцінки результативності впровадження державних цільових програм та проектів	
Одержання інформації про різні аспекти діяльності закладів освіти	Забезпеченість учнів додатковим навчанням; зовнішні умови розвитку учнів (забезпеченість комп'ютерною технікою, освіта батьків тощо)
Проведення часових та міжрегіональних зіставлень забезпеченості закладів освіти необхідним для надання освітніх послуг на основі самоаналізу його керівництва	Задоволеність надання освітніх послуг закладами освіти
Аналіз умов формування та розвитку учнівського контингенту	Визначення пріоритетів вибору закладів освіти
Аналіз формування позабюджетного фінансування закладів освіти та аналіз ефективності використання бюджетних коштів	Оцінка позабюджетного фінансування закладів освіти

Складено автором

З огляду на мету моніторингу, в анкетах використовують різні типи запитань, що дає змогу отримати як кількісні, так і якісні дані. Усі запитання анкет запропонованого моніторингового дослідження, залежно від їх направленості, так [151, С. 66–67]:

1. Оцінка попередніх та майбутніх змін – питання цього типу використовують для порівняння змінних ознак між станами на час опитування з попереднім та / або майбутнім періодами. Наприклад, зміна фінансування закладів освіти.

2. Варіантні запитання, що вимагають від респондентів вибору одного чи декількох варіантів із запропонованих. До запитань такого типу належать переваги вибору батьками закладу освіти.

3. Дихотомічні питання – респондент має вибрати один із двох альтернативних варіантів: “так” чи “ні”. До запитань такого типу належить, наприклад, покращання результатів навчання учнів після утворення навчального комплексу.

4. Кількісні запитання. До цієї групи належать запитання щодо забезпеченості різного роду ресурсами (у %), вартості та витрат на навчання (у грн), тощо.

З огляду на мету статистичного моніторингу закладів освіти, за одиницю статичної сукупності обрано навчальні заклади, що відрізняються за типом, формою власності та місцем розташування, а за одиницю статистичного спостереження – керівники навчальних закладів.

Більш складним проблемним питанням є визначення й обґрунтування одиниці сукупності та одиниці спостереження у рамках моніторингу батьків учнів. За одиницю статистичної сукупності в цьому випадку нами обрано учнів навчальних закладів відповідно до віку, а за одиницю статистичного спостереження – одного з батьків учнів (голову сім'ї) чи уповноважену особу, що спричинено складністю відповіді на зазначені питання для учнів молодших класів.

При визначенні періодичності й обсягів досліджуваної сукупності вважаємо за доцільне проводити моніторинг закладів освіти щорічно та за всією генеральною сукупністю. Формування останньої для закладів середньої освіти базується на зведених даних про заклади освіти та даних ЄДРПОУ.

Щодо обстеження батьків учнів, то їх слід проводити також щорічно на основі вибіркової сукупності, що формується у декілька етапів.

Перший етап включає окреслення генеральної сукупності та розподіл кількості шкіл між регіонами-стратами України пропорційно кількості учнів середніх шкіл. На другому етапі, виходячи з цілей та практики пропорційності розподілу ЗНЗ у відповідності до територіального

розміщення (співвідношення ЗНЗ у 2014/15 н. р. становило 32% в міських поселеннях та 68 % в сільських поселеннях).

Вибір міських і сільських шкіл здійснюється із загального списку шкіл на основі механізму випадкового відбору та розрахунку кроку відповідно до квоти. Для забезпечення репрезентативності вибірки планується для кожної школи проводити опитування 10 батьків учнів, вибір яких здійснюється також випадковим чином із загального списку учнів школи.

У табл. 3.1.2 представлені дані щодо вибіркової сукупності за регіонами України у 2014/15 н. р.

Таблиця 3.1.2

**Обсяг вибіркової сукупності для проведення обстеження батьків учнів
ЗНЗ в Україні у 2014/15 н. р.**

Регіон	Кількість учнів		Кількість шкіл у вибірковій сукупності			Кількість респондентів, осіб		
	тис. осіб	%	усього	місто	село	усього	місто	село
Вінницька	152,14	4,09	37	7	30	370	70	300
Волинська	124,87	3,36	26	4	22	260	40	220
Дніпропетровська	299,10	8,04	81	47	34	810	470	340
Донецька	157,65	4,24	24	15	9	240	150	90
Житомирська	128,10	3,45	27	6	21	274	60	214
Закарпатська	153,93	4,14	28	6	22	277	62	215
Запорізька	157,10	4,22	24	10	14	240	100	140
Івано-Франківська	145,77	3,92	29	6	23	288	60	228
Київська	177,57	4,78	36	11	25	360	110	250
Кіровоградська	90,02	2,42	13	4	9	131	37	94
Луганська	58,31	1,57	5	2	3	49	21	28
Львівська	254,75	6,85	95	24	71	954	243	711
Миколаївська	107,93	2,90	16	5	11	159	50	109
Одеська	236,60	6,36	55	19	36	550	190	360
Полтавська	126,55	3,40	23	6	17	230	60	170
Рівненська	144,37	3,88	26	5	21	262	52	210
Сумська	92,44	2,49	13	4	9	132	42	90
Тернопільська	106,69	2,87	24	4	20	243	39	204
Харківська	224,78	6,05	50	25	26	502	247	255
Херсонська	104,95	2,82	13	4	9	134	42	92
Хмельницька	126,89	3,41	27	6	21	272	59	213
Черкаська	109,35	2,94	19	5	14	189	48	141
Чернівецька	96,83	2,60	11	3	8	113	28	85
Чернігівська	90,88	2,44	15	4	11	150	40	110
м. Київ	250,87	6,75	33	33	–	334	334	–
Усього	3718,43	100,00	752	265	487	7522	2652	4869

Складено автором на основі джерела [48]

Таким чином в опитуванні візьме участь 7522 батьків учнів.

Відповідно було проведено обчислення допустимої помилки за показником $n = 7524$ за формулою (3.1.1) та отримано значення 0,56%:

$$\Delta_x = t \sqrt{\frac{\sigma^2}{n} \left(1 - \frac{n}{N}\right)}. \quad (3.1.1)$$

де t – квантиль розподілу ймовірностей (довірче число); σ^2 – дисперсія; n – обсяг вибіркової сукупності; N – обсяг генеральної сукупності.

Разом з тим слід зазначити, що використання пропорційного стратифікованого відбору практично завжди впливає на помилку вибірки у бік її зменшення [23].

Базисним періодом для проведення вибіркового обстеження є:

- загальноосвітні навчальні заклади – вересень поточного року, що відповідає терміну подання форм звітності з освіти до відділів управління освітою;
- батьків учнів загальноосвітніх навчальних закладів – травень поточного року (останній місяць навчального року).

Розроблення анкет обстеження закладів освіти та батьків учнів є пропозицією здобувача, тобто наразі аналоги в різних країнах відсутні. Відомі лише окремі обстеження, що проводяться дослідницькими організаціями в різних країнах і досвід проведення таких обстежень, а також форуму з питань статистики освіти [192] враховано, при складанні анкет. Так, у рамках обстеження PISA проводиться Міжнародний огляд TALIS – The OECD Teaching and Learning International Survey, що надає можливість учителям та керівникам шкіл надати свої судження за шістьма аспектами: навчальне середовище, оцінка і зворотний зв'язок з батьками учнів, навчальна практика та ситуація в класі, розробка та підтримка, керівництво школи, самооцінка ефективності й задоволеності роботою. Загалом розглянуте обстеження складається з трьох анкет, що у своєму складі містять: 26 питань для директора школи щодо його професійних якостей та фінансування закладу, оцінки шкільного контингенту тощо; 49 питань, щодо

професійного розвитку та діяльності вчителів у межах обстежуваного навчального закладу; 17 питань щодо викладання математики в школах [199].

Міжнародні порівняльні дослідження, які проводяться ІСЮ та висвітлюють різні аспекти функціонування освітніх систем, здійснюються на основі проведення трьох обстежень:

1. Обстеження освіти ІСЮ, участь в якому бере 162 країни, у тому числі Україна, на основі трьох анкет: Запитальник зі статистики дошкільної, початкової, середньої та післясередньої невищої освіти; Запитальник з статистики фінансування освіти та витрат на освіту; Запитальник з статистики третинної освіти. Структура запитальників, цього дослідження, що містять інформацію про середню освіту, подана в додатку Ж [201].

2. Дослідницька програма світових індикаторів освіти (World Education Indicators – WEI), участь в якій бере 15 країн, що здійснюється на основі семи анкет.

3. Дослідження, що проводить ІСЮ спільно з ОЕСР та Євростатом (UNESCO / OECD / EUROSTAT – UOE) – 46 країн [201].

Важливим показником оцінки фінансування закладів освіти є обсяги надходжень від приватного сектору, що включають витрати домогосподарств та інших приватних юридичних осіб, таких як компанії або національні неурядові організації. Дані за цими джерелами надходжень, як правило, важче отримати, ніж дані щодо державних джерел.

З огляду на проблеми у збиранні та обробці подібного типу даних, країни повинні вказати тільки ті дані про приватні витрати, щодо яких існують достовірні й надійні дані. Тому запитання, винесені в форми № 5-УЖД “Квартальний запитальник про витрати і доходи домогосподарства” (квартальна) та № 3-УЖД “Щоденник поточних витрат домогосподарства” (два рази на квартал), відповідно до яких збирають дані щодо витрат домогосподарств, повною мірою не містять відповідних інформаційних розрізів.

Згідно з методичними рекомендаціями ІСЮ, поданими в “Керівництві з формальної освіти” [155], та запропонованими питаннями, в анкеті під витратами, пов’язаними з середньою освітою, слід розуміти споживчі витрати домогосподарств на забезпечення потреб особи як учня та досягнення ним відповідного рівня освіти в межах та поза межами навчального закладу.

Відповідно до цільового призначення витрат домогосподарств для забезпечення особою освіти певного рівня, а саме середньої, було виділено такі групи витрат (рис. 3.1.4).

Рис. 3.1.4. Витрати домогосподарств на середню освіту

Складено автором на основі джерела [155]

3.2. Статистичне оцінювання середньої освіти в Україні

Середня освіта займає особливе місце в соціальній системі будь-якої країни, адже є головним шляхом досягнення суцільної грамотності населення та формування компетентної особистості. Масштаби досліджуваної освітньої системи щорічно змінюються під впливом демографічних, соціально-економічних та політичних факторів. Тому державне управління цією динамічною розгалуженою системою повинно ґрунтуватися на поєднанні прогнозування, стратегічного та індикативного планування фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення.

Одним із напрямів статистичного аналізу середньої освіти є динамічний, що дозволяє виявити основні закономірності зміни явища на окремих етапах та цілком за період, оцінити фактори, що впливають на їх масштаби та інтенсивність. У табл. 3.2.1 подано динаміку основних характеристик стану середньої освіти в Україні у 2010–2015 н. р. Проведений на основі неї аналіз засвідчує загалом зменшення абсолютних значень цих показників незалежно від форми власності навчальних закладів.

Отже, у 2010/11 н. р в порівнянні з 2014/15 н. р. у секторі середньої освіти відбулися наступні зміни:

- зменшення загальної кількості закладів освіти всіх форм власності на 2,7 тис., чи 13,3%; 98,5% цих змін пов'язано з скороченням кількості державних закладів освіти (де позитивної динаміки за досліджуваними роками не спостерігалось);
- зменшення загальної кількості учнів закладів всіх форм власності на 542,2 тис., чи 12,6%. Зростання показника порівняно з попереднім роком спостерігалось у 2011/13 н. р на 63,5 тис. осіб (1,5%), а найбільше зменшення у 2013/14 н. р. – на 1,7% чи 70,8 тис. осіб. Разом з постійним скороченням контингенту державних закладів освіти у 2011/12 та 2013/14 н. р. відбулося зростання кількості учнів, які отримують освіту у приватних закладах освіти, – на 0,24% (0,05 тис. осіб) та 1,82% (0,35 тис. осіб) відповідно;

• зменшення загальної кількості вчителів спричинене скороченням кількості закладів освіти та контингенту учнів; так, у 2014/15 н. р. порівняно з 2010/11 н. р. їх кількість загалом скоротилася на 55,00 тис. осіб, або 10,8% (з них у державних закладах – 10,77%, приватних – 16,18%).

Таблиця 3.2.1

**Динаміка основних абсолютних показників середньої освіти в Україні у
2010–2015 н. р.**

Навчальний рік	Заклади освіти всіх форм власності			Державні заклади			Приватні заклади		
	Усього	Абсолютний приріст	Темпи приросту, %	Усього	Абсолютний приріст	Темпи приросту, %	Усього	Абсолютний приріст	Темпи приросту, %
Навчальні заклади, тис. одиниць									
2010/11	20,30	–	–	20,09	–	–	0,21	–	–
2011/12	19,87	–0,43	–2,10	19,67	–0,42	–2,10	0,20	0,00	–1,92
2012/13	19,67	–0,20	–1,01	19,47	–0,20	–1,03	0,21	0,00	0,49
2013/14	19,29	–0,38	–1,92	19,10	–0,37	–1,91	0,20	–0,01	–2,93
2014/15	17,60	–1,69	–8,76	17,44	–1,66	–8,68	0,17	–0,03	–16,08
Контингент учнів, тис. осіб									
2010/11	4299,23	–	–	4280,0	–	–	19,23	–	–
2011/12	4292,71	63,48	1,50	4273,42	–6,57	–0,15	19,29	0,05	0,24
2012/13	4221,91	–70,80	–1,65	4202,76	–70,67	–1,65	19,15	–0,13	–0,70
2013/14	4203,98	–17,93	–0,42	4184,48	–18,28	–0,43	19,50	0,35	1,82
2014/15	3757,06	–446,92	–10,63	3739,20	–445,28	–10,64	17,86	–1,64	–8,40
Кількість вчителів, тис. осіб									
2010/11	514,78	–	–	510,20	–	–	4,58	–	–
2011/12	508,58	–6,20	–1,20	504,12	–6,07	–1,19	4,45	–0,13	–2,77
2012/13	510,29	1,71	0,34	505,87	1,75	0,35	4,42	–0,04	–0,81
2013/14	508,24	–2,05	–0,40	503,88	–2,00	–0,39	4,36	–0,05	–1,25
2014/15	453,56	–54,68	–10,76	449,83	–54,05	–10,73	3,73	–0,63	–14,50

Складено автором на основі джерел [44–48].

Результат розрахунків динаміки відносних показників діяльності закладів освіти подано в табл. 3.2.2. Відповідно до цих даних, наповненість загальноосвітніх навчальних закладів у досліджуваному періоді коливалась у межах 214–219 осіб у державних навчальних закладах та 93–107 осіб – у приватних. Тобто середня кількість учнів у державних закладах скоротилася на 3 особи, а у приватних – збільшилася на 12. Незмінними залишилися

показники середньої кількості вчителів у закладах – 25–26 осіб у державних закладах та 22 особи – у приватних, а також кількості учнів у розрахунку на одного вчителя – 8 осіб у державних закладах та 4–5 осіб – у приватних.

Таблиця 3.2.2

**Динаміка основних відносних показників стану середньої освіти
в Україні у 2010–2015 н. р.**

Навчальний рік	Заклади освіти всіх форм власності			Державні заклади			Приватні заклади		
	Усього	Абсолютний приріст	Темпи приросту, %	Усього	Абсолютний приріст	Темпи приросту, %	Усього	Абсолютний приріст	Темпи приросту, %
<i>Контингент учнів, у розрахунку на один навчальний заклад, осіб</i>									
2010/11	514,78	–	–	510,20	–	–	4,58	–	–
2011/12	216,01	7,67	3,68	217,26	4,24	1,99	94,54	2,04	2,20
2012/13	214,62	–1,39	–0,64	215,89	–1,36	–0,63	93,42	–1,12	–1,18
2013/14	217,89	3,28	1,53	219,14	3,25	1,50	97,99	4,57	4,89
2014/15	213,42	–4,47	–2,05	214,44	–4,70	–2,14	106,96	8,97	9,15
<i>Кількість вчителів, у розрахунку на один навчальний заклад, осіб</i>									
2010/11	25,36	–	–	25,39	–	–	22,01	–	–
2011/12	25,59	0,23	0,92	25,63	0,24	0,93	21,82	–0,19	–0,87
2012/13	25,94	0,35	1,36	25,99	0,36	1,39	21,54	–0,28	–1,29
2013/14	26,34	0,40	1,55	26,39	0,40	1,55	21,91	0,37	1,73
2014/15	25,76	–0,58	–2,19	25,80	–0,59	–2,24	22,32	0,41	1,89
<i>Контингент учнів, у розрахунку на одного вчителя, осіб</i>									
2010/11	8,22	–	–	8,39	–	–	4,20	–	–
2011/12	8,44	0,22	2,74	8,48	0,09	1,05	4,33	0,13	3,10
2012/13	8,27	–0,17	–1,98	8,31	–0,17	–1,99	4,34	0,00	0,11
2013/14	8,27	0,00	–0,02	8,30	0,00	–0,04	4,47	0,13	3,11
2014/15	8,28	0,01	0,14	8,31	0,01	0,10	4,79	0,32	7,13

Складено автором на основі джерел [44–48].

Важливим елементом дослідження сучасних тенденцій у середній освіті є дослідження показників стану та розвитку закладів “нового типу”. За результатами аналізу поданих в додатку 3 показників діяльності гімназій, колегіумів, ліцеїв та НВК, сформульовані такі висновки: у 2014/15 н. р. порівняно з 2010/11 н. р. суттєві зміни відбулися щодо гімназій – їх загальна кількість зменшилася на 95 од. чи 16,0%, що становить 4,2% загальної

кількості закладів країни, що припинили діяльність, а кількість осіб, які отримували освіту в гімназіях щорічно зменшувалася в середньому, на 2,9% чи 8,2 тис. осіб. У досліджуваний період на 62 заклади скоротилася кількість ліцеїв.

У зв'язку з політикою держави щодо створення НВК у 2014/15 н. р. кількість цих закладів збільшилася порівняно з 2010/11 н. р. на 899 закладів, чи в середньому щорічно на 225 закладів. Порівняно 2010/11 н. р. у 2011/12 та 2013/14 н. р. збільшення кількості цих закладів коливалася у межах 9,9–15,4%. Поряд з цим відбулося і скорочення кількості осіб, які отримують середню освіту, в одному навчальному закладі: від 193 учнів у 2010/11 н. р. до 158 учнів у 2014/15 н. р. (або на 18,1%).

Незмінними для кожного виду нових закладів освіти залишилися показники середньої кількості учнів у розрахунку на одного вчителя – від 7 осіб у НВК (2014/15 н. р.) до 11 осіб у колегіумах (2011/12 н. р. та 2014/15 н. р.). Якщо середні показники кількості вчителів у одному навчальному закладі країни становили у 2014/15 н. р. 26 осіб, то у закладах “нового типу” зафіксовано перевищення цього показника майже у два рази: у колегіумах – 55 осіб, у гімназіях – 50 осіб, що пояснюється специфікою навчальної програми в цих закладах.

Дослідження ускладнює та обставина, що наразі органи державної статистики не надають інформації щодо закладів освіти, які змінили тип. Це унеможлиблює вивчення структурних зсувів та проведення порівняльного аналізу між станами матеріально-технічного та ресурсного забезпечення.

Наступним напрямом статистичного аналізу є дослідження динаміки та структури контингенту навчальних закладів за класами навчання (додаток II та рис. 3.2.1). У 2014/15 н. р. порівняно з 2010/11 н. р. в Україні кількість учнів зменшилась на 488,1 тис. осіб (11,7%) чи щорічно у середньому на 122,0 тис. осіб (1,9%). Від'ємні темпи приросту чисельності учнів спостерігалось за всіма групами класів, найбільше скорочення – для 10–11(12) класів сільської місцевості (19,91%) та для 5–9 класів сільських –

19,4% та міських поселень – 17,7% та. Збільшення темпу приросту спостерігається тільки в чисельності учнів 1-го класу сільських поселень – 3,8% чи 4,71 тис. учнів та 11(12)-х класах міських поселень – на 30,8% чи 34,52 тис. учнів.

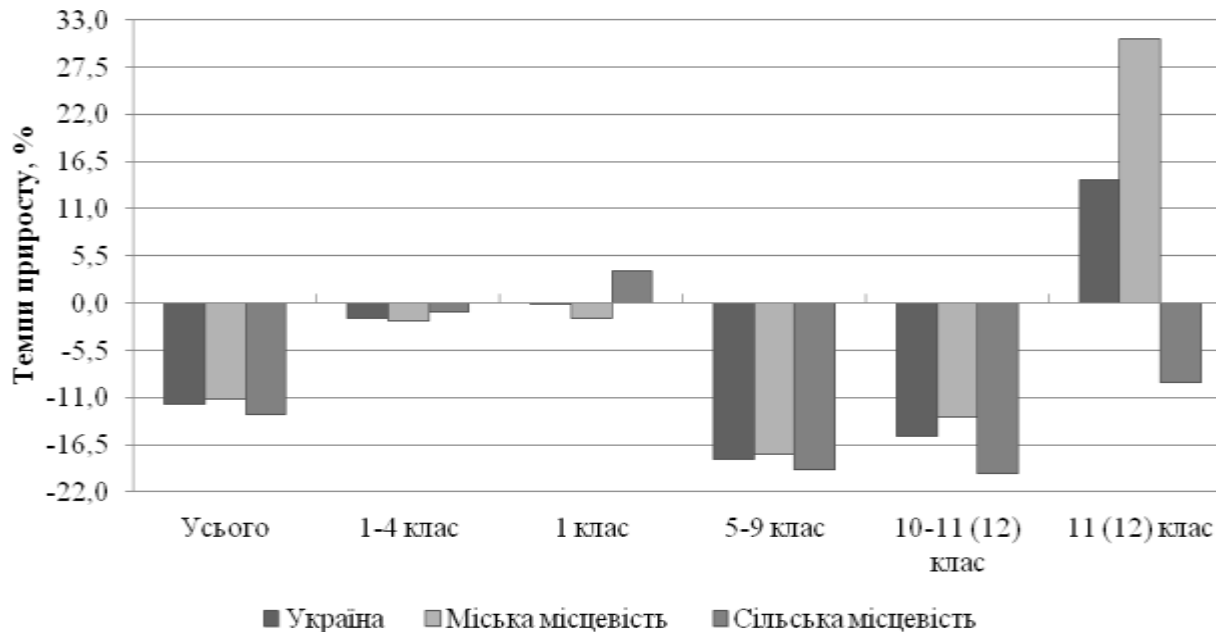

Рис. 3.2.1. Базисні темпи приросту кількості учнів середніх навчальних закладів за класами в Україні у 2010–2015 н. р.

Складено автором на основі джерел [44–48].

При вивченні середньої освіти важливим є статистичне дослідження руху та стабільності цієї системи, що дозволяє провести узагальнення та зіставлення характеристик у просторі та часі, виявити закономірності, провести структурний аналіз. Оцінка територіальних структурних зрушень контингенту осіб, які отримують освіту у ЗНЗ, свідчить про збільшення частки учнів молодших класів: на 3,93 в. п. у містах та 4,88 в. п. у сільській місцевості за досліджуваний період; у середній школі зафіксовано скорочення учнів на 3,64 в. п. та 3,87 в. п. відповідно. За період, що розглядався, частки груп учнів окремих рівнів середньої освіти змінилися в середньому на 2,84 в. п., квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень становив 3,28 в. п. Подібна ситуація склалась у міських населених пунктах – 3,06 в. п та 3,26 в. п. та в сільських – 3,28 в. п. та 3,66 в. п.

відповідно. Величина квадратичного коефіцієнта структурних зрушень становила 8,83%.

Важливим показником доступу до середньої освіти всього населення є кількість закладів освіти, що забезпечують можливість безперешкодного доступу до будівель дітям-інвалідам (рис. 3.2.2).

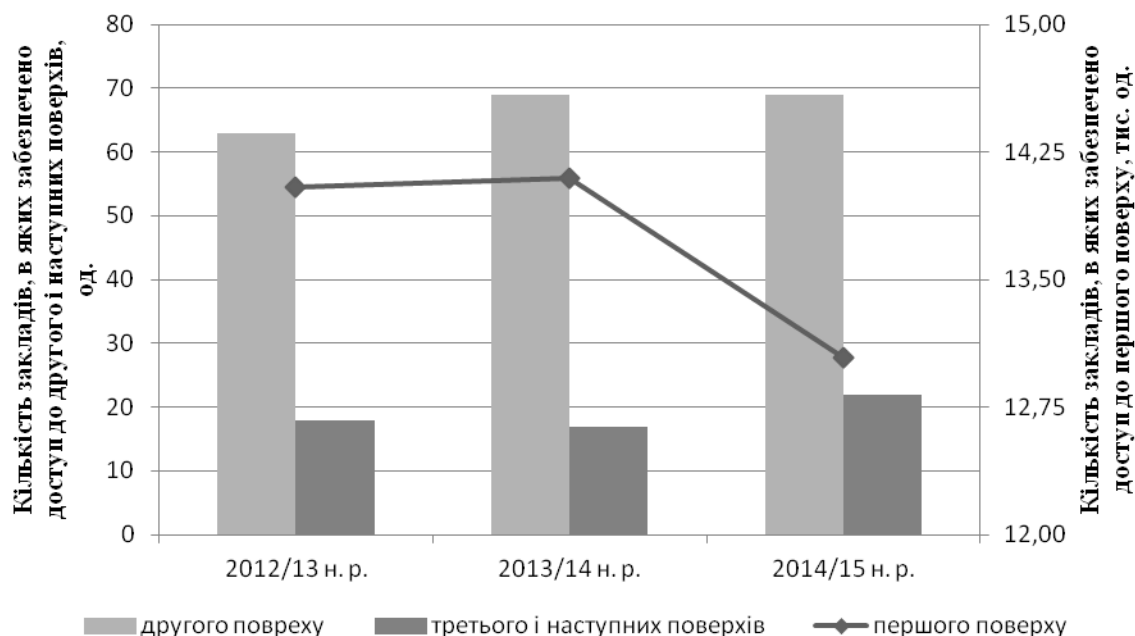

Рис 3.2.2. Кількість закладів, в яких забезпечено безперешкодний доступ до будівель дітям-інвалідам в Україні у 2012–2015 н. р.

Складено автором на основі джерел [46–48].

У 2014/15 н. р. в Україні функціонувало 13 135 таких закладів, що становило 74,6% загальної кількості ЗНЗ, у середньому – 525 закладів на регіон. За досліджуваний період їх кількість скоротилася на 987 закладів. Це стало наслідком скорочення числа закладів, що мають доступ для дітей-інвалідів до першого поверху у міській місцевості (633 од.) та сільській місцевості (364 од.) у 2014/15 н. р. порівняно з попереднім роком. Позитивна динаміка в цьому році відмічена лише в організації доступу до третього поверху в п'яти навчальних закладах (три в містах та два у сільській місцевості).

На рис. 3.2.3 представлена динаміка кількості підручників для різних рівнів освіти. Відповідно до розрахованих середніх показників, кількість

підручників на одного учня молодшої школи становило 17 од., середньої школи – 28 од. та старшої – 42 од. (міські поселення – 17 од., 27 од. та 42 од., сільські поселення – 19 од., 30 од. та 41 од. відповідно). Ці показники не зазнали значних змін у досліджуваному періоді: від зменшення на 5,58% (1 од.) для учнів 5–9 класів у міських поселеннях до збільшення на 13,83% (5 од.) для учнів 10–11 (12) класів сільської місцевості.

Обмеженість статистичних даних не дає повного уявлення про актуальність цих підручників та їх відповідність програмам навчальних дисциплін.

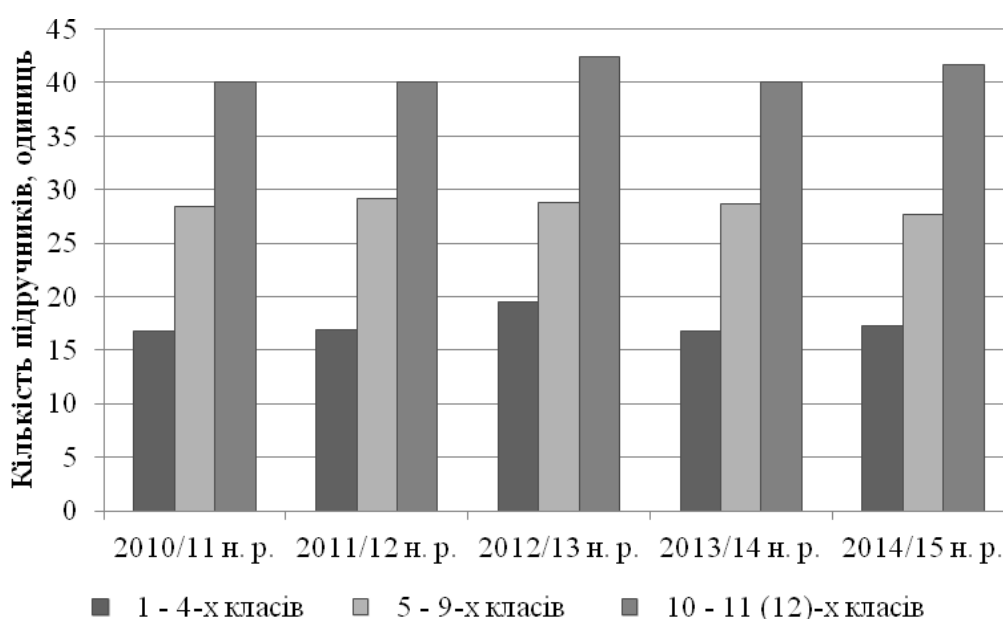

Рис 3.2.3. Динаміка кількості навчальних підручників на одного учня в Україні у 2010–2015 н. р.

Складено автором на основі джерел [44–48].

Наступний крок статистичного аналізу середньої освіти охоплює обґрунтування політичних рішень у системі середньої освіти в умовах поступового розширення самостійності й повноважень органів місцевого самоврядування, конструктивного та аналітичного підходу до розробки наукового підґрунтя таких рішень. Такий аналіз передбачає поділ регіонів України на групи, які характеризуються соціально-економічною та демографічною своєрідністю, відмінностями у внутрішньорегіональних та

міжрегіональних зв'язках. Висновки, отримані за результатами групування, сприяють раціональному розміщенню матеріально-технічного, кадрового та фінансового забезпечення його оптимізації, розвитку регіонів та країни в цілому.

За даними ДССУ (без урахування тимчасово окупованої території АРК і м. Севастополя; інформацію по Донецькій і Луганській обл. наведено за наявними офіційними даними 2014 р.), у 2014/15 н. р. регіони країни були диференційованими за показниками стану системи середньої освіти, а саме:

- середній обсяг витрат на одного учня в регіонах України становив 10,1 тис. грн. Найбільші обсяги витрат припадали на учнів Івано-Франківської та Закарпатської обл. (15,1 тис. грн. та 12,1 тис. грн. відповідно). Найменші у Харківській обл. (8,5 тис. грн) та Дніпропетровській обл. (8,9 тис. грн);

- лідируючі позиції за показником кількість учнів на один ЗНЗ займає м. Київ (503 особи), заклади якого відвідують 6,77% усіх учнів країни. Середня кількість учнів, що відвідують заклади Тернопільської обл. (127 учнів чи 2,81% їх загальної кількості) становить 59,62% середнього рівня по країні (213 осіб). Такі показники свідчать про розпорошеність закладів на території регіону, адже на 10 тис. населення в Тернопільській обл. припадало 8 ЗНЗ, що значно перевищує показник м. Києва (2 заклади);

- кількість учителів у розрахунку на один ЗНЗ коливався в межах від 21 особи (Чернігівська обл.) до 44 осіб (м. Київ, в якому загалом працювало 4,94% загальної кількості вчителів по країні); кількість учнів у розрахунку на одного вчителя варіювала у діапазоні 6–11 осіб. Лідируючі позиції зайняли м. Київ та Дніпропетровська обл., найнижчу – Тернопільська обл.

Як метод багатомірного групування регіонів за станом середньої освіти застосовується кластерний аналіз, для якого вимога однорідності сукупності не є обов'язковою, як наприклад для регресійного аналізу. Кластерний метод

дозволяє виявити та описати структурні закономірності, забезпечуючи утворення однорідних класів об'єктів.

Таким чином, в процесі проведення кластерного аналізу здійснюється класифікація об'єктів за рядом ознак, у результаті чого утворюються кластери. Тобто, під кластером розуміють групу об'єктів, яка має певні властивості, характерні тільки для цього кластера, що й відрізняє один кластер від іншого. Для дослідження обрано ієрархічний кластерний аналіз методом Уорда, що дає змогу мінімізувати внутрішню групову дисперсію в середині кожного кластера, а за міру зв'язку – Евклідову відстань. Зазначимо, що у досліджувану сукупність включено 25 регіони України: 23 області та м. Київ (за виключенням АРК та м. Севастополь).

Важливим кроком при проведенні даного аналізу є вибір множини ознак, що покладаються в основу оцінки об'єкта та враховують теоретичні положення й відображати мету дослідження. До множини ознак, за якими проводилася оцінка регіонів України, віднесені такі показники за 2014/15 н. р. (Додаток К):

1. Обсяг державних витрат на одного учня, X_1 , тис. грн.
2. Кількість учнів у розрахунку на один ЗНЗ, X_2 , осіб
3. Кількість закладів освіти на 10 000 наявного населення, X_3 , од.
4. Кількість учнів у розрахунку на одного вчителя, X_4 , осіб.
5. Кількість учнів у розрахунку на один навчальний заклад “нового типу”, X_5 , осіб.

У ході проведення кластерного аналізу регіонів застосовуються ознаки, що мають різні одиниці вимірювання, а відтак, виникає необхідність проведення нормування та визначення відстаней між об'єктами. У цьому дослідженні передбачено перетворення показників шляхом відображення інтервалу їх можливих значень на проміжок $[0; 1]$, що здійснюється за формулою:

$$x_{ij}^H = \frac{x_{ij} - x_j^{\min}}{x_j^{\max} - x_j^{\min}}, \quad (3.2.1)$$

де x_{ij} – значення j -го показника i -го об'єкта; $x_j^{\min}$ – мінімальне значення j -го показника; $x_j^{\max}$ – максимальне значення j -го показника; порядковий індекс H вказує на нормоване значення.

Ознаки, відібрані для класифікації, є базовими, тому вони розглядалися як рівновагові.

На основі стандартизованих даних, поданих у додатку К та з використанням прикладного пакета “Statistica 6.0”, модуля “Cluster analysis” побудовано вертикальну дендрограму регіонів за показниками, що пов'язані зі станом середньої освіти (рис. 3.2.4).

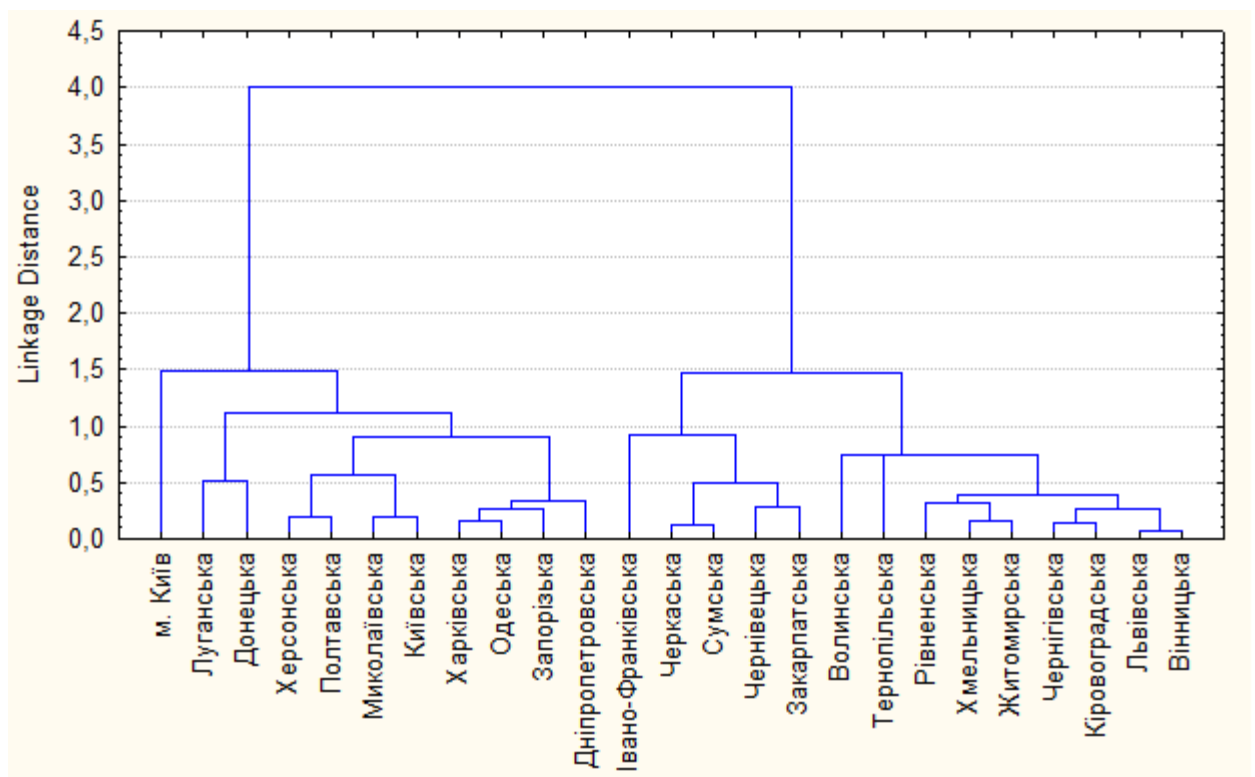

Рис. 3.2.4. Дендрограма регіонів України за станом середньої освіти в Україні у 2014/15 н. р.

Складено автором за даними джерела [48, 103]

Відповідно до побудованої дендрограми утворено два кластери (А та В) у кожен з яких увійшло два підкластери.

Усереднені нормовані показники кластерів подано в рис. 3.2.5.

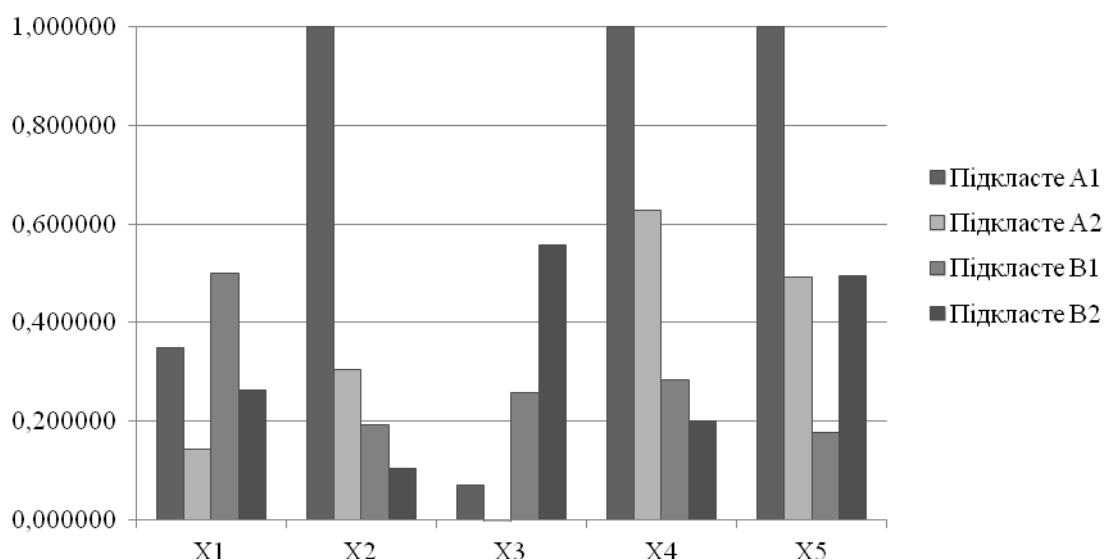

Рис. 3.2.5. Середні рівні значень нормованих показників за кластерами

Складено автором

На рис. 3.2.6 представлені виокремленні за допомогою кластерного аналізу однорідні регіональні зони України в 2014/15 н. р., що характеризуються аналогічними тенденціями розвитку середньої освіти,.

Рис. 3.2.6. Регіональні зони в Україні у 2014/15 н. р. за станом середньої освіти

Складено автором

Для проведення змістовного аналізу утворених кластерів доцільно розрахувати середні значення показників за початковими фактичними даними (табл. 3.2.3).

Таблиця 3.2.3

Середні значення досліджуваних показників для сформованих кластерів

Клас-тер	Кількість регіонів	Регіони	X_1 , тис. грн	X_2 , осіб	X_3 , од.	X_4 , осіб	X_5 , осіб
A1	1	м. Київ	10,8	503	2	11	412
A2	10	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Харківська, Херсонська обл.	9,3	249	3	10	249
B1	5	Івано-Франківська, Закарпатська, Сумська, Черкаська, Чернівецька обл.	12,1	199	5	7	125
B2	9	Вінницька, Волинська, Житомирська, Кіровоградська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернігівська обл.	10,1	167	7	7	234

Складено автором на основі джерел [48, 103]

Найкращі показники стану середньої освіти в Україну у 2014/15 н. р. були відмічені у кластері А, що був розподілений на два окремих підкластери: А1, до складу якого увійшов один нетиповий регіон (м. Київ), та А2 (10 регіонів). Підкластер А1 займає лідируючу позицію за показниками кількості учнів у ЗНЗ (X_2) – 503 особи та закладах “нового типу” (X_5) – 412 осіб, а також показниками середньої завантаженості викладачів учнями (X_4) – 11 осіб. Для підкластера А2 характерні низькі обсяги фінансування (X_1) – 9,3 тис. грн на одного учня, при забезпеченні більшої середньої кількості учнів у одному навчальному закладі (X_2 , X_5).

Найгірша ситуація спостерігається у кластері підкластері В1: за найбільших середніх обсягах фінансування, тут на один ЗНЗ припадає найменша середня кількість учнів у закладах “нового типу” – 125 осіб (порівняно з середнім значенням по країні 226 осіб), що свідчить про

недосконалість управлінської політики в цих регіонах та неефективне використання наявних ресурсів.

Наступним кроком аналізу є рейтингове оцінювання регіонів за окремими показниками. При нормуванні показників середньої освіти враховувалося, що всі використані показники є стимуляторами, тому розрахунок середньої зі стандартизованих величин p_j виконується за формулою середньої арифметичної зваженої:

$$p_j = \frac{\sum_{i=1}^m x_{ij}}{m}, \quad (3.2.2)$$

де x_{ij} – стандартизований показник; m – кількість показників.

Отримані рейтингові оцінки, обраховані на основі нормованих показників, коливаються на проміжку $[0;1]$, а отже дозволяє провести оцінювання стану окремих регіонів та визначати значення “середнього рівня” розвитку середньої освіти регіону (розраховані інтегральні оцінки регіонів представлені в додатку К).

Середній показник рейтингової оцінки за регіонами України становив 0,4216. Тобто 14 регіонів мали рейтингові оцінки, нижчі за середню по країні ($p_j \leq 0,4216$), 11 регіонів (40,0%) – вищі за середній рівень ($p_j \geq 0,4216$). Серед регіонів-лідерів виділено: Житомирську, Рівненську, Херсонську, Одеську, Харківську, Закарпатську, Волинську, Запорізьку, Івано-Франківську та Дніпропетровську області та м. Київ.

До регіонів, що отримали лише 85% і вище рейтингової оцінки, увійшли Чернігівська, Донецька, Миколаївська, Кіровоградська, Хмельницька, Вінницька, Київська, Полтавська та Чернівецька області. “Аутсайдером” є Сумська обл. яка отримала 30,6% найвищого балу (чи 64,1% середнього по країні).

На рис. 3.2.7 представлено графічний розподіл регіонів України за рейтинговою оцінкою. Формування рейтингової системи регіонів надає можливість узагальнити інформацію щодо середньої освіти та здійснити

порівняння, виокремити ключові проблеми розвитку середньої освіти на регіональному рівні.

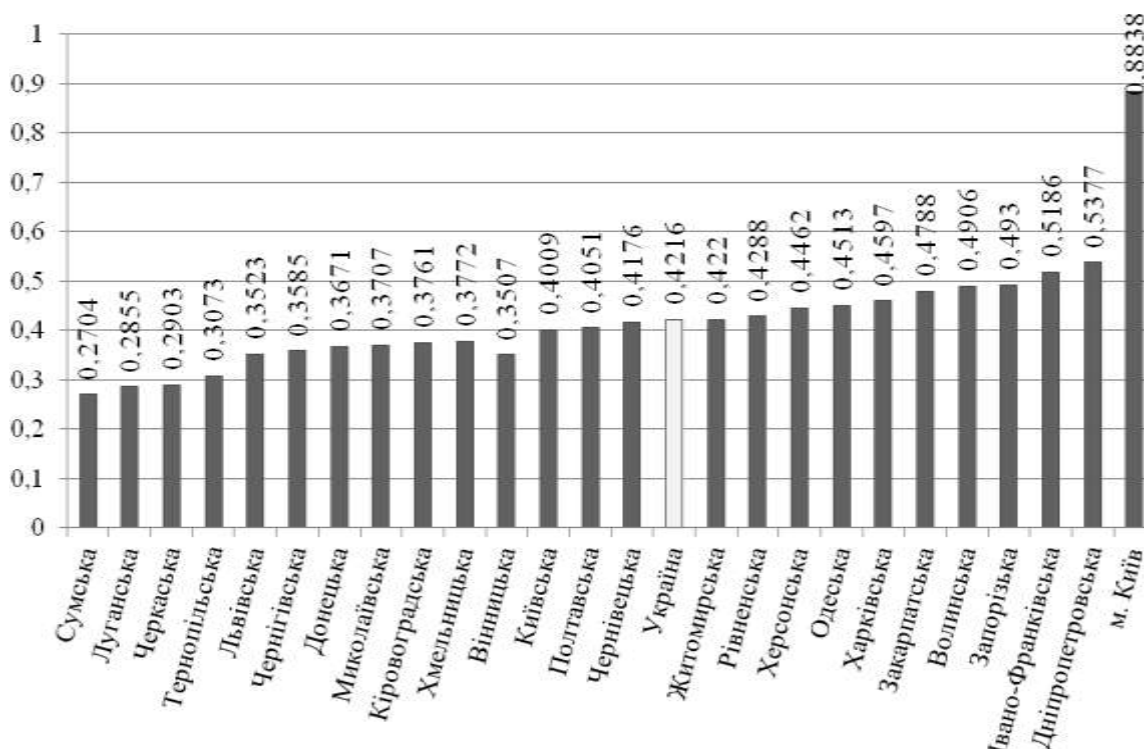

Рис. 3.2.7. Ранжування регіонів України за рейтинговим балом стану середньої освіти в 2014/15 н. р.

Складено автором

Як зазначалося раніше, середню освіту необхідно розглядати як окремий сектор економіки, що потребує раціонального використання ресурсів, визначення ефективності функціонування, забезпечення уникнення суперечливих явищ та процесів.

У літературі поза увагою науковців залишаються результати ЗНО як показника ефективності управлінських рішень у системі середньої освіти та її якості. Приклад аналізу зв'язку відмінностей між російськими школами за освітніми результатами з їх відмінностями подано в роботі [188].

Комплексне оцінювання впливу соціально-економічних факторів на розвиток середньої освіти виконано за допомогою статистичного інструментарію.

Вибір множини чинників, які можуть формувати регресійну модель, ґрунтується на вітчизняному та зарубіжному досвіді. У роботі розглянуто такі показники (додаток Л):

- середні обсяги щомісячних витрат домогосподарств на освіту (зростання цього показника вказує на використання населенням коштів на навчання поза межами навчального закладу (Z_1 , грн));
- середньомісячна заробітна плата працівників сфери (зростання показника свідчить про залучення до навчального процесу вчителів які мають вищий стаж та кваліфікаційну категорію (Z_2 , грн));
- частка учнів які відвідують навчальні заклади “нового типу” та приватні навчальні заклади – дані заклади мають вищий рівень матеріально технічного-забезпечення у порівнянні з іншими ЗНЗ (Z_3 , %);
- кількість вчителів у розрахунку на один ЗНЗ – підвищення даного показника відображає збільшення кількості допоміжного персоналу (Z_4 , осіб);
- кількість книжок і журналів, виданих у бібліотеках на 1 читача (показник загального культурного розвитку регіону (Z_5 , од.));
- кількість неповнолітніх, які скоїли злочин, на 10 тис. учнів (відображає несприятливість соціального фону розвитку галузі освіти (Z_6 , осіб)).

При побудові множинної регресії за допомогою пакету “Statistica 6.0”, модуль “Multiple regression” отримано такі характеристики:

1) вплив зазначених показників на частку учнів, які отримали 183,5–200,0 балів у загальній кількості учасників ЗНО з української мови. Визначення параметрів та якості моделі наведено в додатку М.

Аналізуючи отримані дані можна зробити такі висновки:

- фактори Z_1 – Z_6 , статистично незначущими, тому що отриманні значення вірогідності нульової гіпотези для коефіцієнтів рівняння регресії перевищують нормативний рівень (0,05), тобто їх необхідно виключити з дослідження;

- кількість неповнолітніх які скоїли злочин на 10 тис. учнів, осіб, (Z_7) є статистично значима, а отже, впливає на частку учнів, які отримали 183,5–200,0 балів у загальній кількості учасників ЗНО з української мови;

- для подальшого дослідження необхідно виключити з моделі незначущі фактори та провести повторні розрахунки.

Побудуємо лінійну модель впливу кількості неповнолітніх які скоїли злочин на 10 тис. учнів, осіб, (Z_7) на частку учнів, які отримали 183,5–200,0 балів у загальній кількості учасників ЗНО з української мови.

В табл. 3.2.4 представлено результати побудованої лінійної моделі.

Таблиця 3.2.4

Результати регресійного аналізу

Залежна змінна: Y_1						
Коефіцієнт множинної кореляції = 0,4506						
Коефіцієнт детермінації = 0,2030						
Скоригований коефіцієнт детермінації = 0,1684						
Критерій Фішера (1, 23) = 5,8584						
$p < 0,02380$						
Середнє квадратичне відхилення помилок моделі = 2,4385						
	Коефіцієнти рівняння	Стандартна похибка коефіцієнтів	Коефіцієнти рівняння регресії	Стандартна похибка коефіцієнтів рівняння регресії	Критерій Стюдента (23)	Вірогідність нульової гіпотези для коефіцієнтів рівняння регресії
A_0			7,2125	1,4822	4,8662	0,000065
Z_7	–0,4505	0,1862	–0,2086	0,0862	–2,4204	0,023804

Отримані результати можна інтерпретувати таким чином:

- коефіцієнт множинної кореляції дорівнює 0,4506, що свідчить про помірний зв'язок;

- коефіцієнт детермінації моделі дорівнює 0,2030, а отже частка варіація результативної ознаки, яка пов'язана з факторною становить 20,3%;

- критерій адекватності Фішера $F(1, 23) = 5,8584$, отримане значення більше табличного, що підтверджує адекватність моделі;

- $B(a_0, a_1) = (7,21; -0,21)$ – параметри моделі.

Таким чином, можна сформулювати загальний вид моделі:

$$Y_1 = 7,21 - 0,21 \cdot Z_7.$$

Отже, при збільшення кількості неповнолітніх, які скоїли злочин, на 1 особу на 10 тис. учнів, частка учнів, які отримають вищі бали за результатами ЗНО, зменшиться на 0,21% за умови, що інші фактори залишаться без зміни.

2) вплив зазначених показників на частку учнів, які отримали 183,5–200,0 балів від загальної кількості учасників з ЗНО з математики. Визначення параметрів та якості моделі наведено в додатку М.

Аналізуючи отримані дані можна зробити такі висновки:

- фактори X_1 , X_3 – X_6 , статистично незначущими, тому що отриманні значення вірогідності нульової гіпотези для коефіцієнтів рівняння регресії перевищують нормативний рівень (0,05), тобто їх необхідно виключити з дослідження;
- середньомісячна заробітна плата працівників сфери освіти, грн, (Z_2) є статистично значима, а отже, впливає на частку учнів, які отримали 183,5–200,0 балів у загальній кількості учасників ЗНО з математики;
- для подальшого дослідження необхідно виключити з моделі незначущі фактори та провести повторні розрахунки.

Побудуємо лінійну модель впливу середньомісячної заробітної плати працівників сфери освіти, грн, (Z_2) на частку учнів, які отримали 183,5–200,0 балів у загальній кількості учасників ЗНО з математики.

В табл. 3.2.5 представлено результати побудованої лінійної моделі.

Результати регресійного аналізу

Залежна змінна: Y_2						
Коефіцієнт множинної кореляції = 0,7734						
Коефіцієнт детермінації = 0,5981						
Скоригований коефіцієнт детермінації = 0,5806						
Критерій Фішера (1, 23) = 34,226						
$p < 0,00001$						
Середнє квадратичне відхилення помилок моделі = 2,1365						
	Коефіцієнти рівняння	Стандартна похибка коефіцієнтів	Коефіцієнти рівняння регресії	Стандартна похибка коефіцієнтів рівняння регресії	Критерій Стюдента (23)	Вірогідність нульової гіпотези для коефіцієнтів рівняння регресії
A_0			-22,5568	4,5594	-4,9473	0,000053
Z_2	0,7734	0,1322	0,0100	0,0017	5,8503	0,000006

Отримані результати можна інтерпретувати таким чином:

- коефіцієнт множинної кореляції дорівнює 0,7734. Значення коефіцієнта сильно наближене до 1, то можемо говорити про адекватність моделі та значний зв'язок між показниками;
- коефіцієнт детермінації моделі дорівнює 0,5981, що свідчить про те, що 59,8% варіації враховано в даній моделі, інші 40,2% припадають на інші фактори;
- критерій адекватності Фішера $F(1, 23) = 34,226$, отримане значення більше табличного, що підтверджує адекватність моделі;
- $B(a_0, a_1) = (-22,56; 0,01)$ – параметри моделі.

Таким чином, можна сформулювати загальний вид моделі:

$$Y_2 = -22,56 + 0,01 \cdot Z_2.$$

Тобто, при збільшенні заробітної плати працівників сфери освіти на 1 грн частка учнів які отримають вищі бали за результатами ЗНО, зросте на 0,01% за умови, що інші фактори залишаться без зміни.

Отже, значна частка факторів, які впливають на результати ЗНО залишається поза межами статистичного вивчення середньої освіти, а відтак потребує розроблення відповідного інструментарію для інформаційного наповнення статистичної бази. Особливо слід звернути увагу на вивчення впливу обсягів додаткового фінансування закладів освіти за рахунок

надходжень домогосподарств, визначені впливу позашкільного розвитку дитини тощо.

3.3. Удосконалення інформаційного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти

Проектом Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. передбачена реалізація комплексу змін у системі середньої освіти. Головними з них є законодавче впровадження сімейної та індивідуальної освіти для I ступеня (1–4 класів), а також відокремлення закладів III ступеня з повним переходом старшої школи на профільну підготовку [150].

В умовах постійних перетворень та нововведень у нормативно-правому підґрунті розвитку галузі освіти країни, лише статистичне вивчення тенденцій і закономірностей розвитку явищ та процесів, що відбуваються у соціально-економічних сегментах системи освіти, їх структурних змін, наслідків оновлення та інших реформ у державі забезпечує прийняття ефективних управлінських рішень.

У дослідженні зазначено, що загальна освіта відіграє значну роль у формуванні людського капіталу, визначає можливості людини щодо її адаптації у мінливій кон'юнктурі ринкової економіки. Тому питання вдосконалення статистичного вивчення освіти України особливо загострене сьогодні.

Інформаційного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти, як складової системи управління, повинно базуватися на принципах збирання, зберігання, оброблення та передачі інформації [161, С. 23]. Незважаючи на те, що у статистичній практиці система інформаційного забезпечення вивчення освіти в Україні періодично переглядається, чинна система є незбалансованою, розпорошеною між окремими відомствами, в ній відсутня низка важливих показників і навіть інформаційних розрізів.

Недостатній обсяг статистичної інформації, що в подальшому формує інформаційно-статистичну базу, обмежує підґрунтя дослідження, не забезпечує комплексного підходу до статистичного аналізу, а також проведення міжнародних порівнянь, а отже, унеможливорює участь в міжнародних проектах у освітній сфері.

Для покращання інформаційного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти у п. 3.1 запропоновано проведення опитування за допомогою спеціально розроблених анкет, що містять питання закритого типу.

Логіка проведення обстеження, зміст блоків статистичних показників з огляду на необхідність найбільш повного відображення досліджуваного явища визначають формулювання запитань анкети. Доповненням до інформаційного забезпечення статистичного вивчення ЗСО стали включені у запропоновану анкету моніторингу закладів освіти 7 блоків обстеження. На рис. 3.3.1 відображено взаємозв'язок груп показників, що характеризують умови функціонування та результати діяльності закладів освіти на основі розробленої анкети моніторингу.

Рис. 3.3.1. Система показників умов функціонування та стратегій закладів середньої освіти

Складено автором

Розраховані на основі отриманих даних показники діяльності закладів середньої освіти можна класифікувати за двома ознаками, а саме:

- 1) показники умов розвитку закладів освіти – достатність та якість забезпечення відповідними ресурсами;
- 2) результати діяльності закладів освіти, яких можна досягти за наявності певних ресурсів.

Охарактеризуємо кожен із запропонованих блоків та показники, які можуть бути розраховані на їх основі.

Блок I “Загальні відомості” розміщується на початку анкети та містить загальну інформацію, необхідну для аналізу даних анкети в розрізах

характеристики освітнього закладу та рівня освіти, що ним надається. На рисунку 3.3.2 подано стратоутворюючі параметри сукупності закладів освіти та їх кодування:

Територіальна належність:	⇒	1. Код регіону відповідно до КОАТУУ; 2. Код району відповідно до КОАТУУ
Тип місцевості:	⇒	1. Місто з населенням більше 1 млн; 2. Місто з населенням від 100 тис. до 1 млн; 3. Міста з населенням до 100 тис. та смт; 4. Село
Форма власності:	⇒	1. Державна; 2. Комунальна; 3. Приватна
Тип навчального закладу:	⇒	1. Школа I-III ступеня; 2. Заклади “нового типу” (ліцеї, коледжі, гімназії тощо)
Форма реорганізації:	⇒	1. Заклади, в яких відбулися заходи з реорганізації – укрупнення закладу з утворенням навчального комплексу; 2. Заклади, в яких заходи міри з реорганізації – виокремлення певного рівня освіти; 3. Заклади, в яких не відбувалися заходи з реорганізації

Рис. 3.3.2. Стратоутворюючі характеристики сукупності закладів освіти

Складено автором

Блок II “Забезпеченість ресурсами” містить запитання щодо рівня кваліфікації та структури викладацького персоналу, фінансового та матеріально-ресурсного забезпечення, що дозволяє визначити диференціацію освітніх закладів у розрізах територіально-адміністративного устрою, організаційно-правової форми, тощо.

В табл. 3.3.1 представлено формули розрахунку деяких показників забезпеченості ресурсами навчальних закладів.

Таблиця 3.3.1

Показники блоку “Забезпеченість ресурсами” розрахованих на основі анкети моніторингу ЗСО

№ з/п	Найменування показника	Формула розрахунку
1	Частка вчителів з вищою освітою та вченим ступенем, $З_1$, %	$З_1 = \frac{K_{BO}}{K} \cdot 100$, де K_{BO} – кількість вчителів з вищою освітою та вченим ступенем; K – загальна кількість вчителів

2	Частка вчителів з вищою кваліфікаційною категорією, $З_2$, %	$З_2 = \frac{K_{BK}}{K} \cdot 100$, де K_{BK} – кількість вчителів з вищою кваліфікаційною категорією
3	Частка вчителів перед- та пенсійного віку, $З_3$, %	$З_3 = \frac{K_{51-60} + K_{>60}}{K} \cdot 100$, де K_{51-60} , $K_{>60}$ – кількість вчителів відповідної вікової групи
4	Частка вчителів, які планують підвищення кваліфікаційної категорії, $З_4$, %	$З_{4i} = \frac{K_{П(КВ)i}}{K_{КВi}} \cdot 100$, де $K_{П(КВ)i}$ – кількість вчителів, що планують отримання певної (i -ї) кваліфікаційної категорії; $K_{КВi}$ – кількість вчителів з певною (i -ї) кваліфікаційною категорією
5	Середня вартість навчання у закладі освіти, $З_5$, грн	$З_5 = \frac{\sum BH_i \cdot n_i}{n_i}$, де BH_i – вартість навчання на i -му рівні; n_i – кількість років навчання на i -му рівні
6	Частка навчальних закладів, які використовують інфраструктуру інших закладів, $З_6$, %	$З_6 = \frac{ЗО_I}{ЗО} \cdot 100$, де $ЗО_I$ – кількість закладів, які використовують інфраструктуру інших закладів; $ЗО$ – загальна кількість закладів
7	Частка закладів освіти, в яких на 01.09 поточного н. р. відсутні викладачі з певних предметів, $З_7$, %	$З_7 = \frac{ЗО_K}{ЗО} \cdot 100$, де $ЗО_K$ – кількість закладів в яких на 01.09 поточного н. р. відсутні викладачі з певних предметів

З огляду на основні тенденції в освітній системі та поширення впровадження новітніх інформаційних технологій у процес навчання на кожному рівні, до основних показників ефективності діяльності закладу освіти повинні бути включені показники їх забезпеченості комп'ютерним обладнанням. У табл. 3.3.2 наведені дані щодо забезпеченості денних ЗНЗ комп'ютерною технікою в Україні у 2014/15 н. р., які свідчать про суттєве відставання деяких показників у сільській місцевості порівняно з містами. Так, частка закладів у сільській місцевості, які взагалі не мають комп'ютерів, становить 6,48% від їх загальної кількості порівняно з 5,16% у містах, а комп'ютерів, підключених до мережі Інтернет, у селах на 16,12 в. п. менше, ніж у містах.

**Забезпеченість міських та сільських ЗНЗ* комп'ютерною технікою в
Україні у 2014/15 н. р.**

Показник	Міські поселення	Сільська місцевість
Загальна кількість ЗНЗ, тис. од.	5,58	11,88
Загальна чисельність учнів, млн осіб	2,51	1,21
Частка ЗНЗ, що мають комп'ютери, %	94,84	93,52
Кількість ЗНЗ, що взагалі не мають комп'ютерів, од.	288	770
Загальна кількість комп'ютерів у ЗНЗ, тис. од.	152,92	117,42
Кількість комп'ютерів на один заклад (у середньому), од.	29	11
Частка технічно несправних комп'ютерів, %	12,90	13,10
Частка комп'ютерів, термін придбання яких перевищує 5 років, %	59,63	66,63
Частка ЗНЗ, які мають кабінети основ інформатики та обчислюваної техніки, %	90,38	76,24
Кількість робочих місць з комп'ютером у кабінетах інформатики, тис. од.	84,38	82,15
Співвідношення загальної чисельності учнів ЗНЗ до кількості робочих місць з комп'ютерами у кабінетах інформатики, рази	29,77	14,69
Кількість робочих місць з комп'ютером на 1 тис. учнів, од.	33,59	68,08
Частка комп'ютерів, що використовуються в управлінні та господарській діяльності, %	0,17	0,13
Частка закладів, що підключені до мережі Інтернет, %	98,36	82,15

* за виключенням шкіл-інтернатів

Складено автором на основі джерела [48].

Доповненням до статистичного вивчення цього питання є аналіз використання комп'ютерної та мультимедійної техніки у процесі навчання на основі розрахунку таких показників:

- частка закладів, що мають доступ до мережі Інтернет, $З_8$, %:

$$З_8 = \frac{ЗО_K}{ЗО} \cdot 100, \quad (3.3.1)$$

де $ЗО_K$ – кількість закладів, які мають доступ до мережі Інтернет;

- частка предметів, при викладанні яких використовується мультимедійне обладнання, $З_9$, %:

$$З_9 = \frac{\Pi_M}{\Pi} \cdot 100, \quad (3.3.2)$$

де P_M – кількість предметів, при викладанні яких використовується мультимедійне обладнання; P – загальна кількість предметів, які викладаються у навчальному закладі;

- частка вчителів, які мають навички роботи з комп'ютером (мультимедійним обладнанням), $З_{10}$, %:

$$З_{10} = \frac{K_{K(M)}}{K} \cdot 100, \quad (3.3.3)$$

де $K_{K(M)}$ – кількість педагогів, які мають навички роботи з комп'ютером (мультимедійним обладнанням);

- частка вчителів, які використовують у професійній діяльності комп'ютер (мультимедійне обладнання), $З_{11}$, %:

$$З_{11} = \frac{KP_{K(M)}}{K} \cdot 100, \quad (3.3.4)$$

де $KP_{K(M)}$ – кількість вчителів, які використовують у професійній діяльності комп'ютер (мультимедійне обладнання).

Аналізований блок містить також запитання щодо самооцінки керівником закладу забезпеченості останнього ресурсами та можливостями, а саме:

- персоналом;
- фінансовими можливостями для виконання основної діяльності;
- фінансовими можливостями для оновлення методичного забезпечення;
- комп'ютерним та мультимедійним обладнанням.

Блок III “Економічні цілі” містить запитання, щодо додаткового фінансування та його використання для покращення матеріально-технічного й кадрового забезпечення. До основних показників, що можуть бути розраховані на основі цього блоку запитань, належать:

- структура обсягів доходів та витрат закладів освіти за окремими статтями;
- середня вартість навчання за ступенями освіти;

• динаміка зміни показників фінансування порівняно з попереднім періодом на основі використання балансового методу, який відображає тенденцію, що переважає в динаміці кожного з показників. Значення цього балансу є еквівалентом темпів зміни показника за досліджуваний період у кількісній короткотерміновій статистиці [161].

Блок IV “Освітня політика” включає запитання щодо умов прийому учнів до закладів освіти різних ступенів, охоплення їх профільною та додатковою освітою, а також складу контингенту у структурних розрізах, наприклад частка учнів, які мають неповну сім’ю чи українська мова для яких не є рідною.

У табл. 3.3.3 представлено формули розрахунку показників забезпеченості учнів додатковою та профільною освітою.

Таблиця 3.3.3

Показники блоку “Освітня політика” розрахованих на основі анкети моніторингу ЗСО

(%)

№ з/п	Найменування показника	Формула розрахунку
1	Частка учнів, охоплених профільною освітою, U_1	$U_1 = \frac{U_{\Pi}}{U_{10-11(12)}} \cdot 100$, де U_{Π} – кількість учнів охоплених профільною освітою; $U_{10-11(12)}$ – загальна кількість учнів 10–11 (12) класів
2	Частка учнів, охоплених внутрішньошкільною додатковою освітою, U_2	$U_2 = \frac{U_D}{U} \cdot 100$, де U_D – кількість учнів, охоплених внутрішньошкільною додатковою освітою; U – загальна кількість учнів
3	Частка учнів, охоплених внутрішньошкільною додатковою освітою на безоплатній основі, U_3	$U_3 = \frac{U_{Дб}}{U_D} \cdot 100$, де $U_{Дб}$ – кількість учнів охоплених внутрішньошкільною додатковою освітою на безоплатній основі

Важливим питанням забезпечення населення освітою є можливість вільного вибору навчального закладу на основі дослідження умов комплектації класів, за певними рівнями освіти та позиціонування навчальних закладів в освітньому середовищі регіону. Для оцінювання цих

показників були використані багатоваріантні запитання.

Блок V “Освітні результати” містить інформацію про досягнення учнями певних результатів: результати ЗНО, освітня траєкторія випускників.

Зазначені показники можна використовувати при аналізі та плануванні кількості навчальних місць у закладах освіти різних рівнів. Наразі статистично вивчаються лише показники траєкторії випускників 9-х класів, хоча при цьому не охоплено деякі інформаційні розрізи (наприклад, продовження навчання в іншому ЗНЗ, що може відображати пошук учнями закладів освіти з вищим рівнем її якості).

За даними рис. 3.3.3, в Україні у 2014/15 н. р. порівняно з 2010/11 н. р. на 3,00 в. п. збільшилася кількість учнів, які продовжують навчання у 10–11-х класах та на 2,04 в. п. (до 99,5%) – кількість осіб, які продовжили навчання.

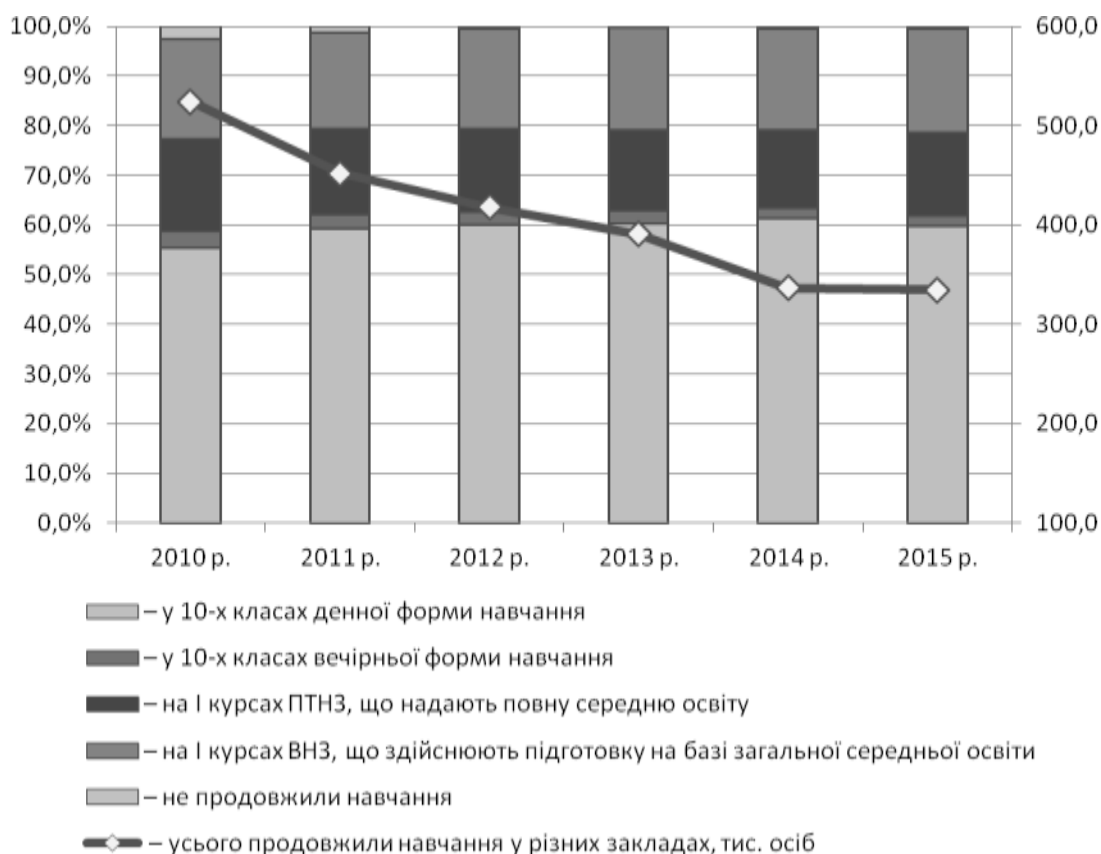

Рис. 3.3.3. Структура випускників 9-х класів ЗНЗ за видами освітньої траєкторії в Україні у 2010–2015 р.

Складено автором на основі джерела [44–48].

На основі узагальнення отриманої інформації розраховуються абсолютні, відносні та середні показники освітніх результатів, рис. 3.3.4.

Вид показника	Абсолютний	Відносний	Середній
Назва показника	Загальна кількість осіб, які завершили навчання у 9-му класі	Частка учнів, які продовжили навчання у: 10-11 класах цього ЗНЗ іншого ЗНЗ вступили до ВНЗ I-II ступеня	Середнє значення відтоку учнів до інших навчальних закладів
	Загальна кількість осіб, які завершили навчання в 11-му класі	Частка учнів, які: - вступили до ВНЗ I-II ступеня - вступили до ВНЗ III-VI ступеня - перейшли на ринок праці без продовження навчання	Середня кількість випускників, які прийняли участь у ЗНО

Рис. 3.3.4. Статистичні показники результатів діяльності ЗНЗ

Складено автором

Блок VI “Результати реформ” містить запитання щодо оцінки керівників шкіл наслідків проведення реорганізацій. У цей блок увійшли запитання дихотомічного типу, наприклад: “Чи покращилося матеріально-технічне забезпечення навчання учнів кожного рівня освіти після утворення навчального комплексу?”, “Чи покращилися результати навчання учнів кожного рівня освіти після утворення навчального комплексу?” тощо.

Блок VII “Дані про директора (керівника) закладу освіти” містить загальну інформацію про керівника: стать, вік, стаж роботи на цій посаді, освітній рівень. До основних показників, які можуть бути обрахованими на основі отриманих даних, належать відносні показники структури закладів освіти за розрізами: стать та вік керівників, їх освітній рівень, спеціальність та стаж роботи. Для оцінки підвищення кваліфікації керівниками навчальних закладів доцільно проводити розрахунок таких показників:

• частка керівників, які протягом п'яти останніх років пройшли перепідготовку в галузі управління чи менеджменту, у загальній кількості керівників, D_1 , %:

$$D_1 = \frac{D_{\Pi}}{D} \cdot 100, \quad (3.3.5)$$

де D_{Π} – кількість керівників, які протягом останніх п'яти років пройшли перепідготовку в галузі управління чи менеджменту; D – загальна кількість керівників;

• частка керівників, які протягом п'яти останніх років отримали другу вищу освіту в галузі управління чи менеджменту, у загальній кількості керівників, D_2 , %:

$$D_2 = \frac{D_B}{D} \cdot 100, \quad (3.3.6)$$

де D_B – кількість керівників, які протягом останніх п'яти років отримали другу вищу освіту в галузі управління чи менеджменту;

• частка керівників, які протягом п'яти останніх років розпочали чи завершили навчання в аспірантурі чи докторантурі в галузі управління чи менеджменту, D_3 , %:

$$D_3 = \frac{D_A}{D} \cdot 100, \quad (3.3.7)$$

де D_A – кількість керівників, які протягом останніх п'яти років розпочали чи завершили навчання в аспірантурі чи докторантурі в галузі управління чи менеджменту.

Розширення інформаційного забезпечення статистичного вивчення стану та розвитку системи освіти в регіонах та країни загалом здійснюється шляхом упровадження анкет для опитування батьків чи уповноважених осіб учнів шкіл. На рис. 3.3.5 приведені ключові характеристики домогосподарств для аналізу галузі освіти, які враховані під час розробки програми обстеження батьків учнів.

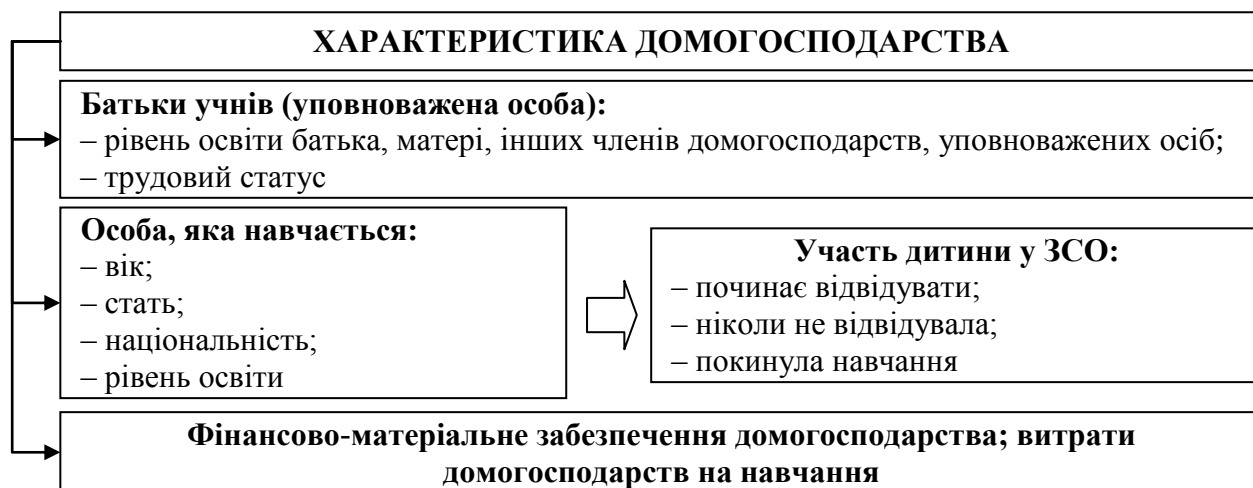

Рис. 3.3.5. Розрізи збирання інформації щодо домогосподарств для аналізу галузі освіти

Складено автором

Ця анкета містить у своєму складі 29 запитань, які згруповані у дев'ять блоків. На основі отриманих відповідей розраховуємо такі показники:

1. Характеристика особи яка здобуває середню освіту певного ступеня: стать, вік, національність, відвідування дошкільного навчального закладу.

2. Наявність можливості вибору навчального закладу та критерії вибору:

- частка осіб, які проходили співбесіду при вступі до навчального закладу (у розрізі рівня освіти, типу та форми навчального закладу);
- структура учнів за причинами вибору навчального закладу.

3. Доступність навчального закладу за відстанню (шагова, пішохідна, транспортна тощо):

- середня відстань до навчального закладу;
- структура учнів за способом переміщення до навчального закладу.

4. Використання платних послуг у сфері середньої освіти та додаткової освіти (структура та обсяг).

5. Витрати, пов'язані з середньою освітою (додаткові витрати, витратні матеріали на заняття тощо).

6. Перехід до наступного рівня освіти (освітні пріоритети учнів):

- частка осіб, що планують навчатися у 10–11 класах, у загальній кількості випускників 9-х класів;

- частка осіб, що планують навчатися у ВНЗ, у загальній кількості випускників.

7. Ставлення батьків учнів до реформ у сфері освіти, а також середня вартість навчання на різних ступенях освіти, яку погодилися би платити батьки учнів при введенні освіти на платній основі.

8. Освітньо-професійний рівень батьків: ставлення батьків до продовження навчання у старшій школі та ВНЗ відповідно до рівня їх освіти та трудового статусу (мається на увазі член сім'ї, навчальний та трудовий статус якого вищий).

9. Фінансово-матеріальне забезпечення домогосподарства в якому проживає учень (розподіл за середньомісячним доходом на одну особу в домогосподарстві):

- частка учнів, які забезпечені поза межами школи Інтернетом, мають у використанні (власному чи спільному з іншими членами сім'ї) планшет / ноутбук / стаціонарний комп'ютер.

Для проведення аналізу доцільно використовувати прості середньоарифметичні величини. При цьому із розрахунку виключаються респонденти, які вказали нульові витрати, чи ті, що не назвали суми витрат за конкретними статтями. Отримані дані щодо витрат домогосподарств на навчання осіб у ЗНЗ надають змогу провести комплексний аналіз фінансування закладів освіти на основі побудови ряду статистичних показників (табл. 3.3.4) та провести диференціювати регіони за цими показниками.

Показників фінансування закладів середньої освіти

№ з/п	Найменування показника	Формула розрахунку
1	Обсяг витрат державного бюджету у розрахунку на одну особу, яка отримує освіту, Φ_1 , грн	$\Phi_1 = \frac{\Phi_B}{Y}$, де Φ_B – обсяг витрат державного бюджету на середню освіту
2	Відношення середніх витрат регіонального бюджету на одного учня до витрат на одного жителя, Φ_2 , %	$\Phi_2 = \frac{\Phi_P}{\Phi_H} \cdot 100$, де Φ_P – обсяг витрат регіонального освітнього бюджету на одного учня; Φ_H – обсяг витрат регіонального бюджету на одного жителя;
3	Частка дотацій державного сектору за окремими програмами у загальному обсязі фінансування закладів освіти, Φ_3 , %	$\Phi_3 = \frac{\Phi_D}{\Phi_B} \cdot 100$, де Φ_D – обсяг витрат на цільові програми державного бюджету у середню освіту
4	Обсяги витрати коштів приватного сектору (домогосподарств) на середню освіту у розрахунку на одну особу, яка навчається, Φ_4 , грн	$\Phi_4 = \frac{\Phi_{ПС}}{Y}$, де $\Phi_{ПС}$ – загальний обсяг витрат приватного на середню освіту
5	Частка витрат приватного сектору у загальному обсязі фінансування закладів освіти, Φ_5 , %	$\Phi_5 = \frac{\Phi_{Ю} + (\Phi_{ПС} - \Phi_C)}{\Phi_B + \Phi_{ПС}} \cdot 100$, де $\Phi_{Ю}$ – обсяг витрат юридичних осіб; Φ_C – обсяг супутніх витрат домашніх домогосподарств

Подана система показників є одним із вагомих індикаторів вирішення питання щодо визначення ефективності середньої освіти та обґрунтування вартості освітньої послуги на кожному рівні освіти. Наразі це зробити дуже важко через відсутність даних щодо загального обсягу фінансових витрат (державного та приватного секторів) Розрахунок цих показників сприяє розв’язанню поставлених завдань відповідно до концепцій формування “Дорожньої карти освітньої реформи (2015–2025)” [35].

Методичним підґрунтям статистичного забезпечення управління середньою освітою є статистична методологія, що розглядається як сукупність принципів статистичного дослідження та обґрунтованих на їх основі правил, прийомів і методів статистичного дослідження явищ – збирання відомостей, їх оброблення, обчислення показників, аналізу даних [170, С. 74–77].

Застосування статистичної методології у широкому діапазоні надає можливість обґрунтувати управлінські рішення, але потребує значного інформаційного забезпечення. Лише комплексне їх застосування сприятиме оптимальному використанню результатів статистичного дослідження у процесі розробки та підтримки управлінських рішень (рис. 3.3.6).

Рис. 3.3.6. Комплексне використання інформаційно-методичного забезпечення

Складено автором на основі джерела [170]

Запропоновані в роботі підходи, щодо узгодженості використання інформаційно-методичного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти в Україні, надають можливість сформулювати основні положення, щодо його вдосконалення (рис. 3.3.7).

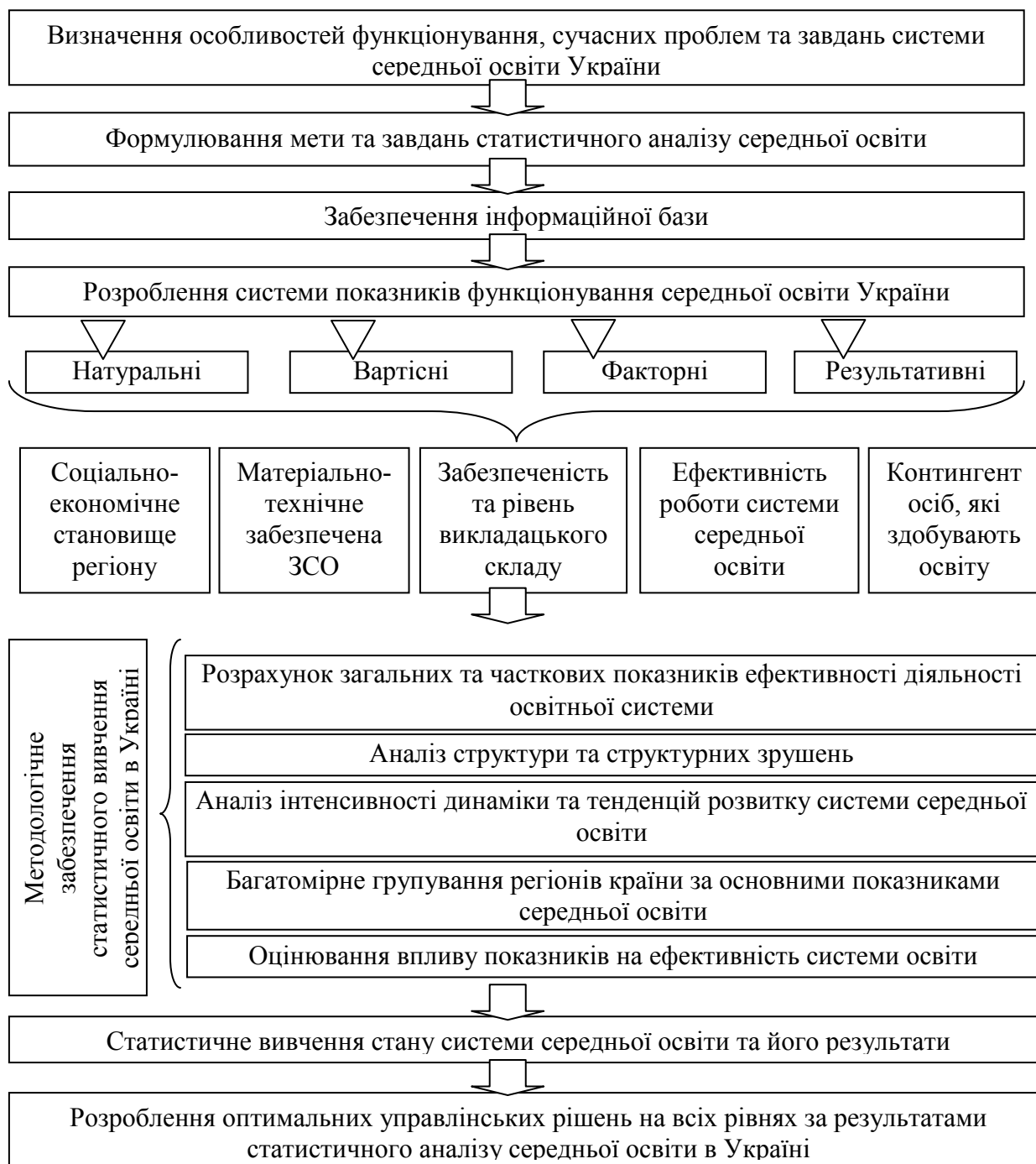

Рис. 3.3.7. Основні етапи статистичного вивчення середньої освіти в Україні

Складено автором

Отже, для забезпечення оптимального статистичного вивчення середньої освіти в Україні та надання обґрунтованих висновків необхідно розширити інформаційно-статистичну базу за рахунок наповнення її необхідними показниками, що здійснюється на основі проведення додаткового суцільного обстеження діяльності закладів середньої освіти та

вибіркового опитування батьків учнів. Такий підхід до статистичного вивчення середньої освіти має низку переваг, найважливішими з яких є:

1. Наповнення інформаційно-статистичної бази удосконалисть і розширить систему статичних показників, а як наслідок – проведення статистичного аналізу.

2. За результатами статистичного аналізу можна оцінювати значення певних показників і їх динаміку та проводити регіональні зіставлення в різних інформаційних розрізах, охарактеризувати оптимальну траєкторію розвитку середньої освіти регіону.

3. Включення нерегулярних спеціальних запитань, які мають на меті дослідження нових явищ і тенденцій, надає змогу оперативно реагувати на впровадження змін у системі освіти та враховувати регіональні особливості розвитку регіону без перегляду основної статистичної звітності.

Крім того статистика середньої освіти охоплює комплекс ефектів різного роду:

- методологічний – забезпечення побудови нових індикаторів та показників, розробку оригінального інструментарію збирання статистичної інформації;
- аналітичний – формалізація використання нового інформаційного поля для вивчення та прогнозування розвитку освіти;
- інформаційний – отримання принципово нових даних, які комплексно характеризують сферу освіти в Україні загалом та її регіонах;
- управлінський – інформація моніторингу орієнтована на досягнення цілей освітньої політики та підтримку прийняття рішень.

Упровадження додаткових обстежень середньої освіти, призводить до збільшення навантаження на респондентів та працівників ДССУ, фінансових та трудових витрат на кожному кроці. Перевагами та недоліками при цьому є:

1. Моніторингові дослідження:

Переваги: розширення інформаційно-статистичної бази; удосконалення системи статистичних показників.

Недоліки: збільшення навантаження на респондентів та інтерв'юерів, фінансових витрат, трудомісткість витрати працівників.

2. Зведення та групування статистичних даних:

Переваги: забезпечення усестороннього статистичного аналізу.

Недоліки: трудомісткість витрати працівників.

3. Статистичний аналіз:

Переваги: проведення комплексного статистичного аналізу, визначення взаємозв'язків, прогнозування; відповідно до результатів проведеного аналізу прийняття управлінських рішень.

Недоліки: трудомісткість витрати працівників.

4. Підготовка та випуск публікацій:

Переваги: достовірність та об'єктивність інформації всім користувачам.

Недоліки: організаційні труднощі.

Однак ключовою перевагою обстежень є одержання науково обґрунтованих висновків та прогнозів, спрямованих на вдосконалення чинної та побудови сучасної високорозвиненої системи освіти в Україні. Усунення недоліків є важливим завданням. Способом вирішення цих проблем є застосування сучасних інформаційних систем і технологій збирання та оброблення звітності, тобто використання можливостей електронної пошти, мережі Інтернет, системи ІСОУ, що суттєво зменшить навантаження на працівників органів державної статистики та респондентів, а також дозволить уникнути помилок реєстрації, неповноти та незаповненості анкет тощо.

Отже, описана проблематика розширення інформаційно-статистичної бази за рахунок проведення відповідного статичного моніторингу є актуальним завданням керівних ланок управління освітою в Україні з метою забезпечення злагодженого розвитку середньої освіти на основі відповідних законодавчих положень.

Висновки до розділу 3

Передумовою прийняття ефективних рішень в усіх сферах та на всіх рівнях є наявність об'єктивної, актуальної та своєчасної інформації.

За умов високої мінливості процесів в освіті й перманентних законодавчих та управлінських нововведень основним інструментом при проведенні статистичних досліджень має бути організація суцільних та несуцільних спостережень у країні та в її регіонах у формі моніторингу.

Під моніторингом середньої освіти слід розуміти сукупність проблемно-орієнтованих безперервних спостережень з визначеною періодичністю за станом освітньої сфери та факторами, що її формують та на неї впливають, з метою їх поточного оцінювання та прогнозування і бази проведення всебічного статистичного аналізу.

При впровадженні моніторингу середньої освіти, на нашу думку, доцільним є проведення в його рамках двох досліджень – закладів середньої освіти та батьків учнів, які навчаються. Це дозволить контролювати рівень інформаційно-методичного, фінансового та кадрового забезпечення освітніх закладів, обсяги позабюджетного фінансування юридичними та фізичними особами, ставлення до нововведень та зовнішні умови розвитку контингенту навчальних закладів, які у сукупності впливають на здобуття освіти певного рівня.

Реалізація поставлених завдань статистичного моніторингу характеризується послідовністю дій (етапів), виокремлених відповідно до їх функціональних призначень. Вказані етапи повинні розглядатись у комплексі та нерозривній єдності, що забезпечує точність виконання та унеможливорює викривлення результатів дослідження.

За результатами теоретико-методологічного опрацювання результатів діяльності системи середньої освіти в 2010–2015 н. р. були виявлені основні тенденції та закономірності в цій сфері.

Кластерний аналіз регіонів України за показниками середньої освіти дозволив виділити групи регіонів, які мають високий, середній та низький рівні рейтингових балів, щодо розвитку досліджуваної сфери. До сукупності, що розглядалася включено 25 регіонів: 24 області та м. Київ. Проведення рейтингового оцінювання сприятиме диференціації напрямків та підвищення адресності заходів держаної політики в цій сфері.

На основі регресійного аналізу факторів які впливають на результати ЗНО як індикатор ефективності діяльності середньої освіти, не виявлено, що підтверджує результати міжнародних досліджень про вплив соціально-економічних характеристик сімей випускників та осередку, з огляду на які побудована внутрішньошкільна діяльність, яка формує освітній процес.

Сучасні особливості формування інформаційно-статистичної бази середньої освіти підтверджують необхідність нових підходів до розробки принципів збирання первинної інформації, її перевірки й оброблення, що надасть змогу розширити інформаційно-статистичну базу, зокрема включати в обстеження нерегулярні спеціальні опитування, які нададуть змогу оперативно реагувати на впровадження змін у сфері освіти без перегляду основної статистичної звітності.

Основні результати дослідження, викладені у третьому розділі, опубліковані в наукових працях автора [19, 113, 115].

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо обґрунтування теоретико-методологічних засад та методичних підходів до статистичного вивчення й аналізу стану і розвитку середньої освіти в Україні статистичного вивчення середньої освіти в Україні. Отримані науково-практичні результати свідчать про досягнення мети, виконання поставлених завдань та дозволяють сформулювати такі висновки:

1. В Україні відбувається становлення нової системи середньої освіти, яка передбачає входження у світовий і європейський освітній та інформаційний простір. Політика держави у сфері управління освітою наразі орієнтована на мінімізацію впливу негативних явищ, які мають місце у соціально-економічних сферах, у тому числі обмеженості фінансово-матеріальних ресурсів, а також на забезпечення доступності освіти, підвищення освітнього потенціалу населення.

Як об'єкт дослідження освітньої статистики середня освіта розглядається як складно організована система, що включає освітні установи, наділені відповідними ресурсами та повноваженнями, діяльність яких спрямована на навчання та виховання компетентної особистості з поступовим набуттям нею певного професійно-кваліфікаційного рівня.

2. Комплексна статистична оцінка діяльності сфери середньої освіти на загальнодержавному рівні відобразила основні тенденції цієї системи: зменшення чисельності учнів у секторі середньої освіти, та як наслідок – кількості закладів освіти та кількості вчителів; виникнення сектору приватних закладів освіти та закладів “нового типу”; зменшення обсягів фінансування частини витрат, що використовуються для покращення матеріально-технічного забезпечення якісної освітньої діяльності. Вивчення рівнів, тенденцій та закономірностей середньої освіти України є важливим аспектом соціальної статистики.

3. Результати досліджень системи середньої освіти висвітлені в наукових працях авторів різних напрямів: філософії, педагогіки, державної політики та управління, соціології, економіки. Особливого розвитку ці дослідження набувають у сегментах визначення впливу освіти та середньої освіти зокрема на соціально-економічний розвиток країни та регіону, а також аналізу ефективності використання наявних ресурсів. Значна частка вчених лише певною мірою використовують наявну інформаційно-статистичну базу та статистичну методологію у своїх дослідженнях.

Поступова адаптація українського законодавства у системі освіти до європейських та світових стандартів потребує удосконалення статистичного супроводу в частині формування рекомендацій щодо раціонального використання ресурсів та оцінки ефективності діяльності освітньої сфери.

4. Обґрунтовано доцільність використання при вивченні середньої освіти міжнародних, європейських та національних статистичних класифікацій, що є підґрунтям для формування й поширення статистичної інформації та базою для проведення статистичного аналізу. Визначено позицію середньої освіти у цих класифікаціях. Охарактеризовано Міжнародну стандартну класифікацію освіти та подано її адаптацію до української системи середньої освіти.

5. У процесі вивчення наявної інформаційної бази статистичного дослідження середньої освіти проаналізовано й узагальнено існуючі джерела інформації у цій сфері, а саме: дані Державної служби статистики України, Міністерства освіти і науки та інших міністерств. Описано ієрархічну схему передачі статистичної інформації, що базується її потоках від суб'єктів ринку освітніх послуг: населення, освітніх установ та підприємств до відповідних органів управління. Охарактеризовано існуючі міжнародні та національні джерела інформації.

З огляду на наявну інформаційну базу обґрунтовано потребу формування деталізованого підходу до оцінки середньої освіти. Для цього запропоновано розширити систему статистичних показників, що

характеризують сучасні тенденції у розвитку освіти, гармонізувати програми державних статистичних спостережень з міжнародними стандартами на основі створення системи статистичного моніторингу.

6. Розширено систему статистичних показників середньої освіти, що ґрунтується на принципах системності, адаптованості до нововведень, які впроваджуються на національному та регіональних рівнях. Запропонована система показників містить групи самостійних, але пов'язаних між собою блоків, що дозволяє розширити та поглибити аналіз середньої освіти з огляду на складність досліджуваного явища.

7. Доведено, що важливим напрямом оцінювання стану та розвитку системи середньої освіти, виявлення її позитивних і негативних тенденцій, визначення результатів упровадження управлінських рішень є проведення моніторингу середньої освіти.

У роботі визначено сутність і зміст системи моніторингу середньої освіти, обґрунтовані її мета й завдання, виокремлено етапи моніторингу з розкриттям їх змісту.

8. Здійснено багатомірне групування територій за основними показниками стану середньої освіти, що дозволило виділити окремі групи регіонів за схожістю тенденцій (виокремлено чотири окремі підкластери). Визначено позицію регіонів країни за рейтинговою оцінкою стану середньої освіти та виявлено відмінності між ними. Найбільше значення інтегрального показника (0,884) має нетиповий регіон м. Київ, що свідчить про високий рівень розвитку системи середньої освіти у столиці.

Такий підхід сприятиме розробці диференційованих заходів державної політики у сфері забезпечення населення освітою з мінімізацією обсягів фінансових, матеріальних та кадрових витрат.

9. На основі аналізу факторів впливу на успішність учнів, а саме, на частку учнів які отримали вищі бали (183,5–200,0) за результатами зовнішнього незалежного оцінювання з математики та української мови як індикатора ефективності діяльності системи середньої освіти. Побудовані

рівняння залежності результатів від виділених факторів свідчить, що у 2014/15 н. р. одиничне збільшенні кількості випадків скоєння злочинів неповнолітніми, частка учнів, які отримають вищий бал з української мови зменшується на 0,21%, а при зростанні заробітної плати працівників сфери освіти на 1 грн частка учнів з вищим балом з математики зростає на 0,01% за умови, що інші фактори залишаються без зміни.

Виявлені закономірності, підтверджують результати міжнародних досліджень про вплив соціально-економічних факторів, пов'язаних з родинними випускників, та осередку внутрішньошкільної діяльності.

10. Статистичне вивчення дозволило виявити основні напрями розвитку інформаційно-методичного забезпечення середньої освіти України. Серед них: розширення статистичної бази та наповнення її показниками; застосування нового підходу до вивчення стану середньої освіти в різних інформаційних розрізах, можливість включення в дослідження блоку нерегулярних запитань для аналізу нових явищ і тенденцій; оцінки позабюджетного фінансування закладів освіти.

Одержані в дисертаційній роботі результати можуть бути використані для вирішення проблеми статистичного забезпечення управління середньою освітою України, сприяти розширенню інформаційної бази та загальному підвищенню ефективності діяльності в освітній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агранович М. Л. Экономические и социальные эффекты образования. опыт статистического анализа [Электронный ресурс] / М. Л. Агранович. – Режим доступа : <http://mamso.ru/files/Экономические%20и%20социальные20эффекты%20образования.pdf>.
2. Агранович М. Л. Возможности анализа образовательной системы на основе результатов ЕГЭ / М. Л. Агранович // Вопросы образования. – 2004. – № 2 – С. 272 – 287.
3. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / за заг. ред. І. Л. Лікарчука. – К.: МБО “Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти”. – Х.: Факт, 2011. – 96 с.
4. Аналітичні таблиці допоміжних (сателітних) рахунків освіти, Україна 2007–2014 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/bl/02/bl_NRO14_xl.zip.
5. Артюх М. С. Оптимізація мережі загальноосвітніх навчальних закладів сільського району / М. С. Артюх // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 110. – С. 171–175.
6. Байназарова О. О. Розробка системи показників якості загальної середньої освіти / О. О. Байназарова. // Пост Методика. – 2006. – № 6 (70). – С. 62–64.
7. Башев В. В., Дехант Д. К., Лозинг В. Р. Оценка потребности в дополнительных учебных местах в системе общего образования РФ в 2014–2025 гг. / В. В. Башев, Д. К. Дехант, В. Р. Лозинг // Вопросы образования. – 2015. – № 4. – С. 254–273.

8. Белла Н., Соважо К. Образовательные индикаторы и политика: практическое руководство (сокращенная версия) / Н. Белла, К. Соважо // Вопросы образования. – 2004. – № 4. – С. 23 – 39.

9. Боднар О. С. Використання кластеризації в експертному оцінюванні діяльності загальноосвітніх шкіл: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.06 / Боднар О. С. – К., 2008. – 22 с.

10. Большая советская энциклопедия. СССР. Народное образование. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/129062/СССР>.

11. Бюджетный Кодекс України [Електронний ресурс]: від 08.07.2010 р. № 2456-VI. – Режим доступа : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

12. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2014 році : [стат. зб.] / Державна служба статистики України – К., 2015. – 379 с.

13. Вопросы экономического планирования и прогнозирования развития общеобразовательной школы: сборник научных трудов / под ред. В. И. Ерошина. – М. : АПН СССР, 1990. – 78 с.

14. Ганюкова А. Ю. Інформаційне забезпечення статистичного вивчення середньої освіти в Україні / А. Ю. Ганюкова // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2014. – № 1118. – С. 98–107.

15. Ганюкова А. Ю. Напрямки вивчення середньої освіти в Україні/ А. Ю. Ганюкова // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 13. – С. 245–259.

16. Ганюкова А. Ю. Організаційні засади побудови системи статистичних показників середньої освіти / А. Ю. Ганюкова // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2015. – № 4 (169). – С. 9–14.

17. Ганюкова А. Ю. Система статистичних показників дослідження середньої освіти / А. Ю. Ганюкова // Розвиток системи обліку, аналізу та

аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: тези доп. XIII Всеукр. наук. конф (К., 27 бер. 2015 р.). – К. : НАСОНА, 2015. – С. 154–156.

18. Ганюкова А. Ю. Статистична характеристика розвитку середньої освіти в Україні / А. Ю. Ганюкова // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – 2014. – Вип. 15. – С. 204–213.

19. Ганюкова А. Ю. Статистичне вивчення системи середньої освіти в європейських країнах / А. Ю. Ганюкова // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 12. – С. 207–211.

20. Ганюкова А. Ю. Статистичний аналіз фінансування закладів середньої освіти в Україні / А.Ю. Ганюкова // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: тези доп. XII Міжнар.наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики (К., 4 грудня 2014 р.). – К. : НАСОНА, 2014. – С. 59–61.

21. Ганюкова А.Ю. Зарубіжний досвід статистичного вивчення середньої освіти / А.Ю. Ганюкова // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: тези доп. XI Міжнар.наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики (К., 5–6 груд. 2013 р.). – К. : НАСОНА, 2013. – С. 77–80.

22. Герасименко С., Герасименко В., Чуприна О. Статистичне забезпечення управління якістю вищої освіти в Україні / С. Герасименко, В. Герасименко, О. Чуприна // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2015. – № 4 (169). – С. 6–9.

23. Голець В. В., Гапоненко Д. І. Особливості побудови вибірки для дослідження громадської думки населення Чернігівської обл. / В. В. Голець, Д. І. Гапоненко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. – 2012. – Вип. 103, т. 1. – С. 75–78.

24. Головій Л. В. До питання класифікації та ознак освітніх послуг / Л. В. Головій // Науковий вісник нац. університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – № 165. – С. 168–172.

25. Голубєва Т. В. Аналіз стану системи освіти як фактора формування трудового менталітету людських ресурсів / Т. В. Голубєва, М. М. Педенко // Бізнес Інформ. – 2012. – № 3. – С. 151–155.

26. Гончар О. Актуальні питання використання адміністративних даних у статистичних цілях / О. Гончар // Науковий вісник НАСОНА. – 2012. – № 3. – С. 4–17.

27. Гохберг Л. М., Ковалева Н. В. Актуальные направления совершенствования статистики образования / Л. М. Гохберг, Н. В. Ковалева // Вопросы образования. – 2004. – № 1. – С. 274–278.

28. Гриневич Л. М. Освітні індикатори для міжнародного оцінювання (на прикладі доповіді “Погляд на освіту 2011: індикатори ОЕСР”) [Електронний ресурс] / Л. М. Гриневич // Теорія та методика управління освітою. – 2011. – № 7. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/ttmuo/2011_7/3.pdf.

29. Грішнова О. А. Формування людського капіталу в системі освіти і професійної підготовки: автореф. дис. канд. ек. наук: спец. 08.09.01 / Грішнова О. А. – К., 2002. – 36 с.

30. Дем’яненко О. О. Моніторинг у процесі аналізу діяльності суб’єктів освітнього середовища [Електронний ресурс] / О. О. Дем’яненко, Т. В. Татаринцева // Народна освіта. – 2008. – № 1 (14). – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2008-1/08doosos.htm>.

31. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 03.11.1993 р. № 896 // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.

32. Державний стандарт базової і повної середньої освіти [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 14.01.2004 р. № 24. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkilna-crednya/serednya/derzh-standart>.

33. Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 25.08.2004 р. № 1095.— Режим доступу :

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1095-2004-%D0%BF>.

34. Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів віку [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 08.12.2010 р. № 1149.— Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1149-2010-%D0%BF>.

35. Дорожня карта освітньої реформи (2015–2025) [Електронний ресурс] / Стратегічна дорадча група при Міністерстві освіти і науки України. – К.: БФ “Інститут розвитку освіти”, 2015. – 78 с. – Режим доступу :

<http://mon.gov.ua/content/Діяльність/...road-map-sk-end.pdf>.

36. Дубовська О. В. Фінансові проблеми розвитку загальної освіти в Україні: аспекти удосконалення системи оплати праці / О. В. Дубовська // Вісник ДДФА. Економічні науки. – 2014. – № 2. – С. 23–32.

37. Енциклопедія освіти [Текст] / голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

38. Євтух М. Б. Модель оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону за домінуючим критерієм / М. Б. Євтух, М. В. Набок // Духовність особистості. – 2013. – Вип. 6. – С. 93–103.

39. Євтух М. Б., Набок М. В. Фінсово-економічні важелі підвищення ефективності управління загальною середньою освітою регіону в сучасних умовах / М. Б. Євтух, М. В. Набок // Педагогіка і психологія. – 2013. – № 3. – С. 79 – 85.

40. Жамин В. А. Экономика образования (вопросы теории и практики) / В. А. Жамин. – М.: “Просвещение”, 1969. – 335 с.

41. Жарова Л., Яценко В. Проблема формирования современной системы показателей статистики образования / Л. Жарова, В. Яценко // Вопросы статистики. – 1995. – № 12. – С. 11–17.

42. Журавський В.С. Інноваційні методи дослідження якості загальної освіти : [моног.] / В. С. Журавський. – К.: Грамота, 2010. – 184 с.

43. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]: Міжнародний договір України від 10.12.1948 р. // ООН. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

44. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2010/11 н. р. : [стат. бюлетень/.] / відп. за вип. І. В. Калачова ; Державна служба статистики України – К. : 2014. – 100 с.

45. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2011/12 н. р. : [стат. бюлетень/.] / відп. за вип. І. В. Калачова ; Державна служба статистики України – К. : 2012. – 100 с.

46. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2012/13 н. р. : [стат. бюлетень/.] / відп. за вип. І. В. Калачова ; Державна служба статистики України – К. : 2013. – 99 с.

47. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2013/14 н. р. : [стат. бюлетень/.] / відп. за вип. І. В. Калачова ; Державна служба статистики України – К. : 2014. – 100 с.

48. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2014/15 н. р. : [стат. бюлетень/.] / відп. за вип. О. О. Кармазіна ; Державна служба статистики України – К. : 2015. – 100 с.

49. Загальноосвітні, позашкільні, дошкільні та професійно-технічні навчальні заклади (1996–2000 рр.) : [стат. зб.] / МОН України. – К.: ВВП “Компас”, 2001. – 136 с.

50. Использование административных и вторичных источников данных в социальной статистике: руководство по применению и практике / Европейская экономическая комиссия ООН. Нью-Йорк и Женева, 2011. – 98 с.

51. Інструкції з обліку дітей та підлітків шкільного віку [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 12.04.2000 р. № 646. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/646-2000-%D0%BF>.

52. Калачова И. Использование административных данных в социальной статистике [Электронный ресурс] / И. Калачова // Семинар по вопросам использования административных данных в статистике – Режим доступа :

http://www.insee.fr/en/insee-statistique-publique/colloques/ussa/pdf/kalachova_doc_ru.pdf.

53. Калачова І. В. Інформаційне забезпечення соціального управління : [монограф.] / І. В. Калачова. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – 351 с.

54. Калачова І. В. Методологічні засади формування соціальної статистики та її використання в управління: дис. докт. ек. наук: 08.00.10 / Калачова І. В. – К., 2007. – 516 с.

55. Калачова І. В. Управління соціальними процесами за системою показників “статус-контекст-реакція” / І. В. Калачова // Статистика України. – 2006. – №3 (34). – С. 66–71.

56. Каленюк І. С. Економічна природа та особливості розвитку освітнього потенціалу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. ек. наук: спец. 08.01.01 / Каленюк І. С. – К., 2002. – 35 с.

57. Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології : [моногр.] / Л. М. Калініна. – К.: Інформатодор, 2008. – С. 126–152.

58. Класифікатор об'єктів адміністративно-територіального устрою України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/koatuu.zip.

59. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 / Уклад. І. Басова. – Х.: Фактор, 2011. – 160 с.

60. Класифікація індивідуального споживання за цілями / Державний комітет статистики України. – К. : 2007. – 41 с.

61. Ковалева Н. В., Кузнецова В. И., Нечаева Е. Г. Информационно-аналитическая система рейтингования регионов по показателям развития

образования: методология и результаты эксперимента // Н. В. Ковалева, В. И. Кузнецова, Е. Г. Нечаева / Вопросы образования. – 2008. – № 1. – С. 210–239.

62. Ковальчук Р. Л. Право на освіту як одне з конституційних прав громадян України / Р. Л. Ковальчук // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3. – С. 292–298.

63. Козарезенко Л. В. Можливі сценарії впливу освіти на стан ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / Л. В. Козарезенко // Економічний вісник університету. – 2012. – Вип. 18/1. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2012_18_1/Kozarezenko.pdf.

64. Козарезенко Л. В. Соціально-економічна нормаль як індикатор внутрішньої ефективності освітньої сфери України / Л. В. Козарезенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7. – С. 58–62.

65. Козарезенко Л.В. Прогнозування результатів функціонування сфери освітніх послуг в Україні / Л. В. Козарезенко // Теорія і практика сучасної економіки: тези доп. X Міжнар. наук.-практ. конф. (14–16 жовт. 2009 р.) – Черкаси, 2009. – С. 56 – 59.

66. Комарова І. В. Державне фінансування вищої освіти в Україні у контексті світових тенденцій / І. В. Комарова, П. Г. Комаров // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2015. – № 3. – С. 85–89.

67. Конвенція про права дитини: ратифікована Постановою ВРУ від 27.02.1991 р. № 789-XII (ООН, 20.11.1989 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

68. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти // Міжнародний документ від 14.12.1960 р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_174.

69. Конвенція про захист прав і основних свобод людини // ратифікована Постановою ВРУ від 17.07.1997 р. № 789-XII (Рада Європи,

04.11.1950 р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу :
http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

70. Константиновский Д. Л., Агранович М. Л., Дымарская О. Я. От сбора статистических данных – к информационному обеспечению принятия решений [2-е изд.] / Д. Л. Константиновский, М. Л. Агранович, О. Я. Дымарская. – М. : Логос, 2006. – 159 с.

71. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 року. – Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, 141 с. (редакція від 01.02.2011).

72. Концептуальні основи статистичного моніторингу / [М. В. Пугачова та ін.]; ред. М. В. Пугачова. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2003. – 344 с.

73. Концепція побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 04.05.1993 р. № 326. – Режим доступу :
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/326-93-%D0%BF>.

74. Кремень В. Г. Інноваційні аспекти освітньої діяльності / В. Г. Кремень // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – № 10. – С. 5–8.

75. Куликов П. М. Модель распределения денежных средств в системе управления финансовыми и информационными потоками отраслевого министерства // Модели управления в рыночной экономике Сб. науч. тр.; спец. выпуск; под общ. ред. Ю. Г. Лысенко. – Донецк: ДонНУ. – 2003. – Кн. 2. – С. 184–194.

76. Кулініч О. А Освіта як чинник соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] / О. А. Кулініч, Л. М. Зарецька // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2014. – Вип. 1. – С. 199–208. – Режим доступу :
http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2014_1_21.

77. Кулинич Р. О. Статистичне вивчення соціально-економічного розвитку України: методологія аналізу взаємозв'язку показників /

Р. О. Кулинич // Прикладна статистика: пробл. теорії та практики: зб. наук. пр. – Вип. 10. – 2012. – С. 123-163.

78. Леднева О. В. Статистический анализ основных тенденций и перспектив развития системы среднего и профессионального образования в Российской Федерации / О. В. Леднева // Научно-информационный журнал. – 2008. – № 1 (3). – С. 437–441.

79. Лоскутова И. М. Риски в образовательном пространстве средней школы / И. М. Лоскутова // Экономика образования. – 2012. – № 3. – С. 43–49.

80. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: монографія // Т. О. Лукіна. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 298 с.

81. Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти як інформаційна основа управління освітою в Україні / Т. О. Лукіна // Педагогічна і психологічна науки в Україні / Т. О. Лукіна. – К.: Педагогічна думка, 2007. Т. 2: Дидактика, методика, інформаційні технології. – С. 134–144.

82. Лунячек В. Е. Якість освіти в Україні: проблеми становлення / В. Е. Лунячек // Управління школою. – 2008. – № 16. – С. 17–25.

83. Мазур Ю. В. Статистичне забезпечення управління регіональною системою вищої освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.10 / Мазур Ю. В. – К., 2009. – 19 с.

84. Малишко В. В. Фінансова політика України у галузі загальної середньої освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.08 / Малишко В. В. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.

85. Матюк Т. Підходи до визначення соціально-економічної ефективності освіти / Т. Матюк // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 1 (8). – С. 353–360.

86. Методологічні основи та пояснення до позицій КВЕД (КВЕД-2010). – К. : Держстат України, 2011. – 369 с.

87. Методологічні положення зі статистики освіти / за ред. Калачової І. В. – К. : Державний комітет статистики України, 2011. – 19 с.

88. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [Електронний ресурс]: міжнародні договори України від 16.12.1966 р. // ООН. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

89. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. – К. 2004. – 24 с.

90. Момотюк Л. Є. Відображення фінансової діяльності у системі національних статистичних класифікацій / Л. Є. Момотюк // Экономика Крыма. – 2013. – № 2. – С. 121–126.

91. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за заг. ред. Кременя В. Г. – К.: Пед. Думка, 2011. – 304 с.

92. Національна стандартна класифікація освіти (Концепція) [Електронний ресурс] / Національна академія педагогічних наук України. – 62 с. – Режим доступу : <http://tempus-prj.onma.edu.ua/dlzone/qantus/NationalStandardClassificationOfEducation.pdf>.

93. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>.

94. Національні рахунки освіти України у 2014 році: статистичний бюлетень / Державна служба статистики України – К. 2016. – 14 с.

95. Образование: сокрытое сокровище. Основные положения доклада Международной комиссии по образованию для XXI века [Електронний ресурс] / МОО ВПП ЮНЕСКО “Информация для всех”, 2007. – 31 с. – Режим доступу : <http://ifap.ru/library/book201.pdf>.

96. Олієвська М. Г. Фінансування освіти і науки на регіональному рівні / М. Г. Олієвська // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 1. – С. 145–152.

97. Опольський І. Моніторинг розвитку освіти у загальноосвітньому навчальному закладі / І. Опольський // Нова педагогічна думка. – 2009. – № 4. – С. 32–37.

98. Організаційно-методичне забезпечення моніторингових досліджень якості загальної середньої освіти: монографія / [Ляшенко О. І. та ін.; за ред. Ляшенко О. І.]; Нац. акад. пед. наук, Ін-т педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 160 с.

99. Осауленко О. Г. Національна статистична система: стратегічне планування, методологія та організація : [моногр.] / О. Г. Осауленко. – К.: ДП „Інформ.-аналіт. агентство”, 2008. – 415 с.

100. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

101. Офіційний сайт Європейської комісії з питань освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/education/news/news1543.htm>.

102. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://databank.worldbank.org/data/>.

103. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.mon.gov.ua.

104. Офіційні звіти про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://testportal.gov.ua/files/reports/>.

105. Панасенко І. В. Соціально-економічна нормаль як індикатор ефективності функціонування сфери послуг / І. В. Панасенко // Статистика України. – 2015 р. – № 4. – С. 30–36.

106. Паращенко Л. І. Державне управління розвитком загальної середньої освіти в Україні: методологія, стратегія, механізми : [моногр.] / Л. І. Паращенко. – К. : Майстер книг, 2011. – 535 с.

107. Паращенко Л. Індикатори розвитку загальної середньої освіти: підходи і моделі / Л. Паращенко // Освіта і управління. – 2011. – Т. 14, № 1. – С. 52–58.

108. Паращенко Л. Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти / Наукове обґрунтування якості освіти. - 2009. – Т. 12, № 3–4. – С. 110–117.

109. Парфенцева Н. О. Міжнародні статистичні класифікації України: розвиток і впровадження: монографія. – К. : ВПД “Формат”, 2009. – 600 с.

110. Пасічник Т. О. Моделювання процесів впливу освітнього чинника на економічну безпеку держави / Т. О. Пасічник // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 2. – С. 233–241.

111. Пастовенський О. В. Тенденції розвитку системи управління загальною середньою освітою в умовах зростання різноманітності освітніх систем / О. В. Пастовенський // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2012. – Вип. 61. – С. 106–109.

112. Пастовенський О. В., Осадчий О. О. Оптимізація мережі загальноосвітніх навчальних закладів / О. В. Пастовенський, О. О. Осадчий. – К.: Поліграфкнига, 2010. – 112 с.

113. Пашковська А. Ю. Організація та методика проведення моніторингу середньої освіти в Україні / А. Ю. Пашковська // Статистика України. – 2016. – № 1. – С. 12–17.

114. Пашковська А. Ю. Соціально-економічна нормаль як індикатор внутрішньої ефективності середньої освіти / А. Ю. Пашковська // Прикладна

статистика: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – 2015. – Вип. 17. – С. 115–121.

115. Пашковська А. Ю. Удосконалення статистичного забезпечення середньої освіти в Україні / А. Ю. Пашковська // “Науковий потенціал сучасної економічної науки”: тези Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. економічного спрямування (Тернопіль, 27 квіт. 2016 р.). – Тернопіль: 2016. – С. 46–49.

116. Переосмысливание образования. Образование как всеобщее благо [Електронний ресурс] / ЮНЕСКО. – 2015. – 96 с. – Режим доступу : <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002325/232555r.pdf>.

117. Пересмотр Международной стандартной классификации образования: материалы тридцать шестой Генеральной конференции ООН по вопросам образования, науки и культуры [Електронний ресурс], (Париж, 5 сентября 2011 г.). – 97 с. – Режим доступу : <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/iscdf-2011-ru.pdf>.

118. План державних статистичних спостережень на 2014–2015 рр. [Електронне видання] / Державна служба статистики України у Запорізькій обл. – Режим доступу : http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1807&Itemid=565.

119. Плотницька С. І. Розвиток системи освіти як запорука соціально-економічного зростання: регіональний аспект / С. І. Плотницька // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4 (16). – С. 383–386.

120. Побурко Я. О. Нові завдання моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів / Я. О. Побурко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – 2005. – Вип. 3. – С. 8–20.

121. Положення про вечірню (змінну) школу [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.07.2005 р. № 397. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0758-05>.

122. Положення про Реєстр статистичних одиниць та формування основ вибірки сукупностей одиниць статистичного спостереження за діяльністю підприємств [Електронний ресурс]: Наказ Державного комітету статистики України від 16.12.2009 р. №481. – Режим доступу :

<https://ukrstat.org/uk/edrpoy/prso.htm>.

123. Пономаренко В. С. Прогнозування динаміки кількісних показників системи освіти України / В. С. Пономаренко // Механізми регулювання економіки. – 2011. – № 2. – С. 5–11.

124. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію [Електронний ресурс]: віжнародний документ від 20.11.2009 р. // Верховна Рада України. – Режим доступу :

http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_990.

125. Пояснення до позицій структури Статистичної класифікації продукції (СКП-2011). – К. : Держстат України, 2011. – 369 с.

126. Про впровадження мораторію на закриття ЗНЗ у сільській місцевості. Постанова ВРУ від 19.12.08 р. № 778-VII. Відомості ВРУ. – 2009. – № 24. – С. 916-917.

127. Про державну статистику [Електронний ресурс]: Закон України від від 17.09.1992 р. № 2614-XII // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу :

<http://zakon.rada.gov.ua/go/2614-12>.

128. Про загальну середню освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 13.05.1999 р. № 651-XIV // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.

129. Про затвердження Інструкції про організацію та діяльність гімназії, Інструкції про організацію та діяльність ліцею [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.07.1995 р. № 217. –

Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0007-96>.

130. Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.10.2013 р. № 1456. – Режим доступу :

http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/.

131. Про затвердження Критеріїв системи рейтингового оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.11.2011 р. № 1343. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1436-11>.

132. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 27.08.2010 р. № 796. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF>.

133. Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 27.08.2010 р. № 778. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/778-2010-%D0%BF>.

134. Про затвердження Положення про загальноосвітню школу-інтернат та загальноосвітню санаторну школу-інтернат [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.06.2003 р. № 363. – Режим доступу :

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0525-03>.

135. Про затвердження Положення про навчально-реабілітаційний центр [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 16.08.2012 р. № 920. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1502-12>.

136. Про затвердження Положення про національну систему рейтингового оцінювання загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.08.2013 р. № 1059. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1362-13>.

137. Про затвердження Положення про освітній округ [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 27.09.2010 р. № 777. – Режим доступу :

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/777-2010-%D0%BF>.

138. Про затвердження Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.09.2008 р. № 852. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1219-08>.

139. Про затвердження Порядку погодження органами державної статистики методології та звітної документації, що пов'язана зі збиранням та використанням адміністративних даних [Електронний ресурс]: Наказ Державного комітету статистики України від 30.01.2009 р. № 33. – Режим доступу :

http://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2009/33_2009.

140. Про затвердження Стратегії розвитку державної статистики на період до 2017 року [Електронний ресурс]: розпорядження КМУ від 20.03.2013 р. № 145-р – Режим доступу :

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/145-2013-%D1%80>.

141. Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 30.09.2010 р. № 926/2010.– Режим доступу :

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/926/2010>.

142. Про національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

143. Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 31.12.2005 № 1312. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1312-2005-%D0%BF>.

144. Про організацію діяльності спеціальних навчальних закладів для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 13.10.1993 р. № 859. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/859-93-%D0%BF>.

145. Про освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII // Верховна Рада УРСР. Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

146. Про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс]: міжнародний документ від 14.06.1994 // Верховна рада України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

147. Про подання статистичної звітності на початок 2014/15 н. р. [Електронний ресурс]: лист МОН від 21.08.2014 р. № 1/9-421 // Міністерство освіти і науки України – Режим доступу : <http://svyatoshinruo.kiev.ua/normativni-dokumentu/lustu/2677-----20142015-->.

148. Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 13.07.2011 р. № 752. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/752-2011-%D0%BF>.

149. Програма Всеукраїнського перепису населення [Електронний ресурс]: наказ Державної статистичної служби України від 19.07.2012 р. № 306. – Режим доступу : <http://www.ukrcensus.gov.ua>.

150. Проект концепції розвитку освіти в Україні на період 2015–2025 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://osvita.ua/doc/files/news/435/43501/project_30102014.doc.

151. Пугачова М. В. Методологічні засади статистичного моніторингу ділової активності підприємств: [моног.] / М. В. Пугачова. – К.: ДП “Інформ.-анал. агенство”, 2007. – 535 с.

152. Пугачова М. В. Статистичний моніторинг стану галузей економіки з використанням показників кон’юнктурних обстежень підприємств / М. В. Пугачова // Моделювання та інформаційні системи в економіці. – 2014. – № 90. – С. 95–106.

153. Резнікова В. В. Послуга: господарсько-правовий аспект регулювання / В. В. Резнікова // Університетські наукові записки. – 2009. – № 1. – С. 155–160.

154. Рудич О. А. Організація соціального моніторингу: концепція, функції, структурно-логічна схема / О. А. Рудич // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: тези доп. на IV наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики (К., 5 груд. 2006 р.) – К., 2006. – С. 168–176.

155. Руководство по формальному образованию / Институт статистики ЮНЕСКО. – Монреаль, январь 2016. – 38 с.

156. Савельєва Ю. М. Аналіз структури освіти в Україні / Ю. М. Савельєва // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3. – С. 76–81.

157. Савчук Н. В. Світовий досвід реформування бюджетної системи та уроки для України / Н. В. Савчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 6., част. 1. – С. 124–128.

158. Сайт Наукової електронної бібліотеки Dissercat [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/>.

159. Саріогло В. Г. Модернізація інформаційного забезпечення соціальної політики на основі мікроімітаційного моделювання /

В. Г. Саріогло // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – № 2 (16). – С. 128–135.

160. Семенова Е. А. Оценка эффективности бюджетных расходов в сфере общего образования / Е. А. Семенова // Вопросы статистики. – 2007. – № 1. – С. 58–61.

161. Сергєєва Л. Н. Статистичне забезпечення стратегічного управління розвитком регіону : [моногр.] / Л. Н. Сергєєва, О. А. Теряник. – Запоріжжя: КПУ, 2010. – 240 с.

162. Симоненко А. М. Суспільно-географічний аналіз освітнього комплексу обласного регіону (теоретикометодологічний підхід) / А. М. Симоненко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія. – 2008. – Вип. 1. – С. 115–129.

163. Система управління загальноосвітніми навчальними закладами на районному та обласному рівні: якість, прозорість, взаємодія: аналітичний звіт / І. Іванюк, Л. Паращенко, А. Терещенко. – К.: 2014.

164. Социальная статистика: учебник / под ред. чл.-кор. РАН И. И. Елисеевой. – [3-е изд.]. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 480 с.

165. Соціологічне дослідження “Система освіти в оцінках громадян України” / Інститут соціальних технологій на замовлення Спільного проекту Міністерства освіти і науки України та Світового банку “Рівний доступ до якісної освіти в Україні”. – К., 2008.

166. Стариков Ю. Н. Службное право / Ю. Н. Стариков. – М.: БЕК, 1996. – 698 с.

167. Статистика ринків: підручник для ВНЗ / за наук. ред. Н. О. Парфенцевої. – К. НАСОН, 2012. – 916 с.

168. Статистика: підручник / [С. С. Герасименко, А. В. Головач, А. М. Єріна та ін.]; за наук. ред. С. С. Герасименко. – [2-ге вид.]. – К.: КНЕУ, 2000. – 467 с.

169. Статистичне вивчення соціально-економічного розвитку України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Н. О. Парфенцева, Р. О. Кулинич. – К. : НАСОНА, 2011. – 454 с.

170. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика : [навч. посібник] / А. В. Головач [та ін.]; Київський національний економічний ун-т. – К. : КНЕУ, 2005. – 334 с.

171. Стецюра Т. П. Правові засади державного управління інклюзивною освітою в Україні / Т. П. Стецюра // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип. 30. – С. 316–324.

172. Суслов И. П. Теорія статистичних показників / И. П. Суслов. – Москва: “Статистика”, 1975. – 264 с.

173. Управление качеством образования в регионе на основе показателей и индикаторов: сборник инструктивно-методических материалов / [М.Л. Агранович, А.С. Алексеева, О.В. Зайцева и др.]. – М. : Логос, 2008. – 184 с. + 1 компакт-диск.

174. Урусова З. П. Роль держави у фінансуванні освіти в Україні / З. П. Урусова // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 49–52.

175. Фатеева А.В. Международная статистика образования: что и как использовать // А.В. Фатеева / Весник ТГПУ. – 2009. – № 8 (86). – С. 14–18.

176. Хижняк Л. М. Державна освітня політика в умовах глобалізації: пошук оптимальної моделі / Л. М. Хижняк // Державне будівництво. – 2007. – № 1 (2).

177. Шаповал Р. В. Адміністративно-правове регулювання загальної середньої освіти в Україні / Р. В. Шаповал // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 1 (2). – С. 124 – 133.

178. Шевчук П. Є., Швидка Г. Ю. Прогноз рівня освіти населення України до 2050 р. / П. Є. Шевчук, Г. Ю. Швидка // Демографія та соціальна економіка. – 2007. – № 1. – С. 85–96.

179. Шестак В. С. Сучасний стан системи закладів та установ освіти і науки в Україні / В. С. Шестак // Право і Безпека. – 2011. – № 5. – С. 202–206.

180. Шестаковська Л. Т. Методика оцінки ефективності функціонування закладів загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / Л. Т. Шестаковська // Ефективна економіка. – 2013. – №5. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2050>.

181. Шкільний бюджет / Директор школи. – 2004. – №4 (88). – С. 9.

182. Шкільний бюджет у сучасних умовах: практико-орієнтов. посіб. для директора шк. / О. В. Ковальчук [та інші]; заг. ред. Ю. В. Шукевич. – К. : Факт, 2009. – 144 с.

183. Шумар Н. Нормативно-правове забезпечення бюджетного фінансування освіти і науки в Україні та кроки для підвищення їх ефективності [Електронний ресурс] / Н. Шумар. – Режим доступу : www.kmo.rada.gov.ua.

184. Щодо подання обов'язкової державної статистичної звітності загальноосвітніми навчальними закладами та регіональними управліннями [Електронний ресурс]: лист МОН від 02.09.2013 р. №1/9-596 // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/oneregulations/9650>.

185. Якобсон Л. И. Экономика общественного сектора: основы теории государственных финансов / Л. И. Якобсон. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 319 с.

186. Яровенко Т. С. Інноваційні складові моніторингу кризових явищ у сфері освіти України / Т. С. Яровенко // Теоретичні та практичні аспекти економічної та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1. Том 3. – С. 247–252.

187. Ярошенко Л. В. Статистичне забезпечення управління системою вищої освіти України в ринкових умовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.03.01 / Ярошенко Л. В. – К. , 1996. – 15 с.

188. Ястребов Г. А. Проблема контекстуализации образовательных результатов: школы, социальный состав учащихся и уровень депривации

территорий / Г. А. Ястребов, А. Р. Бессуднов, М. А. Пинская, С. Г. Косарецкий // Вопросы образования. – 2013. – № 4. – С. 188–246.

189. Air quality – General aspects – Vocabulary (ISO 4225:1980) [Электронный ресурс] / Международная организация по стандартизации. – Режим доступа :
<http://www.iso.org/iso/ru/home/search.htm?qt=4225&sort=rel&type=simple&published=on>.

190. Education at a glance 2014: OECD Indicators [Электронный ресурс] / OECD Publishing. – 570 p. – Режим доступа :
<https://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>.

191. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission / European Commission. – Brussels, 03.03.2010. – 32 p.

192. Forum Guide to Education Indicators (NFES 2005–802) [Электронный ресурс] // U.S. Department of Education. – Washington, DC: National Center for Education Statistics, 2005. – 154 p. – Режим доступа :
<http://nces.ed.gov/pubs2005/2005802.pdf>.

193. Hanushek Eric A., Wößmann Ludger The Role of Education Quality in Economic Growth / E. A. Hanushek, W. Ludger. World Bank Policy Research Working Paper, 2007. – 94 p.

194. Human Development Report 2015 [Электронный ресурс] / United Nations Development Programme, New York. – 288 p. – Режим доступа :
hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf.

195. Maddison A. Dynamic Forces in Capitalist Development: A Long-Run Comparative View. New York: Oxford University Press, 1991.

196. Regional and country profiles – Ukraine [Электронный ресурс] / UNESCO Institute for Statistics. – Режим доступа :
<http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?regioncode=40530 &code=UKR>.

197. Scheerens J., Glas C., Thomas S. Educational Evaluation, Assessment, and Monitoring: A Systemic Approach / J. Scheerens, C. Glas, S. Thomas. – London and New York: Taylor & Francis, 2007. – 440 p.

198. Schweke W. Smart Money: Education and Economic / W. Schweke. – Development Economic Policy Institute, 2004. – 74 p.

199. TALIS – The OECD Teaching and Learning International Survey [Электронный ресурс] / Organization for Economic Co-operation and Development. – Режим доступа :

<http://www.oecd.org/edu/school/talis.htm>.

200. UIS Questionnaires [Электронный ресурс] – Режим доступа :
<http://www.uis.unesco.org/UISQuestionnaires/Pages/default.aspx>.

201. UOE data collection on education systems. Volume1. Manual Concepts, definitions and classifications [Электронный ресурс]. Montreal, Paris, Luxembourg, 2013. – 151 p. – Режим доступа :

http://apЖpsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_figdp&lang=en.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Звітна документація Міністерства освіти і науки, щодо середньої освіти

№ з/п	Назва форми	Структура звіту та основні показники
1	1-ЗСО “Звіт про продовження навчання для здобуття повної загальної середньої освіти випускниками 9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів”	– розподіл за регіонами випускників 9-х класів, які одержали базову загальну середню освіту і продовжують навчання для здобуття повної загальної середньої освіти.
2	ЗНЗ-1 “Звіт денного загальноосвітнього навчального закладу”	– контингент учнів за класами; – мова навчання та мова, що вивчається як предмет; – відомості про розподіл учнів за профілем навчання та поглибленим вивченням предметів; – віковий склад учнів; – змінність навчання та груп подовженого дня; – відомості про учнів, які закінчили цей клас і переведені до наступного класу або закінчили навчальний заклад; – відомості про клас і класи-комплекти; – гуртки, секції, організовані закладом; – відомості про приміщення та матеріальну базу; – педагогічні працівники
3	ЗНЗ-2 “Звіт вечірньої (змінної) школи”	– кількість класів та учнів у них на початок навчального року; – відомості про мову навчання; – кількість навчально-консультативних пунктів при школі; – відомості про учнів, які закінчили школу або переведені до наступного класу; – віковий склад учнів; – відомості про приміщення вечірніх (змінних) шкіл
4	76-РВК “Зведений звіт денних загальноосвітніх навчальних закладів”	– кількість закладів, у них - учнів та вчителів; – розподіл учнів за класами на початок навчального року (без учнів спеціальних шкіл (шкіл-інтернатів) та учнів спеціальних класів); – відомості про змінність навчання, групи подовженого дня, класи і класи-комплекти та окремі категорії учнів; – відомості про учнів, які закінчили цей клас і переведені до наступного класу або закінчили навчальний заклад; – віковий склад учнів; – відомості про вчителів; – відомості про гуртки, секції, організовані загальноосвітніми навчальними закладами
5	ЗВ-1 “Зведений звіт вечірніх (змінних) шкіл”	– загальні відомості про школу; – кількість класів (груп) та учнів у них; – віковий склад учнів; – відомості про книжковий фонд; – відомості про учнів, які закінчили школу або переведені до наступного класу; – відомості про мову навчання; – відомості про приміщення вечірніх (змінних) шкіл
6	83-РВК “Звіт про чисельність і склад педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів”	– склад педагогічних працівників; – розподіл учителів, які викладають окремі предмети (включаючи директорів закладів та їх заступників)

№ з/п	Назва форми	Структура звіту та основні показники
7	Д-4 (зведена) “Відомості про матеріальну базу денних загальноосвітніх навчальних закладів системи МОН України комунальної форми власності”	– показники матеріальної бази денних загальноосвітніх навчальних закладів; – чисельність учнів, які проживають на відстані більше 3 км від закладу і потребують підвезення
8	Д-5 (зведена) “Відомості про профільне навчання і поглиблене вивчення предметів”	– розподіл закладів і учнів за напрямками і профілями навчання; – розподіл закладів і учнів за поглибленим вивченням предметів (міська і сільська місцевість разом)
9	Д-6 (зведена) “Відомості про групування денних загальноосвітніх навчальних закладів за кількістю вчителів, класів і учнів та про наповнюваність класів учнями ”	– групування закладів I-II, I-III ступенів за кількістю класів; – групування загальноосвітніх навчальних закладів за кількістю учнів; – відомості про кількість класів з наповнюваністю учнями
10	Д-7-8 (зведена) “Відомості про мови навчання та вивчення мови як предмета у загальноосвітніх навчальних закладах (без спеціальних шкіл /шкіл-інтернатів)”	– розподіл закладів за мовами навчання та учнів і класів у них; – відомості про заклади, в яких навчання ведеться двома і більше мовами; – розподіл учнів за мовами навчання; – розподіл закладів за мовами, що вивчаються як предмет, та кількість класів (груп) у них; – розподіл учнів за вивченням мови як предмета та про вивчення мов факультативно або в гуртках
11	Д-9 (зведена) “Відомості про загальноосвітні санаторні та спеціальні школи (школи-інтернати)”	– санаторні школи-інтернати (без спеціальних класів) та санаторні школи; – спеціальні школи (школи-інтернати); – спеціальні школи-інтернати; – мови навчання
12	НВ “Звіт про травматизм під час навчально-виховного процесу в навчальному закладі”	– розподіл кількості нещасних випадків відповідно до підстав оформлення актів Н-Н; – розподіл кількості потерпілих від нещасних випадків за видами діяльності навчальних закладів

Складено автором на основі джерела [100, 118].

Зведена статистична інформація про освіту в Україні, що надається ІСЮ

Ukraine

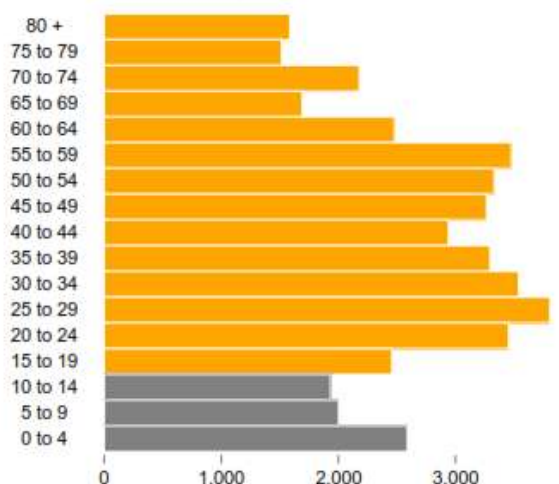
Central and Eastern Europe

General information

Socio-economic indicators, 2012

Total population (in thousands)	45,530
Annual population growth (%)	-0.2
Population aged 14 years and younger (in thousands)	6,523
Rural population (% of total population)	31
Total fertility rate (births per woman)	1.5
Infant mortality rate (per 1,000 live births)	9
Life expectancy at birth (years)	71
Prevalence of HIV (% of population aged 15-49 years)	0.9
Poverty headcount ratio at 2 PPP\$ a day (% of population)	0.1
GDP per capita - PPP\$	7,298
Annual GDP growth (%)	0.2
Total debt service (% of GNI)	16.9
GDP in billions - PPP\$	333

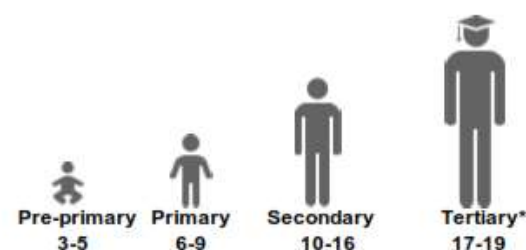
Total population by age group, 2012 (in thousands)

Population aged 14 years and younger represents 14% of the total

Education system

Official school ages by level of education

* ISCED 5A only

School-age population by education level

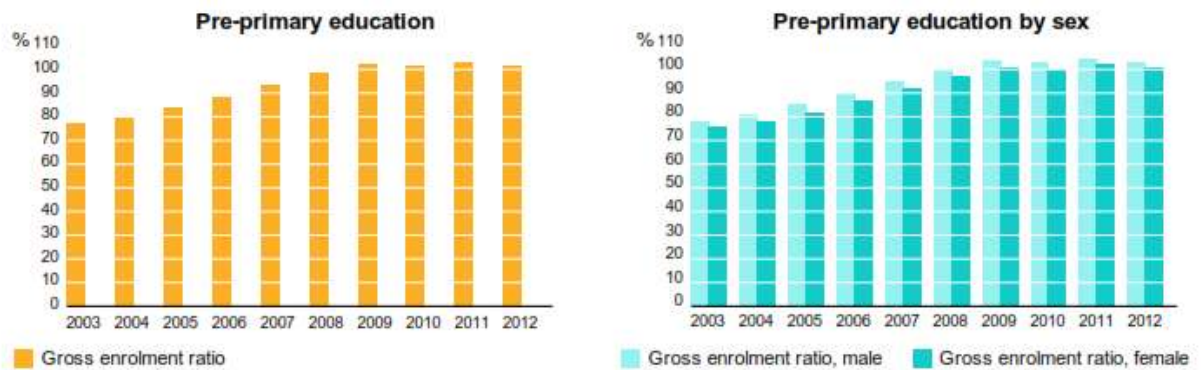
Pre-primary	1,334,489
Primary	1,495,069
Secondary	2,965,157
Tertiary*	2,999,924

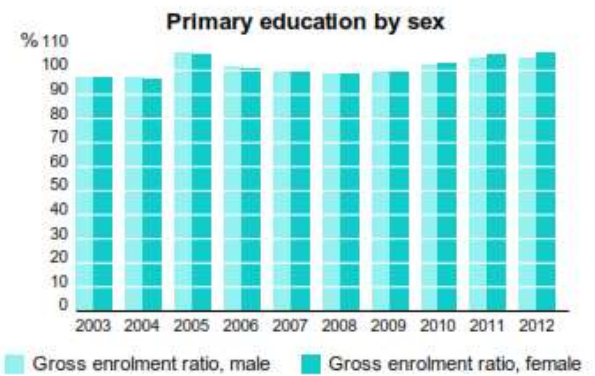
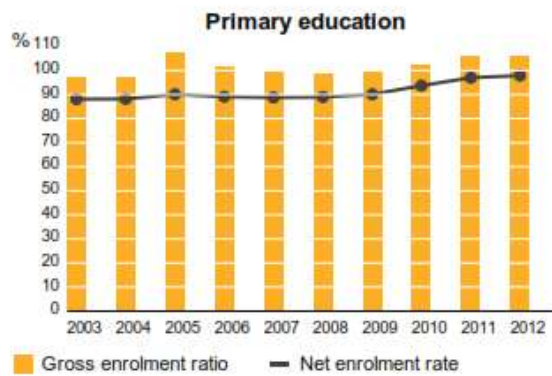
Compulsory education lasts 11 years from age 6 to age 16

Compulsory education covers 11 grades from grade 1 to grade 11

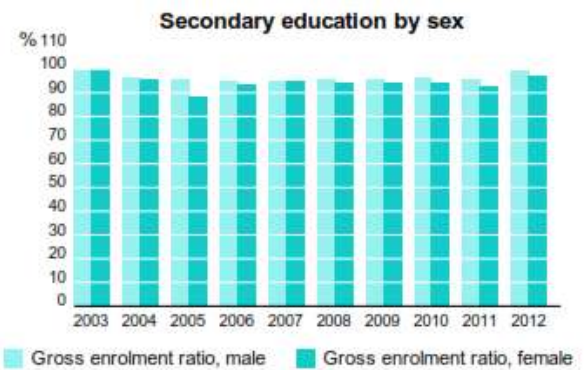
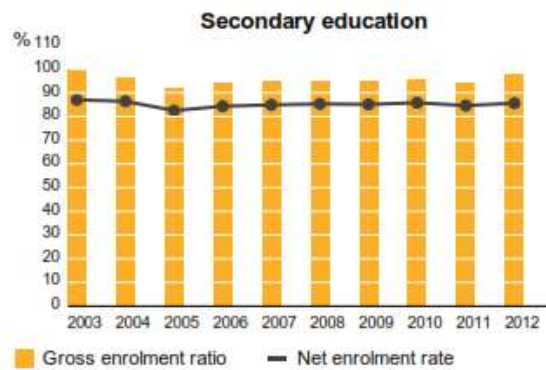
For primary to post-secondary education, the academic year begins in September and ends in June

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Out-of-school children										
Total	209,245	192,413	172,516	180,380	176,405	167,485	145,561	89,371	38,091	24,365
Female	102,062	96,204	85,715	89,613	87,409	81,187	70,136	40,726	13,435	5,288
Male	107,183	96,209	86,801	90,767	88,996	86,298	75,425	48,645	24,656	19,077
Out-of-school adolescents										
Total	193,875	191,083	171,593	154,035	133,259	124,035	115,113	109,568	91,695	80,079
Female	60,562	90,582	145,622	71,879	63,863	56,937	54,604	52,533	44,289	37,640
Male	133,313	100,501	25,971	82,156	69,396	67,098	60,509	57,035	47,406	42,439

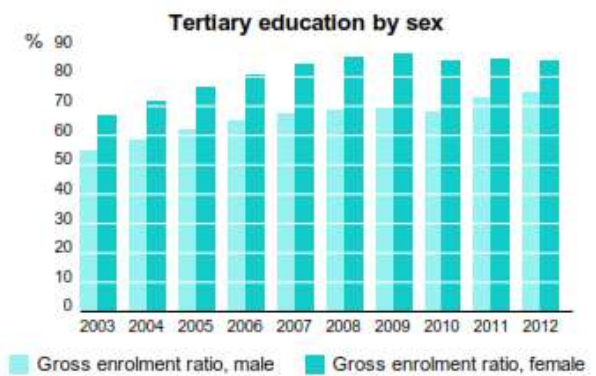
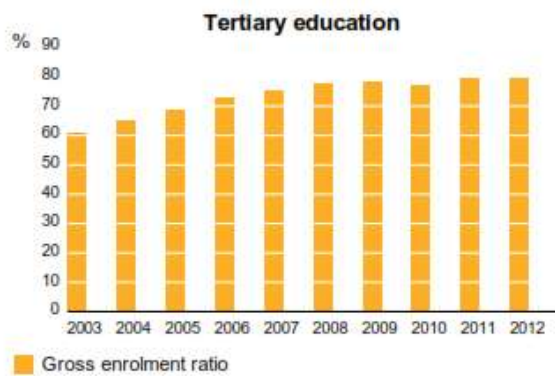
[illegible]

Primary education	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gross enrolment ratio (%)										
Total	96.8	96.8	107.1	101	99.3	98.6	99.2	102.4	105.6	106
Female	96.8	96.5	106.8	100.8	99.1	98.7	99.4	102.7	106.3	106.9
Male	96.9	97.1	107.3	101.2	99.4	98.5	99.1	102	104.9	105.1
Net enrolment rate (%)										
Total	88.1	88.2	90.1	89.1	88.8	89	90.1	93.7	97	97.9
Female	88.1	87.9	89.9	89	88.7	89.1	90.2	94	97.7	98.8
Male	88.2	88.4	90.2	89.3	89	89	90	93.3	96.3	97.1

Secondary education	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gross enrolment ratio (%)										
Total	99.7	96	92	93.9	94.7	94.8	94.6	95.4	93.9	97.8
Female	99.7	95.5	88.4	93.3	94.5	93.9	93.6	94.2	92.5	96.7
Male	99.6	96.5	95.5	94.6	94.8	95.6	95.5	96.5	95.3	98.8
Net enrolment rate (%)										
Total	87	86.4	82.5	84.3	84.9	85.3	85.1	85.8	84.6	85.6
Female	87.7	87	80	84.9	85.4	85.8	85.5	86.1	84.6	85.8
Male	86.2	85.8	84.8	83.7	84.4	84.7	84.7	85.6	84.5	85.5

Tertiary education	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gross enrolment ratio (%)										
Total	60.5	64.9	68.7	72.8	75.4	77.3	78.0	76.7	79.2	79.7
Female	66.5	71.6	76.1	80.8	84.0	86.3	87.6	85.6	86.1	85.4
Male	54.7	58.4	61.6	65.1	67.3	68.8	68.9	68.1	72.8	74.3

Progression and completion in education

	Total	Male	Female	
School life expectancy ISCED 1-6 (years)	15.1	14.9	15.3	(2012)
Percentage of repeaters in primary (%)	0.1	0.1	0.1	(2012)
Survival to the last grade of primary (%)	98.1	97.6	98.6	(2011)
Gross intake ratio into the last grade of primary (%)	102.8	102.0	103.6	(2012)
Primary to secondary transition rate (%)	99.7	99.8	99.7	(2011)

Education expenditures

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Government expenditure on education										
as % of GDP	5.6	5.3	6.1	6.2	6.2	6.4	7.3	...	6.2	...
as % of total government expenditure	14.4	12.8	13.7	13.9	14.0	13.6	15.1	...	13.5	...
Government expenditure per student (in PPP\$)										
Primary education	...	...	...	...	...	...	...	...	2005.6	...
Secondary education	...	...	...	...	...	...	...	...	1961	...
Tertiary education	1624.2	1695.7	1803.3	2009.5	2114.1	2392.5	2441.6	...	2691.9	...

Compulsory education: The number of years or age span during which children are legally obliged to attend school.

Expenditure on education as a percentage of total government expenditure: Current and capital expenditure on education by local, regional and central governments (household contributions are excluded), expressed as a percentage of total government expenditure on all sectors (including health, education, social services, etc.).

Government expenditure on education as a percentage of GDP: Current and capital expenditure on education by local, regional and central governments (household contributions are excluded), expressed as a percentage of GDP.

Government expenditure per student (in PPP\$): Total public expenditure per pupil or student in the specified level of education, expressed in international dollars (current) adjusted in terms of purchasing power parity (PPP).

Gross enrolment ratio: Number of pupils or students enrolled in a given level of education, regardless of age, expressed as a percentage of the official school-age population corresponding to the same level of education. For the tertiary level, the population used is the 5-year age group starting from the official secondary school graduation age.

Gross graduation ratio, ISCED 5A, first degree: All graduates in ISCED 5A programmes (first degree) expressed as a percentage of the population of the age where they theoretically finish the most common first degree programme in the given country.

Gross intake ratio to the last grade of primary education: Total number of new entrants in the last grade of primary education, regardless of age, expressed as a percentage of the population at the theoretical entrance age to the last grade of primary.

Net enrolment rate: Total number of pupils or students in the theoretical age group for a given level of education enrolled in that level, expressed as a percentage of the total population in that age group.

Out-of-School population: Total number of primary or lower secondary school-age children who are not enrolled in primary (ISCED 1) or secondary (ISCED 2 and 3) education.

Percentage of repeaters: Total number of pupils who are enrolled in the same grade as the previous year, expressed as a percentage of total enrolment in the given grade of education.

Percentage of technical/vocational enrolment: Total number of pupils or students enrolled in technical/vocational programmes at a given level of education, expressed as a percentage of the total number of pupils or students enrolled in all programmes (technical/vocational and general) at that level.

Primary to secondary transition rate (%): The number of new entrants to the first grade of secondary education (general programmes only) in a given year expressed as a percentage of the students enrolled in the last grade of primary education in the previous year who do not repeat that grade the following year. It measures the probability that a pupil in the last grade of primary education makes the transition to secondary general education.

Pupil-teacher ratio: The average number of pupils per teacher at a given level of education, based on headcounts of both pupils and teachers.

School-age population: Population of the age group theoretically corresponding to a given level of education as indicated by theoretical entrance age and duration.

School life expectancy: The number of years a person of school entrance age can expect to spend within the specified level of education.

Survival rate by grade: The percentage of a cohort of pupils or students enrolled in the first grade of a given level or cycle of education in a given school year who are expected to reach a given grade, regardless of repetition.

Таблиця В.1

Групи показників інформаційного забезпечення управління середньою освітою в регіонах України

№ з/п	Назва показника	Рівень угруповань
1	2	3
<i>Соціально-економічне становище регіону</i>		
1.	ВРП на одну особу	Територіальна одиниця
2.	Доходи бюджету на одну особу	—"
3.	Частка злочинів, що були вчинені неповнолітніми	—"
4.	Частка учнів, що перебувають на обліку в органах охорони здоров'я за вживання наркотичних препаратів та алкогольних напоїв	—"
5.	Співвідношення кількості учнів, які мають відхилення у здоров'ї на кінець та на початок року	—"
6.	Кількість випадків травматизму на 1000 учнів	—"
<i>Матеріально-технічне забезпечення</i>		
7.	Структура навчальних закладів	територіальна одиниця, тип навчального закладу, форма власності
8.	Розмір площ навчальних закладів відповідно за функціональним призначенням	територіальна одиниця, тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти
9.	Частка введених в експлуатацію навчальних закладів: - новобудови; - після капітального ремонту	—"
10.	Загальна площа всіх приміщень навчального закладу у розрахунку на одного учня	—"
11.	Частка навчальних закладів, що перебувають в аварійному стані	—"
12.	Частка навчальних закладів, що забезпечені всіма видами благ	—"
13.	Забезпеченість закладів технічними засобами навчання	—"
14.	Частка комп'ютерів, що перебувають в експлуатації більше 5 років	—"
15.	Частка навчальних закладів, які забезпечені Інтернетом, необхідними ІТ-засобами та ІТ-сервісами	—"
16.	Забезпеченість учнів навчальною літературою	—"
17.	Частка дітей які потребують трансферту до навчального закладу, що знаходиться в іншому населеному пункті чи є єдиним у населеному пункті	—"
18.	Частка учнів, які навчаються в другу та третю зміни	—"
19.	Кількість закладів освіти, що використовують у процесі навчання інфраструктуру інших закладів (закладів культури, спорту, освіти тощо)	—"

1	2	3
20.	Обсяги та структура державного фінансування за рівнями надходження	джерело надходження, цільове призначення
21.	Обсяги та структура приватного фінансування за джерелами надходження	тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти
22.	Капітальні вкладення і поточні витрати з поділом за цільовим призначенням та в розрахунку на одну особу, яка навчається	тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти
23.	Відношення обсягу витрат регіонального бюджету на одного учня до витрат на одного жителя	територіальна одиниця
24.	Обсяги та структура витрат коштів приватного сектору (домогосподарств) за цільовим призначенням та у розрахунку на одну особу, яка навчається	територіальна одиниця, тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти
Ефективність роботи системи освіти		
25.	Частка учнів, що були переведені до наступного класу	тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти
26.	Частка другорічників у цілому та в кожному класі	—"–
27.	Кількість відрахованих та у розрізі підстав відрахування	—"–
28.	Кількість учнів, що завершили навчання з відзнакою / медаллю та брали участь у Всеукраїнських та Міжнародних олімпіадах	територіальна одиниця, тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти
29.	Кількість учнів, що вступили до інших навчальних закладів та працевлаштувалися	—"–
30.	Кількість злочинів, що були вчинені учнями у межах навчального закладу	—"–
31.	Кількість учнів, які переведені до інших шкіл та класів	—"–
32.	Відношення середнього балу ЗНО (у розрахунку на 1 предмет) у 10% ЗНЗ із найкращими результатами ЗНО до відповідного показника в 10% ЗНЗ із найгіршими результатами ЗНО	територіальна одиниця, типи навчального закладу, форма власності
Забезпеченість та рівня викладацького складу		
33.	Частка вчителів, які мають свідоцтво про підготовку у сфері ІКТ	територіальна одиниця, тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти, вік
34.	Частка навчальних закладів, в яких станом на 1.09 поточного навчального року відсутні вчителі окремих предметів	територіальна одиниця, типи навчального закладу, форма власності
35.	Середнє число учнів у розрахунку на одного вчителя	—"–
36.	Середнє число вчителів у розрахунку на один навчальний заклад	—"–
37.	Структура персоналу закладу освіти	—"–
38.	Структура викладацького складу у розрізі (статі та віку) за рівнем освіти	рівень освіти, стать, вік

№ з/п	Назва показника	Рівень угруповань
<i>Контингенту осіб, які навчаються</i>		
39.	Чисельність контингенту	—"
40.	Структура контингенту	тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти
41.	Вікова, статева та національна структура учнів, які навчаються	—"
42.	Частка учнів, що отримали дошкільну освіту, у загальній кількості учнів першого класу	тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти, стать
43.	Структура джерела комплектації класів навчального закладу	—"
44.	Охоплення освітою населення певного віку	територіальна одиниця, тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти, стать, вік
45.	Відношення кількості учнів певного рівня освіти до чисельності населення у віці, який відповідає цьому рівню освіти	територіальна одиниця, типи навчального закладу, форма власності, рівень освіти
46.	Середня кількість осіб в одному класі	—"
47.	Частка учнів, які отримують профільну освіту	територіальна одиниця, тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти, стать
48.	Частка учнів, які займаються на додаткових освітніх / не освітніх заняттях у закладах, в яких отримують освіту	—"
49.	Частка учнів, які займаються в класах з поглибленим вивченням предметів та гуртках	—"
50.	Рівень фінансового забезпечення батьків (уповноважених осіб) учнів	—"
51.	Кількість осіб, які не навчаються загалом та у розрізі причин	територіальна одиниця, стать, вік
52.	Кількість осіб, які навчаються за кордоном	—"
53.	Частка учнів, які забезпечені поза межами школи: - Інтернетом; - планшетом / ноутбуком / стаціонарним комп'ютером (мають у використанні власному чи спільному з іншими членами сім'ї)	територіальна одиниця, тип навчального закладу, форма власності, рівень освіти

Складено автором.

Додаток Г

Таблиця Г.1

Індекси динаміки соціально-економічної нормалі системи загальної середньої освіти України у 2007–2015 н. р.

Рік	Фінансування ЗНЗ, тис. грн	Кількість навчальних закладів		Чисельність осіб, які навчаються		Чисельність вчителів		Середній обсяг витрат на одного учня, тис. грн.	Середня кількість учнів на одного вчителя, осіб	Середня кількість вчителів на один заклад, осіб
		тис.	% до попереднього року	тис. осіб	% до попереднього року	тис. осіб	% до попереднього року			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2007/08	18 849,5	21,2	–0,9346	4857	–5,1367	531	–1,1173	3,88	9	25
2008/09	25 409,3	21,0	–0,9434	4617	–4,9413	524	–1,3183	5,50	9	25
2009/10	27 640,7	20,6	–1,9048	4495	–2,6424	522	–0,3817	6,15	9	25
2010/11	32 852,5	20,3	–1,4563	4299	–4,3604	515	–1,3410	7,64	8	25
2011/12	35 234,5	19,9	–1,9704	4292	–0,1628	509	–1,1650	8,21	8	26
2012/13	42 459,1	19,7	–1,0050	4222	–1,6309	510	0,1965	10,06	8	26
2013/14	44 233,2	19,3	–2,0305	4204	–0,4263	508	–0,3922	10,52	8	26
2014/15	42 421,4	17,6	–8,8083	3757	–10,6327	454	–10,6299	11,29	8	26

Складено автором на основі джерел [4, 44–48, 100].

Код регіону за КОАТУУ	Код району за КОАТУУ	Тип місцевості	Форма власності	Тип навчального закладу	Форма реорганізації
1	2	3	4	5	6

АНКЕТА ДЛЯ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

(річна)

Шановні директори (керівники) шкіл!

Пропонуємо Вам взяти участь у опитуванні – відповісти на запитання анкети та повернути її до територіальних органів управління (надіслати на електронну пошту). У такий спосіб, Ви внесете вклад в створення загальної картини розвитку середньої освіти в Україні.

Дані, отримані з анкети, є знеособленими та суворо конференційними. Вони будуть використані лише для порівняльного аналізу за сукупністю закладів освіти, аналіз окремих закладів проводитися не буде.

Специфіка теми обстеження змушує нас задати Вам декілька питань, пов'язаних з доходами та витратами. Однак переконливо просимо Вас не пропускати їх. Ваші відповіді є дуже важливими.

Завчасно вдячні Вам за співпрацю!

1. Скільки учнів навчається у Вашому навчальному закладі? осіб.

2. Які проблеми дефіциту спостерігаєте Ви як керівник навчального закладу? (Проставте навпроти найбільш серйозної, на Ваш погляд, проблеми цифру "1", навпроти другої – "2" і т.д. у порядку пріоритетності проблеми)

матеріально-технічні – ☐.

методичні – ☐.

кадрові (викладацький склад) – ☐.

фінансові, для забезпечення учнів

кадрові (допоміжний персонал) – ☐.

додатковою освітою та їх соціалізації – ☐.

3. Скільки педагогічних працівників працює у Вашому навчальному закладі?
 учителів.

У питаннях 4-7 запишіть відповіді в кожному рядку одним числом. Якщо ця категорія відсутня – запишіть у відповідному рядку "0". Сума за рядками повинна дорівнювати 100%.

4. Вкажіть, яка частка учителів у Вашому навчальному закладі мають зазначені рівні освіти:

% – вчена ступінь;

% – середня професійна;

% – вища освіта;

% – не мають середньої професійної освіти.

5. Вкажіть, яка частка учителів у Вашому навчальному закладі мають зазначені кваліфікаційні категорії та планують підвищити цю кваліфікаційну категорію в поточному році?

Кваліфікаційні категорії	Мають кваліфікаційну категорію	Планують підвищити
Спеціаліст	%	%
Спеціаліст другої категорії	%	%
Спеціаліст першої категорії	%	%
Спеціаліст вищої категорії	%	%

6. Яку частку загальної кількості учителів Вашого освітнього закладу складають вчителі кожної вікової групи?

- % – у віці до 30 років;
 % – у віці від 31 до 50 років;
 % – у віці до 51 до 60 років;
 % – у віці від 61 року та старші;

із загальної кількості % мають право на пільгову пенсію.

7. Яку частку дітей за місцем проживання забезпечує навчанням Ваш навчальний заклад:

- % – з сім'ї яка проживає у мікрорайоні населеного пункту в якому знаходиться Ваша школа;
 % – з сім'ї яка проживає у інших мікрорайонах населеного пункту;
 % – з сім'ї яка проживає у інших населених пунктах.

8. Яким чином відбувається комплектація класів Вашого навчального закладу: (відмітьте всі відповіді, що стосуються Вашого закладу):

Варіанти відповіді	I ступінь	II ступінь	III ступінь
До закладу приєднаний дошкільний навчальний заклад / заклад входить до освітнього комплексу. Початкові класи переважно формуються з випускників цього навчального закладу	1	X	X
Для дітей, які вступають до першого класу, організовані підготовчі курси. Діти, які закінчили навчання на курсах мають перевагу перед іншими	2	X	X
Із учнів, що завершили попередній ступінь цього навчального закладу (переведення в наступний клас)	X	3	3
За наявності вільних місць учні з інших закладів зараховуються за конкурсом (результатами ДПА, середнім балом)	X	4	4
За наявності вільних місць, учні з інших закладів зараховуються без конкурсу (без урахування результатів ДПА, середнього балу в таблиці)	X	5	5
Формуємо новий клас із учнів, які приймаються за конкурсом	X	6	6
Перевага надається учням, що проживають територіально наближено до навчального закладу	8	8	8
Обов'язково відбираємо учнів, які отримують найкращі результати під час вступної співбесіди	9	9	9
Інше	10	10	10

9. Яка частка дітей, що навчаються у Вашому навчальному закладі:

- % – з сімей переселенців;
 % – з неповних сімей;
 % – з сімей де обоє чи один з батьків безробітні;
 % – перебувають на внутрішньому шкільному обліку чи комісії зі справ неповнолітніх;
 % – для яких українська мова не є рідною.

10. Якою мірою, на Вашу думку, на вибір навчального закладу батьками (уповноваженими особами) впливають такі фактори: (відмітьте по одній відповіді в кожному рядку):

Варіанти відповіді	Високий ступінь	Середня ступінь	Низька ступінь	Не можна застосувати
Наш заклад є єдиним у цьому регіоні	1	2	3	0
Високий рейтинг серед випускників / учнів та їх батьків	1	2	3	0
Відомість керівників та учителів школи	1	2	3	0
Транспортна доступність	1	2	3	0
Високі досягнення учнів в олімпіадах, конкурсах, ЗНО тощо	1	2	3	0

Оснащення закладу сучасним обладнанням	1	2	3	0
Наявність програм інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами	1	2	3	0
Наявність програм профільного навчання для старшої школи	1	2	3	0
Різноманітність програм додаткового навчання (гуртки, факультативи, тощо)	1	2	3	0
Висока частка випускників, що продовжили навчання в ВНЗ	1	2	3	0
Інше	1	2	3	0

У питаннях 11–12 запишіть відповіді в кожному рядку одним числом. Якщо в дана категорія відсутня – запишіть у відповідному рядку "0". Сума за рядками повинна дорівнювати 100%.

11. Яка кількість випускників 9-х класів попереднього навчального року:

- ☐☐☐ – вступили до 10-11 (12) класів Вашого закладу;
☐☐☐ – вступили до 10-11 (12) класів іншого закладу;
☐☐☐ – вступили до коледжів, училищ, технікумів тощо;
☐☐☐ – перейшли до ринку праці;
☐☐☐ – інформація відсутня.

12. Яка кількість випускників 11-х класів попереднього навчального року:

- ☐☐☐ – вступили до ВНЗ I-II рівня акредитації;
☐☐☐ – вступили до ВНЗ III-IV рівня акредитації;
☐☐☐ – перейшли на ринок праці;
☐☐☐ – інформація відсутня.

13. Яка частка учнів 11-х (12-х) класів отримала участь у проведенні ЗНО? (якщо такі класи відсутні – запишіть "0"): ☐☐ % учнів.

14. Яка частина учнів старших класів (10–11, (12)-х) навчаються у профільних класах? (якщо такі класи відсутні – запишіть "0")? ☐☐☐ %.

15. Яка частина учнів охоплена системою внутрішньої шкільної додаткової освіти (факультативні заняття, гуртки)? ☐☐☐ %.

16. Яка частина учнів охоплена системою внутрішньої шкільної додаткової освіти на бюджетній основі (факультативні заняття, гуртки)? ☐☐☐ %.

17. (Для керівників недержавних навчальних закладів) Яка середня вартість навчання в Вашому навчальному закладі за навчальний рік без урахування скидок у поточному навчальному році: (запишіть відповідь одним числом в гривнях, якщо за якимось з рівнів навчання безкоштовне – запишіть у відповідний рядок "0").

Ступінь ЗНЗ	Вартість навчання, грн
I ступінь	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
II ступінь	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
III ступінь	☐ ☐ ☐ ☐ ☐

18. Чи використовує Ваш навчальний заклад у навчальному процесі об'єкти інфраструктури інших навчальних закладів (закладів культури, спорту, тощо)? Якщо так, то на якій основі?

- ☐ – так, на договірній основі;
☐ – так, як філіал головного закладу
☐ – так як реалізація спільних проєктів;
☐ – ні, не використовує.

19. Чи має Ваш навчальний заклад доступ до Інтернету?

- ☐ – так;
☐ – ні.

20. Вкажіть кількість предметів, при викладанні яких застосовується мультимедійне обладнання та комп'ютерна техніка: ☐☐ предмета.

21. Чи змінилися показники фінансування у Вашому навчальному закладі за останні два роки?

Показники фінансування	Зростання	Зниження
Обсяг бюджетного фінансування	2	1
Обсяг позабюджетних коштів (державні цільові програми)	2	1
Обсяг позабюджетного фінансування (юридичними та фізичними особами)	2	1
Фонд оплати праці всіх працівників закладу	2	1
Фонд оплати праці викладачів	2	1
Фонд оплати праці адміністративно-управлінського персоналу	2	1
Фонд оплати праці навчально-допоміжного персоналу	2	1
Нормативи фінансування (у розрахунку на одного учня)	2	1

22. На скільки відсотків, на Ваш погляд, навчальний заклад забезпечений такими ресурсами та можливостями:

- ☐☐☐ % – основним педагогічним персоналом;
☐☐☐ % – допоміжним педагогічним персоналом;
☐☐☐ % – обслуговуючим персоналом;
☐☐☐ % – адміністративно-управлінським персоналом;
☐☐☐ % – фінансовими можливостями для виконання основної діяльності;
☐☐☐ % – фінансовими можливостями для оновлення методичного забезпечення;
☐☐☐ % – комп'ютерним обладнанням;
☐☐☐ % – мультимедійним обладнанням.

23. Яка частка викладачів навчального закладу:

- ☐☐☐ % – мають навик роботи на комп'ютері;
☐☐☐ % – використовують комп'ютер у викладацькій діяльності;
☐☐☐ % – мають навик роботи з мультимедійним обладнанням;
☐☐☐ % – використовують мультимедійне обладнання в викладацькій діяльності.

У питаннях 24–25, 27 запишіть відповіді в кожному рядку одним числом. Якщо в дана категорія відсутня – запишіть у відповідному рядку "0". Сума за рядками повинна дорівнювати 100%.

24. Яка приблизна структура доходів Вашого навчального закладу?

- ☐☐☐ % – бюджетні кошти на реалізацію основних освітніх програм;
☐☐☐ % – бюджетні кошти за окремими цільовими програмами;
☐☐☐ % – кошти від надання додаткових послуг (відповідно до Постанови КМУ 27.08.2010 р. № 796);
☐☐☐ % – добровільні пожертвування та цільові внески фізичних осіб;
☐☐☐ % – добровільні пожертвування та цільові внески юридичних осіб;
☐☐☐ % – інше.

25. Яка приблизна структура витрат Вашого навчального закладу?

- ☐☐☐ % – оплата праці та інші нарахування;
☐☐☐ % – комунальні послуги;
☐☐☐ % – капітальні витрати;
☐☐☐ % – витрати на придбання підручників та методичного забезпечення;
☐☐☐ % – витрати на покращення технічного забезпечення навчального процесу;
☐☐☐ % – інші послуги.

26. Чи має Ваш навчальний заклад благодійний фонд?

- ☐ – так; ☐ – ні. (перейдіть до запитання 29)

27. Яка структура джерел наповнення благодійного фонду?

- ☐☐☐ % – фізичні особи (батьки учнів); ☐☐☐ % – юридичні особи;
☐☐☐ % – благодійні організації;

☐☐☐ % – інше (випускники, меценати тощо).

28. Яка структура витрат благодійного фонду навчального закладу?

- ☐☐☐ % – ремонт приміщень закладу освіти;
☐☐☐ % – покращення матеріально-технічного забезпечення засобів навчання;
☐☐☐ % – запрошення додаткових співробітників (медичний персонал, психологи тощо);
☐☐☐ % – упродовження грантів та стипендій для учнів;
☐☐☐ % – інше.

29. Вкажіть кількість викладачів окремих предметів, відсутніх станом на 1.09 поточного навчального року: ☐☐ викладачів.

30. Чи відбулося укрупнення Вашого навчального закладу за рахунок приєднання інших середніх чи / та дошкільних навчальних закладів?

☐ – так; ☐ – ні. (перейдіть до питання 35)

31. Чи відбулися зміни у зв'язку з утворенням навчального комплексу за наступними пунктами:

Зміни у навчально-виховному процесі	Так	Ні
Збереження індивідуального підходу до учнів	1	2
Збільшення кількості нещасних випадків	1	2
Збільшення кількості правопорушень	1	2
Збільшення соціальної розрізненості між учнями	1	2
Покращання матеріально-технічного забезпечення	1	2
Покращання якісного складу викладачів	1	2

32. Чи покращилися результати навчання учнів кожного рівня освіти після утворення навчального комплексу?

Ступені освіти	Так	Ні
I ступінь	1	2
II ступінь	1	2
III ступінь	1	2

33. Чи покращилося матеріально-технічне забезпечення навчання учнів кожного ступеня освіти після утворення навчального комплексу?

Ступені освіти	Так	Ні
I ступінь	1	2
II ступінь	1	2
III ступінь	1	2

34. Чи покращилося кадрове забезпечення навчання учнів кожного ступеня освіти після утворення навчального комплексу?

Ступені освіти	Так	Ні
I ступінь	1	2
II ступінь	1	2
III ступінь	1	2

35. Чи бажаєте Ви, щоб Ваш навчальний заклад увійшов до складу освітнього комплексу?

☐ – так; ☐ – вже є у складі освітнього комплексу;
☐ – ні; ☐ – бажаємо увійти.

Запитання, що стосуються керівника Вашого навчального закладу.

36. Вік:

- ☐ – менше 30 років; ☐ – 50 – 59 років;
☐ – 30 – 39 років; ☐ – 60 – 69 років;
☐ – 40 – 49 років; ☐ – 70 років та старше.

37. Освітній рівень керівника навчального закладу:

☐ – доктор наук;	☐ – вища освіта;
☐ – кандидат наук;	☐ – інший рівень.

38. За якою спеціальністю було отримано вищу освіту?

☐ – фізико-математичні науки;	☐ – медичні науки;
☐ – хімічні науки;	☐ – архітектура;
☐ – біологічні науки;	☐ – психологічні науки;
☐ – технічні науки;	☐ – воєнні науки;
☐ – сільськогосподарські науки;	☐ – соціологічні науки;
☐ – історичні науки;	☐ – політичні науки;
☐ – економічні науки;	☐ – культурологія;
☐ – філософські науки;	☐ – інше;
☐ – географічні науки;	☐ – вища освіта відсутня.
☐ – юридичні науки;	
☐ – педагогічні науки;	

39. Стаж роботи на теперішній адміністративній посаді:

☐ – менше 3-х років;	☐ – 6 – 10 років;
☐ – 3–5 років;	☐ – більше 10 років.

40. Стать керівника:

☐ – жіноча;	☐ – чоловіча.

41. Чи отримували додаткову освіту в галузі управління, менеджменту протягом останніх 5-ти років?

- ☐ – ні;
- ☐ – так, професійна перепідготовка (більше 500 год);
- ☐ – програма додаткової професійної освіти (45-90 годин);
- ☐ – друга вища освіта;
- ☐ – аспірантура, докторантура;
- ☐ – інше.

Код регіону за КОАТУУ	Код району за КОАТУУ	Тип місцевості	Тип навчального закладу	Форма власності	Номер анкети
1	2	3	4	5	6

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ УЧНІВ

Шановні батьки, учнів які навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах!

Пропонуємо Вам взяти участь у опитуванні – відповісти на запитання анкети та повернути її до територіальних органів управління (надіслати на електронну пошту). У такий спосіб Ви внесете вклад у створення повної картини розвитку середньої освіти в Україні.

Дані, отримані з анкети, є анонімними та суворо конференційними. Вони будуть використані лише для порівняльного аналізу.

Специфіка теми обстеження змушує нас задати Вам декілька питань, пов'язаних із доходами та витратами. Однак переконливо просимо Вас не пропускати їх. Ваші відповіді є дуже важливими.

Завчасно вдячні Вам за співпрацю!

- В якому класі навчається Ваша дитина? ☐☐ клас.
- Стать Вашої дитини:
☐ – жіноча; ☐ – чоловіча.
- Вкажіть вік Вашої дитини (повних років): ☐☐ років.
- Вкажіть національність Вашої дитини:
☐ – українець(-ка); ☐ – болгарин(-ка);
☐ – росіянин(-ка); ☐ – угорець(-ка);
☐ – білорус(-ка); ☐ – румунин(-ка);
☐ – молдованин(-ка); ☐ – поляк(-ка);
☐ – кримський татарин(-ка); ☐ – інша.
- Чи відвідувала Ваша дитина дошкільний навчальний заклад?
☐ – так; ☐ – ні.
- Вкажіть причини за якими було обраний навчальний заклад, в якому отримує освіту Ваша дитина (оберіть 2–3 причини, що найсильніше вплинули на Ваш вибір):
☐ – цей навчальний заклад є єдиним у населеному пункті;
☐ – територіально наближений до місця проживання;
☐ – у ньому навчаються діти знайомих / родичів чи інші члени родини;
☐ – досить висока репутація та престиж;
☐ – у ньому працюють знайомі / родичі;
☐ – заклад надає профільну освіту;
☐ – заклад надає додаткову освіту (гуртки, секції, факультативи тощо) та / чи надає необов'язкові компоненти освітньої програми;
☐ – високий рівень підготовки до продовження навчання та високий рейтинг випускників, які беруть участь у олімпіадах, конкурсах тощо.
- Навчання в закладі є платним чи ні? (Не враховуються внески на потреби навчального закладу, “вдячність викладачам”, канцтовари, харчування, соціалізацію учнів у навчальному середовищі тощо).
☐ – навчання є повністю безкоштовним;
☐ – оплачуються додаткові заняття, що не входять до базового курсу;

- ☐ – оплачуються додаткові заняття, що входять до базового курсу;
- ☐ – оплачуються додаткові заняття за профільними предметами;
- ☐ – навчання є повністю платним.

8. (Для учнів приватних закладів освіти) Скільки коштів було сплачено Вашою сім'єю за навчання (сім'я повинна сплатити) у поточному навчальному році з урахуванням скидок? грн.

9. Вкажіть, яку максимальну суму за рік навчання в цьому навчальному закладі Ви погодилися б сплачувати при введенні платного навчання у:

1–4 класах – грн

5–9 класах – грн

10–11 (12) класах – грн.

10. Вкажіть, чим користувалася Ваша дитина з перерахованого нижче у навчальному закладі протягом цього навчального року:

- ☐ – вивчення додаткової іноземної мови;
- ☐ – підвищення комп'ютерної грамотності;
- ☐ – факультативні заняття, курси за окремими предметами;
- ☐ – заняття з творчості;
- ☐ – заняття у спортивних секціях;
- ☐ – надання часу для роботи на комп'ютері;
- ☐ – надання часу для роботи з Інтернетом;
- ☐ – підготовчі курси для вступу у ВНЗ чи підготовка до ЗНО;
- ☐ – нічим з перерахованого.

11. Чи відвідує Ваша дитина додаткові заняття в цьому закладі в поточному навчальному році?

- ☐ – один гурток (секцію, факультатив, клуб тощо);
- ☐ – два гуртка та більше (секцію, факультатив, клуб тощо);
- ☐ – у поточному році дитина не відвідувала додаткові заняття.

12. На якій основі проводяться ці заняття?

- ☐ – на безоплатній основі;
- ☐ – на платній основі.

13. Скільки коштів було сплачено Вашою сім'єю за такі додаткові заняття (сім'я повинна сплатити) в поточному навчальному році на місяць? грн.; ☐ – важко відповісти.

14. На які з цих статей витрат витрачувалися кошти?

- ☐ – спонсорські внески (без зазначення цілі);
- ☐ – охорона навчального закладу;
- ☐ – витрати на репетиторство та підготовку до ЗНО;
- ☐ – ремонт навчального закладу та навчальних приміщень;
- ☐ – подарунки викладачам;
- ☐ – таких витрат не було.

15. Скільки коштів загалом за такими напрямками було витрачено в цьому навчальному році Вашою сім'єю? грн; ☐ – важко відповісти.

16. На які з цих статей, необхідних для навчання Вашої дитини, Ваша сім'я витрачала кошти в межах навчального закладу?

- ☐ – підручники та електронні підручники у бібліотеку навчального закладу;
- ☐ – додаткова література;
- ☐ – комп'ютери, принтери та інша оргтехніка;
- ☐ – комп'ютерні CD, програми;
- ☐ – доступ до мережі Інтернет;

- ☐ – спеціальне обладнання для організації навчального процесу, у тому числі спортивне обладнання;
- ☐ – закупка аудіо- та відео- та іншої техніки;
- ☐ – таких витрат не було.

17. Скільки коштів загалом за такими напрямками було витрачено в цьому навчальному році Вашою сім'єю? грн; ☐ – важко відповісти.

18. На які з цих статей, необхідних для навчання Вашої дитини, Ваша сім'я витрачала кошти в межах навчального закладу?

- ☐ – канцтовари (зошити, папір тощо);
- ☐ – спеціальні приналежності, матеріали та інструменти (музикальні інструменти тощо);
- ☐ – форма, спецодяг;
- ☐ – транспортні витрати;
- ☐ – харчування дітей;
- ☐ – екскурсії, поїздки тощо, організовані за сприяння навчального закладу, в якому навчається дитина;
- ☐ – інші витрати;
- ☐ – таких витрат не було.

19. Скільки коштів загалом за такими напрямками було витрачено в цьому навчальному році Вашою сім'єю? грн; ☐ – важко відповісти.

20. Чи є у Вашої дитини у використанні (власному чи спільно з іншими членами сім'ї) такі засоби:

- ☐ – стаціонарний комп'ютер;
- ☐ – ноутбук;
- ☐ – планшетний комп'ютер;
- ☐ – електронна книга;
- ☐ – мобільний телефон;
- ☐ – принтер;
- ☐ – доступ до мережі Інтернет.

21. Скільки кілометрів становить дорога до закладу освіти від місця проживання? км.

22. Яким чином Ваша дитина дістається до навчального закладу найчастіше

- ☐ – пішки;
- ☐ – громадським транспортом;
- ☐ – на шкільному чи наданому громадою (спонсорами) для підвезення учнів автобусі;
- ☐ – на авто одного з членів сім'ї, рідних, знайомих;
- ☐ – проживає на території навчального закладу (інтернат, гуртожиток).

23. Чи збирається Ваша дитина продовжити навчання у 10–11 (12) класах?
☐ – так; ☐ – ні.

24. Чи збирається Ваша дитина продовжити навчання:

у ВНЗ, розташованому у межах країни? ☐ – так; ☐ – ні.

закордонному ВНЗ? ☐ – так; ☐ – ні.

25. Чи вважаєте Ви доцільним введення таких положень розвитку середньої освіти?

- ☐ – введення обов'язкової дошкільної освіти;
- ☐ – введення обов'язкової попередньої підготовки перед першим класом;
- ☐ – встановлення мінімальних цін на оплату додаткових освітніх предметів;
- ☐ – розширення мережі закладів освіти з нетрадиційними методами навчання;

- ☐ – надання широкому колу користувачів інформації щодо матеріально-технічного та викладацького складу, стратегій розвитку освітнього закладу;
- ☐ – упровадження профільного навчання в старшій школі;
- ☐ – упровадження індивідуальної та сімейної освіти для учнів молодших класів;
- ☐ – упровадження 12-ти річного навчання;
- ☐ – інше;
- ☐ – введення змін не потрібне.

Дані щодо батьків учня

26. Освіта батьків дитини:

Рівні освіти	Мати / мачуха (законодавчо уповноважена особа)	Батько / вітчим (законодавчо уповноважена особа)
Неписемний	1	1
Не має освіти	2	2
Початкова загальна	3	3
Базова середня освіта	4	4
Повна загальна освіта	5	5
Професійно-технічна	6	6
Неповна вища	7	7
Базова вища	8	8
Повна вища	9	9
Повна вища з науковим ступенем	10	10
Відсутній рідний / інформація відсутня	11	11

27. Чи працюють батьки дитини? Якщо так, то яку посаду займають?

Види зайнятості	Мати / мачуха (законодавчо уповноважена особа)	Батько / вітчим (законодавчо уповноважена особа)
Не працює (веде домашнє господарство, доглядає за дітьми (дітьми), хворим(и) тощо)	1	1
Не працює, шукає роботу	2	2
Пенсіонер(ка), не працює	3	3
Вчиться та не працює	4	4
Державний службовець	5	5
Керівник підприємства	6	6
Підприємець	7	7
Інша посада	8	8
Відсутній рідний / інформація відсутня	9	9

28. Як Ви оцінюєте матеріальне становище Вашої сім'ї?

- ☐ – іноді не вистачає коштів на продукти харчування;
- ☐ – вистачає лише на придбання продуктів харчування, на інші витрати коштів не вистачає;
- ☐ – на щоденні витрати коштів вистачає, але на придбання одягу та інші витрати коштів не вистачає;
- ☐ – на їжу та одяг коштів вистачає, але щодо придбання техніки та інших цінних товарів виникають труднощі;
- ☐ – придбання їжі, одягу та дрібної побутової техніки не викликає труднощів, але для придбання авто, проведення відпустки потрібно економити;
- ☐ – матеріально забезпечені, придбання авто та проведення відпустки не викликає матеріальних труднощів;

29. Вкажіть розмір щомісячного доходу на одну особу Вашої сім'ї у середньому за останні рік.

- ☐ – до 1 тис. грн;
- ☐ – від 1 тис. грн до 2 тис. грн;
- ☐ – від 2 тис. грн до 3 тис. грн;
- ☐ – від 3 тис. грн до 4 тис. грн;
- ☐ – більше 4 тис. грн.

Структура запитальників зі статистики середньої освіти розроблені ІСЮ

Запитальник зі статистики дошкільної, початкової, середньої та післясередньої невищої освіти містить:

- I. Дані про респондентів.
- II. Відомості про систему освіти: тривалість навчального року та звітного періоду; законодавство з приводу обов'язкової та безкоштовної освіти; наявність публікацій з національної статистики освіти.
- III. Показники системи освіти:
 - 1) контингент учнів: віковий склад учнів у розрізі статі, рівнів освітньої програми та форми власності навчального закладу (державна, приватна та разом); віковий склад учнів у розрізі класів навчання та статі;
 - 2) кількість навчальних закладів відповідно до рівнів освітньої програми та форми власності (державна, приватна та разом);
 - 3) викладацький склад у розрізі рівнів освітньої програми, статі та форми власності навчального закладу (державна, приватна та разом), що працюють повний та неповний робочий день;
 - 4) статевий склад випускників відповідно до рівнів освітньої програми і форми власності навчального закладу.

Запитальник з статистики фінансування освіти і витрат на освіту містить:

- I. Дані про респондентів;
- II. Відомості про інформацію, що подана в цьому запитальнику (розряд чисел, період представлення даних, включення міжнародних трансфертів).
- III. Джерела фінансування закладів за рівнями освіти:
 - 1) державні джерела фінансування (центральні / федеральні, регіональні / обласні, місцеві органи влади): прямі витрати на навчальні заклади (відповідно до форми власності навчального закладу); внутрішньодержавні трансферти; трансферти та виплати приватному сектору (сім'ям та юридичним

особам); інші витрати (система управління, перевірка стану освітньої системи тощо); поточні та капітальні витрати.

2) приватні джерела фінансування (сім'ї та юридичні особи): витрати на навчальні заклади (відповідно до форми власності навчального закладу); інші витрати (наприклад, для юридичних осіб – обсяг наданих стипендій);

3) міжнародні джерела фінансування: витрати на навчальні заклади (відповідно до форми власності навчального закладу); трансферти на освіту, які направлені всіма органами влади.

IV. Витрати на освіту за статтями витрат (державні заклади освіти; залежні та незалежні від державної підтримки приватні заклади освіти): поточні витрати: витрати на персонал (викладацький, адміністративний, допоміжний); інші поточні витрати (підручники та інші матеріали, соціальна сфера); капітальні витрати.

V. Загальний обсяг державних поточних та капітальних витрат усіх секторів.

Додаток 3

Таблиця 3.1.

Динаміка основних показників діяльності закладів середньої освіти “нового типу” в Україні у 2010-2015 н. р.

Навч. рік	Значення показника				Абсолютний приріст				Темпи приросту, %			
	Гімназії	Ліцеї	Колегіуми	НВК	Гімназії	Ліцеї	Колегіуми	НВК	Гімназії	Ліцеї	Колегіуми	НВК
<i>Заклади освіти, одиниць</i>												
2010/11	594	386	45	2 356	–	–	–	–	–	–	–	–
2011/12	580	377	45	2 590	–14	–9	0	234	–2,36	–2,33	0,00	9,93
2012/13	576	373	47	2 989	–4	–4	2	399	–0,69	–1,06	4,44	15,41
2013/14	562	348	45	3 298	–14	–25	–2	309	–2,43	–6,70	–4,26	10,34
2014/15	499	324	45	3 255	–63	–24	0	–43	–11,21	–6,90	0,00	–1,30
<i>Контингент учнів, осіб</i>												
2010/11	290 931	150 926	25 488	454 795	–	–	–	–	–	–	–	–
2011/12	291 249	157 077	26 623	493 101	318	6151	1135	38 306	0,11	4,08	4,45	8,42
2012/13	289 630	150 374	27 069	540 634	–1619	–6703	446	47 533	–0,56	–4,27	1,68	9,64
2013/14	283 086	142 807	26 530	584 299	–6544	–7567	–539	43 665	–2,26	–5,03	–1,99	8,08
2014/15	258 092	137 123	27 520	512 970	–24994	–5684	990	–71329	–8,83	–3,98	3,73	–12,21
<i>Учителів, осіб</i>												
2010/11	29 421	16 449	2 459	56 624	–	–	–	–	–	–	–	–
2011/12	28 900	16 640	2 417	60 876	–521	191	–42	4 252	–1,77	1,16	–1,71	7,51
2012/13	28 941	16 326	2 552	69 859	41	–314	135	8 983	0,14	–1,89	5,59	14,76
2013/14	27 983	15 299	2 505	77 342	–958	–1027	–47	7 483	–3,31	–6,29	–1,84	10,71
2014/15	25 176	14 258	2 465	71 414	–2807	–1041	–40	–5 928	–10,03	–6,80	–1,60	–7,66
<i>Кількість учнів у розрахунку на один навчальний заклад, осіб</i>												
2010/11	490	391	566	193	–	–	–	–	–	–	–	–
2011/12	502	417	592	190	12	26	25	–3	2,53	6,56	4,45	–1,37
2012/13	503	403	576	181	1	–14	–16	–10	0,13	–3,24	–2,65	–5,00
2013/14	504	410	590	177	1	7	14	–4	0,18	1,79	2,36	–2,05
2014/15	517	423	612	158	14	13	22	–20	2,68	3,13	3,73	–11,05

Продовження табл. 3.1

<i>Кількість учнів у розрахунку на одного вчителя, осіб</i>												
2010/11	10	9	10	8	—	—	—	—	—	—	—	—
2011/12	10	9	11	8	0	0	1	0	1,91	2,88	6,27	0,85
2012/13	10	9	11	8	0	0	0	0	–0,70	–2,43	–3,70	–4,46
2013/14	10	9	11	8	0	0	0	0	1,09	1,34	–0,15	–2,38
2014/15	10	10	11	7	0	0	1	0	1,34	3,03	5,41	–4,92
<i>Кількість вчителів у розрахунку на один навчальний заклад, осіб</i>												
2010/11	50	43	55	24	—	—	—	—	—	—	—	—
2011/12	50	44	54	24	0	2	–1	–1	0,60	3,58	–1,71	–2,20
2012/13	50	44	54	23	0	0	1	0	0,84	–0,83	1,09	–0,56
2013/14	50	44	56	23	0	0	1	0	–0,90	0,44	2,52	0,34
2014/15	50	44	55	22	1	0	–1	–2	1,33	0,10	–1,60	–6,44

Складено автором на основі джерел [44–48].

**Динаміка кількості учнів середніх навчальних закладів за класами в
Україні у 2010–2015 н. р.**

Класи	Кількість учнів, тис. осіб		Абсолютний приріст, тис. осіб	Темпи приросту, %
	2010/11 н. р.	2014/15 н. р.		
Україна				
Усього	4163,16	3675,08	–488,08	–11,72
1–4 клас	1563,40	1536,58	–26,82	–1,72
у т. ч. 1 клас	412,11	411,60	–0,51	–0,12
5–9 клас	2092,78	1710,51	–382,27	–18,27
10–11 (12) клас	506,98	427,99	–78,99	–15,58
у т.ч. 11 (12) клас	189,88	217,17	27,29	14,37
Міське населення				
Усього	2787,20	2476,80	–310,40	–11,14
1–4 клас	1071,88	1050,03	–21,86	–2,04
у т. ч. 1 клас	288,04	282,82	–5,22	–1,81
5–9 клас	1381,07	1137,12	–243,95	–17,66
10–11 (12) клас	334,24	289,65	–44,59	–13,34
у т.ч. 11 (12) клас	112,17	146,68	34,52	30,77
Сільське населення				
Усього	1375,96	1198,28	–177,68	–12,91
1–4 клас	491,51	486,55	–4,96	–1,01
у т. ч. 1 клас	124,07	128,78	4,71	3,80
5–9 клас	711,71	573,39	–138,33	–19,44
10–11 (12) клас	172,74	138,34	–34,39	–19,91
у т.ч. 11 (12) клас	77,71	70,49	–7,22	–9,30

Складено автором на основі джерел [44, 48].

Середня освіта в Україні у 2014/15 н. р.

Показник Region	Обсяг державних витрат на одного учня, тис. грн (X_1)	Кількість учнів у розрахунку на один ЗНЗ, осіб (X_2)	Кількість закладів освіти на 10 тис. наявного населення, од. (X_3)	Кількість учнів у розрахунку на одного вчителя, осіб (X_4)	Кількість учнів у розрахунку на один навчальний заклад "нового типу", осіб (X_5)
Вінницька	10,1	171	6	7	209
Волинська	9,8	163	7	7	385
Дніпропетровська	8,9	298	3	11	316
Донецька	10,3	285	1	10	93
Житомирська	10,4	161	6	7	304
Закарпатська	12,1	231	5	8	156
Запорізька	9,5	262	3	9	314
Івано–Франківська	15,1	198	5	7	169
Київська	9,7	241	4	9	157
Кіровоградська	10,6	167	6	7	236
Луганська	10,3	186	1	9	217
Львівська	9,9	183	6	7	191
Миколаївська	9,4	198	5	9	205
Одеська	8,6	271	4	10	246
Полтавська	9,8	181	5	8	305
Рівненська	9,2	214	6	7	247
Сумська	10,5	173	5	8	78
Тернопільська	10,6	127	8	6	143
Харківська	8,5	272	3	10	290
Херсонська	9,5	223	4	9	286
Хмельницька	10,3	159	6	7	252
Черкаська	10,8	171	5	7	94
Чернівецька	10,5	223	5	8	188
Чернігівська	11,2	149	6	7	222
м. Київ	10,8	503	2	11	412

Складено автором на основі джерел [48, 103].

Нормовані показники стану середньої освіти в регіонах

України у 2014/15 н. р.

Показник Region	Обсяг державних витрат на одного учня, тис. грн (X_1)	Кількість учнів у розрахунку на один ЗНЗ, осіб (X_2)	Кількість закладів освіти на 10 тис. наявного населення, од. (X_3)	Кількість учнів у розрахунку на одного вчителя, осіб (X_4)	Кількість учнів у розрахунку на один навчальний заклад “нового типу”, осіб (X_5)
Вінницька	0,2424	0,1176	0,6385	0,2412	0,3922
Волинська	0,1970	0,0963	0,9238	0,2451	0,9184
Дніпропетровська	0,0606	0,4553	0,2717	0,8938	0,7115
Донецька	0,2727	0,4196	0,0000	0,8035	0,0440
Житомирська	0,2879	0,0905	0,7657	0,1933	0,6756
Закарпатська	0,5455	0,2773	0,6083	0,3931	0,2348
Запорізька	0,1515	0,3597	0,3238	0,5751	0,7058
Івано-Франківська	1,0000	0,1897	0,6169	0,1180	0,2729
Київська	0,1818	0,3029	0,4574	0,5776	0,2368
Кіровоградська	0,3182	0,1058	0,6358	0,2745	0,4738
Луганська	0,2727	0,1570	0,0183	0,5623	0,4173
Львівська	0,2121	0,1494	0,6365	0,2084	0,3376
Миколаївська	0,1364	0,1888	0,5241	0,5734	0,3807
Одеська	0,0152	0,3828	0,3634	0,6731	0,5020
Полтавська	0,1970	0,1427	0,5397	0,3987	0,6805
Рівненська	0,1061	0,2305	0,6892	0,2784	0,5042
Сумська	0,3030	0,1213	0,5270	0,3393	0,0000
Тернопільська	0,3182	0,0000	1,0000	0,0000	0,1937
Харківська	0,0000	0,3869	0,2669	0,7057	0,6338
Херсонська	0,1515	0,2549	0,4802	0,5256	0,6225
Хмельницька	0,2727	0,0861	0,7338	0,1663	0,5203
Черкаська	0,3485	0,1165	0,5773	0,2406	0,0490
Чернівецька	0,3030	0,2553	0,5284	0,3270	0,3287
Чернігівська	0,4091	0,0583	0,6763	0,1941	0,4320
м. Київ	0,3485	1,0000	0,0703	1,0000	1,0000

**Рейтингова оцінка регіонів України за показниками середньої освіти у
2014/15 н. р.**

Регіон	Значення рейтингової оцінки	Ранг	Відхилення від середнього значення рейтингової оцінки
Сумська	0,2704	25	–0,1512
Луганська	0,2855	24	–0,1361
Черкаська	0,2903	23	–0,1313
Тернопільська	0,3073	22	–0,1143
Львівська	0,3523	21	–0,0693
Чернігівська	0,3585	20	–0,0631
Донецька	0,3671	19	–0,0545
Миколаївська	0,3707	18	–0,0509
Кіровоградська	0,3761	17	–0,0455
Хмельницька	0,3772	16	–0,0444
Вінницька	0,3507	15	–0,0709
Київська	0,4009	14	–0,0207
Полтавська	0,4051	13	–0,0165
Чернівецька	0,4176	12	–0,0040
Україна	0,4216	–	–
Житомирська	0,4220	11	0,0004
Рівненська	0,4288	10	0,0072
Херсонська	0,4462	9	0,0246
Одеська	0,4513	8	0,0297
Харківська	0,4597	7	0,0381
Закарпатська	0,4788	6	0,0572
Волинська	0,4906	5	0,0690
Запорізька	0,4930	4	0,0714
Івано-Франківська	0,5186	3	0,0970
Дніпропетровська	0,5377	2	0,1161
м. Київ	0,8838	1	0,4622

Додаток Л

Основні соціально-економічні показники розвитку середньої освіти в регіонах України у 2014/15 н. р.

Регіони	Частка учнів які отримали 183,5–200,0 балів у загальній кількості учасників ЗНО, %		Середні обсяги щомісячних витрат домогосподарств на освіту, Z ₁ , грн	Середньомісячна заробітна плата працівників сфери освіти, Z ₂ , грн	Частка учнів, які відвідують заклади “нового типу”, Z ₃ , %	Частка учнів, які відвідують приватні заклади, Z ₄ , %	Кількість учителів у розрахунку на один ЗНЗ, Z ₅ , осіб	Кількість книжок та журналів виданих у бібліотеках на 1 читача, Z ₆ , од.	Кількість неповнолітніх, які скоїли злочин, на 10 тис. учнів, Z ₇ , осіб
	укр. мова, Y ₁	математика, Y ₂							
Вінницька	3,88	2,92	51,94	2511	23,55	0,25	24	20	19
Волинська	3,24	2,17	27,16	2526	30,84	0,05	22	17	13
Дніпропетровська	5,03	9,03	50,74	2805	19,60	0,21	28	19	14
Донецька	4,92	9,37	30,72	2519	4,72	0,06	28	–	25
Житомирська	2,77	2,61	43,09	2584	30,12	0,35	23	17	20
Закарпатська	2,27	1,36	64,56	2695	8,38	0,26	29	18	13
Запорізька	2,92	3,49	53,08	2783	36,37	0,27	29	21	20
Івано-Франківська	4,52	3,12	81,84	2657	15,48	0,35	30	20	11
Київська	4,44	4,23	21,7	2710	24,97	0,41	27	20	13
Кіровоградська	1,56	1,26	32,3	2502	40,80	0,02	22	19	20
Луганська	1,65	3,05	7,43	2486	18,93	0,00	21	20	32
Львівська	14,14	8,59	33,85	2749	22,19	0,37	26	19	9
Миколаївська	2,06	2,28	52,92	2571	10,81	0,12	22	19	24
Одеська	3,39	4,43	42,64	2652	30,38	1,72	28	21	17
Полтавська	3,12	3,02	28,15	2597	25,32	0,11	22	19	16
Рівненська	3,11	2,96	22,96	2618	29,36	0,00	29	22	14
Сумська	2,56	2,70	40,75	2584	21,32	0,20	22	20	24
Тернопільська	3,77	1,35	24,7	2504	16,94	0,00	21	18	8
Харківська	4,94	6,41	25,94	2852	34,83	1,27	28	21	16
Херсонська	1,22	2,03	43,29	2526	19,83	0,04	25	20	16
Хмельницька	2,85	2,09	31,82	2541	37,41	0,15	23	19	12
Черкаська	3,59	2,79	43,1	2635	22,15	0,18	24	19	12
Чернівецька	1,37	0,91	52,27	2696	33,62	0,22	29	21	13
Чернігівська	3,38	2,72	41,26	2566	23,15	0,00	21	21	17
м. Київ	8,92	15,10	119,2	3793	28,67	1,99	44	8	8

Складено автором на основі джерел [12, 48, 100, 103, 104]

Результати регресійного аналізу

Залежна змінна: Y_1						
Коефіцієнт множинної кореляції = 0,7179						
Коефіцієнт детермінації = 0,5154						
Скоригований коефіцієнт детермінації = 0,3034						
Критерій Фішера (1, 23) = 2,4312						
$p < 0,06691$						
Середнє квадратичне відхилення помилок моделі = 2,2714						
	Коефіцієнти рівняння	Стандартна похибка коефіцієнтів	Коефіцієнти рівняння регресії	Стандартна похибка коефіцієнтів рівняння регресії	Критерій Стюдента (23)	Вірогідність нульової гіпотези для коефіцієнтів рівняння регресії
A_0			-20,6304	17,4684	-1,1810	0,2549
Z_1	-0,2290	0,3209	-0,0276	0,0386	-0,7136	0,48573
Z_2	1,2516	0,6331	0,0131	0,0066	1,9769	0,06554
Z_3	-0,2099	0,1935	-0,0688	0,0634	-1,0851	0,29395
Z_4	0,1254	0,2769	0,6439	1,4213	0,4530	0,65658
Z_5	-0,6726	0,5662	-0,3677	0,3096	-1,1879	0,25222
Z_6	0,2670	0,3366	0,2706	0,3411	0,7933	0,43923
Z_7	-0,4685	0,2035	-0,2278	0,0989	-2,3026	0,03506

Таблиця М.2

Результати регресійного аналізу

Залежна змінна: Y_2						
Коефіцієнт множинної кореляції = 0,9066						
Коефіцієнт детермінації = 0,8219						
Скоригований коефіцієнт детермінації = 0,7439						
Критерій Фішера (1, 23) = 10,2546						
$p < 0,00006$						
Середнє квадратичне відхилення помилок моделі = 1,6043						
	Коефіцієнти рівняння	Стандартна похибка коефіцієнтів	Коефіцієнти рівняння регресії	Стандартна похибка коефіцієнтів рівняння регресії	Критерій Стюдента (23)	Вірогідність нульової гіпотези для коефіцієнтів рівняння регресії
A_0			-34,7935	12,3378	-2,8201	0,01232
Z_1	-0,2283	0,1946	-0,0320	0,0273	-1,1736	0,25773
Z_2	1,3510	0,3839	0,0165	0,0047	3,5196	0,00284
Z_3	-0,1407	0,1173	-0,0537	0,0448	-1,1996	0,24777
Z_4	0,1251	0,1679	0,7484	1,0038	0,7455	0,46676
Z_5	-0,3415	0,3433	-0,2175	0,2186	-0,9948	0,33462
Z_6	0,1341	0,2041	0,1584	0,2409	0,6574	0,52026
Z_7	-0,0483	0,1234	-0,0273	0,0699	-0,3914	0,70070

ДЕРЖСТАТ

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ СТАТИСТИКИ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

проспект Леніна, 75, м. Запоріжжя, 69600 тел./факс (061) 7875052,

E-mail: stat-zp@zr.ukrstat.gov.ua, Web: <http://www.zr.ukrstat.gov.ua>, Код ЄДРПОУ 02360576

24.09.2015 № 08-11/206 На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Ганюкової Анни Юріївни

«Статистичне вивчення середньої освіти в Україні»

Державна служба статистики України у Запорізькій області, розглянувши результати дисертаційної роботи аспірантки кафедри статистики Національної академії статистики, обліку та аудиту Ганюкової Анни Юріївни на тему «Статистичне вивчення середньої освіти в Україні» використало окремі положення та рекомендації при вдосконаленні статистичного моніторингу освіти в Запорізькій області та підготовці розділу «Освіта» статистичного збірника «Соціальні індикатори рівня життя населення».

Начальник Головного управління
статистики у Запорізькій області

В.Л. Головешко

ДЕРЖСТАТ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
СТАТИСТИКИ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

вул. Миколи Сніборського, 6а, м. Житомир, 10003, тел. (0412) 47-38-33, факс (0412) 47-38-33
E-mail: stat@zt.ukrstat.gov.ua Web: http://www.zt.ukrstat.gov.ua Код ЄДРПОУ 02360412

17.06.2015, № 15-08/437 На № _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Пашковської Анни Юріївни

на тему «Статистичне вивчення середньої освіти в Україні»

Головне управління статистики у Житомирській області, розглянувши результати дисертаційної роботи аспірантки кафедри статистики Національної академії статистики, обліку та аудиту Пашковської Анни Юріївни на тему «Статистичне вивчення середньої освіти в Україні» використало окремі положення та рекомендації при вдосконаленні статистичного моніторингу галузі освіта в Житомирській області та підготовці статистичних збірників «Статистичний щорічник Житомирської області» та «Житомирщина у цифрах».

Начальник

Г.А. Пашицька

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

04107, м.Київ-107, вул.Підгірна,1 тел. 484-49-41

30.03.2016 № 245

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи

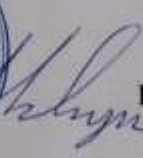
Ганюкової Анни Юріївни

“Статистичне вивчення середньої освіти в Україні”

Результати дисертаційної роботи аспірантки кафедри статистики Національної академії статистики, обліку та аудиту Ганюкової Анни Юріївни на тему “Статистичне вивчення середньої освіти в Україні” були використані при викладанні нормативної дисципліни “Статистика ринків” при підготовці бакалаврів спеціальності “Прикладна статистика”.

Проректор з науково-педагогічної
та наукової роботи, д.е.н., професор

 В.О.Шевчук